Arhim. Conf. univ. dr. abil. Teofil Tia

Vocația teologică și împlinirea de sine

- Introducere în Psihologia Duhovnicească -

Cluj-Napoca, 2015

Noţiuni generale de
PSIHOLOGIE PASTORALĂ

Pe robul înţelept îl vor sluji oamenii liberi.
Οικετη σοφω ελευθεροι λειτουργησουσιν.

Introducere: Fizionomia Psihologiei Pastorale

Psihologia pastorală este o ramură a psihologiei care are în obiectiv procesele psihologice inerente activităţii pastorale. Ea este o disciplină sectorială recentă a teologiei (care se ancorează în dialogul tradiţional interdisciplinar dintre teologie şi psihologie) consistând în *aplicarea principiilor psihologice, a metodelor psiho-diagnostice şi psiho-terapeutice, precum şi a demersurilor experimentale de cercetare şi de interpretare psihologică, la întreaga serie de probleme privitoare la teologia şi practica pastorală.*

Definiţia aici propusă reuşeşte într-o anumită măsură să delimiteze ***sectorul propriu psihologiei pastorale***, întrucât definiţia oricărei discipline psihologice trebuie să includă sectorul specific căruia i se adresează (de exemplu, *psihologia religiei* studiază fenomenele religioase ca experienţă subiectivă; *psihologia educaţiei* studiază procesele psihologice inerente practicii educative etc.). Psihologia pastorală se interesează deci de *procesele psihologice care au loc într-un context pastoral*[1]*, respectiv situaţiile în care sunt angajate două sau mai multe persoane (*una dintre acestea fiind de obicei preotul păstor[2]*), într-un dialog care presupune relaţia cu Dumnezeu.*

Psihologul francez J.-M. Pohier a observat că "religia a început să utilizeze în vederea realizării propriilor obiective, tehnici ale psihologiei; acest uz este în primul rând practic, dar acesta presupune implicit o acceptare a conceptelor şi teoriilor psihologice".[3] În epoca contemporană, în care oricare ştiinţă trebuie să respire aerul inter-disciplinarităţii, teologia la rândul ei, colaborează cu alte ştiinţe, precum

---

[1] „Putem vorbi de un context pastoral atunci când se instaurează o relaţie inter-personală între un preot şi una sau mai multe persoane ("subiecţi pastorali") ***deschişi prezenţei transcendenţei***. Psihologia pastorală ca nouă disciplină teologică a fost impusă de exigenţele concrete ale muncii păstorului de suflete. Membrii clerului sunt chemaţi să facă faţă multor roluri într-o societate democratică: preoţi, profesori, asistenţi sociali, administratori, jurnalişti etc. Dincolo de rolurile "tradiţionale", astăzi devine tot mai solicitat preotul în calitatea lui de "sfătuitor", căruia credincioşii să i se poată adresa în momentele de criză ale vieţii lor (conflicte conjugale şi familiale, decizii majore de luat în viaţă, doliu, probleme etc.)", cfr. Giuseppe Sovernigo, *La persona e l'azione del mediatore pastorale. Aspetti personali,* ed. FTIS, Padova, 1998, p. 8

[2] „Există o varietate de roluri sau de funcţii cărora trebuie să le faţă facă cu competenţă preotul: predicator, duhovnic, păstor, învăţător-profesor, organizator, administrator. Unul din rolurile tot mai pretinse preotului în exercitarea responsabilităţii lui în legătură cu comunitatea este acela de ***sfătuitor.*** În trecut, aceasta este în strânsă conexiune cu aceea de ***vindecare*** a rănilor interioare. Aceste două competenţe erau nedetaşabile în trecut, Mântuitorul însuşi având simultan pe amândouă. În istoria recentă ele apar separate: preotul se angajează în mod special în activitatea pastorală, în timp ce diferiţi alţi specialişti (medici, psihoterapeuţi, psihologi) se dedică vindecării (fizice şi mentale)", *Ibidem,* p. 9.

[3] J.-M. Pohier în volumul: *Psihologie şi Teologie*, Paoline, Torino, 1991

psihologia[4], sociologia şi antropologia culturală. Raportul care se stabileşte între psihologie[5] şi teologie, garantează pe de o parte, *independenţa* celor două ştiinţe şi *specificul metodei de cercetare* a fiecăreia, iar pe de altă parte permit o fertilă colaborare între specialiştii acestora.

În istoria ştiinţelor, putem vorbi despre existenţa a trei mari modele de raport între psihologie şi teologie: ***modelul ierarhic (1), modelul utilizării funcţionale (2) şi modelul dialogului interdisciplinar (3).*** Primul dintre aceste modele de raportare, cel ***ierarhic***, este anacronic, întrucât acesta considera teologia drept ştiinţa supremă care oferă tuturor celorlalte ştiinţe bazele ultime şi cadrul ideologic suprem, în limitele căruia ele îşi pot formula ipotezele şi teoriile. Astăzi nici un psiholog, ca adevărat om de ştiinţă, nu ar mai accepta o astfel de limitare a libertăţii sale de cercetare şi de experimentare. Pericolul de a pune şi azi în aplicare acest raport pândeşte totuşi pe specialiştii ambelor ştiinţe, atunci când aceştia (fie ei psihologi, fie teologi) absolutizează (mai mult sau mai puţin conştient) propria ştiinţă, considerând-o drept unica cu adevărat „ştiinţifică" şi desconsiderându-le pe celelalte. Aceasta atitudine "îngâmfată" face imposibilă o adevărată colaborare între aceste două ştiinţe.

Modelul utilizării funcţionale este foarte vechi. Potrivit lui, o ştiinţă asumă rezultatele unei alte ştiinţe, punându-le la baza cercetărilor din propriul sector de interes, recunoscând validitatea metodei ştiinţifice a celeilalte ştiinţe. În acest caz deci, o ştiinţă se consultă cu cealaltă, fără ca una să abandoneze rolul ei de "informatoare" iar cealaltă pe cel de "ascultătoare". Potrivit acestui model însă, cele două ştiinţe nu intră într-un autentic dialog, deoarece fiecare îşi acceptă definitiv rolul asumat din start.

Modelul dialogului interdisciplinar presupune ca cele două ştiinţe să îşi schimbe rolurile, fiecare devenind "ascultătoare" şi respectiv "informatoare". Bineînţeles că există anumite condiţii fără de care nu se poate instaura un adevărat dialog interdisciplinar între teologie şi psihologie: în primul rând, atât teologul cât şi psihologul trebuie să renunţe la pretenţia că ştiinţa în care fiecare dintre ei este specialist constituie unica raportare ştiinţifică validă la realitate; în al doilea rând, specialiştii celor două ştiinţe trebuie să fie "bilingvi", adică trebuie să vorbească şi să înţeleagă, pe lângă limbajul ştiinţific al propriei ştiinţe şi pe al celeilalte, cunoscându-i într-o anumită măsură metodologia ştiinţifică; în al treilea rând, cele două ştiinţe trebuie să aibă un teren comun de interes, în care să se întâlnească.

Terenul comun de interes atât al teologiei cât şi al psihologiei îl constituie **omul**, ambele fiind ştiinţe antropologice, chiar dacă teologia este prin excelenţă o

---

[4] Astăzi, teologia se orientează spre psihologie, sociologie şi alte ştiinţe, întrucât dezvoltarea acestora în cadrul culturii contemporane este capabilă să ofere noi instrumente de înţelegere a mesajului lui Dumnezeu pentru lumea de astăzi. Toate aceste ştiinţe descoperă noi dimensiuni ale realităţii umane, modifică perspectiva din care omul se priveşte pe sine însuşi şi lumea în care trăieşte, permiţând astfel o mai profundă şi mai detaliată înţelegere a planului lui Dumnezeu cu umanitatea contemporană.

[5] Putem aprecia că şi psihologia are nevoie de teologie într-o anumită măsură. Aceasta pentru că şi psihologia, ca ştiinţă antropologică, ***vehiculează o anumită viziune despre om şi lucrează cu o anumită teorie a valorilor;*** deci, ea înseşi este condiţionată de o anumită antropologie şi de o anumită etică, pe care cel mai adesea o împrumută din cultura vremii în care se dezvoltă. Ori, în adâncul culturii europene bate o inimă în mod inconfundabil creştină. Iar psihologia, dacă doreşte să înţeleagă în profunzime antropologia, etica şi mentalitatea lumii moderne, trebuie să cerceteze bazele creştine ale culturii contemporane.

ştiinţă "teo-logică". Ceea ce le diferenţiază este, de fapt, metoda de cercetare proprie fiecăreia. Aceste ştiinţe vor rămâne permanent distincte, dacă fiecare îşi va păstra fidelitatea la propria metodă de cercetare.

1. Imagini false ale lui Dumnezeu ce tronează în subconştientul omului contemporan

Cel inteligent îşi îndreaptă defectul privind defectul altuia.
Ex vitio alterius sapiens emendat suum.

Imagini demonice subconştiente despre Dumnezeu

Pentru început ne vom ocupa de ***imaginile false ale lui Dumnezeu existente în subconştientul contemporanilor noştri***, imagini frecvent întâlnite de către psihologi, psihoterapeuţi şi preoţi în activitatea lor. Pe lângă „dumnezeul pedepsitor", şi „dumnezeul morţii", sunt des întâlnite imaginile unui „dumnezeu contabil" şi ale unui „dumnezeu al eficienţei" (care pretinde eficienţă). Au fost de asemenea întâlnite imaginile unui „dumnezeu înşelător", „dumnezeu tiran" sau dumnezeu „dispreţuitor de oameni". Toate aceste imagini sunt corelate celei de *„Dumnezeu aspru judecător*" care pune permanent la încercare oamenii, îi pedepseşte pentru păcatele lor prin tot felul de suferinţe pe acest pământ, iar pentru lumea de dincolo conturează perspectiva unei veşnice osânde.

Configurarea în mintea multora a imaginii unui Dumnezeu care pedepseşte în mod răzbunător este imputabilă unei *doctrine a mântuirii patronată de logica dreptăţii punitive*. „Ordinea tulburată de om prin revolta lui păcătoasă împotriva lui Dumnezeu poate fi restabilită numai graţie unei pedepse corespunzătoare". În logica păcat-pedeapsă a doctrinei „satisfacţiei" din teologia romano-catolică – de exemplu – pedepsirea devine modul de restabilire a ordinii ontologice, prin intermediul căreia fiecăruia îi vine dat ceea ce merită.

Această idee despre Dumnezeu, specifică soteriologiei catolice, a fost însuşită de cultura occidentală secularizată. Doctrina „satisfacţiei" este complet străină de soteriologia ortodoxă. În Ortodoxie tronează imaginea unui Dumnezeu definit de părintele Siluan Athonitul drept „iubirea care nu ne poate refuza nimic".[6] Cu toate acestea, imaginea unui Dumnezeu pedepsitor a pătruns şi în spaţiul ortodox, odată cu însuşirea de acesta a culturii occidentale secularizate. Presiunea acestui tip de cultură asupra celei locale, est-europene a fost atât de puternică încât a ieşit biruitoare asupra vechii culturi orientale în care trona o imagine despre un Dumnezeu „iubire" dezinteresată faţă de oameni.

În teologia romano-catolică contemporană este însă în act o ***schimbare fundamentală în paradigmele doctrinei mântuirii***. Actualmente soteriologia romano-catolică nu se mai fundamentează pe o „dreptate" divină pedepsitoare şi răzbunătoare, ci este orientată spre iubirea transformatoare, transfiguratoare şi creatoare a lui Dumnezeu faţă de întreaga creaţie. Pentru că Iisus Hristos a experimentat iubirea Tatălui până la moarte, El îi cheamă pe toţi oamenii ***să iasă din spirala răzbunării, invitându-i să intre în „Împărăţia" în care este suverană iubirea***.[7]

---

[6] Cuv. Siluan Athonitul, *Între iadul deznădejdii şi iadul smereniei,* ed. Deisis, Alba Iulia, 1994, p. 145.

[7] Viaţa şi faptele Mântuitorului devin astfel punctul de referinţă şi criteriul de judecată privitor la păcat, şi în acelaşi timp manifestă un *nou mod de a concepe iubirea lui Dumnezeu,* ce vrea să se extindă la toţi oamenii şi la

Iubirea autentică nu ia în considerare principiul echivalenţei sau al compensaţiei („Dau pentru ca să primesc în schimb”).[8] *Iubirea divină nu este în mod simplu remunerativă*, ci îl primeşte şi îl acceptă pe om aşa cum el este. Dumnezeu va acţiona în virtutea iubirii sale infinite chiar şi la judecata finală şi nu va ţine cont – pedepsind sau răsplătind – doar de un trecut pietrificat în clipa morţii în mod ireversibil. El va purifica pe oameni prin revelarea misterului său intim, prin invitarea tuturor de a participa la iubirea sa divină.

Nu arareori situaţiile dificile, bolile, moartea, handicapul, crizele de orice fel din viaţă sunt percepute şi interpretate de unii oameni ca fiind ***efecte ale „dreptăţii punitive sau răzbunătoare” a lui Dumnezeu.***[9] Când experienţele negative sunt înţelese şi interpretate în lumina Dumnezeului-iubire, omul se poate întreba: Ce pot învăţa din această experienţă traumatică din viaţa mea? Ce mesaj pot să trag din aceasta? Sub acest aspect, „dreptatea necruţătoare” a lui Dumnezeu poate conţine în sine un ajutor considerabil pentru a continua cu avânt drumul spre o „viaţă abundentă”.

Trebuie deci să luăm în considerare toate aspectele vieţii noastre, chiar şi cele negative, ***în lumina imaginii globale a lui Dumnezeu ce se desprinde din revelaţia lui Dumnezeu.*** Citind cu atenţie Sfânta Scriptură, nu ne este greu să desprindem din Vechiul Testament o imagine despre un Dumnezeu Tată aspru, agresiv şi violent, care pretinde evreilor să treacă prin ascuţişul săbiei pe toţi locuitorii pământului Canaan, închinători la idoli.[10] Pe de altă parte însă, această imagine trebuie s-o corelăm celei neotestamentare, conturate de Mântuitorul Iisus Hristos, care ne-a spus „ultimul cuvânt” privitor la adevărata identitate a lui Dumnezeu Tatăl.

Imaginile demonice ale lui Dumnezeu se realizează şi se stabilizează atunci când – în mod absolut inconştient – ***sunt absolutizate emoţional anumite interpretări ale lui Dumnezeu,*** *astfel încât una dintre acestea ajunge să domine un individ, fără să mai fie niciodată relativizată, integrată sau deschisă spre realitatea complexă şi globală a autenticului Dumnezeu, Care este un Dumnezeu al vieţii şi al iubirii.* Ceea ce se experimentează în situaţiile dificile din viaţa unui om este interpretat mai mult în baza sentimentului decât al raţiunii.

Menţionăm acum că imaginea despre Dumnezeu poate fi ***rezultatul unei experienţe emotive, sau o simplă achiziţie intelectuală.*** Prin educaţie religioasă, omul poate dobândi cunoştinţe despre Dumnezeu, ajungând să cunoască multe lucruri despre El, dar aceasta nu este o cunoaştere reală a Sa, întrucât constituie o simplă „instrucţie” teoretică. Adevărata imagine despre Dumnezeu este cea dobândită în urma unei

---

viaţa lor socială. A se vedea în acest sens Giordano Frosini, *Teologia oggi. Una sintesi aggiornata e attualizzata,* ed. Dehoniane, Bologna, 1996, cu precădere capitolele *Il peccato originale* (111-130) şi *La grazia di Cristo* (p. 183-208).

[8] Expresia „Dăruind vei dobândi” a fost totuşi cu mare ecou în lumea ortodoxă, exprimând însă adevărul că realităţile materiale concrete pot fi transferate în lumea valorilor spirituale eterne. Părintele Nicolae Steihardt are chiar un volum astfel intitulat, apărut în ediţia a patra la editura Dacia, Cluj Napoca, 2000.

[9] „Dacă se privesc însă lucrurile mai în profunzime, se va vedea că, pe lângă câteva elemente inexplicabile, există multe fapte, externe sau interne, care sunt *consecinţe ale unor comportamente sau moduri de viaţă înrădăcinate în cuvintele sau în „mesajele cheie negative” ale oricărei persoane umane”,* Karl Frielingsdorf, *Ma Dio non e' cosi'. Ricerca di psicoterapia pastorale sulle immagini demoniache di Dio,* ed. San Paolo, Milano, 1995, p. 66.

[10] A se vedea în acest sens Gurie Georgiu – Cristian Tia, *Despre mântuirea sufletului în era post-industrială,* ed. Info, Craiova, 2000, p. 19.

experienţe emotive, adică a unor trăiri duhovniceşti. Chiar dacă un om, din punct de vedere teoretic, acceptă şi mărturiseşte că Dumnezeu este bun, drept, sfânt, iubitor, este posibil ca el să nu „creadă” realmente acest lucru, întrucât mărturisirea lui nu este rezultatul unei experienţe interioare, duhovniceşti. În acest caz, în momentul în care omul se va confrunta cu o criză profundă în viaţă, imaginea teoretică despre un Dumnezeu „bun” se va dizolva rapid, se va zgudui din temelii, iar el va rămâne cu imaginea despre Dumnezeu dobândită în trecut, în copilărie, în urma unor experienţe emotiv-sentimentale. Omul este minte şi inimă, raţiune şi sentiment, şi acestea amândouă au câte un cuvânt greu de spus în conturarea imaginii despre Dumnezeu a unui individ.

Cu facilitate se uită adeseori că diferitele imagini ale lui Dumnezeu sunt doar nişte bucăţi din *imensul şi grandiosul mozaic/icoană reprezentându-l pe Dumnezeu*, mozaic destinat să rămână pentru totdeauna incomplet, întrucât însăşi existenţa veşnică a omului este un spaţiu de continuă revelare a lui Dumnezeu omului, niciodată neajungându-se ca omul, fiinţă creată, să cunoască exhaustiv Fiinţa necreată.

Dumnezeul care judecă şi pedepseşte

Imaginea demonică a lui „Dumnezeu care judecă şi pedepseşte”, stăpâneşte din păcate în minţile şi simţirile multora. Este judecătorul ameninţător pe care psihanalistul T. Moser în volumul său ***„Intoxicarea cu Dumnezeu”*** îl descrie astfel: *„Noi trebuie să ne temem dar şi să-l iubim pe Dumnezeu”.*[11]

Vom încerca să lecturăm şi analizăm câteva mărturisiri care dezvăluie hidoşenia unei astfel de imagini despre Dumnezeu, precum şi geneza acesteia.

N-am fost niciodată altceva decât unul dintre cei şapte fraţi şi surori ai părinţilor mei şi cred că expresia care defineşte perfect situaţia mea este: „unul între atâţia”. Cu alte cuvinte, eu ca persoană, n-am fost niciodată altceva decât un anonim, deşi se spune că Tu m-ai chemat pe nume şi te-ai gândit în mod special la mine. Pentru tatăl meu, de exemplu, eu existam – ca de altfel toţi ceilalţi fraţi ai mei – doar ca o vie confirmare a potenţei lui conjugale şi fortificare a conceptului de „sine”. În ciuda aerului autoritar ce-l avea şi a bravurii pe care o manifesta în profesie, ca om era slab şi frământat de angoase. Acesta, profitând de autoritatea sa de tată, nu a pierdut nici o ocazie să-mi frângă spinarea în bătăi. Toate mijloacele erau pentru el legitime în atingerea scopului pe care-l avea şi făcea totul – declara el – „în numele lui Dumnezeu” şi pentru binele nostru. Ce nebunie!

Ni l-a băgat pe gât pe Dumnezeu cu joarda şi bastoanele, şi tot cu bastonul ne smulgea şi „declaraţia păcatelor”. O frică mortală mă cuprindea când se apropia seara şi – în mod special eu, cel ce

---

[11] Karl Frielingsdorf, *Ma Dio non e' cosi'. Ricerca di psicoterapia pastorale sulle immagini demoniache di Dio,* ed. San Paolo, Milano, 1995, p. 19.

trebuia să devin preot – trebuia să îngenunchez înaintea lui, pentru a-i mărturisi nebuniile din cursul zilei. La sfârşit primeam doza corespunzătoare de bastoane pe spate sau în palme. De câte ori n-am primit o pedeapsă arbitrară şi nedreaptă, provocată de distracţia mamei mele care îi spunea totul. Trebuia să sufăr totul fără să beneficiez de vreo apărare din partea cuiva, în timp ce Tu, Dumnezeule al bătăilor şi al batjocoririi mele, erai probabil spectator la toate acestea, râzând cu sarcasm, în aşteptarea de a face din mine un preot bun şi supus. Ca al şaptelea născut, eram dator să completez numărul „sfânt" de şapte copii.

Până acum am crezut întotdeauna că tu eşti „bunul Dumnezeu" care înţelege nevoile mele, căruia îi pot încredinţa suferinţele şi „crucea" mea, care mă primeşte cu bunătate şi milă, care mă cheamă pe nume şi în apropierea cărui pot să mă manifest aşa cum realmente sunt, cu toată forţa şi slăbiciunile mele. Dar acum te-am identificat cu adevărat... eşti mult mai rău decât propriul meu tată... el cel puţin a recunoscut că a fost un tiran, tu în schimb m-ai înşelat într-o manieră perversă şi infamă proclamându-mi-te tată bun şi milostiv. În realitate eşti Tu cel care m-ai persecutat, anulat şi negat, pentru că tatăl meu însumi mă pedepsea în numele tău.

La picioarele tale leapăd acum partea din viaţa mea pe care tu ai ruinat-o, căci restul, de acum încolo, îl iau în propriile mele mâini. Îmi pare rău de anii în care te-am servit, tiran nemilos... Şi când mă gândesc că în ciuda incertitudinilor, a dubiilor şi a fricii pe care uneori le experimentam, continuam să te proclam „bunul păstor"! Începând din copilărie m-ai abandonat în mrejele acelui lup odios care era tatăl meu, ce a vrut să mă omoare şi să mă distrugă. Dar am supravieţuit şi de acum înainte doresc să-mi trăiesc propria viaţă. Mai bine fără tine, Dumnezeu capricios şi arţăgos! Mulţumesc lui Dumnezeu... că mi s-au deschis la vreme ochii..."

Mărturisirea aceasta este luată într-un moment de maximă trăire emotivă, de „răfuială" cu Dumnezeu. Autorul ei trăieşte o profundă criză determinată de radicala opoziţie între imaginea teoretică a lui Dumnezeu pe care o avea (Dumnezeu bun, drept, sfânt, iubitor) formată din copilărie ca urmare a educaţiei religioase primite, şi experienţa lui de viaţă, începând din copilărie, care îi releva un Dumnezeu rece, distant, dispreţuitor, „râzând cu sarcasm" de nefericirea oamenilor.

Autorul suferă profund pentru faptul că nu a fost recunoscut niciodată ca o persoană unică, irepetabilă, cu o identitate precisă, ci a fost considerat „unul dintre cei şapte fraţi", „unul între atâţia", venit pe lume nu pentru el însuşi, ci „pentru a completa numărul sfânt de şapte copii". El nu a fost iubit şi stimat pentru el însuşi, în calitatea lui de dar al lui Dumnezeu oferit părinţilor, ci mai mult acceptat, pentru că superstiţia spunea că numărul „şapte" este sfânt, şi deci a avea şapte copii poate să aducă noroc.

Imaginea unui Dumnezeu judecător punitiv i s-a format autorului acestei mărturisiri în copilărie, în urma unor experienţe traumatice, iar peste această imagine s-au suprapus ulterior imaginile teoretic impuse de-a lungul procesului educativ, dar acestea din urmă fiind rezultatul unei instrucţii teoretice, iar nu a unor experienţe interioare, s-au prăbuşit într-un moment de criză existenţială: *Până acum am crezut întotdeauna că tu eşti „bunul Dumnezeu" care înţelege nevoile mele, căruia îi pot încredinţa suferinţele şi „crucea" mea, care mă primeşte cu bunătate şi milă, care mă cheamă pe nume şi în apropierea cărui pot să mă manifest aşa cum realmente sunt, cu toată forţa şi slăbiciunile mele.* (Aceasta este imaginea teoretică, pozitivă despre Dumnezeu, dobândită în urma educaţiei religioase realizate în şcoală.) *Dar acum te-am identificat cu adevărat... eşti mult mai rău decât propriul meu tată...* (Aceasta este imaginea demonică a lui Dumnezeu, idolul căruia i s-a închinat continuu fără să-şi dea seama, imagine dobândită în urma unei experienţe emotive traumatice, şi care a rămas semnificativă pentru restul vieţii).[12]

Această imagine demonică despre Dumnezeu se ascunde întotdeauna după o imagine aparent pozitivă despre Dumnezeu. Demascarea acestei false imagini despre Dumnezeu de obicei are loc într-o fază ce anticipează descoperea „formulei magice", respectiv a mesajului „cheie" moştenit de la părinţi. Cu această ocazie interesaţii ajung să pună în gura demonului mesajele negative primite de la părinţi şi conştientizează ulterior acest lucru („transfer"). Adesea se observă şi o anumită corespondenţă între caracteristicile părinţilor şi acelea a demonilor.[13]

O şi mai agresivă imagine negativă despre Dumnezeu avem atunci când el este experimentat ca ***un Dumnezeu arbitrar, un despot care înainte de toate este***

[12] „*Tendinţa a atribui evenimentelor neplăcute din viaţă (şi realităţilor care le cauzează) scopul de a pedepsi individul pentru vreo transgresiune comisă,* a fost numită de unii psihologi „animismul pedepsei". Animismul recompensei tinde în schimb să atribuie evenimentelor fericite (şi realităţilor pozitive care le cauzează) intenţia de a proteja individul şi de *a-l premia pentru buna sa conduită*. O mentalitate a-religioasă atribuie faptul de a fi pedepsit unor forţe indistincte, confuze, oculte, sau unui destin implacabil, în timp ce o mentalitate religioasă atribuie totul lui Dumnezeu. Când se dezvoltă un *animism religios general*, ***Dumnezeu este văzut ca poliţistul lumii***, sau ajutorul umanităţii în caz de nevoie", *Ibidem,* p. 23.

[13] „Experienţa psiho-terapeutică ne învaţă că pentru a lupta împotriva tulburărilor de natură psihologică avem la dispoziţie un singur mijloc: *a descoperi adevărul despre istoria unică şi irepetabilă a copilăriei noastre.* Nu putem să schimbăm nici măcar o virgulă din trecutul nostru, nici şterge traumele suferite în copilărie. Putem însă să analizăm mai de aproape evenimentele trecutului care au fost ***memorizate în fiinţa noastră***, pentru ***a le aduce din subconştient în conştient.*** Este o întreprindere dificilă, dar este unica care ne va da posibilitatea de a scăpa din ***captivitatea invizibilă şi crudă a copilăriei*** şi de a ne transforma din ***victime inconştiente ale trecutului*** în ***indivizi responsabili*** care îşi cunosc realmente istoria şi s-au conciliat cu ea. Majoritatea persoanelor acţionează din nefericire exact invers. Nu vor să rememoreze nimic din trecutul lor şi fără să-şi dea seama, astfel sunt condamnaţi să fie încontinuu influenţaţi şi condiţionaţi de propriul trecut, trăiesc din anumite puncte de vedere într-o situaţie infantilă neglijată. Nu ştiu să evite pericolele care cândva erau reale, dar care de mult timp nu mai sunt. Sunt condiţionaţi de amintiri inconştiente şi de sentimente reprimate, care, ***atât timp cât rămân în subconştient şi nu sunt analizate reflexiv şi emotiv, condiţionează tot ceea ce ei*** fac. Acestea condiţionează nu doar viaţa individului ci şi tabu-urile unei societăţi. ***În copilărie îşi afundă rădăcinile întreaga existenţă a unui om.*** Experienţele copilăriei ***supravieţuiesc în inconştient cu o intensitate extraordinară. Experienţele traumatice ale fiecărui copil rămân învăluite în obscuritate, ascunsă rămânând şi „cheia" de înţelegere a întregii vieţi ulterioare".*** Cfr. Alice Miller, *Il dramma del bambino dotato e la ricerca del vero se'. Riscrittura e continuazione,* ed. Bollati Boringhieri, Torino, 1997, p. 12.

imprevizibil, condamnând fără motiv tot astfel cum oferă în mod arbitrar şi clemenţa sa. Omul este deci la dispoziţia sa. Persoanele în această situaţie reuşesc cu mare dificultate să se perceapă ca destinatari a promisiunilor biblice ale lui Dumnezeu şi de aceea au mare nevoie de siguranţe şi certitudini rituale, cu care să poată să-l manipuleze pe Dumnezeul cel capricios. În această situaţie, postul, rugăciunea, participarea la slujbe, constituie „tehnici" de manipulare a divinului.[14]

Alte persoane aflate în obiectivul cercetărilor psiho-pastorale, au încercat să obţină îndurarea judecătorului prin acte auto-punitive. Mânia acumulată pentru faptul de a nu putea fi aşa precum şi-au imaginat, nu o revărsau în exterior asupra lui Dumnezeu sau asupra semenului, ci asupra lor înşişi: *„Pentru că nici alţii şi nici Dumnezeu nu mă consideră demn de a trăi, nici de a fi iubit, mă pedepsesc şi mă distrug pe mine însumi".* Şi sub aspect religios deci, ei îşi configurează viaţa într-o astfel de manieră încât recad în poziţia negativă obişnuită: *„Nu merit să trăiesc, nici să fiu iubit. Chiar şi Dumnezeu nu face altceva decât să mă tolereze".*

Situaţia devine mai dificilă când persoanele persecutate de această imagine negativă a lui Dumnezeu se refugiază în aşa-zisa *asceză negativă.* În radicala lor neîncredere faţă de Judecătorul cel nemilos ce nu cunoaşte îndurarea, ce vrea să umilească păcătosul şi să-l facă să plătească pentru păcatele sale, *acest tip de persoane se pedepsesc pe ele însele*, gândind că astfel plătesc cu anticipaţie preţul cerut; o fac pentru a putea continua să trăiască, pentru a evita loviturile lui dureroase şi pedepsele sale crâncene: *„Rămâi în angoasele şi depresiile tale, perseverează în ele, nu te îngriji de cauzele lor. În faţa tronului ceresc acestea vor conta ca pedeapsă deja realizată, vor fi trecute în contul iertării tale".*

O altă modalitate pentru a se sustrage severului şi periculosului Dumnezeu judecător este ***acela de a lua distanţele faţă de El.*** Dumnezeu este considerat de acest tip de persoane un bătrân cu barba albă, care nu este cazul să fie luat în serios. El a creat lumea, dar nu se mai îngrijeşte de lume, ci a abandonat-o în voia pierdută a destinului. Nu demonstrează nici un fel de atenţie nici faţă de oameni, nici faţă de mersul societăţii, astfel încât devine justificată o stare de totală suspiciune: „Să ai încredere doar în tine însuţi, dacă nu vrei să ajungi să te simţi înşelat şi abandonat!"

O altă variantă a lui Dumnezeu este „Dumnezeul Tată sever şi omnipotent", care dispune după bunul său plac de fiii săi, în faţa căreia omul poate doar să manifeste obedienţă. Spirala distructivă a auto-pedepsirii şi a refuzului vieţii va putea fi înfrântă numai în momentul în care ***unilaterala imagine a lui Dumnezeu cel crud care judecă va fi demascată ca demonică şi substituită cu imaginile pozitive ale lui Dumnezeu*** din revelaţia biblică. Mântuitorul relevă un tată milostiv care se grăbeşte la întâlnirea cu

[14] „La urma urmelor, acest tip de persoane cred, dar cu mari rezerve. Acest tip de comportament se naşte când ***persoanele au experimentat în copilăria lor cât de dureros, de periculos şi de dezamăgitor este să depinzi de alţii***. De aceea au învăţat să-şi trăiască existenţa într-o manieră independentă, astfel încât să nu depindă de nimeni", Karl Frielingsdorf, *Ma Dio non e' cosi'. Ricerca di psicoterapia pastorale sulle immagini demoniache di Dio,* ed. San Paolo, Milano, 1995, p. 27.

fiul cel risipitor. Condiţie deci pentru vindecare şi mântuire este credinţa că Dumnezeu vrea să vindece viaţa omului în ciuda tuturor deficienţelor şi imperfecţiunilor, şi-i iartă greşelile astfel ca el să poată reîncepe o nouă viaţă. omul trebuie să se predea cu întreaga sa viaţă în mâinile Sale. În măsura în care, prin intermediul credinţei, aceasta devine realitate, se va simţi eliberat şi nu va mai avea nevoie să oscileze între auto-reproşuri distructive şi pretenţii morale excesive.

Dumnezeul morţii

Este un demon care nu naşte viaţa, ci moartea, şi până în clipa în care nu vine demascat ca „duh rău" este capabil să-şi exercite imensa sa influenţă distructivă, tocmai pentru că este în mod inconştient considerat un „duh bun", dătător de viaţă. Această imagine demonică despre Dumnezeu îţi achiziţionează forma şi îşi exercită influenţa într-o strânsă conexiune cu deciziile părinţilor – în special a mamei – privitoare la viaţa sau moartea copilului (aceasta începând de la zămislire). Duhul rău se foloseşte cel mai mult de mesajele ce negau viaţa şi dreptul la viaţă al copilului transmise de către mamă, ca de exemplu: „Tu nu trebuie să trăieşti!"; „Era mai bine dacă nu te-ai fi născut"; „Nu meriţi să trăieşti".[15]

Psihologia prenatală confirmă faptul că experienţele esenţiale şi atitudinile fundamentale vizavi de viaţă încep încă din momentul în care copilul este în sânul matern şi că nimic nu este pierdut din experienţele negative sau pozitive trăite în acea perioadă. Între mamă şi copil are loc, de atunci, o interacţiune intensă şi complexă, nu doar fiziologică ci şi psihică. „În perioada prenatală copilul participă la universul sentimental al mamei. Stările mamei de tensiune, de stres, frică, durere şi ruşine, se comunică copilului nenăscut prin intermediul a nenumărate canale".

Este deosebit de importantă deci atitudinea pozitivă a mamei faţă de propria stare de graviditate. Copiii nedoriţi sunt mult mai mult expuşi la riscul să fie născuţi prematur, bolnavi, subdezvoltaţi. A fi nedorit poate duce chiar la stări profunde depresive, la comportamente nevrotice, la boli psiho-somatice. Femeile ce şi-au refuzat cu anticipaţie propriul copil, nu sunt capabile să-i transmită acestuia certitudinea că este iubit şi bine venit pe această lume. Nu se poate deci dezvolta în el încrederea fundamentală indispensabilă pentru ca el să se poată abandona total mamei în chestiunile ce ţin de viaţă şi de moarte. ***Reacţiile emotive ambivalente ale mamei, care se manifestă în grija şi protecţia excesivă şi apoi se pot transforma în severitate exagerată şi pedepse nejustificate, ajung să-l dezorienteze pe copil, erodându-i încrederea în sine însuşi şi în alţii.***

Aceste rezultate ale psihologiei prenatale îşi găsesc confirmarea în diferite scrieri autobiografice, în special ale copiilor nedoriţi. Pentru 80% dintre persoanele intervievate de preoţii psihologi a fost posibil să fie verificată experienţa „cheie" deja în faza prenatală. Mesajul decisiv, ostil vieţii care, de exemplu, purta copilul la poziţia cheie „mort viu", mama îl comunica fetusului cu prima ei reacţie spontană: „Nu, nu te

---

[15] „Prin această referinţă religioasă, mesajele mortificante primesc un caracter absolut. Exemple tipice de un refuz emoţional şi adesea inconştient al vieţii, transformat ulterior în acceptare „din dragoste de Dumnezeu", sunt ultimii copii din căsătoriile credincioşilor practicanţi (copiii „de babă") atunci când prevenirea naşterilor era considerată un păcat la fel de mare ca şi „refuzul datoriei conjugale", Karl Frielingsdorf, *Ma Dio non e' cosi'. Ricerca di psicoterapia pastorale sulle immagini demoniache di Dio,* ed. San Paolo, Milano, 1995, p. 106.

vreau! Tu nu ai dreptul să mai trăieşti în mine!”. Chiar dacă ameninţarea cu moartea nu este purtată până la ultimele consecinţe, totuşi copilul o experimentează ca pe o sabie a lui Damocles ce se învârte ameninţător deasupra propriului cap, sabie ce poate fi îndepărtată doar prin nişte „strategii de supravieţuire” corespunzătoare. Consecinţele se repercutează asupra copilului până la vârsta adultă, manifestându-se, de exemplu, în dificultatea de a avea încredere în alţii, în viaţă şi în Dumnezeu.[16]

Acest demon al morţii căruia nu trebuie să i se acorde încredere este prezent cu răsuflarea sa malefică în majoritatea cazurilor examinate. În faţa lui se poate salva numai cine nu se revoltă, stă în linişte şi se menţine calm; cel care face ascultare acestui demon în mod incondiţionat, în definitiv, cel care este dispus să trăiască – ca în sânul matern – într-un mormânt. *Chiar dacă pe scena vieţii şi în profesiune dau impresia de a fi mulţumită şi plină de viaţă, - scrie o învăţătoare de 36 de ani a cărei cuvânt cheie este „uitată” – în intimitatea mea cea mai profundă mă simt ca într-un mormânt. Viaţa mea este asemeni unui dans peste o piatră de mormânt”. Un altul mărturiseşte: „Acest Dumnezeu de-abia aşteaptă un moment ca eu să comit vreo greşeală care să mă poată costa viaţa. Aşteaptă ca eu să mă împovărez cu ceva greşeli, pentru ca mai apoi, râzând sadic, să mă judece”.* Atitudinea în faţa vieţii a acestor persoane apare lipsită de orice încredere, disperată: *„Viaţa mea nu are nici o valoare şi nici un sens. Nu este nimeni care să poată şi să vrea să schimbe ceva. În ceea ce mă priveşte, sper doar ca totul să aibă cât mai repede un sfârşit. Lucrul cel mai bun pe care Dumnezeul îl poate face ar fi să nimicească lumea şi pe om. De altfel, dacă se priveşte cu mare atenţie şi ceea ce pare la prima vedere pozitiv, ascunde în spate ceva negativ. Şi va fi totdeauna aşa!”*

Mulţi caută o cale de ieşire din disperarea lor prin intermediul unor comportamente forţate, care ar trebui să-i protejeze în faţa atacurilor acestui dumnezeu al morţii. Este vorba de obicei despre *perfecţionism;* alţii preferă să trăiască o „existenţă cataleptică în obscuritatea morţii, în mormânt, îngropaţi de vii”. Şi mai există

[16] Iată două principii esenţiale ale psihologiei post-natale:

1. O exigenţă elementară a copilului este aceea de ***a fi luat în serios*** de la început, pentru ceea ce el este în fiecare moment al creşterii lui;
2. Numai într-o atmosferă de preţuire şi toleranţă pentru sentimentele sale, copilul poate să renunţe, în „faza separaţiei”, la „simbioza cu mama”, şi să facă paşii care se impun în direcţia ***autonomiei***;

Pentru ca să fie posibile aceste premise ale unei dezvoltări normale a copilului, ar fi trebuit ca şi părinţii, la rândul lor, să fi crescut într-un mediu analog. Numai în acest caz părinţi reuşesc să transmită copilului lor siguranţa şi protecţia care să garanteze copilului încredere. Părinţii care nu au beneficiat de un astfel de mediu, ***trăiesc ei înşişi într-o stare de carenţă afectivă, ceea ce înseamnă că vor căuta tot restul vieţii ceea ce lor înşişi părinţii lor nu le-au oferit la momentul oportun***: cineva care să se dedice integral lor, să îi înţeleagă complet şi să îi ia în serios. Este vorba însă de o situaţie iremediabil pierdută, adică prima perioadă de după naştere. Cel care are în sine o nevoie nesatisfăcută şi inconştientă – de care de altfel se ascunde – va dori permanent ***să o satisfacă pe căi substitutive***, până ce va cunoaşte istoria reală a propriei vieţi. La un astfel de scop se pretează, mai mult ca oricine altul, propriii copii. Nou-născutul depinde de părinţi. Şi deoarece existenţa lui depinde de îngrijirea părintească, copilul va face totul pentru ca să nu rămână privat de aceasta. Precum o plantă se întoarce după soare, la fel copilul, din prima zi de viaţă, îşi va pune în bătaie toate resursele pentru a supravieţui.

pericolul ca, cedând unui distructiv instinct de răzbunare, să se asume acest criteriu de fond: „să ucizi pentru a nu fi ucis”.

Tamara, călugăriţă bolnavă de anorexie, se declară „o fiică nedorită în mod absolut”. Mama ei, prin comportamentul cotidian, îi trimitea astfel de mesaje: „Ar fi fost mult mai bine dacă tu nu ai fi fost: „Îngroapă-te tu pe tine însăţi, pentru ca eu să nu am nici o vină”. Născută în afara căsătoriei, Tamara era considerată „fiică a păcatului” şi era considerată o ruşine pentru părinţi”. Intrarea ei în mănăstire a interpretat-o ca o tentativă inutilă de a găsi siguranţă şi căldură într-un „sân matern” şi astfel de a expia păcatul şi ruşinea pe care o aruncase asupra părinţilor. Ceea ce se impunea era de fapt o confruntare clarificatoare cu trecutul. *În elaborarea imaginii despre Dumnezeu, ea spuse: „Dumnezeu este de fapt unicul meu punct de sprijin. Fără El eu nu aş fi nimic. Încercând printr-o reprezentare corporală să-şi exprime starea interioară, ea se închipuia agăţată disperat de gâtul lui Dumnezeu. Curând înţelese că şi în privinţa lui Dumnezeu ea experimenta mai multă neîncredere de câtă încredere, altfel nu s-ar fi ţinut atât de strâns de el.*

Experienţa confirmă că toţi aceia care, deja în pântecul mamei, au oscilat între viaţă şi moarte fiind destinatari ai unor sentimente confuze, oscilante între afirmări ale vieţii şi presiuni ale morţii, aceştia trăiesc şi supravieţuiesc, chiar fără să-şi dea seama, în umbra morţii şi stigmatizaţi de aceasta.[17] Frica mortală a acestor persoane „nedorite” se reflectă adesea în visele lor: ameninţări cu moartea, drumuri fără nici o ieşire, morminte şi prăpăstii abisale, scene de execuţie capitală, etc. Unica posibilitate pentru a sfărâma această spirală a morţii este *confruntarea clarificatoare cu propriul trecut* şi cu mesajele contrare vieţii, urmate de opţiunea conştientă pentru viaţa promisă de Dumnezeu.[18]

Deja din pântecele mamei mele m-ai damnat morţii
Şi astfel trebuii să-mi conduc existenţa ca într-un mormânt: îngropată de vie.

---

[17] „În prima parte a copilăriei, pentru a se conforma aşteptărilor aceluia care are grijă de el, ***copilul trebuie să-şi înăbuşe setea de iubire***. Trebuie să-şi reprime reacţiile emotive la refuzurile pe care le primeşte, ceea ce duce la imposibilitatea de a trăi anumite sentimente. Unii copii au dezvoltat o adevărată artă de a ţine departe sentimentele. Copilul, de fapt, poate trăi sentimentele numai dacă există o persoană care cu aceste sentimente îl acceptă, îl înţelege şi în secondează. Dacă lipsesc aceste condiţii, dacă copilul pentru a trăi un sentiment riscă să piardă iubirea mamei (sau a figurii materne substitutive), atunci nu poate trăi sentimentele în secret, şi le îndepărtează. Ele vor rămâne înscrise în trupul său, memorizate ca informaţii. Ca urmare, în viaţă, acele sentimente vor putea să renască fără să mai fie înţeles contextul originar. Să luăm ca exemplu ***sentimentul de a fi abandonat***. Ne gândim la sentimentul copilului mic, ale cărui comunicări verbale sau preverbale nu au ajuns părinţii. Şi nu pentru că părinţii erau răi, ci pentru că ei înşişi aveau carenţe afective, erau ei înşişi în căutarea unei persoane disponibile: *copilul este disponibil. Copilul putem să-l educăm într-un mod de a-l face să devină cum ne place nouă. De la copil se poate obţine respect, în faţa lui putem să părem puternici, când suntem obosiţi îl putem încredinţa altora, graţie lui putem să ne simţim în centrul atenţiei”,* cfr. Alice Miller, *Il dramma del bambino dotato e la riceca del vero se’,* ed. cit., p. 15.
[18] Karl Frielingsdorf, *Ma Dio non e cosi’,* p. 62.

Tu mi-ai ales în locul meu părinţii ce mi-au dat viaţa,
O mamă denaturată ce vroia să mă constrângă să mă auto-avortez
Pentru ca ea să fie fără nici o pată pe conştiinţă;
Nu pot decât să numesc toate acestea perversitate, sadism.
Ce să mai zic de acel tată infam ce a abuzat de mine...

În această lume rece a datoriilor, jalonată de gâfâielile morţii
Sunt asfixiată, inima mea s-a făcut de piatră.
Pentru a supravieţui am îndeplinit toate datoriile cerute de toţi, pentru toţi
Cu excepţia celor către mine însămi: căci acestea ar fi fost egoism.

De ce m-ai făcut să cred că aceasta era voinţa ta?
m-ai condus la ruină, în loc să-mi fi de folos.
M-ai făcut să confund întunericul cu lumina,
şi chiar şi azi trăiesc în obscuritate.

De câte ori m-ai înşelat, trădat şi dezamăgit,
În timp ce eu, disperată, mă ţineam agăţată la gâtul tău.
Având atâta nevoie de un sprijin în angoasa mortală ce-o experimentam.
Ai exploatat fără ruşine frica mea de moarte
Şi m-ai „dresat” spre bine: să slujesc multora, să mă las „abuzată de mulţi”.

Mi-ai dat şi sentimente?
Sentimentele erau rele şi inimile de piatră, în această lume în care m-ai trimis.
Chiar şi astăzi eu sunt încă în dubiu dacă am sau nu o inimă
care să fie capabilă de iubire.

Tu cauţi fructul în ramul de smochin (Mc. 11,12)
Fără să iei în considerare dacă este sau nu anotimpul propice fructelor
Tu ai doar pretins, aşteptat şi dorit să recoltezi,
Acolo unde nu ai semănat.
Şi cred că Tu ai fost acela care m-ai inspirat
Să nu zic „Nu” niciodată, nimănui, decât mie însămi.
Astfel am devenit ceea ce sunt: cu adevărat nimic de excepţie sau demn de a fi lăudat.

O escrocherie! De nenumărate ori *<u>am experimentat că tu înşeli</u>,*
Trezeşti false speranţe, propui false idealuri,
Dar nu luminezi pe om în momentul oportun. Şi ce bine este acesta?

Eu nu cred că este virtute aceea care se edifică doar pe durere şi pe suferinţă
Şi aceasta cu atât mai mult dacă suferinţa şi durerea se pot evita,
Întrucât nu aduc un folos nimănui.
<u>Nici măcar în fiul tău cel preaiubit crucificat nu-mi este posibil să recunosc iubirea.</u>
<u>Mie-mi pare totul arbitrariu.</u>

În această credinţă deformată am îmbătrânit,
Iar forţele acum îmi sunt cu adevărat slăbite.
Iar acum când trupul şi inima-mi sunt obosite,
<u>Recunosc că am parcurs o stradă greşită</u>
<u>Pentru întreaga mea viaţă.</u>
Oh, dacă aş fi putut să evoluez într-o altă direcţie,
Dacă nu aş fi fost atât de naivă.
Tot zelul meu, n-are importanţă dacă cel de acasă sau din mănăstire,
Nu a fost cu adevărat luat în serios, nici fructificat.

Dar cum crezi că mă simt acum, ca o marionetă, trădată şi umilită?

Piosul psalmist nu-şi pune întrebări similare.
Aceia care îndrăznesc să se ridice împotriva ta, sunt repede calificaţi „sângeroşi şi sacrilegi”.
Eşti tu duşmanul meu, duşman mortal? Sunt eu duşmanca ta, victima ta?
De mii de ori eu mă întreb, mii de cuvinte îmi ajung drept răspunsuri,
<u>Le-am învăţat pe toate, dar nu-mi ajung la inimă.</u>

Este oare acest obscur abis, locul în care mi-ai promis să fii cu mine?
Eşti oare, acum întru mine?

***

Te simt aproape în profunzimea sufletului meu.

Tu eşti Dumnezeul meu şi părintele meu cel bun,
Care m-a însoţit chiar dintru început.
Tu nu împarţi moarte. Tu dăruieşti viaţa. Ajută-mă, pentru ca să pot crede aceasta.

Părinţii care refuză copilul îi transmit acestuia nu doar mesaje negatoare de viaţă, dar şi un gol de sens în raport cu viaţa. Peste generaţii sunt trăite şi trimise maxime ca aceasta: *„La urma urmelor, viaţa nu are nici un sens; este doar chin, frământare, oboseală şi nefericire, suportabilă doar dacă priveşti recompensa ce a fost promisă pentru lumea de dincolo". Mimoza, o femeie de 43 de ani, suferea de atacuri de panică puternică noaptea, care ajungeau până la tensiunea unei angoase existenţiale ce-i crea sentimentul de moarte. De obicei erau asociate unor şocuri cardiace care îi zguduiau întreaga parte superioară a corpului, fiind însoţite de vise lugubre. Mimoza era fructul „absolut nedorit" al unei căsătorii de necesitate. A reuşit să depăşească câteva tentative de avort voite de mamă şi de tată, care vroiau „să se descotorosească de bastard, pentru a nu fi constrânşi să se căsătorească". După naşterea prematură a fost încredinţată bunicilor şi apoi reprimită în casă pe la patru ani pentru a se îngriji de alţi frăţiori mai mici, sosiţi între timp. Ea a suferit multe maltratări corporale, resemnându-se, făcându-se utilă şi refugiindu-se într-o lume fantastică „pe lângă bunul Dumnezeu". De la zămislire rămase expusă presiunilor de moarte făcute de părinţii ei. La sfârşit găsi poziţia ei cheie: „moartă vie".*

În perspectiva psihologiei pastorale, demonii operează utilizând şi făcând proprii mesajele de moarte ale părinţilor, determinând oamenii la o opţiune pentru moarte, ceea ce se traduce adesea într-o viaţă mizerabilă, continuată precar doar prin strategii de supravieţuire.[19] Chiar şi mesajele „cheie" şi cuvintele „cheie" care în mod direct par a nu avea nici o legătură cu moartea, pot să conţină din „veninul" acesteia: cuvinte precum „fiu mult dorit", „micul meu diamant", „marele meu orgoliu", „sensul vieţii mele", exprimă fără dubiu o atitudine pozitivă faţă de copil, dar care în viaţa concretă adesea semnifică o determinare din exterior şi o asimilare a „fiului", fapt ce face dificilă o evoluţie a identităţii lui personale.

Dumnezeul contabil şi legalist

[19] „Capacitatea de adaptare a copiilor „nedoriţi" (de părinţi pe lume) se dezvoltă într-atât încât aceştia se transformă în adevărate „mame" (confidenţi, sfătuitori, susţinători) ai propriilor lor mame şi în ajutători care îşi asumă responsabilitatea fraţilor mai mici. ***Ei dezvoltă o sensibilitate specială pentru semnalele inconştiente ale nevoilor altora.*** Drept consecinţă, vor alege – în marea majoritate – meserii de ajutoare a altora. În formarea şi perfecţionarea acestei sensibilităţi fine – care o vreme l-a ajutat pe copil să supravieţuiască şi care îl împinge ca adult să îmbrăţişeze o profesie destinată a ajuta pe alţii – se află rădăcinile tulburărilor interioare. ***Această sensibilitate îl determină pe copilul ajuns adult să caute să-şi satisfacă aspiraţiile neîmplinite în copilărie pe persoane substitutive",*** cfr. Alice Miller, *Il dramma del bambino dotato e la riceca del vero se',* ed. cit., p. 27.

Dumnezeul contabil este un demon privat de sentimente şi fără inimă, un „dumnezeu robot" care ia în calcul orice eroare şi orice greşeală pe care omul o comite, orice violare a legii, şi o înregistrează pentru contul final din ziua de apoi: „Atunci va fi deschisă cartea în care totul este semnat, pentru judecata lumii".[20]

Însuşi simbolul ochiului este adesea perceput ca o ameninţare sau un control abuziv din cauza uzului impropriu care i s-a făcut în educaţia religioasă. *„Mama mea mi-a repetat întotdeauna că Dumnezeu vede şi ascultă toate, cunoaşte chiar şi gândurile cele mai ascunse". Chiar dacă nimeni nu va vedea niciodată păcatele tale, Dumnezeu le cunoaşte şi te va pedepsi".* În acest mod mulţi copii dobândesc o asemenea frică de păcat, încât cresc scrupuloşi. *Cu o astfel de bază educativă, a fi creştini poate să însemne sclavia într-o pădure sălbatică plină de precepte şi de porunci încurcate, care niciodată nu vor putea fi integral împlinite.* De aici rezultă deci că oricum ai proceda, vor rămâne multe conturi deschise, care la rândul lor vor genera simţăminte de culpă şi pot transforma viaţa într-un iad.

Legile divine şi păcatele nu mai sunt deci văzute în sens pozitiv, ca o călăuză şi ajutor pentru o viaţă reuşită, ci ca instanţe autonome de control ale unui super-Eu care, în numele lui Dumnezeu, declară omul vinovat şi îl condamnă. În acest sens, chiar şi psalmii şi rugăciunile pot să dobândească un caracter de ameninţare, ca de exemplu prima parte a psalmului 138: „*Doamne, cercetatu-m-ai şi m-ai cunoscut. Tu ai cunoscut şederea mea şi scularea mea; Tu ai priceput gândurile mele de departe. Cărarea mea şi firul vieţii mele Tu le-ai cercetat şi toate căile mele mai dinainte le-ai văzut. Că încă este cuvânt pe limba mea. Şi iată, Doamne, le-ai cunoscut pe toate şi pe cele din urmă şi pe cele de demult. Minunată este ştiinţa Ta, mai presus de mine. Este înaltă şi n-o pot ajunge. Unde mă voi duce de la Duhul tău, şi de la faţa Ta unde voi fugi? De mă voi sui în cer, Tu acolo eşti. De mă voi coborî în iad, de faţă eşti. De voi lua aripile mele de dimineaţă şi de mă voi aşeza la marginile mării, şi colo mâna Ta mă va povăţui şi mă va ţine dreapta Ta (...). Nu sunt ascunse de Tine oasele mele, pe care le-ai făcut întru ascuns, nici fiinţa mea pe care ai urzit-o ca în cele mai de jos ale pământului. cele nelucrate ale mele le-au cunoscut ochii Tăi şi în cartea Ta toate se vor scrie. Zi de zi se vor săvârşi şi nici una din ele nu va fi nescrisă (...). Cercetează-mă Doamne, şi cunoaşte inima mea; încearcă-mă şi cunoaşte cărările mele. Şi vezi de este calea fărădelegii în mine şi mă îndreptează pe calea cea veşnică.*

Povestea unui preot, Baltazar, de 51 de ani, extrem de scrupulos, este un caz paradigmatic pentru persoanele căzute victimă ale unui „dumnezeu contabil". Părintele Baltazar care era extrem de deprimat şi disperat, îşi expuse istoria vieţii, care era plină de traume. Ca ultim născut, era un copil nedorit: „un incident,

---

[20] 52% dintre participanţii la testele psiho-pastorale au descoperit în ei înşişi această imagine despre Dumnezeu: un controlor obsedat, „marele Frate care te priveşte", ochiul care vede totul şi penetrează, „legalistul prudent care trece totul cu precizie în contul vieţii", „poliţistul planetar", „caracatiţa cu tentaculele sufocante", Karl Frielingsdorf, *Ma Dio non e cosi'. Ricerca di psicoterapia pastorale sulle immagini demoniache di Dio,* p. 123.

pentru că nu am fost atenţi", cum îi spusese mama lui. Pentru ea, care avea atunci 44 de ani, graviditatea şi naşterea au fost extrem de dificile. După ce l-a adus la existenţă, a trebuit să mai petreacă câteva zile în spital, şi ca urmare a naşterii moşteni o paralizie facială pe care ea o considera extrem de deformantă. În timpul sarcinii, a fost şi obiectul unor glume din partea vecinilor, miraţi de faptul că „la acea vârstă se mai au încă nevoi sexuale şi se mai poate rămâne însărcinată". Îi era deci ruşine şi se îmbrăca astfel încât să se vadă cât mai puţin starea ei de graviditate. Făcu această promisiune lui Dumnezeu: „Dacă va fi băiat, va trebui să-ţi aparţină, o, Doamne, ca preot".

În căutarea poziţiei cheie, Baltazar recunoscu că <u>această consacrare în sânul mamei ei a fost dacă nu un avort premeditat, o îndepărtate mascată de autentica devoţiune.</u> Tatăl, ţăran şi om credincios, comentă astfel vestea surpriză a sosirii lui pe lume: „Cum a putut să se întâmple una ca aceasta? Dar nu te nelinişti, dragă, îl primim pe copil ca pe un dar al lui Dumnezeu. Unde s-au săturat cinci copii, acolo este loc pentru încă unul". Marea problemă pentru Baltazar era că mama lui, pe tot parcursul copilăriei sale, îl considera responsabilul bolii ei şi pretindea recunoştinţă pentru „toate câte a făcut şi suportat pentru el".

În primii ani ai vieţii, Baltazar a fost extrem de bulversat de o alternare continuă de atenţii speciale şi de refuzuri. Pe de o parte, mama, - poate din cauza conştiinţei încărcate – îl umplea cu gingaşii şi săruturi, viciindu-l, pe de alta, era severă şi îl educa într-o certă manieră, pentru a face din el „un bun preot". La trei ani primi o straşnică bătaie pentru că nu era capabil să se ţină curat.

Dumnezeul eficienţei (care pretinde eficienţă)

Un Dumnezeu care pretinde eficienţă: tocmai această pretenţie constituie latura demonică a unui dumnezeu în aparenţă bun. Îndemnându-l pe om să facă exces de o activitate bună în sine, acest dumnezeu reuşeşte să obţină *auto-distrugerea şi deci moartea omului, care de altfel crede că trăieşte „întru împlinirea voii lui Dumnezeu". Când diavolul nu reuşeşte să seducă o persoană făcându-i rău pe o cale directă, îl îndeamnă să facă binele fără măsură.*

S-a constatat că cea mai mare parte a celor obsedaţi de acest demon erau născuţi în perioada de re-construcţie de după cel de-al doilea război mondial, când părinţii au depus eforturi uriaşe pentru a asigura fiilor lor un viitor luminos, pentru ca ei „să trăiască într-o situaţie mai bună decât a noastră". Ei concretizau un model de viaţă ce punea pe primul plan munca, eficienţa şi succesul. Cu toate că încercau să facă totul pentru fiii lor, puţini părinţi şi-au dat seama că *tocmai când aceştia erau neglijaţi, privaţi de timp, de grijă şi de iubirea necesară* erau privaţi de esenţialul vieţii. În

societatea actuală, această tendinţă eficientistă continuă să fie dominantă: ea se dezvoltă plecând de la şcoală, profesie, viaţă privată etc.

Privitor la întrebarea referitoare la priorităţile părinţilor lor, mulţi intervievaţi au răspuns: „Cât produci, atât valorezi”; „Munca este totul în viaţă”, „Munca îndulceşte viaţa”, „Munca este cel mai bun medicament”: „Eficienţa şi succesul fac valoarea unui om”. Foarte adesea aceste principii devenite slogane erau afişate la vedere pe pereţi, şi astfel, generaţii de-a rândul le-au asimilat ca criteriu al propriei valori: *„Eu valorez numai în măsura în care sunt eficient şi am succes”.*

E. Erikson atrage atenţia asupra faptului că această strategie de supravieţuire corespunzătoare dumnezeului eficienţei, *se instaurează deja în fragedă copilărie, în timpul fazei autonomiei copilului, după principul contra-schimbului („Îţi dau, pentru ca tu să-mi dai”).* Acelora cărora chiar din copilărie le-a fost inoculat acest model eficientist şi de succes, vor plăti scump pentru atenţiile şi cadourile „cumpărate” de la părinţi: scrupulozitate, perfecţionism, diferite constrângeri. Toate sunt consecinţe ale *pedagogiei eficienţei. Independenţa şi autonomia persoanei sunt în mod special puse în pericol când mama reproşează copilului propriile atenţii şi aşa-numita „dragoste” ca pe o datorie de contra-schimb*[21]*, pretinzând eternă recunoştinţă apelând la porunca a patra. Nu sunt puţini aceia care suferă de puternice remuşcări pentru că au rezistat la această identificare „datorie-gratitudine” pentru a-şi apăra dreptul la propria viaţă.* Surprinde – în urma cercetărilor psiho-pastorale – că numărul primilor-născuţi care au adoptat această strategie de supravieţuire fundamentată pe eficientism şi succes este extrem de mare. Au trebuit foarte de timpuriu să-şi asume responsabilitatea altor fraţi şi surori, să colaboreze pentru a-şi câştiga stima altora şi dreptul la viaţă: o pretenţie exagerată care i-a împiedicat să aibă o copilărie liberă şi fără gânduri. *În faţa obligaţiei de a fi prea de timpuriu activi şi responsabili, băieţii de îndată ce cresc se refugiază, ca reacţie, în lene şi sedentarism, în timp ce fetele de obicei rămân fidele principiului eficienţei. Acest tip de femei vor ajunge să aducă pe lume mulţi copii, par neobosite şi se consumă mult în favoarea altora, dar mai apoi se simt singure şi izolate sub toate aspectele. Chiar dacă pot fi pozitive în activitatea lor şi în auto-dăruirea de sine, în existenţa lor unilaterală şi exclusivă în favoarea altora, nu găsesc timp pentru ele însele, pentru propria viaţă. Le lipseşte deci o iubire de sine autentică, spre care ar putea să se orienteze iubirea neţărmurită faţă de semen.*

[21] „Adaptarea la nevoile părinţilor conduce adesea la formarea „falsului sine”. Individul dezvoltă o atitudine şi o strategie în care se limitează să apară aşa cum alţii aşteaptă, cum „trebuie” să fie, şi se identifică totalmente cu sentimentele pe care le arată. Adevăratul său „sine” nu poate să de dezvolte. Părinţii de fapt au găsit în falsul sine al copilului o confirmare pe care o căutau, şi copilul, care nu a putut să-şi construiască o siguranţă proprie, va depinde în mod conştient, şi ulterior în mod inconştient, de părinţi. Neputând să se abandoneze sentimentelor proprii şi neavând experienţa acestora, ***el nu-şi cunoaşte adevăratele nevoi şi este alienat de sine însuşi la maximul grad posibil.*** În această situaţie, nu poate să se separe de părinţi, şi va depinde şi ca adult de confirmările persoanelor care reprezintă părinţii, precum „partenerul”, grupul sau „fiii”. Moştenire de la părinţi sunt amintirile inconştiente, refulate, care ne constrâng să ascundem în profunzime adevăratul „sine” în faţa noastră înşine. Fapt pentru care***, solitudinea experimentată în casa părinţilor mai târziu va fi urmată de izolarea în noi înşine”,*** cfr. Alice Miller, *Il dramma del babino dotato e la ricerca del vero se’,* p. 25.

Cuvintele-cheie ale unor astfel de persoane sunt: *„fără valoare", „gunoi", „refuzat", „copil model", „exploatat", „aruncat la coş", „lichidat" etc.*

Cel care a fost crescut cu această filosofie a eficienţei transferă propriile experienţe asupra lui gândindu-se că şi iubirea Sa trebuie câştigată şi meritată prin eficienţă, cu efort şi chin. În corespondenţă cu aceste poziţii „cheie" negative, se formează *imaginile demonice ale „idolilor eficienţei", care sunt ne-sătuli şi trăiesc ca paraziţi pe spatele oamenilor.* În scrierile autobiografice, în vise, şi în special în poziţiile cheie, aceşti demoni îşi relevă toată monstruozitatea. *O călugăriţă de 50 de ani, scrie: „Acest Dumnezeu exploatator profită fără pudoare de persoanele pe care le-a sedus, lăsându-se servit în schimbul iubirii ce pretinde că o împarte. Este imposibil să-l mulţumeşti şi pretinde tot mai mult"; Alţii îl percep pe acest Dumnezeu ca pe un vampir ce suge sângele, ce absoarbe toată energia vitală, după ce „recită" partea prietenului afecţionat, după ce l-a făcut pe om dependent. În reprezentarea trupească a acestui dumnezeu apare de obicei un personaj ce şade pe un jilţ imens, care nu învredniceşte de nici o privire pe om, până ce acesta nu depune la picioarele sale tributul obligatoriu. Doar atunci îi aruncă o privire, îi acordă o oarecare atenţie, pentru o clipă, şi apoi din nou îşi orientează privirea în altă parte. Alţii se reprezintă pe ei înşişi în genunchi, în timp ce oferă ca sacrificiu eficienţa şi succesul lor. Dumnezeu acceptă cu îngăduinţă aceste oferte, pentru ca apoi să privească cu un nou interes altundeva, pentru a-i fi reînnoită oferta.*

Această spirală perversă a „eficienţei/premiului" nu poate nicidecum să conducă la un concept pozitiv despre propria valoare. Persoana rămâne tot timpul determinată din exterior şi depinde de atenţiile lui Dumnezeu şi ale altora. Când mai apoi, apar frustrările, nu rămâne altă soluţie decât să devină tot mai eficient, dacă vrea să fie obiectul unor tot mai mari atenţii.[22]

Demascarea demonicului dumnezeu al eficienţei este dificilă atunci când, graţie unei pedagogii creştine fals înţeleasă, fie în familie, fie în cateheză, fie în seminar, *a fost idealizată în mod unilateral abnegaţia şi absolutizată ca virtute iubirea dezinteresată de semen.* De aici maxima: „Iubeşte-l pe semen mai presus de orice, dar nu te iubi pe tine însuţi". O educaţie religioasă unilaterală spre altruism, în numele unui dumnezeu al eficienţei, nu ţine cont de faptul că „poţi lepăda falsul sine" numai atunci când există „un adevărat sine".[23] În radicalitatea şi unilateralitatea ascetică, o astfel de

---

[22] „O variantă specială a temei „eficienţă şi succes" este *activismul spiritual,* foarte răspândit în mediile religioase şi adesea confundat cu iubirea de semen. *Într-un curs frecventat de călugăriţe-stareţe provenite de pe şase continente, fiecare a făcut o listă cu priorităţile din cursul unei zile normale. Foarte multe maici au fost mirate să observe că între priorităţi nu apăreau acele valori care pentru ele ar fi trebuit să fie foarte importante, ca de exemplu timp rezervat rugăciunii, liniştii, meditaţiei sau Sfintelor Taine",* cfr. Karl Frielingsdorf, *Ma Dio non e cosi'. Ricerca di psicoterapia pastorale sulle immagini demoniache di Dio,* p. 125.

[23] „Momentul esenţial al terapiei psiho-spirituale este conştientizarea şi experimentarea emotivă a faptului că întreaga „iubire" pe care a „achiziţionat-o" în copilărie cu atâta dificultate şi renunţând la exprimarea propriului sine nu-l privea de fapt pe individul care era el în realitate. Admiraţia era pentru „prestaţii" nu pentru copil",

formulare religioasă poate avea efecte auto-distructive; în plus, constituie unul din motivele tendinţei crescânde de autorealizare narcisistă şi individualistă, tipică timpurilor noastre.[24]

După ce o persoană şi-a examinat şi re-elaborat întreg trecutul, are posibilitatea de a da în mod conştient o altă intonaţie vieţii. Acum se poate – în deplină cunoştinţă de cauză – pe de o parte să se păstreze aspectele pozitive ale principiului „eficienţă", iar pe de altă parte, să se identifice şi să contrabalanseze aspectele negative cu elemente corective. De aceea este necesară o disciplinată dragoste de sine, care pretinde anumite momente de linişte şi calm, perceperea propriilor nevoi şi dorinţe.

Exerciţiul corporal care i-a ajutat pe mulţi a discerne spiritele este următorul: un grup formează un cerc în jurul lui Antonio, cel invadat de boala eficienţei. El stă în centrul grupului şi toţi îşi întind mâinile spre el, într-un act de cerere şi rugăciune, pentru ca Antonio să le satisfacă dorinţa. Cu paşi lenţi, el merge de la unul la altul, şi le pune în mâini ceva simbolic, însoţind gestul cu o scurtă privire. Dar mai apoi, mersul lui Antonio devine tot mai rapid, până când prins de ameţeli se opreşte. Întreabă: „Ce s-ar întâmpla dacă aţi continua să faceţi acest tur în continuare? Presupun că aş cădea jos fără suflare. Şi ce ar face atunci ceilalţi? Cred că m-ar abandona jos, pentru simplul fapt că eu nu le mai pot oferi nimic, nu le mai pot fi de nici o utilitate.

Exemplul relevă în mod dureros tendinţa autodistructivă a unei iubiri de sine fals înţeleasă, neechilibrată de o autentică iubire de sine: „o iubire de semen care în rădăcină este doar o formă de a se pune pe sine însuşi în centru, o învârtire în jurul tău însuţi, care nu mulţumeşte pe nimeni, nici pe cine dă, nici pe cine primeşte".

Sub presiunea continuă a acestui idol al eficienţei, unii caută în mod instinctiv să se elibereze de acest dumnezeu imposibil de săturat îndepărtându-se. Încetează să se mai roage şi să mai mediteze, nu mai au timp pentru Dumnezeu. Câte unul abandonează în mod ostentativ Biserica. Acesta devine criteriul lor: *decât să continui a oferi eficienţa şi succesul meu la acest Dumnezeu, fără speranţa de a-l mulţumi vreodată, prefer să-mi implic eforturile pentru propriile mele interese şi să am grijă de mine însumi*. Din toate acestea nu este absentă ideea unei auto-realizări şi auto-

---

Ibidem, p. 23.

[24] „Foarte complicată a fost confruntarea clarificatoare cu idolul eficienţei de către preoţii şi implicaţi excesiv în activităţi pastoral-administrative, care *interpretau apariţia unor simptoame de boală psiho-somatică ca pe o „participare la patimile lui Hristos".* Demonul eficienţei, în mod inconştient adorat, poate asuma şi o conotaţie magică: iată, de exemplu, ce scrie doamna Roxana: „*Doar activismul îmi poate obţine de la Dumnezeu un premiu de recunoaştere.* Cu cât mai mare este efortul meu, cu atât mai mare va fi recompensa. *Chiar şi Dumnezeu este condiţionat de această lege a lui „a da" şi „a primi".* În fond, harul şi mântuirea trebuiesc *meritate*". Neîncrederea inconştientă a acestor persoane în raport cu Dumnezeu, este astfel că, prin spirala eficienţei, se poate ajunge la prăpastia auto-distrugerii", cfr. Karl Frielingsdorf, *Ma Dio non e cosi'. Ricerca di psicoterapia pastorale sulle immagini demoniache di Dio,* p. 128.

mântuiri, potrivit căreia omul este capabil de a face totul, intrând în concurenţă cu Dumnezeu. Se mântuieşte şi se eliberează pe el însuşi, lui Dumnezeu revenindu-i doar rolul – poate nici acesta – de fiinţă transcendentă şi îndepărtată. Această tentativă unilaterală de autorealizare provoacă multe dezamăgiri şi frustrări: de fapt, elanul către eficienţă devine şi mai irezistibil. Acum totul depinde de om care, auto-proclamându-se Dumnezeu, este constrâns să dea tot mai mult, condamnându-se la faliment.

Anexă:

Test psihologic
pentru identificarea imaginii demonice care ne condiţionează existenţa[25]

Mama	Tata	Eu

1. Caracterizaţi în mod spontan, figura mamei şi a tatălui dumneavoastră prin 5-10 ***adjective definitorii***. Faceţi acelaşi lucru şi pentru dumneavoastră;
2. Ce sfaturi vă dădea de obicei mama şi tatăl dumneavoastră când eraţi copil? Care erau ***lucrurile interzise cu mare rigurozitate***? Dintre toate acestea, ce a rămas şi azi valabil în viaţa dumneavoastră?
3. Eşti un fiu dorit sau nu? Începutul vieţii tale a fost marcat de un radical şi clar „Da!”, sau de un „Nu!”, sau de un ambiguu „da şi nu” („meriţi sau nu să trăieşti potrivit grilei de interpretare a vieţii a părinţilor tăi?) Ce emoţii au experimentat şi ce sentimente au manifestat părinţii tăi când ***s-a pus problema venirii tale în lume?*** Cum au reacţionat tatăl tău şi mama ta, când luară pentru prima dată cunoştinţă despre existenţa ta?
4. Ţi-a fost îngăduită existenţa doar *în anumite condiţii?* De exemplu:
   a) poţi să trăieşti doar cu condiţia *să asculţi şi să te supui anumitor prescripţii;*
   b) este justificat să trăieşti numai *dacă ai succes şi eşti „productiv”;*
   c) poţi să trăieşti *cu condiţia să-ţi reprimi sentimentele*: de exemplu, mânia, frica, ura, neîncrederea, sentimentele de vinovăţie, etc.;
   d) alte condiţii pentru a-ţi fi tolerată existenţa ta...;
5. Caută mesajul esenţial (cuvântul esenţial-cheie) care la început sau mai târziu l-ai primit de la părinţii tăi, şi care chiar şi astăzi ***condiţionează în mod inconştient viaţa ta.*** Căutaţi să descrieţi şi poziţia cheie născută din acest mesaj şi sentimentele fundamentale corespondente ei (şi pe care continui să te sprijineşti în situaţiile dificile, pentru a-ţi continua viaţa pe mai departe).
6. Care era atitudinea părinţilor tăi privitoare la ***universul interior al sentimentelor***? Îşi manifestau sentimentele? (de exemplu: mânia, bucuria, tristeţea, frica, plânsul, etc.). Dacă da, în ce mod? Care erau sentimentele predominante? Părinţii tăi ştiau să admită slăbiciunile, neputinţele şi erorile tale? Acceptau critica? Iertau? Predomina în ei încrederea sau neîncrederea?

[25] Preluat din Karl Frielingsdorf, *Ma Dio non e' cosi'. Ricerca di psicoterapia pastorale sulle immagini demoniache di Dio,* ed. San Paolo, Milano, 1995, p. 154-156.

7. Care era relaţia dintre părinţii tăi? De exemplu: indiferentă, tensionată, detaşată, caldă, cordială, rece, fidelă, agresivă, tandră, încrezătoare? Cum era relaţia: de apropiere sau de distanţă?

8. Care era atitudinea părinţilor tăi privitor la *trup,* la *sexualitate?* Cum te-au informat în privinţa acesteia? Cum ai perceput pe tatăl şi pe mama ta în calitate de bărbat şi de femeie? Cu judeci caracteristicile lor feminine şi masculine?

9. Din partea părinţilor tăi ai primit cu precădere *laude* sau mai cu seamă critică negativă şi reproşuri? ***Ai fost iubit pentru tine însuţi,*** sau dacă nu, prin intermediul căror „prestaţii" ai reuşit să obţii şi să câştigi atenţia necesară? (de exemplu, graţie docilităţii, capacităţii de adaptare, succesului de la şcoală, bolii, refuzului, etc.).

10. Părinţii se influenţau reciproc sau erau condiţionaţi mai mult din exterior? Cum califici ideea de „sine" pe care o aveau părinţii tăi? Cum se comportau părinţii tău în situaţie de conflict sau de criză?

11. Care era sensul vieţii pe care-l proclamau părinţii tăi? Ce priorităţi aveau? Care era lucrul cel mai important pentru ei? Enumeraţi 5-10 dintre priorităţile lor (a se distinge între dorinţe şi realităţi);

12. Scrieţi principiile şi criteriile de viaţă mai semnificative ale părinţilor tăi. De exemplu:

- „Valorezi atât cât reuşeşti să produci"
- „Trebuie neapărat în viaţă să ai succes!"
- „Munca e cel mai important lucru în viaţă"
- „Trebuie să exişti doar pentru ceilalţi";
- „Trebuie să-i iubeşti pe semenii tăi mai mult decât pe orice, dar nu te iubi pe tine însuţi"
- „Viaţa este fără nici un sens";
- „Trebuie să te ştii bucura de viaţă";
- „E bine câteodată să trăieşti şi pe spinarea altora";
- „Unele lucruri trebuie să le faci cu orice preţ";
- „Stai deoparte şi adaptează-te la orice context";
- „Nu te lăsa niciodată bătut";
- „Ajută-te că şi Dumnezeu te va ajuta";
- „Credinţa este singura susţinere în viaţă";
- „Viaţa este ceva insuportabil";
- „Merită să trăieşti";

13. ***Criteriile de viaţă*** ale părinţilor tăi se diferenţiau? Care dintre ele erau contrastante?

14. ***Ce importanţă avea credinţa în viaţa părinţilor tăi?*** Cum practicau ei credinţa? Erau încrezători în Dumnezeu sau trăiau totuşi cu sentimentul fricii de posibila lui mânie?

15. Ce imagine despre Dumnezeu (conştientă sau nu) demonstrau că au părinţii tăi? Încearcă să descrii sumar imaginea inconştientă a lui Dumnezeu (corespondentă poziţiei tale „cheie").

16. Cum se comportau părinţii tăi în ***postura lor de părinţi***? Erau de preferinţă cordiali, iubitori, fideli, conştienţi de propriile responsabilităţi sau avari, orgolioşi, detaşaţi de toate, imprevizibili în acţiuni?

17. Cum ai reuşit să-i manevrezi pe părinţii tăi şi deopotrivă cum te-au manipulat ei pe tine? De exemplu, cu sentimente de culpabilitate, de critică, de retragere în sine, false complimente, ameninţări, boli, etc.?

18. Ce-ţi plăcea mai mult la mama ta? Dar la tatăl tău? Ce detestai şi urai mai mult la ei? (maximă obiectivitate)

19. Expune sintetic mesajele negative cele mai puternice care chiar şi astăzi te limitează şi-ţi obstacolează existenţa şi evoluţia normală;

20. Atitudinea fundamentală a părinţilor tăi era preponderent pozitivă sau negativă? În favoarea vieţii sau dimpotrivă? Conciliantă sau nu? Cum te manifestai tu în copilărie în această direcţie?

21. Cum exprimau părinţii tăi ***dragostea de Dumnezeu, dragostea de semen, dragostea de sine***? ***Care dintre acestea trei era cea mai neglijată***?

22. Ce bilanţ sintetic ai putea da asupra vieţii şi succesului mamei tale şi a tatălui tău? Dar asupra vieţii tale? (inscripţie funebră).

23. După moarte, ce crezi că va zice lumea despre mama ta, tatăl tău, şi despre tine însuţi?

Acum re-parcurgeţi cu atenţie răspunsurile de pe stânga paginii (părinţii) şi confruntaţi-le cu cele de pe partea dreaptă, reflectând cu atenţie:

- În care puncte eu *nu fac altceva decât să-mi imit părinţii*? Ce atitudini, comportamente, norme, principii de viaţă, moduri de a crede, imagini ale lui Dumnezeu *am moştenit în mod conştient de la ei?*
- De când am ajuns la maturitate, care dintre aceste lucruri le-am aprofundat, revăzut, reformulat şi deci în mod conştient acceptat de la părinţii mei (sau le-am modificat în propria mea viaţă?)
- După această confruntare, analizează care sunt punctele problematice în căutarea propriei tale identităţi şi credinţe, puncte ce într-o manieră substanţială îţi obstacolează existenţa?

****

2. Profilul psihologic şi pastoral al preotului autentic

- opacitate şi transparenţă -

Orice lucru decade din cauza propriului său defect
şi tot ce aduce stricăciune porneşte din interior.

Persoana şi profilul interior al preotului constituie o variabilă de o importanţă excepţională în procesul pastoral şi terapeutic. Ne vom limita la câteva aspecte ale procesului de formare a preotului.

Cunoaştere de sine

O corespunzătoare şi obiectivă cunoaştere de sine este prima exigenţă pe care trebuie s-o îndeplinească un păstor.[26] Această cunoaştere de sine este pasul absolut necesar pentru o clară identitate pastorală. Păstorul trebuie să răspundă cu competenţă la întrebarea: „Cine sunt?" dacă vrea să interpreteze corect corespondenţa între realizarea de sine ca persoană şi realizarea în misiunea sa pastorală. În al doilea rând, cunoaşterea de sine este o condiţie pentru a te raporta la celălalt ca la un „altul", adică *fără a-i impune cu autoritate propriile exigenţe.* A-l întâlni pe un altul nu este posibil când, de exemplu, *păstorul se pune în relaţie cu el ca şi cum ar fi o extensiune a lui însuşi.* În aceste condiţii, chiar şi când se vorbeşte de iubire, de disponibilitate, de altruism, semnificaţia acestor cuvinte poate fi anulată de comportamentul concret al preotului.

O inadecvată conştientizare a pasiunilor care-l chinuiesc, a motivaţiilor inautentice, a nevoilor inconştiente, a tendinţelor nevrotice, a emoţiilor necontrolate, a dubiilor şi conflictelor latente, pot avea în preot grave consecinţe negative, precum:

- proiectarea asupra altora a anumitor slăbiciuni ale propriei persoane (sentimente, nevoi etc.) pe care el nu reuşeşte să le accepte în sine însuşi;
- contaminarea diferitelor situaţii pastorale cu propriile tendinţe narcisiste;
- manipularea persoanelor întâlnite sub impulsul unei excesive preocupări de a se afirma;
- utilizarea unor atitudini defensive pentru a ţine la distanţă interlocutorii;

[26] „Subiectivismul obstacolează evoluţia spirituală. Din punct de vedere psihologic se poate opera o distincţie între subiectivism şi subiectivitate: în timp ce aceasta din urmă ar exprima ceea ce persoana este în interioritatea ei în virtutea unicităţii (instanţă absolut necesară pentru creşterea şi evoluţia spirituală), subiectivismul ar constitui o manifestă rebelă, unilaterală, a fiinţei umane, manifestare ce nu recunoaşte valoarea în sine realităţilor exterioare. Adeseori, oamenii privind în ei înşişi consideră că doresc să devină ceea ce dorinţele lor sugerează. În general, ***nu intuiesc că ar trebuie să se realizeze în baza unor valori obiective.*** Conştientizarea lor de acest fapt constituie o sarcină de maximă dificultate a păstorului. Experienţa creştină ne spune că trebuie să luăm ca element organizator al vieţii o valoare obiectivă, adică o valoare validă prin ea însăşi. Dacă se doreşte dezvoltarea vieţii spirituale şi maturizarea vocaţională a omului nu trebuie să se privească doar în interiorul uman ci şi în afară, pentru a se realiza o ancorare într-o valoare obiectivă. A rămâne doar în interior înseamnă de fapt a falimenta. Aceasta înseamnă că ***omul acceptă să se vadă chemat spre o realitate care îl depăşeşte, şi care îi este transcendentă.*** Rezultă deci că persoana nu se poate considera centrul lumii potrivit mentalităţii radicale libertine, ci ***viaţa sa are o semnificaţie în măsura în care încorporează o valoare obiectivă şi exterioară ei***", cfr. Luigi M. Rulla s.j., *Psicologia del profondo e vocazione. Le persone,* ed. Marietti, 1975, p. 26.

Unul dintre conflictele interioare cele mai des întâlnite la persoanele implicate în activitatea pastorală este *dorinţa de a-i ajuta pe alţii corelată cu nevoia de a fi ajutat*. La nivelul subconştientului, este uşor să speri că ***vei merita ajutorul, stima, respectul şi prestigiul*** prin intermediul propriei disponibilităţi sau prin prestarea unui ajutor cuiva. Van Kaam descrie cu fineţe ***subtilele manifestări ale egocentrismului în relaţia pastorală.*** El se întreabă în ce măsură este posibil să fii un păstor sau un terapeut realmente dezinteresat: „Pot oare dori să realizez ceva bun pentru credincioşi, fără ca gestul meu să fie şi un mod concret de a mă auto-realiza şi auto-perfecţiona?”[27]

Prezenţa mai mult sau mai puţin masivă a obstacolelor enumerate mai sus l-ar face pe ***păstor prizonier într-o reţea paralizantă care-i împiedică întâlnirea şi dialogul cu sine însuşi şi cu celălalt.***[28] Inima păstorului, care este rădăcina întregii sale fiinţe, n-ar mai fi o lentilă transparentă prin intermediul căreia realitatea celuilalt să fie văzută ca unică şi distinctă.

Obiectivul de a face lumină asupra „lui însuşi” nu implică – pentru păstor – recursul la mijloace extraordinare, ca de exemplu psihoterapia, dar pretinde totuşi ***curajul de a se privi introspectiv***, utilizând acele oportunităţi pe care viaţa cotidiană le face posibile. Fără această forţă interioară nu este posibil să iniţiem *acel proces de schimbare, care în termeni teologici se numeşte „convertire”, rezultat al acţiunii harului lui Dumnezeu şi al înclinaţiilor pozitive ale persoanei umane.*

Integrarea „negativului” şi concilierea cu „umbra”

Un obiectiv care este esenţial în procesul de formare a păstorului este constituit de integrarea negativului. Cu acest termen se indică *toate acele aspecte ale persoanei umane contrastante cu imaginea pe care individul o are despre sine însuşi.* Dincolo de limitele fizice legate de natura finită a omului, sunt cuprinse în „negativ”: *slăbiciunile, imaturităţile, traumele, care nu depind întotdeauna de responsabilitatea noastră* (precum instinctualitatea, care se exprimă prin patimi, agresivitate, egoism, invidie, gelozie, păcat). Yung utiliza termenul de „umbră” pentru a defini negativul. Fiecare dintre noi îşi are deci propria sa „umbră”.[29]

„Greşelile mele cine le va pricepe? De cele ascunse ale mele curăţeşte-mă. Şi de cele străine fereşte pe robul Tău; de nu mă vor stăpâni, atunci fără prihană voi fi, şi mă voi curăţi de păcate mari (Psalmul 18,14-15). **Necunoaşterea „umbrei” nu serveşte nicidecum la neutralizarea ei.** Cel mai adesea aceasta se manifestă în reacţiile noastre violente şi incontrolate la comportamentele celor pe care nu reuşim să-i suportăm. Parabola scripturistică a vameşului şi a fariseului relevă în mod clar mecanismul de proiecţie existent în cine nu ştie să admită negativul din propria viaţă.

---

[27] „Este clar că dorinţa şi ajutorarea credinciosului este în acelaşi timp împlinirea celei mai profunde vocaţii a păstorului. Totuşi această „împlinire” nu trebuie să constituie o motivaţie a acţiunii pastorale: s-ar vorbi atunci, de *o motivaţie egocentrică, capabilă să diminueze eficacitatea relaţiei pastorale* (Când păstorul este profund influenţat de ideea că el trebuie să-şi exercite misiunea pentru a se realiza mai bine din punct de vedere profesional, atunci raportul pastoral dintre el şi credincios este profund viciat)”, cfr. Adrian Van Kaam, *Religione e personalita’,* Ed. La Scuola, Brescia, 1972, p. 52.

[28] Există un profund şi perpetuu dialog interior pe care păstorul – ca de altfel fiecare om – îl realizează cu sine însuşi. A se vedea astfel lucrarea lui Mihai Şora, *Despre dialogul interior,* ed. Humanitas, Bucureşti, 1995. .

[29] cfr. Angelo Brusco, *La relazione pastorale d’aiuto. Camminare insieme,* ed. Camilliane, Torino, 1993, p. 48.

A învăţa să recunoaştem propria umbră cu scopul de a o accepta şi integra presupune ***detronizarea imaginii cu care vrem să apărem în faţa altora.*** Înseamnă să renunţăm la *propriile falsificări ale fiinţei noastre interioare*. Astfel, de exemplu, identificarea şi acceptarea propriei *dimensiuni egoiste* comportă renunţarea la pretenţia de un absolut altruism. Sfinţii au avut curajul de a înfrunta propria umbră şi acceptând-o, au dobândit şi capacitatea de a o transforma. „Cel care trăieşte întru adevăr având conştiinţa propriei falibilităţi, fără să se ascundă de sine însuşi, este în condiţiile optimale pentru a simţi acea nevoie fundamentală de reconciliere cu sine însuşi ce doar în Dumnezeu poate fi în mod deplin împlinită.

Împroprierea dimensiunii contra-sexuale

Biserica a fost în epoca noastră extrem de acuzată că este „maschilistă”. Prin aceasta se dorea spune că ***în Biserică nu sunt suficient de prezente acele resurse de care sunt purtătoare femeile****: receptivitate, disponibilitate, ospitalitate, capacitate de a asculta, intuiţie, inteligenţă contextuală, capacitate de a asuma şi rezolva problemele altora, înclinaţia spre a oferi ajutorul propriu.* Ceea ce este valabil la nivel instituţional, este uşor de observat şi la nivel de indivizi: pentru a ajunge integrarea calităţilor contra-sexuale, păstorul trebuie mai înainte de toate să-şi realizeze propria identitate de bărbat, evidenţiind şi dezvoltându-i caracteristicile fundamentale, adică: raţionalitatea, simţul datoriei şi al responsabilităţii, voinţa, iniţiativa, consecvenţa spre împlinirea scopului, puterea de auto-transcendere. ***Integrarea aspectelor feminine nu constituie nicidecum o diminuare a masculinităţii, ci o îmbogăţire a acesteia****,* întrucât ajută să fie depășită unidimensionalitatea comportamentului.

În procesul de creştere şi de formare, individul găseşte adeseori dificilă această sarcină de integrare a dimensiunii contra-sexuale. Această dificultate se poate manifesta în diferite moduri, şi în primul rând atunci când păstorul se demonstrează a fi incapabil să intre în contact şi dialog cu propria dimensiune feminină. Efectele comportamentale sunt diferite: individul se manifestă prin ***duritate, insensibilitate, superficialitate****, gol interior.* Chiar atunci când îşi face propria datorie, el simte nelinişte interioară, fugă de sine însuşi, izolare. În relaţiile interpersonale se evidenţiază anumite manifestări de ***agresivitate, rigiditate, răceală.***

La nivel comunitar şi organizativ el depune un accent excesiv pe autoritatea ierarhică, pe ordine, instituţie şi lege. Raportul său cu femeia este caracterizat de răceală şi în acelaşi timp, de impulsuri instinctuale extrem de puternice. Un astfel de păstor poate cădea uşor într-o *spiritualitate formalistă*, în care este puţin prezentă căldura spiritului iar contemplaţia este puţin apreciată. *În exercitarea misiunii preoţeşti el este înclinat să pună un deosebit accent pe activismul practic, în dauna contemplaţiei*.[30]

Un al doilea caz concludent este acela când *dimensiunea feminină a individului invadează omul, împiedicându-l să ajungă la autonomia specifică bărbatului*. Este

[30] „Aceasta şi din cauza faptului că, din păcate, astăzi în Biserică există foarte mulţi dintre aceia care ***vor să dea mai înainte de a fi primit.*** Lor le place mai mult să vorbească decât să asculte. Iau iniţiativa să predea ceea ce nu au învăţat. Deşi se demonstrează incapabili să se guverneze pe ei înşişi, ei se grăbesc să-i înveţe pe alţii”, cfr. Angelo Brusco, *La relazione pastorale d'aiuto,* ed. cit., p. 53.

cazul preoţilor care *nu au abandonat terenul cald şi protejat al copilăriei*. Sunt tot timpul în căutare de siguranţă, de susţinere, cu alte cuvinte, în căutarea unui „sân matern" pe care, adesea, îl găsesc în instituţie, în biserică. Dependenţi, incapabili de a înfrunta realitatea, evită permanent opoziţia, refuză să ia decizii importante, nu ştiu să conducă.

Cel care, în schimb, este capabil să-şi integreze „umbra", beneficiază de pace şi de seninătate. În relaţiile sale interpersonale, curajului şi determinării li se adaugă înţelegere, tandreţe, compasiune. În raport cu femeia, este caracterizat de o evoluţie ce poartă progresiv la utilizarea resurselor interioare oferite de aceasta, reuşind să transceandă apelurile imediate ale impulsurilor. Luările sale de poziţie sunt caracterizate de o atenţie specială la nuanţe. În plan spiritual, el caută contemplaţia (ochiul „inimii" vede şi acolo unde lumina raţiunii nu ajunge sau nu reuşeşte să lumineze suficient).

Mântuitorul însuşi se demonstrează capabil de agresivitate şi tandreţe, de raţionalitate şi sentiment, de dreptate şi iertare, de forţă şi vulnerabilitate. Este exigent, dar ştie şi să aştepte. Acţiunea îl preocupă dar ştie să nu renunţe la *indispensabilele momente contemplative*. Atent la mişcările spiritului, întreţine intactă disponibilitatea faţă de voinţa Tatălui.

Deschizându-se unui proces de creştere în acest sector, păstorul va putea să imprime comunicării sale interpersonale o superioară gentileţe, un duh mai uman şi mai bogat, devenindu-se capabil de ospitalitate, de flexibilitate, de nuanţări, de intuiţii şi de empatie. Pentru a se realiza în mod deplin, şi femeia este chemată să integreze propria dimensiune contrasexuală.[31]

Calitatea relaţiilor inter-umane

Competenţa „relaţională", adică capacitatea preotului de a instaura relaţii de calitate între oameni este un alt sector în care este chemat preotul să-şi dezvolte angajarea formativă. Importanţa acestui sector derivă din faptul că relaţia pastorală constituie o rezonanţă, un ecou al raportului lui Dumnezeu cu omul. Afirmând că în relaţiile preotului cu persoanele întâlnite trebuie să se exprime o „dragoste autentică pentru oameni", „o punere în act a lui *agapi*", subliniem că acesta este punctul de sosire al unui lung parcurs de auto-educaţie. Omul, prin natura lui căzută în păcat, este egocentric prin tendinţa generală a firii sale, ajungând să se orienteze oblativ numai într-o manieră progresivă, sub impulsul pozitiv al harului.

Prin intermediul unei relaţii autentice, preotul îşi manifestă maturitatea sa afectivă[32] în raport cu credinciosul, ajungând să se exprime în acea formă de iubire care se numeşte *agapi*. *Agapi* nu depinde în mod cert de nici o lege psihologică, ci este dar

---

[31] „În cultura noastră, femeile sunt adesea obligate de context să reprime anumite caracteristici comportamentale, precum atitudinea autoritară, inteligenţa, puterea, capacitatea organizativă, pentru că sunt considerate tipice bărbatului. Când caută să se afirme, se simt vinovate de aceasta. Şi această măsură poate să fie inadecvată prin deficit sau prin exces. Într-o femeie ce nu intră în contact cu propria dimensiune masculină se poate uşor observa, pe de o parte, excesivul accent pe sentiment şi pe emoţie, abundenţa generalizărilor, scăzuta capacitate de a distinge. Când în schimb dimensiunea masculină „invadează" o femeie, reducându-i contactul cu feminitatea sa, rezultă ***o femeie-masculinizată, căsătorită cu propria-i carieră***, capabilă de succes, dar săracă în valorile inerente condiţiei sale feminine", *Ibidem,* p. 55.

gratuit al lui Dumnezeu. Totuşi elementele psihologice pot „dispune" fiinţa umană spre primirea darului divin. ***Practica iubirii autentice implică abandonul posesivităţii, capacitatea de a da fără a aştepta recompense***, disponibilitatea şi deschiderea faţă de toţi. *Dacă iubirea agapică nu angajează în mod necesar componenta emotivă şi sentimentală, aceasta nu înseamnă că o exclude*.[33]

Preotul păstor: un doctor bolnav?

Paradigma doctorului bolnav răstoarnă multe scheme pastorale, întrucât identifică în ***vulnerabilitatea păstorului*** una din izvoarele esenţiale ale eficacităţii lui pastorale. Rănile lui pot deveni izvor de vindecare pentru alţii. Hristos este vindecătorul rănit prin excelenţă. Care este strategia de aplicat pentru a face din propria suferinţă un izvor de ajutor pentru alţii? În faţa rănilor – ce sunt legate de finitudinea condiţiei umane (şi care au diferite nume: singurătate, frică, groază de moarte, separaţie, boală) – păstorul poate avea trei atitudini diferite:

1. Prima ar fi aceea ***de a le ignora sau nega***. Consecinţele unei astfel de atitudini se exprimă în modul de raportare al păstorului la persoanele care suferă; reacţiile lui vor fi defensive, de apărare (precum distanţarea sa de situaţie, fuga) concretizându-se în intervenţii orale care tind să minimalizeze suferinţa celuilalt, sau în recursul simplist la sfaturi, la soluţii imediate, la stereotipuri şi justificări nepotrivite. *Unde este pretenţia de invulnerabilitate şi negaţie a durerilor şi dureroaselor realităţi ale vieţii, nu există spaţiu pentru compasiune.*
2. A doua poziţie ar fi tipică păstorilor care chiar dacă se simt vinovaţi de propriile răni, rămân ***dezarmaţi în faţa acestora***. Apropiindu-se de aceia care suferă, ei au tendinţa să-şi expună şi arate autocompătimitor propriile plăgi, gândind în mod eronat că o astfel de iniţiativă ar putea avea efecte terapeutice. Nu-şi dau seama că în realitate nu fac altceva decât să adauge o rană peste o alta, o disperare peste o alta, puţină credinţă peste puţină credinţă.

---

[32] Amintim aici un fapt interesat: Alice Miller, psiholog şi psihoterapeut de la Zurich, alcătuieşte un portret psihic robot al celor care optează pentru profesiuni orientate spre ajutorarea semenului: în acest portret este prezentă întotdeauna *o mamă* ***nesigură în plan emotiv***, care *pentru propriul echilibru afectiv depindea de un anumit comportament sau mod de a fi al copilului*. Această nesiguranţă putea fi ascunsă persoanelor din jurul ei în spatele unei faţade de ***duritate autoritară sau chiar totalitarism***. La această nevoie a mamei corespundea o surprinzătoare *capacitate a copilului de a percepe şi de a răspunde intuitiv, de a asuma inconştient funcţia care îi era pretinsă.* În acest fel copilul îşi asigura „iubirea" mamei. ***El sesiza că de el era nevoie, şi acest fapt îi legitima existenţa, îi dădea dreptul la viaţă,*** cfr. Alice Miller, *Il dramma del babino dotato e la ricerca del vero se',* p. 13.

[33] „În cultura noastră, femeile sunt adesea obligate de context să reprime anumite caracteristici comportamentale, precum atitudinea autoritară, inteligenţa, puterea, capacitatea organizativă, pentru că sunt considerate tipice bărbatului. Când caută să se afirme, se simt vinovate de aceasta. Şi această măsură poate să fie inadecvată prin deficit sau prin exces. Într-o femeie ce nu intră în contact cu propria dimensiune masculină se poate uşor observa, pe de o parte, excesivul accent pe sentiment şi pe emoţie, abundenţa generalizărilor, scăzuta capacitate de a distinge. Când în schimb dimensiunea masculină „invadează" o femeie, reducându-i contactul cu feminitatea sa, rezultă o femeie-masculinizată, căsătorită cu propria-i carieră, capabilă de succes, dar săracă în valorile inerente condiţiei sale feminine", *Ibidem,* p. 57.

3. A treia poziţie, este aceea a vindecătorului rănit. Convins că dacă vrea să fie cu adevărat de ajutor celorlalţi ***trebuie în mod necesar să ia în atenţie propria suferinţă,*** el ştie că nu există înviere fără a experimenta mai întâi profunda obscuritate a mormântului.

Din toate cele scrise până acum rezultă cu claritate că păstorul nu poate şi nu trebuie să aibă pretenţia că este un model de perfecţiune absolută[34], în toate sectoarele existenţei. Ceea ce îi este lui cerut este ***de a se demonstra permanent deschis schimbării şi procesului de evoluţie şi de creştere***, fiind atent la tresăririle propriei fiinţe la vocea suavă a Duhului Sfânt.

Pentru o cunoaştere de sine reală:

Fereastra lui Johari este un instrument elaborat de doi psihologi americani, Joe Luft şi Harri Ingham, pentru analizarea comportamentului personal. Fereastra este compusă din patru sectoare[35]:

sectorul vizibil	sectorul orb
sectorul secret	sectorul necunoscut

[34] Perfecţionismul este o maladie în activitatea pastorală. El poate fi definit drept căutarea cu îndârjire a perfecţiunii pentru ea însăşi. ***Eroul grec Sisif este un model de autodistrugere***, un model al violenţei pe care fiinţa umană este capabilă să o folosească împotriva ei înşişi. În miturile greceşti întâlnim ***imagini de violenţă împotriva sinelui.*** Eroii greci, a căror viaţă se sfârşeşte printr-o pedepsire adesea inumană, sunt paradigme ale auto-distrugerii umanităţii din ei. Actul lor punitiv este reprezentativ pentru modul în care ***o concepţie greşită despre viaţă poate să distrugă persoana umană,*** despre cum fiinţele umane – conducându-se după norme greşite – pot să se ruineze singure. Actul punitiv presupune un rigorism excesiv, care pe termen lung este un obstacol major în calea maturizării persoanei. Ceea ce vechii greci au descris în legende putem astăzi să observăm pretutindeni în societate. Există destui eroi care prin rigorismul şi „duritatea" lor se distrug pe ei înşişi.

Sisif trebuie să împingă în sus, până la vârful unui munte, o piatră enormă. Cu puţin mai înainte de a ajunge la vârf, greutatea devine atât de insuportabilă că el nu mai reuşeşte să ducă piatra şi aceasta se rostogoleşte la vale. Atunci Sisif se repune pe treabă pentru a se sustrage destinului mortalităţii. Dar soarta cea crudă continuă să se repete. Incomprensibilitatea situaţiei îl face pe Sisif tot mai îndârjit, dar şi tot mai descurajat. El este întrupat în acele persoane care dau impresia de a fi dinamizate de eroism, dar simultan sunt resemnate şi deprimate; persoane care nu-şi pierd niciodată controlul de sine, şi cu toate acestea, de-a lungul vieţii lor continuă să aibă nenumărate experienţe negative (ruptură a relaţiilor, falimente profesionale etc., adică evenimente în care tot ceea ce a fost îndelung şi în mod dificil construit, pe neprevăzute, se sfărâmă şi se distruge). Aceste persoane depun eforturi imense pentru a-şi pune propria viaţă sub control. Mai radicale decât altele, acestea îşi pierd controlul dintr-o mişcare.

Duritatea care se manifestă în figura lui Sisif este controlul de sine însuşi, care are – în ciuda tuturor eforturilor – unicul rezultat de a pierde controlul întregii vieţi. *Controlul nu duce la viaţă, ci obstacolează viaţa.* ***Cel care trebuie să-şi controleze propriile sentimente şi acţiuni consumă extrem de multă energie pentru sine însuşi.*** Apoi îi lipseşte energia pentru a împinge piatra până sus şi cedează puţin mai înainte de a ajunge la vârf, rostogolindu-se înapoi. Astăzi putem observa acest mecanism în multe persoane.

Procust, în schimb, este un bandit periculos ce ia prizonieri trecătorii, apoi îi întinde pe propriul pat. Dacă prizonierul este prea mic, îi întinde picioarele până când ajung lungimea patului. Dacă în schimb este prea înalt, îi taie picioarele. Oricum, bietul trecător îşi găseşte moarte în mâinile lui. Patul lui Procust a devenit proverbial pentru a indica o ***schemă predeterminată***, un ***şablon*** în care cineva constrânge pe alţii (sau pe sine însuşi) să intre. Procust este simbolul „perfecţionistului" care violentează tot ceea ce nu intră în cadrul său mental rigid. Acest *pat al lui Procust* este *imaginea ideală pe care ne-am construit-o,* căreia dorim să ne conformăm cu forţa. Ne întindem până în punctul în care ajungem dimensiunea noastră ideală, patul nostru lui Procust, şi *eliminăm tot ceea ce nu corespunde acestei imagini* sau ce-o depăşeşte.

[35] Angelo Brusco, *La relazione pastorale d'aiuto. Camminare insieme,* p. 61.

Sectorul vizibil*: reprezintă* acele lucruri pe care eu le ştiu despre mine şi le cunosc, de asemenea, şi alţii. *Este zona caracterizată de un liber schimb de informaţii între mine şi alţii. Comportamentele descrise în acest sector sunt* publice, *oricine poate lua cunoştinţă de acestea.*

Sectorul orb: reprezintă partea din noi înşine care ne este necunoscută, dar care nu scapă atenţiei altora. Pot avea un anumit obicei, anumite moduri de a acţiona şi de a reacţiona de care nu sunt conştient, dar care în schimb nu scapă atenţiei altora.

Sectorul secret: conţine ceea ce noi cunoaştem despre noi înşine, dar ce ţinem secret din diferite motive, uneori justificat, alteori nu.

Sectorul necunoscut: reprezintă acele aspecte ale comportamentului care ne sunt necunoscute atât nouă, cât şi altora.

Orice păstor care doreşte să evolueze spre o maturitate duhovnicească reală, trebuie să depună eforturi pentru dilatarea sectorul vizibil, mărindu-şi cunoaşterea de sine şi făcându-se tot mai mult cunoscut de către alţii. Cu cât ne cunoaştem mai mult, cu atât suntem în gradul de a ne asuma responsabilitatea propriului mod de a acţiona. Cu cât alţii ne cunosc mai mult, cu atât ştiu unde ne situăm în raport cu ei. Pentru a atinge acest obiectiv trebuie să reducem sectorul secret orb şi secret. Unul din metodele cele mai eficiente pentru a reduce sectorul orb consistă în cunoaşterea, analizarea şi acceptarea perspectivei altora asupra noastră (feed-back). Prin intermediul acestuia, alţii ne comunică percepţiile lor asupra modului nostru de a fi şi de a acţiona.

Pentru a reduce sectorul secret este necesară **auto-revelarea** sau revelarea de sine.[36] Auto-revelarea nu trebuie însă să fie scăpată de sub control, nici forţată, ci conformă situaţiei duhovniceşti în care se află interlocutorii. Există lucruri care se pot comunica tuturor, altele care sunt rezervate unui mic grup, altele limitate doar la câteva persoane, iar altele la una singură sau chiar la nici una. Cu cât mai mult se reduce sectorul orb şi secret, cu atât creşte în dimensiuni sectorul vizibil şi automat se restrânge sectorul necunoscut. ***A deveni o persoană transparentă este un obiectiv exigent, dar remunerativ, întrucât este eliberator.***

[36] *„În exercitarea misiunii sale pastorale,* **preotul poate să se ascundă în spatele următoarelor măşti,** *care îl împiedică să fie el însuşi, în contact cu propriile sentimente:*

- masca separării arogante*: păstorul se simte o persoană „aparte", situată într-o poziţie privilegiată;*
- masca funcţiei rituale*: rugăciunile tipizate şi ritualurile liturgice tradiţionale fac posibilă o relaţie pastorală fără o autentică angajare personală;*
- masca limbajului proclamativ*: expresii stereotipe şi impersonale uneori constituie mai mult un zid de separare decât o punte de dialog;*
- masca veşmântului sau a uniformei *(reverenda);*

masca activităţii*: unii păstori lucrează şi-şi consolidează cu elan imaginea unor persoane foarte importante, absorbite de obligaţii „profesionale", pe care le întrerup doar pentru a fi drăguţi printr-o vizită la un bolnav sau la un muribund; ei sunt persoane importante, care totuşi fac câteodată concesii muritorilor de rând",* cfr. P. Bolech, *Dal gioco delle maschere alla comunicazione tra persone: il malato e suoi curanti,* în *L'operatore pastorale nel mondo danitario, oggi,* Salcom, Varese, 1981, p. 79.

3. Pe cărările psihologice ale interiorităţii

- Erori frecvente în activitatea pastorală -

Mediocritatea ne îndeamnă să ne facem o onoare din defectele pe care nu voim să le îndreptăm.
Nous essayons de nous faire honneur des défauts que nous ne voulons pas corriger.

În exercitarea misiunii pastorale preotul trebuie să evite anumite erori care pot compromite succesul acesteia. În vederea unei activităţi pastorale fertile, este important ca fiecare păstor să acorde o importanţă deosebită acelor sectoare din activitatea pastorală în care există un mai mare risc de a greşi. Erorile curente ar fi următoarele:

1. „Profesionalizarea" pastoraţiei (activitatea pastorală redusă la o simplă obligaţie profesională)

În acest caz, relaţia inter-personală care se instaurează între păstor şi credincios nu este dinamizată de patos misionar. Cam aceasta este monologul interior care surprinde situaţia de care vorbim: „Fac ceea ce fac *nu din pasiune pentru chemarea de sus pe care o am, ci pentru că aceasta-mi este datoria de preot*".

Dragostea păstorului trebuie să-l ajungă pe credincios acolo unde acesta este, şi aşa cum acesta este. Principalele indicatoare ale vocaţiei pastoral-misionare ale preotului sunt: a fi atent la celălalt, a nu trece cu vederea elementele pozitive prezente în el indiferent de gradul de decădere morală în care este posibil să se afle, a-i respecta autonomia, a exprima şi manifesta propria stimă şi disponibilitate în raport cu el. E de datoria preotului să identifice geneza „voinţei" sale de iubire: adeseori – din nefericire – aceasta se naşte din nevoia unei auto-afirmări. Există deci iubire din compasiune şi există iubire din recunoştinţă, tot aşa precum există iubire din egoism.

2. Motivaţia interioară egoistă

În această situaţie acţiunea pastorală este dinamizată de dorinţa de a beneficia ulterior de mulţumirea interlocutorului, sau de a se simţi important, de a se simţi în rolul de „binefăcător". Dacă motivaţia fundamentală este aceasta atunci ***păstorul urmăreşte*** de fapt ***să beneficieze el însuşi de o satisfacţie interioară***, punând pe un plan secundar ***împlinirea de sine a interlocutorului***. Atât timp cât păstorul aşteaptă ceva de la interlocutorul său, el nu demonstrează o ***disponibilitate pastorală realmente gratuită***. Nevoile egocentrice îl detaşează de celălalt şi îl fac să se concentreze asupra lui însuşi.

În ordinea firească a lucrurilor, ***mulţumirea şi satisfacţia interioară trebuie să fie un fruct al dragostei, iar nu un obiectiv al lucrării pastorale***. Ceea ce îl înnobilează cu adevărat pe preot este ***gratuitatea***. Trebuie, încet, încet, ca ***celălalt să fie iubit pentru el însuşi***, pentru ceea ce el este, şi aşa cum el este, şi nu pentru noi înşine. (Este foarte interesat un test pe care păstorul şi-l poate face lui însuşi: să se gândească cum reacţionează el însuşi în contact cu o dragoste interesată, ne-gratuită?)

3. Alienarea sau dominarea credinciosului

În activitatea pastorală, adeseori preotul poate fi provocat în direcţia unei *abdicări interioare în faţa nevoilor celuilalt*. De fapt, în măsura în care păstorul nu este el însuşi *liber şi autonom în planul interiorităţii*, are anumite ***nevoi pasive ne-conştientizate***. Atunci, foarte uşor *va lua hotărâri plecând de la aşteptările celuilalt*, se va „vinde” nevoilor celuilalt, şi se va lăsa ca urmare şi manipulat de celălalt, de „ameninţările” sau temerile lui, implicite sau explicite. Sunt ameninţări care intră în scurt-circuit cu propriile nevoi interioare disonante. Celălalt are întotdeauna nevoi şi exigenţe proprii, şi va căuta într-un mod mai mult sau mai puţin subtil de a-şi manipula păstorul. O astfel de nevoie este de exemplu „dependenţa” afectivă (sau dominarea). Uneori preotul vrea să-şi impună propriul punct de vedere, sau doreşte să exercite o putere asupra altuia, sau o influenţă, un control, a căror geneză nu a conştientizat-o. Direcţia de evoluţie este spre manipularea propriu-zisă a celuilalt, foarte adesea făcută în mod inconştient, *sub forma dominării.*

Prin dominare, se trăieşte - conştient sau nu - ca ***proprietar al celuilalt şi stăpân al relaţiei pastorale.*** Doar în momentul în care celălalt „fuge” sau când relaţia nu mai evoluează în direcţia în care am fi vrut noi, devenim conştienţi de eroare. Echilibrul se poate redobândi acceptând *un mai mare respect pentru libertatea celuilalt,* mai exact o dragoste autentică.

Tendinţa interioară de dominare se naşte pornind de la ***eu-l egocentric ce vrea să-şi impună punctele sale de vedere pentru a se auto-fortifica.*** Mişcarea de dominare poate avea iniţial bune intenţii: preotul crede că are dreptate, dorind „educarea” spirituală a celuilalt. Fără să-şi dea seama însă, el ***poate trăi cu o falsă concepţie despre responsabilitate*** încercând astfel să-l substituie pe celălalt, pentru a-i impune soluţia pe care o consideră optimă. Tendinţele de dominare a celuilalt îşi au de obicei rădăcinile în suferinţele şi traumele trăite de preot în propriul lui trecut.

Preotul trebuie să aibă o imagine obiectivă asupra ***naturii relaţiei pastorale***. ***O relaţie este confluenţa a două libertăţi, iar nu o fuziune.*** Acestea trebuie permanent să rămână distincte, chiar dacă în anumite momente par să coincidă. Relaţia autentică nu este fuziunea dintre două libertăţi nici măcar atunci când este vorba despre o prietenie intimă sau de un cuplu. Ea este întotdeauna ***un parcurs în doi***, în care fiecare rămâne liber în deciziile sale, chiar dacă adeseori există convergenţe în opţiuni.

4. Graba de a-l vedea progresând pe credincios

Celălalt nu „creşte” niciodată cu viteza cu care noi am vrea, întrucât ***fiecare om are propriul ritm de evoluţie***. Foarte adesea păstorul are tendinţa de a forţa creşterea spirituală a păstoritului, printr-un exces de sfaturi, propunându-i paşi pe calea auto-formării mult prea mari decât îi este posibil acestuia să facă. Cauzele acestui mod malformat de a se raporta la idealul de atins al interlocutorului sunt diferite:

- poate păstorul a căzut pradă tendinţei "eficientismului" educativ;
- poate tinde să reproducă în viaţa celuilalt, fără modificări, propria experienţă.

Este nevoie ca preotul ***să înainteze spre ideal cu pasul celuilalt***, împreună cu el[37], conform ritmului acestuia, fără a-l forţa pe acesta să deprindă pasul educatorului.

5. Moralismul perfecţionist

Este vorba de orientarea atenţiei preotului spre normele practice de îndeplinire a idealului creştin de perfecţiune, ignorând faptul că ***urcuşul spiritual este gradual, cunoscând suişuri şi coborâşuri, cu sinuozităţi inevitabile***. În spatele atitudinii moraliste stă sindromul adolescentin marcat de idealism şi perfecţionism ce îl închid pe păstor în scheme rigide. Preotul moralist îşi ascultă doar superficial interlocutorul, are predispoziţia de a-l inculpa, fiind puţin tolerant cu erorile şi limitele „celui chemat".

6. Obiectivismul doctrinar

Obiectivismul – în sensul etimologic primar - exprimă tendinţa de raportare la persoane ca şi cum acestea ar fi doar nişte lucruri, tendinţă ce se poate manifesta chiar şi într-un raport religios. La baza lui stă ***frica de a intra în contact cu lumea interioară afectivă*** atât proprie, cât şi a celorlalţi. Este vorba despre o atenţie acordată cu precădere adevărului în sine însuşi, ***exactităţii formulelor şi a enunţurilor***, modului de a exprima în cuvinte anumite realităţi spirituale. Victima acestei tendinţe se fortifică pe el însuşi pe poziţia pe care se află ***invocând mereu adevărul obiectiv în dauna evoluţiilor continue din viaţă, multicolore şi discontinue***. Există ***tendinţa în acest caz să se vorbească foarte mult şi cel mai adesea, în dauna ascultării celuilalt***. Interlocutorul este tratat precum un *recipient care trebuie umplut* puţin câte puţin, care trebuie îndoctrinat. Trăirile celuilalt au foarte puţină relevanţă în acest caz pentru păstor.

7. Insuficienta acceptare a propriilor limite

În timp ce se descoperă progresiv dezvoltarea pozitivă a propriei personalităţi trebuie în mod necesar să fie conştientizate şi propriile limite. Aceasta este de fapt şi definiţia înţelepciunii. Pentru a progresa din punct de vedere duhovnicesc este necesar ***să fie asumate propriile limite***, să se ia contact atât cu creativitatea, dar mai ales cu vulnerabilitatea proprie. Dacă conştientizarea propriilor limite deranjează, generând incomfort interior, înseamnă că există o rană interioară, foarte adesea neconştientizată, care obstacolează progresul pastoral.

Există o solitudine existenţială a persoanei umane în calitatea ei de fiinţă unică şi irepetabilă, angajată pe o traiectorie unică în viaţă. Când această solitudine este

[37] *Un exemplu concludent este cel al unei tinere profesoare de liceu, care se prezintă la preot pentru un colocviu duhovnicesc, fiind profund zguduită de vestea că tatăl ei este bolnav de cancer. Ea are în centrul atenţiei inconfortul interior pe l-a generat situaţia şi nicidecum nu prevede pentru ea înseşi un parcurs duhovnicesc. Preotul însă îi conturează din start o strategie urgentă de progres spiritual, un număr de norme ce trebuie de acum încolo să le respecte, o serie de prescripţii de încălcarea cărora o avertizează că se face vinovată până în prezent etc. Întrucât preotul nu a sesizat exact natura relaţiei lor şi fragilitatea ei, faptul că femeia nu a venit însetată de a-şi însuşi elemente de doctrină ci dornică de a fi ascultată şi fortificată printr-o acceptare călduroasă, finalul întâlnirii a fost nefericit: îndepărtarea de Biserică a persoanei care căuta un ajutor concret şi care a rămas dezamăgită de incapacitatea preotului de a vibra interior la suferinţa ei şi de a identifica terapia ideală pentru drama ei.*

experimentată permanent ca durere, înseamnă că în respectiva persoană există răni deschise. ***Unicitatea este percepută atunci ca izolare*** dificil de suportat, sau ca refuz al altora, ca o fractură relaţională cu semenii.

8. Negativismul pedagogic

Consistă într-o ***obsedantă punere în evidenţă a negativului***, făcută cu buna intenţie de a-l stimula pe celălalt spre înaintarea în ceea ce este realmente spre binele său, cu dorinţa de a-l fixa pe o căutare a perfecţionării de sine sau de a-l descuraja. Lipseşte o suficientă ancorare în pozitivul prezent în interlocutor pornind de la care s-ar putea elabora o nouă identitate de sine.

Concluzie:

Pentru a putea evita erorile enumerate până acum, este necesar în primul rând a le cunoaşte, impunându-se ***o muncă educativă constantă asupra propriului sine***. Este necesară deci cunoaşterea mecanismelor psihologice ale raporturilor inter-personale şi a legilor evoluţiei umane şi spirituale. Este contra-productivă în schimb carenţa de empatie faţă de credincios care îl poate determina pe păstor să nu mai vibreze la problemele interioare ale celuilalt.

Preotul desăvârşit este omul care ***opune constant spiritul critic înregimentărilor de orice fel,*** care ***preferă dezbaterea şi respinge rechizitoriul, care optează pentru nuanţă în detrimentul simplificării, pentru moderaţie în defavoarea*** radicalismului şi – eventual – ***pentru ironie în locul încrâncenării***. El este privit în mod constant cu ostilitate sau măcar cu circumspecţie de toţi practicanţii partizanatelor neţărmurite. Îi irită pe fanatici, îi nelinişteşte pe „posesorii" adevărurilor absolute, îi traumatizează intelectual pe semidocţi.

4. Dinamica psihologică a dialogului pastoral

Il est plus facile de paraître digne des emplois
qu'on n'a pas que de ceux que l'on exerce.
Este mai uşor să părem demni de funcţiunile la care aspirăm
decât de acelea pe care le exercităm.

Dialogul dintre preot şi credincioşi, pentru a fi realmente „pastoral", trebuie să îndeplinească următoarele „funcţii" psihologice:

a) Funcţia de susţinere afectivă sau de acceptare a interlocutorului;
b) Funcţia psiho-directivă numită şi ***de conducere,*** sau ***de călăuzire duhovnicească*** a credinciosului;
c) Funcţia mistagogică sau de „mijlocire" (intermediere) mistică;

Relaţia pastorală (relaţia dintre un preot şi un credincios) depăşeşte bineînţeles cu mult simpla relaţie psihologică. Cu toate acestea, este posibilă o autentică *Psihologie Pastorală* ca ***ştiinţă şi ca tehnică,*** întrucât *relaţia pastorală se fundamentează şi pe norme generale* care se pot studia, punându-se astfel în acţiune mecanisme psihice prezente în mod constant în preotul păstor precum şi în cei care apelează la el.

Intenţionăm acum să reflectăm asupra ***atitudinilor psihologice*** care stau la baza unei *relaţii pastorale autentice*, respectiv *corect fundamentată şi bine structurată.* Subliniem dintru început că *există o diversitate infinită de situaţii în care se realizează lucrarea pastorală a preotului* (ex. la casa parohială, la spital, în biserică, pe stradă etc.). Evident, ***psihologia nu posedă nici o reţetă prefabricată pentru a-l ajuta pe preot să înfrunte fiecare dintre situaţiile posibile***. Ea îl invită în schimb să reflecteze mai întâi, personal, la reacţiile interioare pe care descrierea acestor situaţii le-a provocat imediat în el şi să le confrunte cu atitudinile pe care o relaţie pastorală autentică le pretinde.

I. Funcţia psihologică de susţinere afectivă şi de acceptare a credinciosului

Dialogul pastoral trebuie mai înainte de toate să ofere fiecărei persoane **o *ocazie, unică poate, de a fi înţeleasă şi acceptată aşa precum ea este, în integralitatea fiinţei ei afective, morale şi intelectuale***. Ştim din Evanghelie că harul lui Dumnezeu poate pătrunde fiinţa umană în orice moment al evoluţiei ei şi în orice situaţie ("Nici eu nu te condamn..." – Ioan 8,11 a spus Mântuitorul femeii adultere). *Adevăratul păstor* nu este doar acela care este dispus să-şi dea viaţa pentru oile sale, ci şi ***acela care le cunoaşte în profunzime frământările şi rănile interioare, fiind plin de sensibilitate faţă de drama fiecărei „oi" păstorite***.

Această acceptare afectivă a persoanei cunoaşte multiple aspecte:

a) În primul rând, a ***accepta persoana***, aşa cum ea se prezintă la întâlnirea cu noi, ca persoană liberă, acceptându-i continuu progresele şi limitele pe care ea însăşi le fixează în cursul dialogului. Dialogul pastoral (care adeseori începe din iniţiativa celui care cere ajutorul) se va putea desfăşura doar acceptând libertatea interlocutorului şi ***va fi mutilat de îndată ce păstorul va exercita o anumită presiune (directă sau indirectă) pentru a forţa intimitatea interlocutorului.***[38]

b) ***A înţelege*** persoana în unicitatea ei de excepţie, insubstituibilă, în unicitatea destinului ei providenţial (fapt ce trebuie să i se facă cunoscut). "***A înţelege" nu este în această privinţă sinonim în mod necesar cu "a aproba".*** Înseamnă, de fapt, *a vedea prezentul aşa precum îl vede şi-l percepe interlocutorul, a-l citi în lumina trecutului pentru* a-i identifica valoarea proiectată în viitor.

Aceasta este deci atitudinea de fond pe care trebuie să o aibă păstorul: să-l accepte pe interlocutorul său aşa precum este, să lase să se maturizeze raportul pastoral cu acesta în ritmul pe care acesta îl decide şi – în plus – să-l facă conştient de această acceptare.

Analiză psihologică:

Ioana are 25 de ani, este prima născută într-o familie cu trei copii. Murindu-i mama, rămâne cu tatăl şi cu doi fraţi. Cu patru luni în urmă i-a murit şi tatăl. Ioana, mai întâi prin scrisoare, apoi prin telefon, a dorit o întâlnire cu preotul "pentru a vorbi despre religie şi despre moartea tatălui meu". Se prezintă la casa parohială şi este primită de părintele Ghelasie, suplinitorul părintelui Ioan, parohul titular. Iată, după câteva formule de curtoazie, începutul conversaţiei:[39]

Ioana: *Doream atât de mult să vă vorbesc, Părinte, pentru aceasta: de când a murit tatăl meu, viaţa mi-a devenit extrem de dificilă. La început, aş fi fost în stare de orice pentru a-l ajunge pe tata din urmă... E atât de simplu: se înghit câteva diazepame şi se dispare repede într-o lume fără urmă. Dar iată (cu un surâs jenat): aş fi făcut-o dacă aş fi fost sigură că aş fi ajuns în acelaşi loc cu el...*"

O anumită tăcere a Ioanei îi indică cu certitudine părintelui Ghelasie că ea nu va continua până ce nu va fi primit o reacţie cât de mică din partea lui. ***O prezenţă atentă şi în linişte este primul şi cel mai preţios dar pe care un preot îl poate oferi unei fiinţe umane*** ce apelează la el. *Este necesar să se intuiască, în mod afectiv,* ***momentul în care tăcerea devine inoportună****, aridă, paralizantă, punând în dificultate interlocutorul*, şi trebuie intuit acest moment în funcţie de interlocutor, iar nu în funcţie de noi înşine. Statisticile ne arată că în cinci cazuri din zece *intervenţia preotului este*

---

[38] „Prima exigenţă psihologică deci – exigenţă fundamentală şi adeseori extrem de dificilă – constă în ***a respecta natura relaţiei propusă de interlocutor***. Acceptarea aceasta însă nu este nicidecum doar o stare de receptivitate pasivă, ci una dinamică", cfr. *André Godin, La relazione umana nel dialogo pastorale*, ed. Borla, Torino, 1964, p. 38-53.

[39] Preluată şi prelucrată din André Godin, *La relazione umana nel dialogo pastorale,* ed. Borla, Torino, 1964, p. 36.

prematură, precipitată, din cauza stării de tensiune pe care păstorul însuşi o experimentează: arde de dorinţa de a vorbi, de a interveni, pentru că adeseori el însuşi nu este suficient de familiarizat cu sensibilitatea universului interior uman.

Indicăm diferite răspunsuri pe care un preot le-ar da în acest caz:

R 1. Aţi făcut foarte bine că nu aţi dat curs acestei idei;

R 2. Fetiţa mea, toţi trebuie câteodată să suportăm situaţii similare;

R 3. Tatăl dumneavoastră şi-a trăit propria viaţă, iar dumneavoastră trebuie să v-o trăiţi la rândul dumneavoastră, pe a dumneavoastră!

R 4. Şi atunci ce aţi făcut?

R 5. În mod cert, aţi trecut printr-o situaţie extrem de dificilă;

Încercăm acum să analizăm posibilele implicaţii ale fiecărui răspuns şi să identificăm nuanţele psihologice *care afectează pozitiv sau negativ calitatea dialogului pastoral.*

R 1. Aţi făcut foarte bine că nu aţi dat curs acestei idei;

Elementul esenţial al acestei intervenţii demonstrează o ***atitudine critică***. Ioana „a făcut bine”... . Imediat ea îşi va da seama că se află în faţa unuia care ***cântăreşte din punct de vedere moral ceea ce ea zice***. El ***lecturează realitatea prin grila seacă a unei morale legaliste***. Şi probabil că va resimţi o uşoară dificultate de acum înainte în a manifesta acţiuni, gânduri sau *idei care vor trebui să treacă prin ciurul critic al preotului* predispus spre analiză critică şi judecată. Expresia folosită nu demonstrează deloc o acceptare integrală a Ioanei.

Trebuie să fie clar că în dialogul pastoral *nu este vorba de o excludere completă a atitudinii critice, care face parte integrantă şi de drept din funcţia de mărturisire pastorală.* Preotul reprezintă şi *ordinea obiectivă de valori şi datorii morale.* Subliniem însă că acesta nu este răspunsul cel mai fericit acum, ci dimpotrivă, este în contrasens cu contextul: Ioana nu vorbea în mod serios de sinucidere, făcea doar o aluzie, *pentru a evidenţia intensitatea dramei ei interioare*. Răspunsul preotului demonstrează că a înţeles greşit sensul cuvintelor Ioanei, nereuşind să observe realitatea în complexitatea ei. Poate a rămas blocat de aluzia la sinucidere, sau poate că, obosit şi plictisit, ***a găsit o uşoară fugă în atitudinea moralistului banal.***

R 2. Fetiţa mea, toţi trebuie câteodată să suportăm situaţii similare!

În primul rând, preotul foloseşte aici un ton de ***excesivă afectivitate paternă*** demonstrat de discutabilul termen "fetiţo". Acest răspuns este nociv afectat de tendinţa *generalizatoare.* Căutând să calmeze, să încurajeze, preotul generalizează, banalizând: atâtea alte persoane au suferit aceleaşi probleme.

Este adevărat că uneori, ***o expresie generalizatoare poate avea un efect tranchilizant***. Trebuie însă bine contextualizată o astfel de expresie întrucât nu este

oportună întotdeauna. În cazul nostru, Ioana nu a avut încă timpul să se exprime şi ***răspunsul preotului îi reprimă acesteia avântul în exteriorizarea propriilor stări interioare***. În plus, orice intervenţie care tinde să generalizeze ***poartă cu sine un teribil coeficient de banalizare****:* "Mulţi alţii înaintea voastră, au avut aceeaşi dificultate; nu este cazul să vă alarmaţi"; cu alte cuvinte, „Sunteţi un caz comun!”. Iar credinciosul are sentimentul de a fi, neacceptat, neînţeles şi tratat superficial. Chiar de la început *răspunsul preotului nu face altceva decât să ignore şi să nege ceea ce este unic în situaţia dată.* Datoria preotului ar fi aceea de a accepta şi de a invita (sau măcar a crea contextul pentru ca) persoana să vorbească mai mult despre *drama ei interioară*. Desigur această eroare pastorală nu este fatală, relaţia pastorală nu este compromisă definitiv, dar pretinde să fie corectată, pentru ca *relaţia duhovnicească dintre cei doi să se maturizeze progresiv.*

R 3. Tatăl dumneavoastră şi-a trăit propria viaţă, iar dumneavoastră trebuie să v-o trăiţi la rândul dumneavoastră, pe a dumneavoastră!

Iată din nou *tendinţa spre sfaturi, spre îndemnuri*, cu alte cuvinte, o predică. ***Vorbăria multă a păstorului vrea să mascheze lipsa lui de vibraţie interioară la problemele expuse***. Există infinite răspunsuri din categoria acestuia, unele de o rară profunzime teologică: "Prin încercarea pe care aţi suferit-o prin moartea tatălui, puteţi descoperi sensul vieţii"; sau: "Trebuie să vă abandonaţi în braţele şi voia lui Dumnezeu"; sau: "Hristos cel înviat ne învaţă să acceptăm atât moartea altora, cât şi pe a noastră". Toate aceste răspunsuri sunt adevărate, au o deosebită valoare în teorie, sunt exacte din punct de vedere teologic, sunt sublime, sunt poate chiar pretinse de moartea tatălui Ioanei. Unica problemă ar fi că ***în acest context aceste îndemnuri şi aceste încurajări de rară densitate teologică nu îşi au locul lor****,* deoarece nu îndeplinesc funcţia de acceptare pe care o impune dialogul pastoral, sau mai bine spus, vin mai înainte ca această funcţie să fie realizată.

Subliniem deci că preotul, mai înainte de a rosti aceste cuvinte şi a spera în eficienţa lor, trebuie *să fi dobândit o anumită autoritate duhovnicească în raport cu interlocutorul:* trebuie cu alte cuvinte să fi reuşit să stabilească un raport destul de solid pe planul comunicării umane şi al înţelegerii celuilalt. *Nu de cuvinte deosebite are Ioana acum nevoie*: le va accepta ulterior, dacă va avea posibilitatea să se exprime.

R 4. Şi atunci ce aţi făcut?

Iată *răspunsul* - în aparenţă neutru - *de o revoltătoare ariditate*, în care nu regăsim *căldura interesului pentru soarta celuilalt.* Din nefericire, 99% de astfel de intervenţii au loc în conversaţiile interumane. Nu trebuie uitat faptul că *preotul care face să supravieţuiască o conversaţie doar graţie strategiei întrebărilor* (unii au o tendinţă înnăscută în această direcţie), nu va putea determina progresul conversaţiei, şi se va demonstra a fi incapabil de a încropi o relaţie pastorală profundă.

Această intervenţie invită credincioasa ***să se concentreze pe o expunere a acţiunii, evitând astfel versantul sentimentelor***, preotul demonstrându-şi înclinaţiile „activiste”. Există şi alte răspunsuri cu valoare şi aspect de întrebare: "Poate doriţi să-

mi vorbiţi mai mult despre ceea ce aţi simţit atunci". Această invitaţie presantă orientează spre sectorul sentimental şi emotiv ("ceea ce aţi simţit"), dar va fi lipsită de incidenţă pozitivă: Ioana a venit tocmai pentru a discuta despre aceasta, iar cuvintele preotului nu îmbogăţesc deloc raportul de prim contact ce se stabileşte între ei.

R 5. În mod cert, aţi trecut printr-o situaţie extrem de dificilă...

Cuvinte simple, primitoare şi plină de căldură, dotate de o afecţiune surprinzătoare. Recitind cuvintele Ioanei, ne vom da seama de faptul că ***ea a fost nu doar ascultată, ci şi acceptată şi înţeleasă în profunzimea dramei ei interioare,*** dincolo de cuvintele pe care le-a rostit. Preotul a înţeles ceea ce ea încerca să comunice într-un mod imprecis (cu o sinistră aluzie la o posibilă sinucidere), a identificat sensul exact al cuvintelor ei, a reflectat cu exactitate asupra lor, cu calm şi fără exagerare. Aceasta este *tehnica esenţială a oricărei comunicări reale între oameni: reflecţia duhovnicească*.

Pentru a reuşi să reflectezi duhovniceşte cu adevărat, este necesară o permanentă atenţie, o deschidere afectivă deosebită şi o disponibilitate mentală perpetuă spre ceilalţi, disponibilitate pe care puţini oameni reuşesc să o dobândească şi să o menţină. ***Este vorba de a asculta ceea ce a fost spus şi de a penetra cu intuiţia, în fiecare moment al dialogului, tonalitatea afectivă a ceea ce se spune.***

Este evident că ***răspunsul preotului nu are nimic absolut în el însuşi***, existând alte nenumărate expresii diferite, reflectând aceeaşi acceptare afectuoasă: "Nu v-aţi revenit încă din această experienţă şocantă" sau "Aţi trecut printr-o perioadă cu adevărat groaznică"; "În cazul dumneavoastră, pierderea tatălui a fost o încercare cu adevărat teribilă".

Evoluţia dialogului:

Încurajată de răspunsul preotului (R. 5), Ioana va continua cu mai mult elan dialogul, fiind puternic marcată faptul că a fost acceptată.

2) „Acum lucrurile puţin s-au mai aşezat. Dar nu mai ştiu în ce să cred şi nici la ce să mă gândesc. Totul era clar până nu a murit tatăl meu. Eu sunt credincioasă, părinte, dumneavoastră ştiţi asta; dar am impresia că credinţa mea nu a avut niciodată fundamente puternice".

Observăm aici că, în loc să aştepte de la preot o încurajare, ea însăşi îl asigură că acum "lucrurile s-au mai aşezat". Pe lângă aceasta, *din proprie iniţiativă aduce în discuţie imediat* **aspectul religios al dramei sale**. **Fiind acceptată în suferinţa ei psihologică, nu se opreşte aici, ci înfruntă direct problema credinţei ei în Dumnezeu**. O face însă temându-se de un reproş din partea preotului: "Eu sunt credincioasă, părinte, dumneavoastră ştiţi asta...". Din nou este deci necesară o intervenţie realmente pastorală, care să evidenţieze ***o acceptare integrală*** a ei de către preot. Iată deci intervenţia pastorală:

R 1. "Sunteţi acum într-o stare de îndoială şi de incertitudine..."

Răspunsul preotului este perfect din punctul de vedere al acceptării pozitive care ne interesează aici. ***Preotul acceptă integral ceea ce ea s-a limitat a zice*** doar cu reticenţă. Pe neprevăzute deci, simţindu-se înţeleasă, Ioana continuă conversaţia şi descrie mai în detaliu situaţia ei psihologică şi spirituală.

3) Da, e adevărat, sunt în îndoială. Mă îndoiesc de tot, de viaţă, de mine însămi. Nu cred că aş putea să trăiesc sau să acţionez ca mai înainte. Nu mai am încredere în nimic pentru a putea face faţă vieţii. Nu cred că aş mai putea crede cum am făcut-o în trecut. (perioadă de linişte...) Este groaznic când îţi dai seama că credinţa pe care o aveai la început nu mai serveşte la nimic, nu îţi mai sporeşte curajul (perioadă de linişte...). Acasă nu pot zice nimic din toate acestea; nu este uşor să vorbeşti despre lucrurile acestea cu membrii familiei (o linişte prelungită...).

Părintele Ghelasie:

- *Şi astfel aţi simţit nevoia să vorbiţi despre toate aceste lucruri cu cineva!*

Ioana:

- *Întocmai! Ideea de a vă vorbi mi-a venit alaltăieri, când în predică aţi făcut referinţă la "credinţa împotriva oricărei împotriviri": credinţa acelor persoane care cred şi atunci când au pierdut orice siguranţă interioară, orice raţiune, orice bucurie de a crede. Eu ştiam că acest lucru este valabil pentru preoţi. Credeţi că au am ajuns la acest punct?*

Suspendăm aici dialogul. Fiecare dintre noi avem la dispoziţie pentru a comunica o întreagă „claviatură” de posibilităţi, dar adeseori ne limităm să folosim doar câteva taste: *îndemnuri, cuvinte de încurajare, ordine, formule teologice sau morale, poate şi de afecţiune, de simpatie umană* etc. Întreg progresul în dialogul pastoral constă în a înmulţi progresiv tastele ce le avem la dispoziţie şi ***a folosi tasta aceasta sau cealaltă în funcţie de interlocutor, iar nu în funcţie de propriile noastre dispoziţii subiective.***

Reflecţii teologico-pastorale asupra dialogului

De remarcat este ***rapiditatea cu care este înfruntată tema centrală: problematica religioasă.*** Din patru schimburi de cuvinte se ajunge în inima problemei şi dialogul devine imediat pastoral. Se merge deci direct, ferm şi calm la ceea ce merită atenţie, respectiv la preocupările religios-teologice care intră în competenţa preotului. Acesta este rezultatul concret al tehnicii "reflexiei duhovniceşti" şi a atitudinii de acceptare pe care le-am presupus ca fiind esenţiale începutului oricărui dialog pastoral.

Dacă recitim cu atenţie răspunsurile preotului ("În mod cert, aţi trecut printr-o situaţie extrem de dificilă"; "Dumneavoastră sunteţi acum într-o stare de îndoială şi de incertitudine..."; "Şi astfel aţi simţit nevoia să vorbiţi despre toate aceste lucruri cu cineva!") observăm că doar în câteva minute, ***aceste trei răspunsuri au creat***

o atmosferă de încredere, pentru că erau integral orientate spre interlocutor, spre nevoile, aspiraţiile şi situaţia lui concretă.[40]

Conversaţia pastorală cu Ioana a progresat rapid spre obiectivul ei religios pentru că atitudinea interioară a păstorului a fost corectă. Pentru a aprecia cu mai multă obiectivitate importanţa acestei atitudini, este suficient să fie pusă în confruntare cu alte răspunsuri posibile. Vom examina doar patru, alese dintre cele mai curente, încercând să le analizăm din punctul de vedere al implicaţiilor psihologice existente:

1. *Sper că nu veţi rămânea prea mult timp în dubiile pe care le aveţi acum...*

Această formulă ar fi constituit ***o adevărată catastrofă psihologică***. Ioana ar fi pierdut dreptul de a avea şi de a-şi manifesta propriile probleme. Preotul se pune în primul plan („sper") moralizând şi generalizând în acelaşi timp. Nu ar fi găsit o expresie mai bună decât aceasta dacă şi-ar fi propus să încheie discuţia cu Ioana în trei minute şi s-o trimită acasă.

2. *Fiico, credinţa este un dar al lui Dumnezeu pe care noi n-avem dreptul să-l punem la îndoială.*

Această formulă pare începutul unui semitratat de teologie sau o predică. Dar incidenţa acestor formule asupra viitorului religios al Ioanei pare cu adevărat neglijabil. Acest răspuns, din punct de vedere obiectiv adevărat, nu comportă nici cel mai mic indiciu de înţelegere a situaţiei dramatice a Ioanei. Deci în deşert a folosit preotul termenul „fiico", care are o clară trimitere la discutabila pretenţie de paternitate pe care unii păstori şi-o arogă.

3. *Vreţi să spuneţi că, chiar de pe timpul în care tatăl dumneavoastră era în viaţă, credinţa dumneavoastră nu era puternică? sau: Ce înţelegeţi prin expresia: „Credinţa mea nu era puternică?"*

Aceste două expresii demonstrează o pseudo-acceptare de către preot a interlocutorului. Asupra Ioanei cade responsabilitatea unei situaţii pe care preotul – fără îndoială, bun teolog – a perceput-o într-o lumină radical intelectualistă. Cine de fapt va putea spune dacă credinţa Ioanei, din timpul vieţii tatălui ei, era o credinţă reală? Şi de ce să se pună acum această problemă psiho-teologică, mai înainte de a se fi creat cadrele necesare?

4. *Aţi putea să-mi explicaţi în ce mod v-au venit aceste dubii?*

Aparent, acesta ar fi un răspuns pozitiv, cel puţin sub aspectul modului direct de a pune întrebarea. Ea exprimă înţelegere, interes faţă de problema Ioanei, deşi perspectiva este psihologizantă şi intelectuală, fiind mai compatibilă cu un examen

[40] Chiar şi din punct de vedere gramatical, cele trei răspunsuri denotă o atitudine şi o "tehnică" corectă: încep toate cu termenul "dumneavoastră", demonstrând astfel că centrul de interes al păstorului îl constituie interlocutorul. Bineînţeles că nu poate fi completamente exclus din dialogul pastoral pronumele „eu". Reguli artificiale de acest gen nu sunt deloc utile. Cercetările psihologice dovedesc însă că persoanele „pline de sine" şi egocentrice folosesc cu extrem de mare frecvenţă fraze în care fac referinţă la ei înşişi. Într-o epocă în care critica literară utilizează semantica pentru a pune în evidenţă lumea interioară a marilor autori, nu este nepotrivit să invităm preoţii să se perfecţioneze utilizând cu competenţă, în folos pastoral, formele moderne de examinare a conştiinţei.

psiho-terapeutic decât cu un colocviu pastoral. ***De altfel, este întotdeauna mai bine ca credinciosul să se explice de la sine, graţie instaurării între preot şi credincios a unei relaţii de comuniune interioară, decât să fie solicitat direct.***

5. Şi astfel, aţi simţit nevoia să vorbiţi despre toate acestea cu cineva!

Părintele Ghelasie s-a demonstrat un bun păstor numai în măsura în care a reuşit s-o pregătească pe Ioana să se îndrepte spre Acela care poate să fie Păstorul interior ultim şi suprem.

Concluzii

Am întâlnit aici principalele obstacole în calea acceptării pozitive*:* ***1. atitudinea critică; 2. „moralizarea" sau îndemnurile morale abstracte; 3. generalizarea care tinde să diminueze specificitatea şi unicitatea cazului; 4. interogatoriul intelectual (sau psihologic).***

Experienţa demonstrează că acest tip de analiză ajută în mod eficace pe preoţii care doresc realmente să-şi îmbunătăţească propria acţiune pastorală, cu condiţia însă ***să nu se abandoneze unei vânători de prescripţii, proceduri sau tehnici psihologice pre-confecţionate***. Chiar şi o metodă psihologică atât de eficientă ca „răspunsul duhovnicesc reflexiv" rămâne privată de eficacitate când nu există din partea preotului capacitatea de a-l percepe pe celălalt aşa cum acesta se percepe el pe el însuşi (empatie) şi de a avea o atitudine de receptivitate necondiţionată în raport cu ceilalţi. Această tehnică, ca toate tehnicile folosite în relaţiile inter-umane, este insuficientă şi chiar dăunătoare dacă nu este fundamentată pe o atitudine de „ospitalitate" duhovnicească.

Atitudinea deschisă este pastorală prin excelenţă. Ea invită pe fiecare să iasă din solitudine, să se explice, să se vadă şi să se accepte în faţa altei fiinţe umane. Această atitudine devine tot mai preţioasă în educaţia de masă. Dacă puţin câte puţin, această acceptare pozitivă a celuilalt ar dispărea din epoca noastră tehnologizată şi computerizată, fiinţa umană ar suferi o traumă catastrofală şi s-ar rătăci definitiv.

II. Responsabilitatea directivă a preotului
- funcţia psiho-directivă -

Precum orice alt om, ***preotul în dialogul pastoral pledează* - **cu fapta şi cu cuvântul - ***pentru anumite valori***. Fără a avea pretenţia că reuşeşte întotdeauna în mod adecvat să depună mărturie cu propria viaţă, oricum, prin haina sa preoţească propune conştiinţelor adevăruri religioase şi imperative morale care solicită adeziunea credincioşilor: „Mergi, dar să nu mai păcătuieşti!" a spus Mântuitorul, fără să mai adauge vreo condamnare.

De o deosebită importanţă este deci ***dimensiunea spiritual-educativă*** (în plan moral şi religios) ***a dialogului pastoral***. De altfel, aceasta este misiunea pe care preotul o realizează, în mod spontan, cel mai des şi pe care majoritatea credincioşilor o pretind de la el. Dificultatea esenţială în exercitarea acestei funcţii o constituie armonizarea ei cu celelalte două: acceptarea integrală şi intermedierea.

Funcţia directivă a dialogului pastoral nu trebuie nicidecum să prevaleze asupra celorlalte şi va trebui să ţină seama de următoarele principii:

1. Dialogul pastoral nu se realizează niciodată între doi poli asimetrici dintre care ***unul este superiorul ce deţine puterea de a comanda, sau de decizie asupra comportamentului altora***, în forţa unei pretinse exigenţe de obedienţă religioasă. Pe lângă aceasta, de cele mai multe ori dialogul pastoral (spre deosebire de spovedanie) nu ia în atenţie păcate şi nici probleme de conştiinţă a căror mod de soluţionare să fie evident. Dialogul pastoral presupune *o* ***căutare atentă şi o selecţie prudentă între multe şi diferite moduri a acţiona***. În această căutare în doi, preotul trebuie să aplice ***strategia clarificărilor***, examinând împreună cu credinciosul diferitele soluţii posibile şi acceptabile, oferindu-i curaj şi contribuind substanţial la maturizarea lui duhovnicească, ***fără a eroda autonomia deciziilor interlocutorului său***. Păstorul care doreşte să fie un autentic păstor, în sensul spiritual şi religios al termenului, va trebui să se abţină de la a împărţi „sfaturi”.

2. Dialogul pastoral nu trebuie nicidecum să se bazeze pe ***constrângere morală sau presiune psihologică***, nici măcar acolo unde valorile morale par a impune o anumită linie de conduită. ***Păstorul propune, iar nu impune. El mizează pe farmecul irezistibil al Duhului Sfânt şi nicidecum pe violenţe mai mult sau mai puţin subtile***. În cazuri rare (de exemplu când o persoană aduce în discuţie perspectiva suicidului sau face aluzie la vreo decizie personală care ar avea repercusiuni sociale catastrofale) este clar că păstorul va investi toate eforturile în vederea convingerii interlocutorului său. Este vorba de nişte „măsuri coercitive provizorii”. În nici un caz însă nu va putea apela la aceste măsuri în mod normal, în raport cu anumite persoane echilibrate ce recurg la ajutorul său. Subliniem deci încă o dată că ***rostul păstorului*** (graţie responsabilităţii lui directive) este nu doar acela de a-l feri pe credincios de comportamente externe pe care normele morale nu le permit, ci a reuşi să convingă pe credincios, graţie argumentelor spirituale solide pe care el le va pune în discuţie. ***A maturiza raţiunile de a crede şi de a acţiona în spirit creştin, a oferi o anumită „inteligenţă” credinţei, este tot atât de important cât a obţine un comportament exterior moral***.

3. În al treilea rând, funcţia psiho-directivă a dialogului pastoral nu trebuie nicidecum să dea naştere în credincios unei ***dependenţe, unei pasivităţi în luarea deciziilor, care la urma urmelor ar „aliena” conştiinţa morală*** şi ar compromite progresul religios al credinciosului. Pericolul îi pândeşte în special pe preoţii care sunt înclinaţi a avea ***o atitudine dominatoare, autoritară şi paternalistă***; în jurul acestora va gravita mulţimea imensă a scrupuloşilor şi a temperamentelor slabe care de-abia aşteaptă o ocazie pentru a se elibera „de ei înşişi”, pentru a evita astfel „povara” responsabilităţii înaintea lui Dumnezeu („povară” ce

trebuie să o simtă orice om devenit adult din punct de vedere psihologic). A treia exigenţă a funcţiei psiho-directive a dialogului pastoral este deci aceea ***de a dezvolta autonomia psihologică a credinciosului, dar în asemenea direcţie încât el să se supună tot mai mult planului divin*** şi să adopte ca punct de referinţă iubirea lui Dumnezeu. Scopurile care trebuiesc atinse prin această funcţie sunt: **1. *Încurajarea credinciosului pentru ca să ia în mod liber deciziile necesare; 2. Să i se dea posibilitatea să se exprime într-un climat de armonie; 3. Instalarea unui raport de dependenţă spirituală nu faţă de păstor, ci faţă de valorile şi principiile creştine.***[41]

Vom încerca acum să verificăm aplicarea pastorală a funcţiei psiho-directive analizând câteva extrase de dialog, alese la începutul, în timpul şi la sfârşitul unui colocviu pastoral obişnuit.

Analiză psihologică: cerere de sfat

Au fost alese aceste extrase de dialog pentru că cererea făcută: 1) este realmente complexă; 2) scapă unui criteriu moral coercitiv care să se impună în mod clar; 3) tinde să suscite în păstor o opinie personală favorabilă unei soluţii aparent mai bună în sine, dar care, în calitate de preot va trebui să evite a o impune; De altfel, nu vrem să spunem că în mod necesar păstorul nu trebuie să-şi exprime această opinie; el poate să şi-o manifeste în mod util în măsura în care autoritatea pe care credinciosul o atribuie păstorului nu este excesivă. În acest dialog, eforturile păstorului de a respecta motivaţiile credinciosului şi de a le lăsa să se maturizeze de la sine vor apărea în toată legitimitatea lor la sfârşitul colocviului, când interlocutorul, probabil fără să-şi dea seama în mod clar, ***va multiplica insistenţele pentru a obţine de la preot o părere clar exprimată***, care să-l scutească de ***povara unei hotărâri proprii.***

Domnul Traian, inginer de 36 de ani, este tată a trei copii. Merge să se consulte cu un preot bătrân, fost profesor de-al său de religie, părintele Vasile, într-o problemă arzătoare. După salutul iniţial şi formulele normale de curtoazie, înfruntă subiectul pentru care a venit.

- Nu ştiu dacă l-aţi văzut vreodată pe fiul meu Octavian. Are 14 ani şi în curând va începe liceul. Poate nu vă vine să credeţi dar din acest motiv am avut numeroase probleme cu părintele paroh de la noi din parohie. Eu aş vrea ca el să studieze la Liceul de Limbi Clasice, liceu aflat la cinci minute de casa noastră. Dar preotul o ţine morţiş că eu, un creştin ortodox practicant, trebuie să-mi dau fiul la Seminarul Teologic din Iaşi, adică la peste treizeci de minute de mers cu trenul, şi aceasta fără ca el să aibă certitudinea vocaţiei

[41] cfr. *André Godin, La relazione umana nel dialogo pastorale*, ed. Borla, Torino, 1964, p. 53.

sale preoţeşti. Eu cred că această perspectivă nu îmi obligă deloc conştiinţa. Dumneavoastră, ce mă sfătuiţi?[42]

Vom analiza deci diferite moduri de a răspunde la această întrebare.

1. *Nu cred că preotul dumneavoastră a vrut să facă din aceasta o obligaţie de conştiinţă.*
2. *Nu sunt la curent cu problematica. Mai daţi-mi câteva informaţii referitoare la Seminarul de la Iaşi. Cunoaşteţi profesorii? Sau pe părintele director?*
3. *Îmi dau seama. Este o problemă clasică când se vorbeşte de un viitor seminarist. Mulţi alţi elevi s-au găsit întro situaţie asemănătoare. Pe baza experienţei lor vom putea rezolva problema.*
4. *Ceea ce gândesc eu nu este cu adevărat important. Ceea ce contează este ceea ce gândiţi dumneavoastră şi soţia dumneavoastră!*
5. *Dumneavoastră vă aflaţi deci în faţa unei decizii importante pe care trebuie s-o luaţi, iar părerea dumneavoastră nu coincide cu cea a parohului. Şi atunci v-aţi hotărât să cereţi sfatul bătrânului dumneavoastră profesor de religie!*

Să încercăm deci să identificăm inspiraţia ascunsă (şi tehnica implicită) care pare să dinamizeze fiecare răspuns:

1. *Nu cred că preotul dumneavoastră a vrut să facă din aceasta o obligaţie de conştiinţă.*

Păstorul gândeşte clar şi vorbeşte după cum gândeşte. El riscă să fie categoric fără să-şi dea seama. De fapt ce ştie el despre intenţiile parohului? ***Răspunsul său trădează dorinţa de a rezolva el însuşi problema***. Credinciosului nu-i mai rămâne decât să-i expună detaliile problemei: răspunsurile vor veni! Ulterior, el va trebui să le pună în aplicare.

2. *Nu sunt la curent cu problematica. Mai daţi-mi câteva informaţii referitoare la seminarul de la Iaşi. Cunoaşteţi profesorii? Sau pe părintele Director?*

Răspuns de sondaj. Păstorul este acum mai prudent. Recunoaşte că situaţia este complexă şi cere alte informaţii. Răspunsul implică totuşi ***ideea că cercetarea circumstanţelor referitoare la rezolvarea problemei intră în propria-i competenţă***. În orice caz, credinciosul înţelege chiar din acest prim răspuns *că* ***păstorul ia în propriile mâini chestiunea.*** Ajunge să se simtă ca un martor care este interogat. Dacă dialogul continuă în această direcţie, este foarte probabil că ***credinciosul curând se va auto-izola pasiv pe banca interogaţilor***.

[42] Inspirată şi prelucrată din *André Godin, La relazione umana nel dialogo pastorale*, ed. Borla, Torino, 1964, p. 58.

3. Îmi dau seama. Este o problemă clasică când se vorbeşte de un viitor seminarist. Mulţi alţi elevi s-au găsit întro situaţie asemănătoare. Pe baza experienţei lor vom putea rezolva problema.

Generalizare ce s-ar dori a fi o încurajare. Păstorul se laudă cu experienţa sa, simplifică problema, generalizând-o, orientează spre ***o soluţie care însă nu va ţine cont de singularitatea cazului, de caracterul său personal*** şi poate de dimensiunea religioasă a problemei. În ciuda formulei la plural „vom putea rezolva problema", este evident faptul că soluţia la problemă pare să vină doar de la păstor!

4. Ceea ce gândesc eu nu este cu adevărat important. Ceea ce contează este ceea ce gândiţi dumneavoastră şi soţia dumneavoastră.

Explicaţie teoretică influenţată negativ de apelul direct la o temă pe care credinciosul nu a introdus-o („Soţia dumneavoastră"). Locul de soluţionare al cazului rămâne în păstor, ca şi în precedentele două răspunsuri. De altfel, ideea acestuia din urmă este exactă. Dar ar fi mult mai oportun să fie pus credinciosul în situaţia de a se convinge singur, concret, că „ceea ce contează nu este ceea ce gândesc eu".

5. Vă aflaţi deci în faţa unei decizii importante pe care trebuie s-o luaţi, iar părerea dumneavoastră nu coincide cu cea a parohului. Şi atunci v-aţi hotărât să cereţi sfatul bătrânului profesor de religie!

Tripticul **reflexie (1), sintetizare (2) şi clarificare (3)** a situaţiei este evident. E de subliniat faptul că nucleul răspunsului se fundamentează pe însăşi motivul pentru care domnul Traian a venit să ceară sfat.

- Dar ceea ce face mai dificilă problema este faptul că nevasta mea se lasă intimidată de paroh. Iar în cazul în care ulterior nu va mai studia teologia, ci se va decide pentru o carieră laică, dacă cumva nu va reuşi în această carieră, toată vina va cădea asupra mea.

****

1. Normal, în doi trebuie să luaţi această decizie.

Regăsim aici ***aprecierile rigide, categorice şi banale***. Din nou păstorul crede că gândeşte clar şi deci vorbeşte după cum gândeşte. În realitate, el uită un aspect foarte important al problemei: relaţia cu parohul, deci un aspect al problemei explicit religios. Ignoră în schimb completamente ***latura emotivă*** a domnului Traian, temperamentul vulcanic al soţiei lui şi frica lui de a fi acuzat de ea.

2. În mod normal, ar trebui să fiu mai în detaliu informat asupra poziţiei soţiei dumneavoastră. A acceptat complet punctul de vedere al parohului?

Răspuns sondaj: cu alte cuvinte, „continuaţi să-mi furnizaţi tot mai multe detalii (şi în mod special pe cele pe care eu, preotul, vi le cer) şi soluţia va veni, în mod sigur, ulterior".

3. Desigur, acesta este un tip de decizie în care femeia are deseori frică să se implice, pentru a-şi rezerva pentru mai târziu dreptul la critică. Dar celui care ia oportunele precauţii şi

acţionează cum este mai bine, nu i se poate reproşa nimic ulterior.

Generalizare. *Păstorul se ascunde aici în spatele unor principii generale*, abstracte şi ireale. În plus de aceasta, se demonstrează agresiv în raport cu femeia; ***ocazie pierdută de a prelua o nelinişte a soţului şi de a-l apropia de soţie***.

4. Cauza perplexităţii dumneavoastră ar fi deci în mod special părerea soţiei...

Explicare teoretică: păstorul trage acum nişte concluzii pripite, crezând că a atins nucleul problematicii. Astfel răspunsul său constituie o interpretare a situaţiei ce neglijează un conflict psihologic probabil mult mai complex.

5. Desigur că, în decizia pe care trebuie s-o luaţi acum, vă temeţi de viitoarele repercusiuni negative asupra relaţiei cu soţia dumneavoastră.

Acceptare şi clarificare a unui nou aspect al stării de indecizie a credinciosului: o indecizie referitoare la viitorul relaţiei conjugale.

Observăm deci aici mai multe tipuri de răspuns: ***1. Investigaţia categorică; 2. Generalizarea; 3. Explicarea teoretică (interpretarea); 4. Clarificarea.*** Fiecare dintre aceste tipuri de răspuns produce în interlocutor o reacţie diferită.

- *În realitate sunt conştient de faptul că decizia aceasta trebuie luată nu ca reacţie la părerea soţiei mele excesiv de influenţată de paroh, ci în funcţie de viitorul religios al fiului meu. Tocmai aici am nevoie de ajutorul dumneavoastră. Deoarece în Liceul de Limbi Clasice se află un profesor de religie de renume naţional, de o formaţie duhovnicească excepţională, care l-ar putea influenţa pozitiv pe fiul meu. Nu credeţi că făcând ucenicie la acest profesor deosebit i se va putea limpezi viitorul?*
- *În mod sigur nu! O educaţie religioasă autentică presupune un context special, nu doar nişte ore de religie realizate cu competenţă. De exemplu, este absolut necesar ca şi materiile religioase să fie predate într-o manieră religioasă. Credeţi că predând, de exemplu, istoria sau literatura, poţi fi „neutru" din punct de vedere religios şi duhovnicesc? Trebuie să mă credeţi: dacă vreţi să ţineţi cont de amploarea factorului religios în viaţa individului, este mai bine ca băiatul să meargă la Seminar.*
- *Poate că da, din punctul de vedere al contextului religios de viaţă. Dar mai este şi problema navetei zilnice, a anturajului nepotrivit din tren, a cheltuielilor financiare adiacente, a timpului pierdut, a oboselii copilului...*

Eroarea pastorală a acestui răspuns se răzbună. ***Susţinându-şi cu îndârjire propriul punct de vedere, păstorul a ajuns să pună în evidenţă aspectele pozitive ale***

părerii contrare. Cu cât păstorul va pleda (invocând noi argumente) pentru Seminar, cu atât mai mult tatăl elevului va găsi argumente pentru Liceul de Limbi clasice. Iată deci care este ***rezultatul unei poziţii rigide*** luate de păstor; ***relaţia pseudo-pastorală astfel instaurată se va construi pe schema afirmaţie-obiecţie***. La orice afirmaţie a preotului, interlocutorul va formula o obiecţie. Şi aceasta din cauza lipsei de tact pastoral şi a deficitului de inteligenţă demonstrate prin atitudinea păstorului. Rolul lui era de a conduce spre soluţia ideală, *iar nu de* ***a impune o pseudo-soluţie pripită şi ne-duhovnicească.*** Deznodământul acestei direcţii de evoluţie a dialogului este clar: fiecare se va fortifica pe propriile poziţii.

1. Cine este oare părintele director de la Seminarul din Iaşi? Aş putea să-i aranjez o întâlnire fiului dumneavoastră cu el...

- V-aş mulţumi foarte mult. El îşi va putea spune cu siguranţă părerea asupra viitorului religios al fiului meu, dacă va reuşi la seminar.

Eroarea aparţine de această dată tatălui elevului. Încercând permanent ***detalii specifice externe motivaţiilor esenţiale ale deciziei care trebuie luată,*** el a ajuns să se substituie preotului căruia i-a cerut sfatul. De această dată ***încredinţează decizia viitorului fiului său în mâinile unei a treia persoane***, străine de dialogul de până acum, care de fapt este mult mai puţin calificată în cunoaşterea contextului complex al vieţii elevului căruia i se hotărăşte soarta. Rezultatul normal al dialogului care avansează în direcţia *cercetărilor minuţioase ale circumstanţelor externe* este încredinţarea graduală a deciziei finale unor elemente (circumstanţe sau persoane) ce nu fac parte din relaţia păstor-credincios. Credinciosul este re-orientat spre o altă situaţie fără ca să beneficieze în prealabil de o reală „iluminare". Dimpotrivă, ajunge să fie invitat la abandon, ajunge să se arate dispus la luarea unei decizii sub impulsul unei instanţe externe. Această alienare face să se piardă însuşi scopul întâlnirii şi dimensiunea psiho-directivă a dialogului pastoral.

2. În general, există un consens general asupra faptului că viaţa duhovnicească este mai bine realizată şi protejată în Seminar. Chiar recent citeam un studiu referitor la viaţa spirituală într-un seminar...
    - *Dar cred că nu trebuie să uităm că la Liceul de limbi clasice profesorul de religie este un om cu adevărat excepţional. Acesta va reuşi să imprime copilului un spirit special...*

Generalizarea pe care a realizat-o păstorul creează o anumită insatisfacţie interioară în interlocutor care simte nevoia să sublinieze că ***situaţia luată în obiectiv este cu adevărat unică***. Generalizarea înseamnă de cele mai multe ori pierderea ocaziei de a lua într-o analiză competentă şi detaliată argumentele pro şi contra unei anumite poziţii. Ea atrage după sine ***fragilizarea relaţiei interpersonale***, care de obicei se fundamentează pe (şi este consolidată de) ceea ce este unic şi irepetabil în viaţa fiecărui individ.

3. Dumneavoastră v-aţi aştepta ca eu să iau vreo poziţie împotriva Seminarului teologic sau împotrivă parohului dumneavoastră?

- Categoric, nu! Desigur... nu. Cer scuze. Este adevărat. Nu m-am gândit că dumneavoastră înşivă aţi fost pentru scurt timp profesor într-un seminar teologic.

Preotul nostru şi-a pierdut prestigiul de *atent analist al dinamicii psihologice a comportamentului uman*. Din nefericire ***el a uitat să privească problema din punctul de vedere al interlocutorului său şi să caute să aprofundeze şi să înţeleagă motivaţiile şi raţiunile lui.*** El are o poziţie a lui rigidă, cu anticipaţie luată, iar interlocutorul său se simte jenat de lipsa de intuiţie ce a demonstrat-o. Păstorul a trădat de două ori prin atitudinea sa exigenţele unui dialog pastoral autentic: în primul rând, pentru că ***a încetat să caute împreună cu interlocutorul său soluţia ideală;*** în al doilea rând, întrucât ***a compromis o relaţie de încredere avută cu un om*** care crezuse că poate apela la el expunându-şi o părere diferită de a parohului său. Astfel, ***şi-a trădat vocaţia de preot pastor călăuzitor.***

4. Dumneavoastră îmi cereţi deci să judecăm împreună, privind situaţia din punctul de vedere al interesului religios al băiatului, avantajele şi dezavantajele înscrierii lui la Seminar.

- *Da... Iată, adeseori se spune că ora de religie nu este esenţială, nici suficientă pentru o educaţie creştină autentică a copilului. E necesar să luăm în calcul şi contextul social-spiritual în care alţi profesori îşi predau propriile materii etc. Mă întreb dacă acest aspect este nu este cu adevărat fundamental, mai important decât ceea ce se poate distruge într-un tânăr printr-un anturaj murdar, prin naveta cu trenul etc.*
- *Pentru dumneavoastră, preocuparea pentru o educaţie autentică din punct de vedere religios are mai multă importanţă...*

Tocmai datorită faptului că a urmărit cu atenţie linia gândirii interlocutorului său, pentru că ***l-a înţeles, susţinut, iluminat***, el aude de la interlocutorul său ceea ce încercase răspunsul nr. 1 să pună în evidenţă în sens contrar. ***Această mişcare precisă, prin intermediul căreia interlocutorul însuşi îşi enunţă motivele, tot mai profund elaborate, ale unei decizii prudente*** (eliminând tendinţele sterile prin care fiecare se rigidizează pe poziţia sa) ***este fructul cel mai preţios al funcţiei psiho-directive a dialogului pastoral.*** În ultima intervenţie a păstorului observăm şi ***echilibrul în maniera lui de a trage concluziile şi de a formula alternativele.*** *Făcând astfel, este evitat pericolul de a fi acuzat că a făcut o alegere în numele altuia, alegere care nu avea dreptul să o facă.*

Sfârşitul conversaţiei

- *Îmi pare rău să abuzez încă o dată de timpul şi de răbdarea domniei voastre. Dar cu dumneavoastră se poate discuta. Soţia mea se va bucura enorm când îi voi repeta ceea ce mi-*

aţi spus. Pe scurt, după părerea dumneavoastră, ce este cel mai bine pentru fiul nostru?

- *De fapt, noi <u>am discutat mai mult despre ceea ce aţi putea face</u>, dumneavoastră cu doamna, pentru a asigura fiului o educaţie realmente creştină şi a-i garanta un viitor potrivit aspiraţiilor şi înclinaţiilor sale.*
- *Dacă am înţeles bine, mă lăsaţi să acţionez după cum cred eu de cuviinţă.*
- *Desigur, pentru că dumneavoastră vreţi binele acestui copil.*
- *Da, şi mă gândesc că educaţia lui religioasă nu va avea nimic de pierdut dacă nu va merge la Seminar, ci la acest liceu din apropierea casei noastre, unde profesorul de religie – de-a lungul a patru ani - îl va putea conştientiza de autenticele sale înclinaţii şi de eventuala lui vocaţie preoţească. Astfel, va putea urma ulterior teologia, fără să se mai îndoiască de vocaţia sa.*
- *Deci, aţi ajuns şi la concluzia că, în cazul nostru, conştiinţa nu vă impune să cedaţi insistenţelor parohului? După toate cele care s-au spus aici, sunt sigur că veţi lua decizia finală în deplină cunoştinţă de cauză;*
- *Discutând cu dumneavoastră, îmi dau seama că intră în joc mult mai multe elemente de câte gândeam la început. Este destul de dificil.*
- *<u>În fond, există două mari posibilităţi</u>: a-i oferi băiatului atmosfera seminarului teologic, dar cu riscul de a-l „corupe” din cauza anturajului pe care-l va avea făcând naveta, sau a-i garanta o bună formaţie duhovnicească şi religioasă graţie uceniciei făcute pe lângă acel profesor de religie deosebit de la Liceul de Limbi Clasice. Modul optimal de a lua cea mai bună decizie este acela de a reflecta profund asupra ambelor alternative, şi <u>a cere călăuzirea lui Dumnezeu</u> spre ceea ce este realmente mai bine pentru copil.*
- *Ne vom gândi pe mai departe. Vă vom aduce la cunoştinţă decizia noastră finală. Mulţumim foarte mult. <u>M-aţi ajutat enorm să clarific situaţia</u> care mă preocupa atât de mult. Să lăsăm în seama lui Dumnezeu tot restul.*

Este de observat cum toate tentativele domnului Traian de a obţine de la profesorul său luarea unei poziţii clare ***întâlnesc atitudinea prudentă, corectă şi duhovnicească a acestuia de reflexie, clarificare, sintetizare, punctualizare şi de evidenţiere a alternativelor.***

Sinteză:

Analiza acestui dialog, care ia naştere în momentul în care cineva cere un sfat, scoate în evidenţă ***inconvenienţele răspunsurilor critice, curioase şi generalizante.*** Nu trebuie bineînţeles excluse sistematic din dialogul pastoral, cum s-ar putea face în anumite tipuri de relaţie psiho-terapeutică. Dar trebuie reflectat cu atenţie ca nu cumva dialogul pastoral însuşi să fie articulat (şi implicit împiedicat) în baza unor automatisme obişnuite care cu timpul vor provoca în credinciosul dornic de călăuzire reacţii de ***opoziţie defensivă, dependenţă pasivă, insatisfacţie afectivă*** şi în cele din urmă, ***ruptură a relaţiei.***

Examinarea răspunsurilor de tip reflexiv şi explicativ ne demonstrează aportul pozitiv al acestor răspunsuri: ***siguranţă, însuşirea unor argumente serioase, mature, independenţă a deciziei finale de circumstanţele pur exterioare în raport cu terţe persoane.*** Este de subliniat că “siguranţa” de care se dispune este condiţionată de posibilitatea de manifestare în mod autentic a opiniilor şi a dispoziţiilor interioare ale interlocutorului. Ea nu dă naştere în mod necesar “liniştii” interioare în raport cu decizia de luat; dimpotrivă, poate chiar creşte neliniştea din cauza faptului că *nu se găseşte un preot-sfătuitor care să sugereze în mod clar sau decis soluţia “exactă”.* Dar oare, această “angoasă” de fond nu este condiţia însăşi a libertăţii noastre? Şi nu este oare ***mijlocul ideal şi cel mai puternic pentru ca conştiinţa să se adreseze lui Dumnezeu*** şi să se regăsească în El prin intermediul rugăciunii? Iată de ce trebuie să i se rezerve un loc de prim plan în psihologia pastorală.

Călăuzirea celui care vine să ceară un sfat nu se reduce deci la o dirijare a comportamentului său. A-l sfătui, nu înseamnă în primul rând a-i furniza idei, principii, scheme sau soluţii, ci înseamnă ***a-i asigura o progresivă sensibilizare a personalităţii şi a libertăţii sale în faţa valorilor obiective*** ale moralei şi ale religiei.

Funcţia psiho-directivă ar fi deci extrem de simplificată şi grav mutilată în cazul în care ar fi orientată totalmente spre explicaţii intelectuale, spre directive bazate pe principii, chiar dacă acestea ar fi optime. Atenţia noastră va trebui deci orientată spre ***realitatea de dincolo de cuvintele pe care le pronunţă credinciosul*** şi dincolo de conţinutul material a ceea ce vine expus, asupra naturii motivaţiilor sale – latente sau manifeste – şi asupra posibilităţilor şi limitelor unei libertăţi care se vrea cât mai corespunzătoare exigenţelor divine.

III. Funcţia psihologică de intermediere

Aşa precum acţiunea şi dialogul pastoral nu au început dintr-o iniţiativă pur umană, tot astfel ele *nu se epuizează într-un influx psihologic sau pedagogic pe care un om îl exercită asupra altuia.* **Idealul este ca acţiunea lui Dumnezeu să o substituie progresiv pe cea a omului**. Dacă acest lucru nu se realizează, *se cade fie în psihologism, fie în moralism pseudo-pedagogic*. Sfântul Apostol Pavel sublinia contrastul dintre acestea din urmă şi inspiraţia realmente pastorală: „Puteţi să aveţi mii

de învăţători în Hristos, dar nu aveţi mulţi părinţi” (1 Cor. 4,15). Spre Duhul lui Dumnezeu trebuie deci condusă inima şi inteligenţa credinciosului.[43]

Păstorul nu poate să se apropie de om ca un prieten afectuos decât ***cu condiţia să-l orienteze spre o altă Iubire, superioară***. El nu poate să constituie o călăuză iluminată dacă nu se retrage făcând să fie cunoscut izvorul unei alte Lumini, precum odinioară Ioan Botezătorul: „Voi înşivă îmi sunteţi martori că am zis: *Nu sunt eu Hristosul, ci sunt trimis înaintea Lui. Cel ce are mireasă este mire, iar prietenul mirelui, care stă şi ascultă pe mire, se bucură cu bucurie de glasul lui. Deci această bucurie a mea s-a împlinit. Acela trebuie să crească, iar eu să mă micşorez”* (Ioan 3, 28-30).

Acesta este nucleul central ce permite celorlalte funcţii să-şi conserve orientarea spre scop. Dispoziţia psihologică cerută este cea mai delicată: ea pretinde ca preotul să se pună într-un constant contact cu izvorul de la care îşi trage propria acţiune pastorală, ce urmăreşte formarea şi evoluţia spirituală a credinciosului. Pe planul dispoziţiilor psihologice, se pare că funcţia psihologică de intermediere pretinde:

1. **Infinită răbdare**. „Dumnezeu este plin de răbdare” (Ecleziast 18,11). Este necesar ca păstorul să ştie să aştepte şi să respecte libertatea celorlalţi. „Dragostea e răbdătoare” (1 Corinteni 13,4). Trebuie, de asemenea, să i se dea de înţeles credinciosului că opera de mântuire este una de durată, ce va progresa de-a lungul anilor, fiind iniţiată de chemarea lui Dumnezeu şi continuată de efortul propriu în colaborare cu harul divin.
2. **Încredere în mijloacele naturale şi supranaturale ce vor acţiona în credincios.** Orice afirmaţie şi orice influenţă venite din partea preotului, vor fi doar „tentative” destinate falimentului, dacă nu vor avea în fundal lucrarea Duhului Sfânt.
3. **Este important şi a şti trimite credinciosul** la *exigenţele propriei conştiinţe, la propria decizie* ce trebuie să se maturizeze progresiv în intimitatea fiinţei umane. Mulţi dintre cei care cer sfaturi se tem că preotul îi va întoarce spre ei înşişi, înspre libertatea lor încă incertă, spre inspiraţia divină pe care nu ştiu încă să o sesizeze cu certitudine.

Funcţia psihologică de intermediere a păstorului ar fi împlinită în mod superficial şi eronat dacă păstorul s-ar limita doar la a rezolva din punct de vedere material problema credinciosului (ajutor în bani, intervenţie pe lângă un soţ nedisciplinat, trimiterea unui nevrotic la un terapeut competent etc.). ***În acest caz preotului i-ar scăpa*** – sub aparenţa unui act de caritate realizat – ***ocazia de excepţie de a-l orienta pe credincios spre sensul profund şi spiritual al încercării, al conflictului sau al bolii care a intervenit în existenţa sa.***

De asemenea, s-ar compromite acţiunea de intermediere dacă am intra în dialogul pastoral cu ***intenţia de a căuta în noi înşine (în propria inteligenţă, în propria experienţă, în propriile inspiraţii naturale sau supranaturale)*** soluţia şi sfaturile ce trebuiesc date la conflictele expuse de credincios. În schimb, întregul

[43] cfr. André Godin*, La relazione umana nel dialogo pastorale*, ed. Borla, Torino, 1964, p. 70.

nostru efort trebuie să se concentreze asupra interlocutorului, deoarece numai şi numai în el se pot identifica şi progresiv explicita orientările potrivite situaţiei. De fapt tocmai de la el le vom primi noi înşine, într-un sens mult mai clar decât îşi închipuie cei ce se află la primele experienţe de „mijlocire" pastorală. Duhul lui Dumnezeu acţionează, prin intermediul harului în însăşi relaţia dintre păstor şi credincios.

Dacă relaţia pastorală s-ar limita la a înţelege şi a accepta pozitiv pe celălalt, s-ar reduce la o simplă acţiune psihologică şi pentru aceasta ar fi suficiente utilizarea câtorva metode de acţiune psiho-terapeutică. Dacă acţiunea pastorală s-ar mulţumi să indice calea ce trebuie urmată şi ar da forţa pentru a o urma, sugestiile moraliştilor şi ale pedagogilor ar conduce-o la bun sfârşit. De fapt, în teologia pastorală cele trei funcţii menţionate se împletesc şi nu pot fi separate. Fiecare preot este dator înaintea lui Dumnezeu să-şi examineze propria viaţă pentru a observa *care dintre aceste trei funcţii îi este mai familiară* şi căreia el îi este mai tributar. Astfel, fiecare va putea să-şi concentreze metodic eforturile în direcţia echilibrării în propria activitate pastorală a acestor trei funcţii psihologice.

5. Noţiuni elementare de **psihologie pastorală sanitară** **- Pastoraţia bolnavilor terminali -**

„Chiar de-ar fi să umblu în valea umbrei morţii,
nu mă tem de nici un rău, căci Tu eşti cu mine".
(Psalmul 23,4)

Quelque heureux que soit l'état où se trouvent,
les hommmes ne sont jamais sans quelque d'ésir.
„Oricât de fericită sau de nefericită ar fi situaţia în care se găsesc,
oamenii nu sunt niciodată fără vreo dorinţă”.

Dialogul pastoral cu bolnavii foarte grav, aflaţi într-o fază terminală a vieţii sau muribunzi, ocupă un loc foarte important în cadrul obligaţiilor ce revin unui preot păstor, implicat sau nu în lumea sanitară.

Este imposibil ca un om trăind pe acest pământ, să nu exercite o influenţă (pozitivă sau negativă) asupra altor persoane. Privind cu atenţia în jur, toate domeniile existenţei şi în toate sectoarele de activitate (locul de muncă, cercuri culturale şi sociale, cluburi recreative sau sportive, grupuri de tineri) *ne putem da seama cât de mult viaţa noastră depinde de modul în care* ***harisma conducerii este exercitată şi acceptată.***

Ne vom opri acum asupra celei mai simple structuri în care „conducerea” (călăuzirea) are un rol: întâlnirea dintre două persoane. În acest raport este bine să fie conştienţi ambii parteneri ai dialogului cât de mult se influenţează unul pe altul. Poate nu este necesar să amintim de Hitler sau de Gandhi pentru a demonstra ***cât de distructivă sau de constructivă poate fi responsabilitatea călăuzitoare***.

Chiar şi în cea mai simplă formă de conversaţie dintre două persoane călăuzirea poate să fie o chestiune de viaţă şi de moarte. De fapt, în acest tip de întâlnire, se relevă câteva ***principii creştine de concretizare a călăuzirii creştine***.

I.

Plecăm de la conversaţia dintre un pacient al unui spital şi un preot, vizitator de-al său.[44] *Pacientul, Valer, este un ţăran de 48 de ani, fără multă şcoală, puţin obişnuit să se exprime în cuvinte. Provine dintr-o foarte săracă familie de munte şi se simte complet dezorientat în spital, la oraş, unde a fost adus pentru o operaţie la picioare. Suferă de o funcţionare insuficientă a arterelor. Vizitatorul, Ion Bob, este un preot tânăr, care face o* ***perioadă de practică pastorală în mediile sanitare de la oraş****, sub călăuzirea unui preot mai în vârstă şi cu o vastă experienţă, responsabil de acest spital.*

Este vorba despre a doua vizită pastorală la acest pacient. Pacientul stă pe mijlocul coridorului, într-un scaun cu rotile. Mai sunt şi alţi pacienţi în jur, care vorbesc între ei. Iată conversaţia:

Pr.: Domnule Valer, eu... v-am făcut o vizită, alaltăieri, dacă vă mai amintiţi...

V. Da, îmi amintesc.

Pr.: Cum vă merge?

[44] Preluat din Henri J.M.Nouwen, *Il guaritore ferito. Il mionistero nella societa' contemporanea,* ed. Queriniana, Brescia, 1996, p. 49.

V. Cine ştie? Săptămâna trecută părea că vor să mă opereze. M-au adormit, m-au dus sus, şi apoi mi s-a oprit inima. Astfel s-au gândit că nu o să rezist şocului. M-au trimis iar aici jos, şi se pare că mâine mă vor opera.

Pr.: Şi atunci inima dumneavoastră a pornit din nou...

V. Da... S-au gândit că în acel moment era prea periculos să facă ceva. (pauză) Mă gândesc că acum sunt pregătit pentru operaţie. Cred că voi reuşi...

Pr.: Deci acum vă simţiţi în stare să o suportaţi.

V. Mda... Dar de moarte nu mă simt pregătit; dacă operaţia este necesară, o fac totuşi, altfel îmi pierd picioarele.

Pr.: Deci de moarte nu vă simţiţi pregătit, dar operaţia simţiţi că trebuie s-o faceţi, pentru a vă salva picioarele;

V. Da... (aprobând cu capul). Pentru că dacă vine sfârşitul, ceea ce se pierde este tot ceea ce este aici...

Pr.: Consideraţi deci cauza pierdută dacă nu reuşiţi să depăşiţi momentul operaţiei;

V. Da... Cei de acolo zic că nu este un mare lucru... mă întind aici şi mă ţin până în momentul în care mă operează. Zic că îmi vor pune tuburi de plastic prin picioare şi acelea îmi vor salva picioarele. Acest picior, priviţi (îşi dă jos ciorapul)... Degetul acesta devine negru când stau în picioare.

Pr.: Merită să faceţi operaţia, dacă veţi putea apoi folosi picioarele.

V. Da... Nici prin cap nu-mi trece să mor sub operaţie. Mai bine o moarte naturală, decât atunci când te adorm ei...

Pr. Ion: Ah... v-au spus deci că este posibil ca sub operaţie să existe pericolul morţii? Dar unicul mod pentru a vă vindeca este să faceţi operaţia.

V. Da...

Pr. Ion: Ce vă aşteaptă când veţi ieşi din spital?

V. Nimic şi nimeni!

Pr. Ion: Doar muncă şi iar muncă?

V. Da... Desigur, dacă îmi voi relua forţele. Dar voi fi pregătit pentru când va fi recolta tutunului.

Pr. Ion: Veţi merge să munciţi la recolta de tutun.

V. Da... Începe prin august.

Pr. Ion: Ce frumos.... Da, domnule Valer, sper ca mâine, după operaţie, totul să fie foarte bine...

V. Mulţumesc pentru vizită.

Pr. Ion: La revedere. Pe curând.

V. La revedere...

Preotul Ion nu a mai vorbit niciodată cu Valer. În ziua ulterioară, Valer a murit în timpul operaţiei. Poate ar fi mai corect a zice: „nu s-a mai trezit din anestezie". Lui Ion i s-a cerut să fie călăuză duhovnicească într-un ***moment extrem de critic şi de delicat****: a conduce un anumit pacient (cu o istorie individuală unică) spre un alt „mâine" decât cel care se profila la orizont. Ce însemna de fapt acest „mâine"? Pentru Valer era* ***începutul reîntoarcerii la recolta tutunului.... sau întrarea în Împărăţia Morţilor.***

Pentru a înţelege mai în profunzime ***semnificaţia şi importanţa călăuzirii psiho-pastorale,*** vom analiza întâlnirea dintre tânărul preot Ion şi Valer. Înainte de toate vom examina **condiţia lui Valer** (1), apoi ne vom întreba asupra modului în care păstorul ar fi putut să-l conducă spre **un alt fel de „mâine"** (2) pe acesta. Apoi vom insista asupra celor mai importante **principii ale călăuzirii duhovniceşti** (3) care s-au conturat în timpul întâlnirii.

1. Condiţia lui Valer

Tânărul preot Ion, la întâlnirea cu bătrânul preot al Spitalului, s-a arătat nervos şi supărat. I se părea că Valer nu a apreciat nicidecum vizita lui pastorală, şi nu a ezitat să-l caracterizeze pe acesta ca fiind *o persoană imposibilă*, adică una care „nu promitea absolut nimic" din punctul de vedere al *asistenţei pastorale sanitare*.

Reacţia lui este poate puţin de înţeles. Ca preot tânăr absolvent de teologie, el spera într-un ***dialog dens şi semnificativ cu pacientul***, în cursul căruia ar fi putut să-i ofere speranţă şi consolare. În schimb, s-a simţit frustrat, incapabil de a realiza ceva. El spera să-l conducă pe pacient ***pe cărările raţionalităţii şi ale argumentărilor sistematice,*** în schimb interlocutorul său nu se preta la un astfel de demers. Situaţia concretă pretindea de la preotul păstor ***o cultură a inimii.***

Doar când începu să reflecteze profund asupra condiţiei lui Valer conştientiză starea tragică în care se afla acesta. Înţelese atunci că Valer se găsea într-o *situaţie mecanică impersonală*, *îngrozit că va muri, dar şi înfricoşat şi obosit de ideea că s-ar putea să mai trăiască pe mai departe*. Era de datoria duhovnicească a tânărului preot să intuiască ***condiţia paralizantă*** a lui Valer, să o înţeleagă şi apoi să-şi armonizeze la aceasta intervenţia psiho-pastorală.

a. **Mediul impersonal**

Pentru un ţăran de munte ***situaţia de a se afla în mijlocul tehnocraţiei unui spital modern era extrem de traumatică***. Era ca şi *sosit de pe o altă planetă*, în care lumea se îmbrăca, vorbea, reacţiona într-un mod extrem de diferit de cel cu care el era obişnuit. Infirmierele în alb, atât de eficiente în a spăla, a hrăni şi a îmbrăca pacienţii; medicii înarmaţi cu diagrame, dispuşi permanent să ia notiţe; maşinile complexe, greu de identificat, înzestrate cu tuburi şi sticluţe şi atât de multe mirosuri stranii; sunetele ciudate, mâncarea deosebită, toate i-au dat ţăranului Valer senzaţia că este ***un copil pierdut într-o pădure înfricoşătoare***. Nu era nimic aici din ceea ce lui îi era familiar şi accesibil. Pe neprevăzute, acest ***om robust capabil să-şi menţină independenţa muncind dur*** s-a descoperit ***victima pasivă a unor persoane şi activităţi care îi erau complet străine.*** Şi-a pierdut stăpânirea de sine. Un grup anonim dintre „aceia" i-au

impus o serie de comandamente: „m-au făcut să dorm, m-au purtat sus, m-au adus iar jos” etc.

Limbajul demonstrează că Valer avea sentimentul că ***forţe străine l-au privat de propria identitate.*** *Operaţia de la picioare a devenit prilejul unei* ***misterioase manipulări a lui*** *de către o lume diferită*. Însăşi prezenţa lui în acest proces nu era cerută: „Mi-au spus că îmi pun tuburi de plastic; mi-au zis că...”. Pentru Valer, „aceia” lucrau *ca şi cum prezenţa lui ar fi fost doar un fapt accidental*. ***Iniţiativa personală nu era nici cerută şi nici apreciată***. Nu aşteptau întrebări şi nu ofereau nici răspunsuri, cu alte cuvinte, nu se respecta şi nici nu se stimula vreun interes din partea pacientului. El a înţeles că „o făceau ei”.

b. Frica de a muri

Analizând retroactiv lucrurile, în timp ce studia textul colocviului cu Valer, preotul Ion descoperi că ***moartea era*** de fapt ***în centrul angoasei pacientului.*** Într-o oarecare măsură, Valer şi-a dat seama că situaţia sa era foarte dificilă, tratându-se de fapt de ***o chestiune de viaţă şi de moarte***. ***De trei ori, în timpul conversaţiei, Valer şi-a manifestat frica de a muri, dar preotul continua să evite subiectul***, sau cel puţin să neglijeze dureroasa perspectivă. Astfel preotul şi-a dovedit propria lipsă de maturitate duhovnicească: el se temea să abordeze cel mai profund şi mai important subiect al vieţii duhovniceşti: moartea. Şi aceasta într-un moment în care interlocutorul său avea nevoie stringentă să cunoască câte ceva despre această realitate, întrucât simţea că îl pândeşte.

Valer ***se temea de o moarte impersonală, de o moarte la care el nu ar fi participat,*** de care nu şi-ar fi dat seama. El simţea că o astfel de moarte i-ar nega posibilitatea de a muri bărbăteşte. Mai ştia că în mediul mecanic în care „aceia” l-au adus, ***moartea ar fi fost doar un element al procesului de manipulare umană căruia el îi era obiectul.*** În disperata lui interpretare a realităţii, au existat momente de protest. El, ţăran de munte, care muncea dur pentru a-şi câştiga pâinea, ştia că are dreptul la o moarte naturală, întru totul „a sa”. Vroia să moară după cum a şi trăit. ***Ştia că dacă ar fi murit*** sub anestezie, ***ar fi fost absent în momentul crucial al existenţei umane***.

Dar dincolo de toate acestea, mai exista ceva. ***Valer nu era pregătit să moară. De două ori a încercat să-i comunice aceasta preotului Ion în absoluta lui disperare, dar preotul nu a înţeles aceasta.*** Când preotul a spus *„Consideraţi că sunteţi pregătit”, înţelegând prin aceasta operaţia,* ***Valer a dezvăluit ceea ce avea realmente în minte: „... să mor, nu sunt pregătit.*** *Pentru că dacă vine sfârşitul, se pierde tot ceea ce este aici...”*. Se poate doar imagina ce se află în spatele acestor cuvinte disperate, relevante ale unei *agonii fără speranţă*. Pentru preot constituia ceva prea dificil să vorbească despre aceasta, tocmai de aceea el a diluat şi înmuiat mesajul lui Valer ***evitând confruntarea cu agonia personală a pacientului.*** Preotul Ion nu a fost deci la înălţimea exigenţelor momentului, iar întâlnirea cu ţăranul Valer relevă toată fragilitatea şi superficialitatea sa duhovnicească.

O posibilă retrospectivă în trecutul pacientului

Nimeni nu poate înţelege toate implicaţiile ţipătului interior al lui Valer: „Pentru că dacă vine sfârşitul, se pierde tot ceea ce este aici”. La 48 de ani, fără familie şi fără prieteni, fără a avea pe nimeni care să-i vorbească, în faţa morţii, el se afla *cu spatele îngreunat de un trecut dureros*. Un om solitar şi disperat ca el nu avea probabil nicidecum ***şansa de a se ancora în propriul trecut pentru a dobândi conştiinţa dragostei lui Dumnezeu***. În plus de aceasta, *dacă moartea readuce adeseori memoria muribundului reactualizându-i chiar amintirile primei copilării,* este foarte posibil ca să-i fi revenit în memorie tocmai predicile auzite în „prima copilărie” şi educaţia de la şcoală ameninţătoare (condamnarea veşnică a omului plăcerilor „terestre”). O astfel de „reamintire” nu putea face altceva decât să-l constrângă să se identifice cu omul care „pierde”. Poate că Valer nu a mai fost în biserică de ani de zile, ***poate că nu a mai vorbit cu un preot de când era copil***. Este probabil că atunci când preotul a apărut alături de Valer, în mintea acestuia, să fi reapărut avertismentele, interdicţiile, avertizările din copilăria sa, făcând ca în mintea lui să dobândească o mai mare amploare transgresiunile vârstei adulte, percepându-le ca pe o greutate mai mare, care nu putea să conducă altundeva decât în infern.

Nu ştim ce se întâmpla cu adevărat în mintea lui Valer. Oricum, ***nu există motive pentru a subaprecia tensiunea (încărcătura de angoasă) care este observabilă în cuvintele sale:*** „De moarte nu sunt pregătit...”. Aceasta înseamnă că Valer ***nu era pregătit pentru un act încrezător de predare lui Dumnezeu.*** Nu era pregătit *să-şi abandoneze viaţa în credinţă şi speranţă*. *Suferinţele lui prezente erau nimic raportat la ceea ce ştia el că urmează după această viaţă*. Valer ***se temea de moarte într-o manieră existenţială***. Dar oare, să trăiască, dorea?

c. Frica de a trăi

Puţini sunt pacienţii care nu speră să se vindece atunci când acceptă o intervenţie chirurgicală. Complexa industrie sanitară există pentru a vindeca, pentru a îngriji, pentru a readuce persoanele „la viaţa normală”. Oricine a vizitat un spital şi a vorbit cu pacienţii ştie că *„mâine” înseamnă de fapt o zi mai aproape de casă, de prieteni, de locul de muncă, de existenţa cotidiană*. Spitalele sunt în general *locuri pe care lumea doreşte să le abandoneze cât mai repede posibil.* În acest context, *un rol terapeutic de excepţie îi revine speranţei.*

Un om care nu vrea să abandoneze spitalul ***nu colaborează în vederea împlinirii scopului ultim al instituţiei,*** punând astfel limite puterii celor care vor să-l ajute. Valer depunea oare eforturi în vederea vindecării? Ştim că îi era frică de moarte, dar aceasta nu însemna că dorea realmente să trăiască. În parte, întoarcerea la viaţa normală *însemnă de obicei întoarcere la cei care te aşteaptă*. Dar cine îl aştepta pe Valer? Preotul i-a perceput solitudinea când l-a întrebat: „Ce vă aşteaptă când veţi ieşi din spital?” Întrebarea atinse *o rană deschisă* şi Valer răspunse: „Nimeni şi nimic”.

Este foarte dificil dacă nu chiar imposibil ca un om tânăr şi sănătos să poată să înţeleagă ***ce înseamnă să nu ai pe cineva pentru care existenţa ta să aibă vreo importanţă sau pentru care să conteze dacă tu mori sau trăieşti***. ***Izolarea este una***

dintre cele mai mari suferinţe umane, şi pentru un tânăr ca preotul Ion experienţa izolării era infinit de departe. Îl avea pe superiorul său cu care să vorbească, avea prieteni cu care să-şi dezbată ideile, avea o familie şi pe toţi aceia care într-un mod sau altul se interesau de bunăstarea lui. Ce este viaţa în schimb pentru unul pe care nimeni nu-l aşteaptă, care are la orizont doar o muncă dură în cultivarea tutunului, pentru care unicul motiv de vindecare ar fi redobândirea forţelor pentru anotimpul recoltei? Pentru acesta ***viaţa nu exercita nici un apel viguros***. *De ce Valer ar trebui să revină la viaţa activă? Doar pentru a mai petrece câţiva ani luptând sub un soare arzător pentru a câştiga suficient pentru a se hrăni, sau pentru a se îmbrăca, până în momentul în care va fi calificat inapt pentru muncă şi va putea muri de moarte naturală?* ***Moartea poate constitui în acest caz infernul, dar viaţa nu este mai puţin infernală.***

În realitate, Valer nu mai dorea să trăiască. ***Se temea de viaţa care-i dădea atât de puţină fericire şi atât de multă durere***. Picioarele îi făceau rău şi ştia că fără picioare pentru el nu ar mai fi existat adevărată viaţă. Cu toate acestea, picioarele nu-i mai puteau aduce linişte, ci îi puteau promite doar muncă, şi acesta era ***un alt gând paralizant pentru el.***

De aceea preotul Ion l-a găsit pe Valer într-o situaţie foarte dificilă: într-un mediu impersonal, îngrozit de moarte, dar la fel de mult înfricoşat şi de perspectiva de a mai trăi. Nu ştim cât de gravă îi era boala, sau câte şanse avea de a trece cu bine operaţia. Dar Valer nu era pregătit. Nu înţelegea ce se petrece în jurul său, ***nu dorea nici să trăiască, nici să moară.*** A ajuns ***prizonier într-un teritoriu capcană***. Orice opţiune i-ar fi fost fatală, condamnându-l fie la iad, fie la chin pământesc.

Aceasta era situaţia lui. Ca mulţi alţii, el ***suferea de o paralizie psihică*** în care ***aspiraţiile sale cele mai profunde erau distruse, dorinţele sale blocate şi eforturile sale frustrate, voinţa sa înlănţuită***. **A** ***devenit o victimă pasivă,*** incapabilă de a da ***un sens clar propriului său destin final.*** Când mâinile medicilor ating un om într-o astfel de situaţie, ating de fapt un om care „nu mai vorbeşte nici o limbă" şi care ***a renunţat la orice formă de colaborare***. Acel om nu poate să lupte pentru a învinge bătălia existenţei sau pentru a se preda în pace dacă speranţele de victorie se dovedesc a fi vane. Valer a devenit un corp anonim, care şi-a pierdut însăşi capacitatea de a trăi.

Valer nu constituie nicidecum un caz izolat. ***Multe persoane sunt prizoniere ale propriei lor existenţe***. Condiţia lui Valer este aceea a tuturor celor care nu înţeleg lumea în care se găsesc şi pentru care ***moartea şi viaţa au o încărcătură teribilă de teroare.*** De asemenea, sunt foarte multe persoane de tipul preotului Ion: oameni inteligenţi şi idealişti, dornici de a-i elibera pe alţii pentru a-i conduce spre un viitor mai luminos. Dar cum să eliberezi de paralizie persoane similare lui Valer şi să le conduci spre un „mâine" în care să se poate începe o viaţă nouă?

2. Perspective pentru Valer

Preotul a mers în vizită la Valer. ***Întrebarea fundamentală este aceasta: ce ar fi putut să facă sau ar fi trebuit să facă pentru Valer?*** *Condiţiile lui Valer nu erau clare şi uşor de intuit la prima vedere.* Chiar după o analiză minuţioasă a dialogului dintre cei doi, avem poate o imagine parţială despre ceea ce se petrecea în sufletul pacientului. Poate este greşit să criticăm răspunsurile preotului pentru a vedea cât de mult a greşit el

în procesul apropierii lui de Valer. De fapt, am asistat la *o* ***tentativă conştiincioasă a preotului de a-l asculta pe Valer*** şi de *a aplica regulile dialogului psihologic non-directiv* învăţate în facultate. Este vorba de o tentativă academică, plină – în mod evident – de ezitări şi blocaje, de confuzie, de preocupare şi de detaşare. Preotul Ion şi Valer reprezintă ***două lumi diferite prin istoria lor personală, prin modul de gândire şi de simţire***; nu am fi realişti dacă am crede că s-ar putea înţelege aceste două lumi în urma unei simple conversaţii. Ar fi de asemenea ambiţioasă pretenţia că noi, graţie distincţiilor noastre academice, am putea înţelege cine era realmente acel ţăran de munte şi în ce manieră înfrunta el frica de moarte. ***Misterul unei persoane umane este prea mare şi profund pentru ca să poată fi explicat exhaustiv de un alt individ.*** Şi totuşi cum putea fi ajutat Valer?

Cu cât este mai profundă voinţa unui om de e penetra în condiţia dureroasă proprie şi a altora, cu atât mai mult va putea exercita funcţia de călăuzire duhovnicească, conducându-l pe celălalt (şi pe sine însuşi), „în afara deşertului", spre „pământul făgăduinţei". *Nu este cazul să punem în evidenţă* modul incompetent în care preotul a încercat să-l ajute pe Valer, *ci să identificăm* în condiţia lui Valer agonia umanităţii, strigătul disperat al omului pentru a obţine un răspuns uman din partea fratelui. *Poate că preotul nu ar fi putut face mai mult decât a făcut în timpul dialogului pastoral cu Valer, dar o examinare a acelei tragice condiţii omeneşti ar putea releva că într-adevăr, răspunsul semenului la anumite probleme poate deveni o chestiune de viaţă şi de moarte. Răspunsul la îndemâna tuturor ar fi* o atitudine realmente umană, personală, într-un context impersonal.

Un răspuns personal

Ce utilitate au oare, pentru un om fără cultură, aflat într-o suferinţă agonizantă, îndemnurile, sfaturile şi argumentările unui intelectual teolog? **Ar fi oare cineva capabil să schimbe ideile, sentimentele, perspectivele unui om cu puţine ore înainte de moarte?** *E sigur că 48 de ani de viaţă este greu să-i reciteşti sumar utilizând grila interpretativă a unui student bine intenţionat.*

Putem să ne întrebăm: nu ar fi fost mai bine dacă preotul ar fi stat departe de Valer, l-ar fi lăsat singur, împiedicându-l astfel să facă în mintea lui asociaţii stranii, la apariţia preotului? Ar fi fost atât de bine dacă în anonimatul provocat de mediul sanitar Valer ar fi întâlnit un om care ar fi fost cu adevărat dornic de „a-l întâlni", pentru a-i deveni realmente frate. **Golul trecutului şi al viitorului nu se va putea niciodată umple prin cuvinte, ci doar cu prezenţe umane**. *Pentru că doar atunci se va putea naşte speranţa care ar putea fi o excepţie la „nimeni şi nimic" al protestului; o speranţă care ar putea produce murmurul: „Poate, după ce vor trece toate, cineva mă aşteaptă".*

A aştepta în viaţă

Nimeni nu va putea călăuzi din punct de vedere spiritual o altă persoană - adică s-o determine să iasă din anonimatul şi din indiferenţa mediului – fără a contura posibilitatea unei prietenii. *Preotul Ion cum ar fi putut oare să-l conducă pe Valer spre o speranţă reală într-un „mâine" luminos? Putem observa că nici Ion, şi* ***nici unul din***

toţi ceilalţi care îl înconjurau pe Valer, nu îi doreau acestuia răul**. Prin operaţie se urmărea salvarea picioarelor sale. De aceea, una din datoriile pastorale ale preotului era aceea de **a revitaliza dorinţa de vindecare existentă în pacient, de a întări energiile sale scăzute în lupta pentru viaţă.

Cum? O demonstrează falsa şi periculoasa generalizare a lui Valer, răspuns la întrebarea cine îl aşteaptă la întoarcerea din spital: „Nimeni şi nimic", care demonstrează o auto-compătimire paralizantă. *Un atac frontal împotriva falsului concept de sine însuşi demonstrat de Valer aici ar fi un răspuns practic al preotului de genul: „Priveşte-mă şi încearcă acum să răspunzi din nou - ochii mei îţi vor demonstra că ai greşit; eu sunt aici ca să te aştept, voi fi aici mâine şi poimâine"...*

Nimeni nu poate rămâne în viaţă dacă nu îl aşteaptă cineva. Oricine se întoarce dintr-o călătorie lungă şi dificilă, caută pe cineva care să-l aştepte în staţie sau la poartă. Un om poate să-şi păstreze raţiunea şi să rămână în viaţă atât timp cât există cel puţin o persoană care să-l aştepte. ***Mintea umană poate da ordine trupului chiar şi atunci când lipseşte complet sănătatea fizică*** (o mamă muribundă poate să-şi amâne momentul morţii până ce-şi va revedea fiul; un soldat poate evita completa eroziune psihică şi fizică dacă ştie că soţia şi copiii îl aşteaptă). Dar ***când „nimeni şi nimic" nu te aşteaptă, nu este speranţă să învingi bătălia cu viaţa.*** Valer nu avea motive să iasă din anestezie, dacă întoarcerea la starea de conştiinţă însemna a ajunge într-o staţie unde mii de persoane se îmbulzesc încoace şi încolo, dar unde nimeni nu ar înălţa mâna pentru a se apropia şi a-ţi surâde, a te recunoaşte, spunându-ţi un „bun re-venit" în lumea celor vii. ***A te întoarce la viaţă este de fapt un cadou pentru cei care te aşteaptă***. Mii de persoane se sinucid pentru că nimeni nu le aşteaptă. ***Nu ai nici un motiv să trăieşti dacă nu există cineva pentru care să trăieşti.***

Nu trebuie subevaluat nici faptul că o relaţie de prietenie capabilă să salveze o viaţă de om nu se realizează facil într-o oră. Totuşi, când o persoană este în agonie, o privire, o strângere de mână, pot să înlocuiască prietenii de lungă durată. ***Dragostea nu doar durează o veşnicie, dar are nevoie de o clipă pentru a se naşte.*** Preotul ar fi avut şansa de a-i salva viaţa lui Valer, dacă i-ar fi conferit perspectiva unui „mâine" luminos.

Aşteptând moartea

Vindecarea lui Valer nu era deloc un fapt cert. Însuşi Valer ştia aceasta. În dialogul lor, se vede totuşi că ***Valer se temea de moarte mai mult decât de întoarcerea la viaţă***. Şi atunci, prezenţa încrezătoare a preotului nu ar fi fost ridicolă în faţa omului care probabil în ziua următoare nu va mai fi? ***Mulţi pacienţi au fost înşelaţi cu povestea vindecării*** sau a unei existenţe mai bune, în timp ce ***puţini consolatori credeau în ceea ce spun.*** Ce sens are să vorbim despre aşteptarea zilei de mâine când aceste cuvinte ar putea fi ultimele zise unui bolnav? Este legitim din punct de vedere duhovnicesc ca un preot să dea speranţe deşarte de vindecare unui pacient aflat pe patul morţii?

Aici atingem punctul cel mai sensibil al întâlnirii dintre preot şi Valer. De ce un tânăr (chiar preot fiind) cu aspect atrăgător, sănătos, inteligent, ar trebui să se preocupe de un om în care activează deja forţele morţii? Ce înseamnă pentru un muribund să se

găsească în faţa unei persoane care abia a început să trăiască? Ne putem gândi şi la o „tortură psihologică” prin care un tânăr aminteşte unui muribund că existenţa lui putea fi diferită, dar că acum este prea târziu pentru a mai schimba ceva.

În societatea noastră majoritatea persoanelor nu vor să fie atinse de ideea morţii. ***Se vrea ca omul să moară fără să înţeleagă că moare şi nici că moartea se apropie. În aceste condiţii moartea îl va prinde în mod sigur pe om nepregătit***. Preotul nu putea să-l orienteze pe Valer spre viitor fără a privi situaţia lui cu obiectivitate şi cu sinceritate, altfel ***l-ar fi rătăcit în loc să-l călăuzească***. I-ar fi furat dreptul uman la moarte.

Valer se temea de moarte pentru că ***se temea de o condamnare eternă*** care ar fi fost o prelungire a izolării lui pământeşti. Dacă ar fi putut accepta prezenţa preotului poate ar fi simţit că în ora morţii nu este singur. „Te voi aştepta” înseamnă mult mai mult decât „dacă vei scăpa de operaţie voi fi aici pentru a rămâne cu tine”. Nu va mai fi un „dacă”. „Te voi aştepta” merge dincolo de moarte şi este cea mai profundă expresie a faptului că ***speranţa şi credinţa vor trece, în timp ce iubirea rămâne pentru totdeauna***. „Te voi aştepta” este o expresie de solidaritate care învinge lanţurile morţii. În acel moment Valer nu ar mai fi un om în dubiu dacă va reuşi sau nu să depăşească operaţia; iar preotul nu ar mai fi un simplu teolog dornic de a oferi sfaturi conform regulilor dialogului pastoral; ar fi fost doi oameni care trezesc unul în altul cea mai profundă intuiţie umană: că ***viaţa este eternă şi nu poate să fie distrusă de un proces biologic.***

Omul protestează în general împotriva morţii pentru că nu este mulţumit doar cu o amânare a execuţiei. Tocmai acest protest ar fi putut să mobilizeze în Valer atât capacitatea de a vindeca precum şi pe aceea de a dărâma zidul fricii, făcând din moarte intrarea într-o viaţă unde era aşteptat. De aceea, Ion ar fi putut să-l călăuzească pe Valer spre un „mâine” făcându-se prezent în viaţa lui şi aşteptându-l în viaţă şi în moarte. Doar printr-o asemenea participare personală el ar fi putut să-l elibereze pe Valer de paralizie, făcându-l responsabil de propria istorie individuală. În acest sens ar fi putut realmente să-i salveze viaţa lui Valer, fără ca aceasta să implice în mod obligatoriu vindecarea. Dacă ***preotul ar fi acţionat realmente „întru Duhul Sfânt”, chirurgul nu ar fi acţionat asupra unei victime pasive***, ci asupra unui om capabil să ia decizii importante.

Condiţia lui Valer este mai mult decât condiţia unui anume individ într-un anume spital; în realitate, *este* ***o imagine a condiţiei umane în general***. În plus, călăuzirea duhovnicească nu este doar o posibilitate realizabilă de un teolog bine instruit, ci o responsabilitate a oricărui creştin.

3. Principii pentru o călăuzire duhovnicească autentică

Nu se poate realiza o călăuzire duhovnicească fără ***a vorbi în mod explicit de Hristos,*** de crucificarea Lui, de moartea şi Învierea Lui, pentru că El „a fost cu noi dintru început”. Înţelegerea condiţiei lui Valer şi căutarea unui răspuns creativ la problemele sale trebuiau fundamentate pe revelaţia lui Dumnezeu în Iisus Hristos. Această revelaţie demonstrează în paralizia lui Valer condiţia umanităţii îndepărtate de

Dumnezeu. Ne mai relevă, de asemenea, şi posibilitatea de a-l urma pe Hristos într-o aşteptare încrezătoare a altuia dincolo de frontierele care separă viaţa de moarte.

De aceea, în întâlnirea dintre Valer şi preot este posibil să descoperim principiile fundamentale ale călăuzirii creştine: mai întâi, interesul personal al omului pentru semenul său, care trebuie să meargă până la jertfa vieţii; apoi, o credinţă puternică în valoarea şi semnificaţia vieţii, chiar şi în momentele de „noapte obscură"; în al treilea rând, o speranţă vie, ancorată în tărâmul de dincolo de moarte. Şi toate aceste principii trebuiesc fundamentate pe ***convingerea fermă că de când Dumnezeu s-a făcut om, omul a dobândit puterea de a-l călăuzi pe semenul său spre libertate şi nemurire.***

Interesul constant faţă de persoana semenului constituie o exigenţă majoră a activităţii păstorului. Ceea ce îl răneşte cel mai mult pe semenul nostru este detaşarea noastră afectivă faţă de persoana sa: dezinteresul.

Tragedia cea mare (ce determină schimonosirea imaginii publice a păstorului) este că foarte mulţi semeni i se adresează în momentele de mare nevoie, solicitând să fie ascultaţi, sau având sete doar de o îmbrăţişare, de o mână fermă, de un surâs gentil, sau chiar şi de o bâlbâită mărturisire a incapacităţii de a face mai mult pentru ei, şi pe nesimţite semenii se descoperă în faţa unui păstor detaşat, rece, superior, distant, arogant, indiferent. Paradoxul constă deci tocmai în faptul că cei care pretind că slujesc pe toţi, pe fiecare în parte şi pe „oricine", adeseori se demonstrează a fi incapabili să se apropie de individul singur, trist şi părăsit. *Trebuie să subliniem principiul fundamental că* nimeni nu poate să vorbească cu un altul fără să se implice, fără să participe cu întreaga sa fiinţă la situaţia lui dureroasă, fără să existe riscul de a se răni el însuşi în acel raport. *Adevăratul „martiraj" înseamnă de fapt mărturisirea, care începe cu disponibilitatea de a plânge cu „cei ce plâng", de a râde „cu cei ce râd"* şi a pune la dispoziţia tuturor propria experienţă de durere sau de bucurie *ca şansă pentru alţii de clarificare şi de înţelegere a propriei vieţi.* Cine poate să salveze din flăcări un copil fără să suporte el însuşi riscul focului? Cine poate să înţeleagă durerea fără să participe el însuşi la ea?

Marea iluzie căreia îi cad pradă mulţi dintre preoţii de azi este aceea că omul ar putea fi călăuzit afară din deşert de cineva care n-a fost vreodată în el. Mulţi credincioşi au încredere în acel păstor care cu cel puţin unul dintre ei, în momentele de maximă criză, a mers până la capăt, cercetându-i rana şi oferindu-i alinare. Expresia: „se preocupă cu adevărat de noi" vrea să spună că adeseori ***păstorul care îi uită pe cei mulţi pentru unul singur căzut***, constituie un adevărat exemplu de călăuză duhovnicească.[45]

---

[45]„Am descoperit că tocmai sentimentul care mi se părea cel mai intim, cel mai personal şi deci cel mai puţin comprensibil pentru ceilalţi, s-a dovedit a fi sentimentul ce a găsit cea mai mare rezonanţă în sufletele tuturor.

Credinţa în valoarea şi în semnificaţia vieţii, chiar şi în faţa disperării şi a morţii, este cel de-al doilea principiu pentru călăuzirea creştină.

Un alt treilea principiu, ar fi speranţa. Preotul autentic este un om al speranţei, a cărui forţă, în ultimă analiză, nu rezidă în el însuşi, ci într-o promisiune care i-a fost făcută omului de Dumnezeu.

II.

Vom analiza în continuare colocviul pastoral dintre un preot şi o bolnavă canceroasă.

1. Persoana întâlnită

Este vorba despre o femeie de 37 de ani, pe nume Maria, bolnavă de cancer şi internată la salonul de chimioterapie. Durata dialogului pastoral este de aproximativ 20 de minute.

2. Planul pastoral

Păstorul este conştient de faptul că bolnavele internate aici sunt lovite de un rău care nu iartă şi, din cauza terapiei înseşi, au o stare extrem de alterată, atât din punct de vedere fizic cât şi moral. Mai înainte de a le întâlni fizic, preotul trebuie să fie dispus să le întâlnească din punct de vedere psihologic. „Mai înainte de a intra în salon, fac o scurtă rugăciune cerând lui Dumnezeu o mare capacitate de a le asculta şi multă căldură sufletească pentru ca, prin intermediul meu, ele să simtă prezenţa iubitoare a Lui" – declară un păstor cu vechime în pastoraţia bolnavilor.

Observaţie:

Este necesară formularea unuia sau a mai multor obiective generale, sau mai mult sau mai puţin precise la intrarea într-un astfel de salon. De exemplu, acestea ar putea fi pentru început: oferirea propriilor servicii religioase, manifestarea disponibilităţii de a le ajuta etc.

3. Colocviul pastoral: (b. = bolnava)

Pr. Bună seara, doamnă! Cum vă merge?

b. (cu o privire tristă): Rău, foarte rău... (pauză scurtă). Dumnezeu există cu adevărat?

Acest lucru m-a dus la concluzia că ceea ce este în fiecare din noi mai personal, mai intim, realmente unic, este probabil elementul care, împărtăşit şi exprimat altora, este cel mai grăitor pentru alţii. Aceasta m-a ajutat să-i înţeleg pe poeţii şi pe artiştii care îndrăzneau să se exprime pe ei înşişi şi erau atât de apreciaţi de toţi" - afirmă Carl Rogers. A se vedea Bruno Giordani, *La psicologia in funzione pastorale. Metodologia del colloquio*, ed. Scuola Brescia, 1981, p. 194.

Pr. Este dificil să simţi prezenţa lui Dumnezeu aici unde este atâta suferinţă... *(intervenţie fericită, prin intermediul căreia se evită căderea într-o polemică aridă, iar în schimb păstorul dovedeşte că a surprins starea interioară critică a pacientei care a generat întrebarea).*
b. (ridică privirea şi îl fixează pe preot ca şi cum ar dori să se asigure că este cu adevărat un preot): Da, pentru că dacă ar exista, nu ar permite o viaţă ca aceasta. Mai bine să mori decât să trăieşti astfel.

Pr. Decât să continuaţi a trăi aşa preferaţi să muriţi... (această afirmaţie ajută pacienta să-şi clarifice şi să-şi „personalizeze" mai mult afirmaţia).
b. Da, dar mi-e frică de moarte! (linişte). Să existe oare cu adevărat Dumnezeu?

Pr. Dumneavoastră ce gândiţi? (Preotul răspunde prin această interogaţie doar la jumătate din frământările pacientei. Se axează pe a doua întrebare, uitând-o pe prima, care poate este mai importantă. Ar fi trebuit poate să se oprească asupra fricii de moarte a acesteia. Frica ei de moarte este legată într-o mare măsură de faptul că pentru moment ea nu poate dobândi certitudinea dacă Dumnezeu există sau nu).
b. Pentru mine Dumnezeu nu există. Dacă ar fi existat, şi-ar fi amintit şi de mine şi nu aş fi trăit o viaţă precum am dus. Aceasta nu este viaţă!

Pr. 5. Cred că aţi avut o viaţă plină de suferinţă, realmente dură...
b. Dură? Inumană! Cu adevărat insuportabilă! Eu nu am trăit niciodată cu adevărat. Am fost aproape tot timpul bolnavă. (Femeia are deci mari dificultăţi în a-şi accepta propria viaţă.) De mică copilă am fost supra-solicitată fizic. Am făcut naveta: nu la serviciu, ci la spital. Am trecut prin atâtea. Acum cred că am ajuns la sfârşit.
Pr. 6 Şi gândul la moarte vă preocupă... (gândul la morte este legat de prezenţa preotului, de boala ei, lucru justificabil);
b. Da, foarte mult. Eu nu am trăit niciodată cu adevărat; nu am făcut niciodată ceva ce merita în mod real osteneala, şi acum mi-am pierdut toate speranţele, mi-e tot mai rău, nu mai reuşesc să mă târăsc pe mai departe. Piciorul mă doare tot mai rău, nu mai pot să umblu, nu mai rezist nici şezută în pat, dorm doar cu medicamente. În fiecare zi fac chimioterapie şi îmi este tot mai rău. Priviţi bine ce poziţie chircită am ca să-mi stăpânesc durerea. Şi în fiecare zi, tot timpul singură, gândindu-mă la aceleaşi lucruri...

Pr. 7 Şi ai dori să spui (imprevizibil, preotul trece de la persoana a doua plural, la singular) toată suferinţa ta, toată tristeţea ta cuiva...

b. Dar lucrurile acestea eu nu le pot spune nimănui...

Pr. 8 Acum mi le spui mie... (ultimele două intervenţii par a avea scopul de a sublinia prezenţa păstorului şi participarea lui la solitudinea femeii, iar pe de altă parte, a face conştientă bolnava de ceea ce ea face în momentul prezent. Intervenţii corecte, chiar dacă par puţin seci, fapt demonstrat apoi de expresia pacientei: „Da, ...dar...").
b. Da, dar eu am întotdeauna un nod în gât. Părinţii m-au uitat, şi toţi s-au plictisit de mine... am rămas singură. În ultimii ani, iată în sfârşit pe cineva, un preot care mă ascultă puţin.... dacă l-aş fi găsit când eram mai tânără, când aveam şi mai mare nevoie... poate aş fi fost azi diferită...

Pr. 9 Faptul că poţi să vorbeşti despre tine, despre suferinţa ta, te face să te simţi mai bine...
b. Da! (schiţând un surâs palid). *Dar simt că mă îndrept cu paşi repezi spre moarte.* (Apoi îl fixează pe preot cu privirea); *Mie îmi este frică de moarte. Dumneavoastră nu?*

Pr. 10 Moartea este un pas serios în viaţa cuiva. Cred că la ea ne gândim uneori toţi. (Extrem de grăitor despre personalitatea sa este faptul că preotul răspunde la o întrebare existenţială cu o generalizare... Personalizarea ce a caracterizat intervenţiile sale precedente, s-a pierdut pe parcurs, se teme de provocarea directă ce i se face).
b. (fixându-l pe păstor): *Vedeţi că şi Dumneavoastră gândiţi ca şi mine?*

Pr. 11 Tocmai pentru faptul că moartea este un lucru extrem de serios şi de important, cred că pentru a o înfrunta cu seninătate este nevoie de pregătire.
b. Şi eu mă rog uneori, dar deseori nu pot şi mă enervez. De ce totul să mi se întâmple tocmai mie? Dacă Dumnezeu există, de ce mă face să sufăr atât? De ce permite o viaţă precum a mea? Este oribil, insuportabil, această viaţă nu este viaţă, este un infern. Spuneţi-mi, de ce toate acestea?

Pr. 12 Vedeţi, Doamnă, este dificil să spunem de ce atâta suferinţă; eu ştiu că a trăi înseamnă şi a suferi, a fi azi mulţumit şi mâine trist, a-ţi fi bine azi, iar mâine să-ţi fie rău, să fii bolnav... (aici preotul cade în abstract. Aceste ultime intervenţii evidenţiază reacţii mai puţin controlate determinate în păstor de realitatea morţii. Pacienta i-a impus o confruntare cu propria moarte, şi acest fapt a avut un impact emotiv puternic, făcându-l mai puţin atent la trăirile interioare ale pacientei. De exemplu, el neglijează complet agresivitatea împotriva lui Dumnezeu evidenţiată la nr. 11 şi 12).

b. Dar eu niciodată nu m-am simţit bine, viaţa mea a fost doar suferinţă: un infern!

Pr. 13 Cred că pentru a duce o viaţă ca a dumneavoastră, este necesară foarte multă credinţă.
b. Iar eu am puţină, dacă nu am pierdut-o cu totul *(scurtă perioadă de linişte; devine tristă).* *Cu puţin timp în urmă m-am rugat lui Dumnezeu să fiu eliberată din acest infern şi să mi se dea acea fericire – fie aici, fie dincolo – pe care niciodată până acum nu am experimentat-o. Aici, mi se pare cu nu mai este posibil acest lucru. Mi-o va da, sper, în cealaltă viaţă (începe a plânge).*

Pr. 14 Doriţi să fiţi fericită în cealaltă viaţă din moment ce aici nu aţi putut să fiţi! (Preotul preia controlul situaţiei).
b. Sper, cu adevărat.

Pr. 15 Cred că a vorbi puţin despre moarte ar putea face bine sufletului şi ar fi un ajutor pentru a o înfrunta cu seninătate.
b. (cu ochii roşii de plâns şi schiţând un surâs): Da, vreau să mă pregătesc să mor... (cererea pacientei merge <u>mult dincolo de simplul discurs despre moarte</u>; ea doreşte chiar <u>să se pregătească</u> de acest eveniment. Este un detaliu ce nu trebuie neglijat, pentru că el probabil indică rezistenţa păstorului la un angajament pe calea acompanierii acestei persoane pe linia de ea indicată...).

Pr. 16 Atunci, curând mă voi întoarce şi vom vorbi puţin despre moarte, da?
b. Mulţumesc (şi surâde).

Pe ansamblu, este vorba despre o întâlnire pastorală reuşită, în care păstorul se demonstrează capabil să fie în sintonie sufletească cu pacienta ajutând-o să-şi exteriorizeze emoţiile şi sentimentele care o terorizau. În a doua parte a colocviului, păstorul are mari dificultăţi care merită să fie analizate atent, pentru că depăşirea lor ar fi necesitat o pregătire specială.

4. Analiză

a) Aspecte teologice

Tipul de relaţie pe care Maria îl are cu Dumnezeu *se deduce în mod clar din câteva expresii folosite (...). În mod evident,* nu este vorba despre o relaţie de „prietenie". *Este vorba de o imagine a lui Dumnezeu care generează frică, un Dumnezeu care pedepseşte, care trimite boala sau sănătatea, fericirea sau nefericirea. Dumnezeul iubirii, al iertării, al milei, n-a fost experimentat de pacientă în viaţa ei,*

simţindu-se permanent lovită de Dumnezeu cu necaz şi nefericire. Se simte vinovată înaintea lui Dumnezeu pentru că L-a blestemat, pentru că s-a revoltat, neacceptându-şi soarta. **Bolnava noastră nu a reuşit să descopere că suferinţa are o valoare mântuitoare.**

Maniera Mariei de a-şi trăi credinţa şi relaţia ei cu Dumnezeu are repercusiuni asupra tipului de relaţie pe care păstorul o realizează cu ea. Păstorul este condiţionat mult de situaţia concretă. Din nefericire, multţi păstori se poartă cu afectivitate faţă de un bolnav numai în măsura în care aceştia i-au garantat anterior „credinţa" lor. Ori disponibilitatea spre comuniune a păstorului face parte din condiţia lui de preot, şi nu trebuie să fie condiţionată nicidecum de starea morală a interlocutorului său.

Analiză psihologică

Maria se simte „rău, foarte rău". Este agresivă şi se revoltă împotriva ei înşişi, *a lui Dumnezeu şi a altora. Ar vrea să trăiască, dar îşi dă seama că pentru ea totul este sfârşit; ar vrea să trăiască, însă viaţa ei nu este o viaţă autentică, ci un iad. Nu vrea să accepte în nici un fel faptul că este bolnavă, şi nu îşi asumă în nici un fel situaţia. Negând momentul prezent, se refugiază într-un „dincolo", dar imaginea morţii o înspăimântă.*

De aici angoasa ei, agresivitatea, dependenţa, frica, sentimentele de culpă, negativismul. Nu se acceptă pe ea însăşi, şi, corelativ, nu se simte acceptată nici de Dumnezeu nici de alţii. Cu prezenţa sa atentă dar nu lipsită de căldură, preotul trebuie să o facă să înţeleagă că ceea ce trăieşte este foarte important. Dacă el o ascultă, o acceptă şi o înţelege, ea însăşi trebuie în consecinţă să se respecte, să se accepte şi să se iubească, şi astfel se va simţi acceptată şi iubită de Însuşi Dumnezeu.

Analiză sociologică

Bolnavii sfârşesc prin a constitui o greutate şi o oboseală pentru toţi, şi cu atât mai mult Maria, bolnavă dintotdeauna. Toţi au uitat de ea: se simte singură, doar cu ea însăşi, cu suferinţa ei, cu frica ei; departe de prieteni şi de rude, în afara lumii şi a contextului social.

Maria suferă de fapt şi din cauza morţii sociale, moartea unei lumi care nu-i mai aparţine şi care-şi urmează propria cursă, construindu-se „fără" ea, şi „în ciuda" ei (care este o greutate pentru ea însăşi şi pentru alţii). Frica de moarte a devenit gigantică din cauza acestei solitudini, ea percepându-se ignorată de Dumnezeu şi de oameni.

Scurt comentariu psiho-pastoral

Observăm că problemele puse de Maria sunt foarte importante: existenţa lui Dumnezeu, viaţa, moartea, iadul. Păstorul a trăit în timpul dialogului pastoral momente dificile (unele de surpriză), dar la exterior a reuşit să-şi disimuleze incertitudinea şi surpriza cu seninătate. Cu întreaga sa persoană a reuşit să manifeste faţă de Maria ***respect şi căldură interioară***. Pauzele, în schimb, perioadele de linişte prelungite au

fost mai numeroase decât era indicat, chiar dacă nu erau pauze goale sau suportate, ci trăite intens atât de Maria cât şi de păstor. Întrebările puse de Maria erau foarte exigente şi nu puteau fi aprofundate într-o singură întâlnire. Păstorul a rămas uneori la suprafaţa problemelor, fără a le aprofunda.

Păstorul ar fi putut să o ajute să reflecteze mai mult asupra sensului vieţii şi asupra valorii suferinţei. Rolul exercitat de păstor în această întâlnire este acela al unei persoane pline de respect şi discrete, care ***a ştiut să intre în lumea Mariei şi să se sintonizeze cu sentimentele ei, chiar dacă nu totdeauna a găsit cuvintele şi formularea cea mai fericită.*** Maria nu a dizolvat întreg „nodul" ce-l avea în gât, dar poate a găsit pe cineva care puţin câte puţin îi oferă această posibilitate. Pentru Maria se pare că preotul a fost un prieten capabil de a o asculta, capabil de a o înţelege şi a o însoţi cu iubire, reflectând astfel imaginea lui Dumnezeu care este înainte de toate un „tată", un părinte.

Păstorului poate i-a scăpat rolul negativ jucat de frică şi de ansie în partea a doua a colocviului. Este vorba totuşi de un lucru esenţial: ***doar acţionând asupra lui însuşi, asupra propriei frici în raport cu moartea, păstorul va putea să ajungă acea libertate care îl va abilita, prin harul divin, să acompanieze pacientul în această fază a vieţii, în care cărarea conduce spre „valea morţii".***

5. Oportunităţi pastorale

Pentru păstor s-ar impune unele măsuri:

- *Să reflecteze asupra sensului vieţii, valorizând momentul prezent;*
- *Să înfrunte cu curaj realitatea crudă a morţii încercând să evidenţieze faptul că şi suferinţa are o mare valoare, întrucât purifică şi mântuieşte;*
- *Să mediteze asupra strategiei oportune pentru clarificarea şi purificarea imaginii lui Dumnezeu în sufletul pacientei;*

***6.* Concluzie:**

Dialogul pastoral eficace cu bolnavii în fază terminală şi cu muribunzii este în mod cert ***fructul unei atitudini interioare speciale, fecundate de harul supranatural***. El este totuşi şi o artă şi ca atare, se învaţă şi se cultivă prin intermediul unei necesare discipline pastorale orientate spre eliberarea păstorului de toate obstacolele care ar putea să-l împiedice să fie el însuşi în acompanierea bolnavului, sau care ar putea să-l împiedice să-i comunice bolnavului iubirea mântuitoare a Domnului Hristos.

III

Vom analiza acum un alt dialog pastoral[46]:

Domnul Victor, de 82 de ani, a fost învăţător. În aparenţă, era o persoană încă în bună formă, atât sub profil fizic cât şi mintal. Anul trecut, a participat chiar la un pelerinaj duhovnicesc pe la

[46] Preluat din Isidor BAUMGARTNER, *Psicologia Pastorale,* Borla, Roma, 1993, p. 97.

mănăstirile din Nordul Moldovei. Preotul l-a întâlnit prin intermediul Directoarei de la Casa de Bătrâni unde acum locuia. El a fost cel care i-a spus directoarei că ar vrea să meargă un preot la el în vizită, şi că ar vorbi cu plăcere şi interes cu un preot, preferând însă unul mai tânăr.

Discuţia a fost iniţiată abordându-se problema condiţiilor de viaţă din Căminul de bătrâni (hrana zilnică, relaţiile dintre bătrâni); apoi preotul a subliniat dificultatea, greutăţile şi suferinţele care sunt inerente oamenilor care nu mai au rudenii apropiate şi îşi duc zilele într-un cămin de bătrâni.

Apoi bătrânul a spus:

- Ştiţi, la vârsta mea începe omul să se gândească tot mai mult la moarte, şi de asemenea, meditează mult mai mult la religie. Nu mi-ar place să mor pe neprevăzute...
- Vreţi să spuneţi că dorinţa dumneavoastră ar fi ca moartea să vă găsească pregătit şi deplin conştient de ceea ce se întâmplă?
- Fratele meu a murit cu puţin timp în urmă, fără să fi avut timpul să se pregătească.
- Îmi pare foarte rău...
- Soţia mea în schimb, a murit doar după foarte multe suferinţe. Cele trei luni de agonie ale ei au fost o perioadă cu adevărat extrem de traumatică. O vizitam la spital în fiecare zi. La începutul bolii, făceam proiecte de viitor şi vorbeam despre multele călătorii pe care le vom face de îndată ce va fi vindecată. Doctorul mi-a spus însă curând că ea nu se va mai vindeca niciodată: astfel, ori de câte ori ieşeam din camera ei, nu făceam altceva decât să plâng, în timp ce în salonul ei, continuam să-i fac curaj. Sigur că, spre final, a înţeles că trebuia să moară...

Întrerupem aici firul dialogului. Preotul nu-şi mai aminteşte ce a spus cu exactitate atunci, dar oricum nu ceva adecvat momentului. Se pare că l-a întrebat dacă nu era mai bine să-i fi spus de îndată adevărul.

Spre sfârşitul dialogului au povestit despre ceilalţi internaţi în Cămin şi despre faptul că toată ziua nu aveau nimic de făcut. Preotul s-a declarat nesatisfăcut de colocviu şi a declarat că reuşeşte cu dificultate să-l catalogheze drept un dialog pastoral.

A te apropia afectiv de un alt semen nu este un lucru uşor. Cu atât mai dificil este în cazul nostru, când domnul V. mărturiseşte că se gândeşte adeseori la moarte şi deci şi la „religie”. Termenul de „moarte” este reluat de preot într-o întrebare: „Vreţi să spuneţi că dorinţa dumneavoastră ar fi aceea de a ...?”. De ce nu îl „electrizează” şi termenul de „religie”? Dar ce altceva ar vrea acel bătrân să vorbească cu plăcere cu un preot dacă nu despre „religie”, despre credinţă şi despre ***stadiul credinţei care ar***

trebuie să-l ajungă un om în apropierea morţii? Preotul – din păcate – muţeşte aproape complet când domnul îi povesteşte despre moartea soţiei şi despre cum el, acum, după 11 ani, nu reuşeşte să-şi regăsească pacea.

Faptul că preotul nu reuşeşte să se demonstreze familiarizat şi să fructifice – în cursul dialogului cu bătrânul dascăl – ceea ce constituie ***raţiunea de a trăi şi vocaţia lui principală de preot – religia, întrebările ultime, credinţa*****,** - este un fapt ce dă de gândit. Sunt aici în lucrare nişte forţe ascunse foarte puternice, care reuşesc să anuleze complet bunele sale intenţii de a-l ajuta pe bătrân şi a-l însoţi pe cărarea cunoaşterii lui Dumnezeu.

Iată câteva din exigenţele esenţiale ale activităţii pastorale:

- a-l ajuta pe semen, aducând în singurătatea vieţii sale prezenţa lui Dumnezeu;
- a face în aşa fel ca oamenii să simtă că Biserica le este aproape şi că joacă un rol special în viaţa lor;
- a-i încredinţa pe oameni că întotdeauna moartea este condiţie „sine qua non” pentru înviere;
- a însoţi oamenii şi, citindu-le Scriptura, a le explica lor viaţa din punctul de vedere divin;
- a trăi împreună cu oamenii, a-i ajuta să descopere şi să-şi identifice propria lor „istorie” a mântuirii.

Asistenţa pastorală sanitară depinde extrem de mult de ***modul în care se cercetează până în adâncuri laturile inconştiente ale propriei personalităţi***, ale propriei „orbiri” sau „întristări”.

Păstorul poate descoperi în el însuşi unele scuze care ascund în spate probleme în propria formare duhovnicească precum:

- „Sunt încă prea tânăr, astfel că moartea rămâne în afara razei mele de observaţie”;
- „În ciuda studierii teologiei, sunt şi eu – normal – exponent al celor care se tem de moarte şi alungă gândul ei”;
- „Simt că, în cazul Domnului V, nu ajunge să spun ceea ce am învăţat în teologie pe această temă, ci trebuie să-mi exprim propria convingere personală (unde teologia este, inevitabil, inclusă);
- „Mi-e frică să-mi arăt propria „religie”. ***Niciodată nu am învăţat până acum să-mi exprim credinţa mea personală.*** Mi-e frică să nu fiu rănit de vreo critică, de vreun refuz sau chiar de a mă face ridicol ***dacă zic ceea ce, dincolo de rolul meu de teolog, cred”.***
- „În faţa morţii mă simt neputincios, chiar preot fiind, şi cred că nu trebuie să las să se vadă aceasta. ***Neacordând atenţie unor cuvinte cheie din discursul interlocutorului meu, vreau de fapt să salvez imaginea pe care o au alţii despre mine,*** şi cu care îmi place să pozez altora: imaginea unui om puternic, capabil, stăpân pe situaţie. Altfel nu mai sunt demn de a fi iubit”.

Când Domnul V. vorbeşte despre reflexiile sale tot mai frecvente despre moarte, despre religie şi despre cum fratele său a murit complet nepregătit, el aşteaptă de fapt un răspuns empatic, care să nu neglijeze cuvintele „moarte” şi „religie”.

Evitarea acestor termeni „cheie” este de fapt un clar răspuns într-o altă direcţie: „Nu am reuşit încă, nici în mine însumi, nici înaintea lui Dumnezeu, să accept şi să mă împac cu ideea morţii”.

De ce oare domnul V. doreşte atât de mult să-i vorbească preotului, povestindu-i experienţa - pentru el răvăşitoare - a morţii soţiei, întâmplată 11 ani în urmă? Ce este aici nevindecat, în ciuda faptului că au trecut atâţia ani? Aici este de fapt obstacolul care îl împiedică pe preot să se lase condus în lumea interioară a domnului V. şi să accepte invitaţia de a vizita „casa” vieţii sale. Domnul V. ştia că soţia lui trebuia să moară. „Ştiu, dar nu reuşesc să i-o spun”. ***El nu este capabil să fie sincer cu ea până în ultima clipă, şi tocmai în momentul în care ea avea mai mare nevoie de el, el o abandonează***. Totodată acea pledoarie pentru curaj s-a dovedit a fi inutilă. El nu mai era „împreună” cu ea. ***Nu ea, murind, l-a lăsat pe el, ci el pe ea, încă de pe când ea era încă în viaţă.***

Ce umbre nu proiectează acest abandon peste anii de fidelitate reciprocă? Poate este aceasta lumea interioară a domnului V, pe care el ar vrea s-o repună în ordine, închizând definitiv acest capitol, când cere să vorbească cu un preot. Preotul i-ar putea răspunde. „Dragă domnul V, ştiu bine că dumneavoastră aţi vrea să-i puteţi spune soţiei ceea ce-mi ziceţi în aceste momente mie”: „Ştiam că trebuia să mori şi te-am lăsat singură tocmai atunci”. Ce-aţi mai vrea să-i mai spuneţi? *(Iată deci că „iertăciunile” de la înmormântările din mediul rural au o dimensiune terapeutică pentru cei vii şi o semnificaţie psihologică aparte*).

Păstorul se pune deci la dispoziţia domnului V. pentru ca acesta să vorbească cu el ca şi cum ar fi fost soţia lui. El îl stimulează, pentru ca să ducă la sfârşit asupra propriei persoane ceea ce nu a reuşit să facă cu soţia sa, şi astfel făcând, îi permite domnului V. să transfere asupra lui întreaga culpă şi auto-acuză pe care o experimentează în raport cu soţia. Păstorul îndeplineşte astfel o funcţie prin excelenţă terapeutică. Principiul psiho-terapeutic aici folosit ar putea fi următorul: „***Nu trebuie să te condamni la infinit pentru erorile tale. Nici măcar Dumnezeu nu o face***”. După necesara perioadă de pocăinţă, trebuie să devii conştient de iertarea divină.

Preotul şi bolnava anti-clericalistă

Următorul dialog are loc într-un salon de spital. Preotul doreşte să facă o vizită pastorală la un spital. Este îmbrăcat cu reverenda având un patrafir pe braţ. Intră într-un salon şi este astfel întâmpinat de o pacientă (de aproximativ 47 de ani)[47]:

- *Voi, preoţii şi maicile nu ştiţi altceva decât să ziceţi oamenilor simpli ce trebuie să facă pentru a ajunge în rai. Câte predici inutile, căci oricum, fiecare face ceea ce doreşte! Ce credeţi că nu-i aşa?*
- *Desigur că nu este deloc plăcut să te simţi tratat ca un copil: fă aceasta, să nu faci aceea...*

[47] Preluat, tradus şi prelucrat după Angelo Brusco, *La relazione pastorale di aiuto. Camminare insieme,* ed. Camilliane, Torino, 1993, p. 137.

- *Nu e plăcut? Mi-mi vin nişte nervi...ce drept au alţii să se amestece în treburile mele? Să se gândească fiecare la treburile sale.*
- *Mă pune cu adevărat pe gânduri agresivitatea dumneavoastră. Nu credeţi că m-aţi luat prea tare?*

Răspunsul preotului este cu adevărat inspirat. De fapt, cum se va vedea în continuare, femeia avea o reacţie violentă şi nevrotică nu la persoana preotului, pe care de altfel nu avea de unde să-l cunoască, ci la haina acestuia, la reverendă, care era un simbol clerical. Această haină neagră arăta că omul din spatele ei desfăşoară un rol anume, acela de reprezentant al lui Dumnezeu. Acel om nu venea în numele lui, ci al lui Dumnezeu şi al unei instituţii, Biserica. Reacţia ei nevrotică se explică printr-un trecut traumatic, legat de „feţele bisericeşti”. Răspunsul preotului este ideal, întrucât, luminat de Duhul Sfânt, el intuieşte aceasta. Tocmai de aceea, prin cuvintele sale, lasă să iasă la iveală omul din spatele reverendei. Nu se ascunde după rolul de preot pe care îl înfăţişează în acest moment, pentru că simte că ideea de preot este compromisă în mintea şi inima acestei femei. Tocmai de aceea ştie că şansa lui este să o cucerească prin persoana sa, iar nu prin rolul pe care îl îndeplineşte în numele instituţiei.

- *Mă iertaţi, părinte. Dar eu când văd preoţi sau maici, nu ştiu, dar instinctiv reacţionez, poate pentru că îmi amintesc de lucruri extrem de neplăcute.*
- *O, acum mă simt mai liniştit. Înţeleg că haina neagră ce o port vă deranjează, iar nu persoana mea. Îmi dau seama totuşi că trebuie să fi trăit nişte experienţe negative în legătură cu vreun preot sau vreo maică ce aţi întâlnit.*
- *Mda... astăzi poate nu mai interesează pe nimeni, dar, în urmă cu 35 de ani, când mi-am lăsat vechiul soţ şi am plecat cu un altul preotul din biserică, a făcut la o slujbă la care participam o predică cu un asemenea conţinut că toţi au înţeles că se vorbea de mine. Satul acela era mic şi toţi ne cunoşteam. Din acea zi, potrivit părerii lui, eu sunt damnată infernului şi atunci eu am început să mă îndepărtez de biserică. Chiar dacă cineva greşeşte, eu nu cred că este permis să-ţi baţi joc de el într-o asemenea manieră. Unele lucruri nu se pot uita...*
- *Acum înţeleg supărarea dumneavoastră... nu se poate trăi bine cu aceste amintiri traumatice şi cu aceste sentimente negative. Poate că greşesc, totuşi aş dori să vă spun ceea ce eu gândesc: mi se pare că am observat în dumneavoastră şi o imensă sete de a vă schimba imaginea socială şifonată atunci...*
- *Ei, sinceritate pentru sinceritate: eu nu mă voi mai întoarce niciodată la preot pentru a face pace cu el. Cu toate*

acestea, cu timpul eu mi-am înţeles greşeala; nu a fost corect ceea ce am făcut, dar mai cred că dacă există un Dumnezeu iubire infinită, el nu mă va arunca în iad, aşa precum prin cuvinte o fac cu multă satisfacţie, unii preoţi...

- *Îmi dau seama că din ziua în care v-aţi lăsat soţul, aţi parcurs un lung drum de consolidare a credinţei, de revizuire a gândirii, un drum de pocăinţă... cred că tot acest drum nu a fost deloc uşor.*
- *Vă garantez că nu a fost deloc uşor să-mi recunosc greşeala. Şi de fapt, acum este pentru prima dată când recunosc aceasta în faţa unei alte persoane. Mi se pare că m-am eliberat de o mare greutate.*

Experienţa preotului a făcut-o pe bolnavă să facă un pas enorm spre reconcilierea cu Dumnezeu şi cu Biserica: o mărturisire pe care nu a mai făcut-o niciodată până atunci.

- *E minunat ceea ce-mi spuneţi. Am certitudinea că dumneavoastră acum vă împăcaţi cu dumneavoastră înşivă şi puţin, chiar şi cu... haina mea neagră...*
- *Da, mă simt mult mai senină... în ceea ce priveşte haina neagră, va mai fi nevoie de puţin timp; dar nu se ştie niciodată...ar trebui să-mi clarific mai întâi cu dumneavoastră atâtea lucruri...*

****

Psihologie pastorală clinică

Un preot tânăr îşi propune să meargă să viziteze un pacient, credincios din parohia sa, aflat într-o fază terminală a bolii sale. Este vorba despre o persoană a cărui viaţă extrem de dificilă a fost întotdeauna iluminată de credinţă. În cameră se află sora bolnavului, însoţită de o prietenă de familie. Sora vorbeşte despre atitudinea de resemnare a fratelui aflat atât de aproape de moarte, sigur că-şi va întâlni în paradis soţia şi alţi membri ai familiei. Prietena, ce rămăsese să asculte în linişte, intervine pe neprevăzute, angajându-se în dialogul pastoral.[48]

(P.= preotul D. =doamna G. = gazda, sora bolnavului)

D. Ei, cel puţin, are credinţa ca punct de susţinere!

[48] Preluat şi prelucrat după Angelo Brusco, *Il colloquio con i malati gravi e in fase terminale,* în *Anime e corpi* 118(1985), p. 167-177.

P. Vreţi să spuneţi că dumneavoastră nu credeţi în Dumnezeu?

D. Ah, ba da, în Dumnezeu cred, nu cred într-o altă viaţă, dincolo. După viaţa aceasta, nu mai urmează nimic, şi este mai bine să mori decât să trăieşti aşa...

G. Ea (vorbind despre prietenă) A văzut atâtea... prea multe...

P. (adresându-i-se doamnei) Cred că aţi trăit în viaţă experienţe foarte grele.

D. Am avut o viaţă plină de suferinţe, de chin, de amar, şi presupun că încă nu s-au terminat. Aproape niciodată un moment de pace, de bucurie autentică. Aceasta nu este viaţă!

P. (sora credinciosului se apropie de pat. Preotul rămâne singur cu doamna. Amândoi se aşează). Aţi suferit, şi continuaţi să suferiţi foarte mult, nu?

D. Niciodată nu pare să se sfârşească suferinţa. Nu cred în paradis, există prea multă suferinţă pe pământ, parcă nu va fi niciodată pace pe pământ. Nu cred că va fi un loc unde totul să fie liniştit şi frumos. Dar dumneavoastră credeţi cu adevărat în aceasta?

P. Desigur. Şi aceasta îmi conferă un sentiment de mare seninătate şi linişte interioară. Atâtea greşeli de pe pământ, atâtea suferinţe pot fi redimensionate. Vom putea în sfârşit să trăim o fericire de durată, profundă. Aceasta-mi dă o mare speranţă şi un nou avânt în înfruntarea dificultăţilor.

D. Ah, după un anumit timp, nu mai există forţe, nici resurse pentru a înfrunta dificultăţile...

P. Este adevărat. Uneori într-adevăr te simţi strivit de încercările vieţii.

D. Când sunt strivită de încercări, mă revolt, blestem. Dacă există un Dumnezeu, nu poate să permită această suferinţă şi încă la aceeaşi persoană.

P. Vă simţiţi lovită în mod nejustificat şi deci vă revoltaţi...

D. Ce aş putea să fac?

P. După părerea mea faceţi totuşi bine. Este un sentiment profund şi acela al revoltei. În Biblie există un personaj celebru, care ca şi dumneavoastră se revolta împotriva lui Dumnezeu în faţa nedreptăţii: Iov.

D. Şi Dumnezeu ce îi răspunde?

P. Nu-i răspunde în mod clar, dar îi spune că suferinţa sa are un sens, chiar dacă el nu îl înţelege pe loc.

D. Nu-i înţeleg sensul nici eu..., şi acesta este un lucru tragic.

P. Cred că consideraţi mai dificil de suportat faptul că nu înţelegeţi, decât durerea însăşi ce o experimentaţi.

D. Oh, da, desigur. Toţi, mai devreme sau mai târziu, trebuie să suferim, dar de ce sunt copii care mor de foame? Dacă este război se înţelege; este răutatea cuiva, este voită de oameni. Dar cei care sunt inocenţi, nu au nici o vină, de ce trebuie să moară? Nu înţeleg.... Sunt revoltată şi uimită... Spuneţi-mi părinte, spuneţi-mi...

7. Curs pastoral de „onestitate, cuvioşie şi bun simţ”

Înţelepciunea
ne împiedică să judecăm după simple aparenţe,
să credem tot ce auzim,
să facem tot ce putem,
să spunem tot ce ştim
şi să cheltuim tot ce avem.
Oxenstierna, Refl. 413

I. Comportamente dăunătoare dialogului pastoral

Comunicarea dintre persoane poate fi condiţionată negativ de prezenţa unor obstacole sau impedimente de natură psihologică, ***legate de realitatea psiho-emotivă şi socială a persoanelor implicate*** în dialog. Pentru a favoriza şi a dezvolta o comunicare clară, coerentă şi facilă, este necesar să reducem la minim şi să eliminăm factorii psihologici negativi. Se impun anumite *strategii de comportament alternative*, care, chiar dacă uneori nu elimină complet obstacolul, consimt o bună comunicare între interlocutorii dialogului pastoral.

Relaţia pastorală este una comunicativă prin excelenţă. Păstorul are de comunicat interlocutorului său nu doar un mesaj „cu un conţinut informaţional", ci „o stare a inimii", o stare de suflet. Pentru aceasta este absolut necesar să cunoască *mecanismele interioare ale psihicului uman*. ***Orice conduită comportamentală trebuie privită sub aspectul dimensiunii ei comunicative***. Omul, punând în aplicare anumite comportamente, *comunică altuia sau altora nu doar un conţinut teoretic, ci şi* ***consideraţia pe care o are despre sine însuşi şi pe aceea pe care o are despre altul***. Chiar dacă orice generalizare este supusă riscului de a neglija situaţiile concrete, vom încerca să analizăm comportamentele care în relaţiile inter-personale acţionează în mod negativ, comportamente ce odată identificate şi analizate, pot fi modificate. Toate aceste comportamente sunt extrem de periculoase în cazul în care sunt puse în act de un preot, întrucât au capacitatea de ***a degrada dialogul pastoral la nivelul unei discuţii banale între doi indivizi***, preotul pierzându-şi demnitatea nobilă de călăuzitor duhovnicesc a interlocutorului său.[49]

1. Egocentricul

Înţelegem prin egocentrism atitudinea aceluia care ***tinde să vorbească extrem de mult despre sine,*** conducând orice subiect de discuţie spre sine însuşi şi spre situaţia concretă a lui. Mesajul care vine comunicat în mod implicit printr-un astfel de comportament este de tipul: "Eu sunt persoana cea mai importantă; tu nu meriţi consideraţia pe care în schimb o merit eu", creând în interlocutor un sentiment de *frustrare, de refuz, uneori de inferioritate, cu succesive tendinţe de dezagregare a relaţiei*. Individul care vorbeşte prea mult despre sine comunică de fapt un fel de ***nevoie continuă de a fi luat în consideraţie***, fapt ce poate trăda complexe de inferioritate, insecuritate, neadaptare, sau depresie. Atitudinea egocentrică este dăunătoare în orice tip de relaţie şi în mod special în cea pastorală.

2. Taciturnul

Este comportamentul celui care ***se mulţumeşte să realizeze intervenţii verbale puţine şi esenţializate, adeseori doar ca răspuns la provocări explicite***. El se izolează de mediul în care trăieşte şi pune obstacole subtile unei eventuale angajări în relaţii inter-personale. Comportamentul acesta – ca de altfel toate celelalte comportamente analizate aici – poate să fie doar momentan, consecinţă a unor situaţii temporare pe care individul le trăieşte (de exemplu: a se găsi într-un context nou, cu oameni necunoscuţi, sau a avea gânduri şi preocupări de preferat a le păstra în intimitate) sau poate fi o stare generală a spiritului său. În acest din urmă caz, se impune o riguroasă muncă de analiză de sine şi de auto-corecţie.

3. Limbutul

Limbut este acela care vorbeşte aproape în continuu, fiind imposibil de stăvilit, adesea oprindu-l pe altul pentru a se putea exprima el şi ignorând toate semnalele care-i

[49] A se vedea volumul lui Stefano Mambriani, *La comunicazione nelle relazioni di aiutzo,* ed. Cittadela, Assisi, 1994, cu precădere paginile 80-112.

sunt trimise de alţii în încercarea lor disperată de a-l opri din ***insistentul său monolog.*** Adeseori limbutul, dacă privim lucrurile din perspectiva subiectului discursului – pierde firul logic al discuţiei sale. El poate chiar să ajungă ***să-l „paralizeze psihologic” pe celălalt, să-l anihileze complet.*** Interlocutorul, la rândul lui, *se simte acostat şi agresat de limbut*, poate să aibă clare stări de oboseală fizică şi psihică, şi astfel doreşte – inevitabil - să pună capăt cât mai repede dialogului şi apoi relaţiei.

Comportamentul limbutului poate fi însă doar temporar, ca urmare a nevoii de a-şi descărca stresul, sau pentru a compensa situaţii momentane de dificultate la serviciu sau în familie. În ciuda aparenţelor, acest comportament demonstrează o redusă posibilitate sau capacitate de expresivitate şi de comunicare în general. Poate să fie şi ***o atitudine cronică***, ce se dezvoltă pe un substrat similar celui al egocentricului: *complex de inferioritate, nesiguranţă de caracter, dificultăţi în înfruntarea relaţiilor cu alţii, depresii mascate etc.* La toate acestea limbutul răspunde „ascunzându-se”, producând ***fluvii de cuvinte ce au drept scop mascarea propriilor probleme şi îndepărtarea posibilităţii ca un alt individ să intre în propriul univers interior.*** Şi limbuţia trebuie cu multă precauţie evitată în relaţia pastorală, din moment ce foarte uşor generează „fuga” celuilalt, îi limitează iniţiativele şi îi ***anulează participarea la dialog.***

4. Umoristul

În general, umorist este cel preocupat de a provoca râsul sau surâsul altora; în cazul nostru, se înţelege prin umorism ***comportamentul celui care, cu prea multă frecvenţă şi în mod premeditat, transformă sau ar vrea să transforme comunicarea proprie şi a altuia în ocazii pentru a crea momente de spirit***. Umorist este acela care în relaţiile normale demonstrează o tendinţă excesivă spre a sublinia un aspect umorist în subiectele pe care el însuşi sau alţii le tratează.

În optica în care îl analizăm noi, umorismul nu trebuie înţeles ca acea *calitate - atât de apreciată - de a se arăta simpatic*. Chiar şi această tendinţă poate deveni obositoare şi deranjantă. Umorismul constituie un obstacol în comunicare pentru că celălalt experimentează un fel ***de devalorizare a ceea ce zice*** (şi deci implicit a lui însuşi). Aceasta este cu atât mai valabil cu cât *conversaţia poate să se axeze pe argumente ce au de-a face cu suferinţa*, sau cu problemele dramatice, de diferite tipuri, ale persoanei. În acest caz, a face uz de ironie este cu adevărat dăunător: umoristul orientează spre ceva ridicol ceea ce pentru interlocutor nu este deloc astfel, şi drept urmare acesta se simte neînţeles, neacceptat, sau chiar ridiculizat.

În acest tip de raportare la celălalt nu se găseşte empatia şi comuniunea care în situaţiile de suferinţă sunt absolut necesare şi benefice. Umoristul, prin această *modalitate de relaţionare*, implicit determină în alţii construcţia unei imagini limitate şi defavorizante lui. De obicei ***este perceput ca un individ superficial***, incapabil să înfrunte problemele de profunzime. Drept consecinţă, nu este luat în calcul sau este exclus din dezbateri atunci când acest lucru se demonstrează necesar (de exemplu, în cadrul unui grup, când se ia o decizie importantă, sau când se discută un subiect delicat şi complex). Umoristul poate în plus să fie perceput ca insensibil sau neserios, mai ales dacă-şi exteriorizează umorismul într-un context inoportun.

Ceea ce stă în spatele comportamentului umoristului, este în realitate o dezvoltare anormală a personalităţii sale, care se traduce într-o incapacitate de relaţionare într-o manieră specifică adultului. Umorismul are deci semnificaţia unei *strategii de apărare,* graţie căreia ***individul expune din sine doar o parte, parte care este mai superficială şi mai puţin vulnerabilă,*** cea care – în aparenţă – pare mai plăcută altora, cea care de fapt ***facilitează cel mai mult detaşarea şi ne-angajarea***. Acest comportament poate constitui şi o strategie de tip reactiv, adică o mascare a unor *trăiri şi situaţii de nefericire, insatisfacţie existenţială şi suferinţă psihică.* Umoristul pare să fie determinat, în acest excesiv comportament al său, *de o **„foame" de acceptare**, consideraţie şi recunoaştere, căreia îi subzistă frica inconştientă de excludere şi marginalizare (precum şi complexe de inferioritate).* ***În orice caz, comportamentul excesiv umoristic acţionează în direcţia limitării relaţiei pastorale, întrucât aproape întotdeauna se opreşte la un nivel superficial, evitând o angajare emotivă reală şi profundă.***

5. Falsul

Comportamentul de falsitate constă în a prezenta altora o realitate inexistentă, cu intenţia explicită sau implicită de a o face să fie crezută adevărată sau reală. Arareori falsitatea se explică în *invenţia completă a unei realităţi sau situaţii*, iar în cazul acesta trebuie considerată *un comportament patologic,* indiciu al unui *psihic profund tulburat*; în schimb, ***aproape întotdeauna falsitatea se manifestă prin manevrarea şi manipularea doar a unor aspecte ale realităţii obiective***.

În ceea ce priveşte repercusiunile asupra comunicării şi asupra relaţiei pastorale, comportamentul acesta devine dăunător în momentul şi în măsura în care interlocutorul îşi dă seama, sau suspectează, că celălalt minte; în absenţa acestei situaţii, comunicarea poate fi considerată normală în toate privinţele, cel puţin în ceea ce priveşte binomul „falsitate-sinceritate".

Unul din motivele psihologice care stau în spatele unei atitudini de falsitate poate fi *setea de consideraţie pe care o are individul,* sete ce adeseori ascunde *frica de excludere şi complexe de inferioritate.* În plus de aceasta, falsitatea poate fi considerată un mecanism de apărare, în sensul că ***individul se serveşte de ea pentru a înfrunta situaţii pe care nu reuşeşte să le controleze în alt mod***. În sfârşit, uneori falsitatea poate să fie instrumentală, adică folosită doar pentru atingerea unui anumit obiectiv – considerat imposibil de atins cu mijloacele normale de care respectivul individ dispune.

Efectele pe care atitudinea de falsitate le produce în relaţia pastorală sunt catastrofale. Cel mai important constă în *schimbarea de opinie pe care o operează cel care devine victima falsificării în raport cu falsificatorul*. Falsul este în general perceput ca o persoană puţin credibilă. Indivizii cu care el intră în relaţie nu se hazardează să ofere altora informaţiile şi veştile obţinute, întrucât sunt conştienţi de riscul pe care acest fapt îl comportă.

Un alt efect pe care atitudinea de falsitate îl poate avea este acela de a face să se nască în interlocutor ***suspiciunea de a fi considerat naiv sau prost.*** El poate foarte bine să gândească că dacă falsul continuă la infinit să-i expună minciunile, este pentru că îl

consideră atât de naiv, încât le-ar putea crede, iar aceasta dăunează extrem de mult comunicării inter-personale.

Numeroase sunt deci cauzele şi numeroase efectele falsităţii. Ea obstacolează comunicarea reală dintre două persoane şi minează la fundament relaţia pastorală.

6. Îngâmfatul – Atitudinea de superioritate

Prin superioritate se înţelege comportamentul celui care, într-un raport inter-personal, ***subliniază verbal sau non-verbal propria diferenţă în raport cu altul, încercând să evidenţieze faptul că această diferenţă îl pune pe un nivel social şi cultural superior.*** Poate mai mult decât celelalte atitudini, *superioritatea este manifestată într-o manieră selectivă, adică în anumite contexte relaţionale* (de exemplu, un medic de spital poate să-şi manifeste cu insistenţă superioritatea faţă de un infirmier, dar să se comporte ca subaltern directorului spitalului unde lucrează). Superioritatea este deci o atitudine pe care individul o manifestă adeseori în funcţie de contextul în care îşi desfăşoară activitatea. *Există indivizi extrem de înclinaţi spre a sublinia propria superioritate de îndată ce au posibilitatea.* De obicei, o astfel de atitudine se concretizează prin uzul frecvent al unor „semnale" bine definite, emise atât la nivel verbal cât şi non-verbal, mimic, gestual etc. Aceste semnale sunt *rapid decodificate de interlocutori*, care deduc tipul de consideraţie pe care superiorul îl are faţă de sine însuşi şi faţă de indivizii cu care intră în relaţie.

Atitudinea de superioritate demonstrează de obicei o mare sete de dominare, de omnipotenţă, de consideraţie, a cărei substrat pot fi anumite sentimente de inferioritate. Este o experienţă comună aceea a *aversiunii pe care o creează individul care cu aroganţă încearcă să-şi pună în evidenţă presupusa superioritate*; reacţia imediată pe care o generează este aceea de refuz, iar ambiţia ce se naşte în interlocutor este aceea de a-i demonstra că atitudinea sa este inadecvată. Această atitudine este profund dăunătoare dialogului pastoral, întrucât împiedică naşterea şi instaurarea unei relaţii confidenţiale între păstor şi credincios.

7. Inferiorul – atitudinea de inferioritate

Atitudinea de inferioritate constă în a recunoaşte în continuu superioritatea altuia, în a accepta tot timpul şi fără discernământ cererile altuia, în a te des-personaliza pentru a demonstra cât este el de important şi în a-l pune în mod constant pe interlocutor în centrul atenţiei. Atitudinea de inferioritate are multe puncte în comun cu adularea, cu permisivismul fără limite, cu lipsa de personalitate sau de puncte de vedere individuale. Este tipică persoanelor care au un spirit gregar sau demonstrează incapacitate de a depăşi contrastele, slăbiciune de caracter, deficit de siguranţă şi lipsă de modele de referinţă. Chiar dacă cel care demonstrează o disponibilitate necondiţionată şi o toleranţă deosebită este *foarte uşor acceptat*, nu este exclus ca, într-un termen de timp mai lung, să devină victima unor profitori care să-l instrumentizeze, considerându-l privat de personalitate şi de caracter.

În relaţia pastorală este indubitabil că în centrul interesului trebuie pusă persoana celui care primeşte ajutorul. Cu toate acestea, este cert că a demonstra inferioritate în raport cu acesta poate să ducă la un anumit ***servilism*** dăunător relaţiei,

întrucât preotul nu va mai apărea ca *un individ dotat cu idei şi puncte de vedere proprii,* cu forţă şi capacitate de a deveni un punct de referinţă puternic: în mod dificil deci în aceste condiţii cel care are o atitudine de inferioritate reuşeşte să comunice siguranţă, fermitate şi decizie.

8. Grăbitul

Prin grabă se înţelege comportamentul aceluia care exteriorizează o constantă lipsă de timp, evidenţiind tendinţa să limiteze sau să accelereze schimburile verbale. În fiecare zi este întâlnit acest comportament, mult mai mult ca în epocile trecute. *Graba se manifestă atât ca reducere a timpului dedicat relaţiilor cu alţii, cât şi ca accelerare a schimburilor verbale, care devin esenţializate, uneori excesiv de sintetice.* ***Moderna cultură eficientistă a făcut din grabă un mit, o valoare asociată utilizării raţionale şi economice a timpului.*** Mai mult ca niciodată, expresia americană „*The time is money*" găseşte astăzi în vieţile oamenilor o împlinire de excepţie, mulţi văzând în economisirea timpului o adevărată economie de bani.

Dacă se examinează însă consecinţele pe care graba le poate avea, se observă că doar în puţine cazuri ea se demonstrează a fi realmente utilă. În cea mai mare parte a contextelor relaţionale, ***graba limitează cantitatea mesajelor şi informaţiilor pe care indivizii le schimbă****.* În puţin timp nu se reuşeşte a se comunica tot ceea ce ar trebui să fie comunicat şi foarte uşor unele lucruri sunt pierdute sau uitate, sau în mod intenţionat evitate, din frică că interlocutorul ar putea continua discuţia pe mai departe legându-se de ideea nou menţionată.

În al doilea rând, ***comunicarea grăbită rezultă a fi marcată negativ şi din punct de vedere „calitativ":*** grăbitul tinde adesea a vorbi cu aproximaţie, imprecis, repede, şi toate acestea *în dauna inteligibilităţii mesajului său*. Drept consecinţă, informaţiile transmise sunt rău înţelese, deformate; cel care ascultă *este constrâns a asimila într-un timp extrem de restrâns un număr mare de mesaje,* care din cauza modului în care sunt transmise sunt insuficient de clare.

O a treia consecinţă negativă constă în „***reducţia emotivă***" de care se face vinovată relaţia pastorală în care graba este prezentă: interlocutorul destinatar al unei comunicări grăbite, observă *scăzutul interes pe care cel care vorbeşte îl manifestă în raport cu sine*. ***Reducţia cantitativă şi calitativă precum şi detaşarea emotivă reprezintă consecinţele cele mai vizibile ale comunicării realizate în grabă, iar nocivitatea lor în raportul inter-personal este într-un raport direct cu percepţia pe care interlocutorul o are despre motivul grabei.*** *Cu cât mai puţin acesta înţelege şi poate justifica raţional comportamentul grăbitului, cu atât mai mari vor fi efectele negative ale comportamentului acestuia*.

Efectele cele mai nefavorabile ale grabei se văd în relaţiile pastorale, adică în acele contexte în care există *o persoană într-o situaţie de nevoie fizică, psihică şi emotivă* şi un păstor de la care primul aşteaptă o oarecare formă de ajutor şi de susţinere. În aceste cazuri, păstorul care are o atitudine grăbită, comunică implicit un mesaj de tipul: „Nu am vreme să stau să te ascult". Destinatarul, în mod automat interpretează acest mesaj ca o *lipsă de interes în ceea ce-l priveşte* şi ***vede grăbitul ca pe un individ care nu intenţionează să intre într-un raport semnificativ din punct de***

***vedere emoţional**. În plus de aceasta, se percepe pe sine însuşi în urma acestei relaţii ca fiind nesemnificativ, neglijabil, privat de importanţă şi de valoare.*

Orice individ care intenţionează să se facă ***util în plan psiho-emotiv şi afectiv*** prin intermediul comunicării, trebuie să devină conştient de faptul că ***exteriorizarea grabei este unul dintre erorile cele mai grave pe care le poate comite***. Dimpotrivă, a oferi timp celuilalt, conferă destinatarului posibilitatea să experimenteze sentimentul de acceptare şi de calm care favorizează dialogul şi raportul pastoral.

9. Anticipatorul (pripitul)

„Anticiparea" constă în formularea concluziilor sau a conţinutului sintetic al unui discurs mai înainte ca interlocutorul să fi terminat să vorbească. *Anticipatorul este deci acela care îl precede pe altul într-o manieră adesea invazivă, încercând să demonstreze că ştie ceea ce acesta vrea să zică (sau cunoaşte concluziile la care ajunge);* în acest mod, ***comunicarea este întreruptă, fiindu-i anticipat momentul ei esenţial***, ***noutatea şi originalitatea*** ei.

Originile acestui tip de comportament pot fi foarte diferite: cine îl pune în act poate fi determinat de dorinţa de a-şi demonstra propria „abilitate" (comunicând un mesaj de tipul: „*mi-am dat eu repede seama de ceea ce tu vrei să spui*"). În cele mai multe cazuri, ***anticiparea are un rol limitativ în comunicare***: celălalt tinde să-şi reducă propriile intervenţii verbale, văzând propria comunicare verbală golită de utilitate, de interes şi de noutate de către anticipator. Nu găseşti multă satisfacţie interioară în a zice lucruri şi a comunica experienţe pe care cel căruia îi sunt destinate le cunoaşte deja; doar în cazurile în care anticipatorul este animat de intenţii pozitive în raport cu interlocutorul, comportamentul său poate să aibă efecte pozitive pentru relaţia pastorală, cu condiţia să nu fie o tentativă de exteriorizare a superiorităţii.

Trebuie subliniat faptul că în relaţia pastorală, comportamentul anticipativ poate fi uşor pus în act cu intenţia clară de a-l face pe interlocutor să înţeleagă că ceea ce zice el a fost înţeles, acceptat şi împărtăşit. *Dar şi în acest caz este uitat faptul că **uzul limbajului, exprimarea, are efecte purificatoare şi eliberatoare**, şi deci este bine să**-i oferim şansa celui care trăieşte experienţe neplăcute să le exteriorizeze**, să le „verbalizeze" aşa „precum" şi „cât" doreşte, chiar dacă ceea ce zice este banal şi previzibil de către păstorul care se află pe poziţia de ascultător.* Nu foloseşte deci deloc să-l întrerupem pe interlocutor pentru a-i spune: „Ştiu...", cu atât mai mult dacă se ia în considerare faptul că a-l întrerupe pe celălalt în timp ce vorbeşte reprezintă întotdeauna un semn de proastă creştere. Indicat este să se acţioneze cu calm, să se aştepte să-şi termine propria intervenţie, pentru a-i zice eventual la sfârşit: „Înţeleg".

10. Invadentul.

Comportamentul de invadenţă constă în intervenţia violentă în discursul altuia, în mod indecent, de exemplu „ridicând vocea", sau întrerupându-l în mijlocul discursului pe cel care vorbeşte, *cu scopul de a impune, sau oricum, pentru a exprima într-o manieră focoasă propria poziţie*. Există o clară distincţie între comportamentul anticipator şi cel invadent. În cazul nostru, prin invadent se înţelege comportamentul ce

constă în întreruperea celui ce vorbeşte pentru a afirma propriul punct de vedere, indiferent dacă acesta este în acord sau în dezacord cu cele afirmate.

Comunicarea între indivizi este dirijată de reguli adeseori nescrise şi inexplicite: orice individ participă la conversaţii şi la comunicarea cu alţii respectând aceste reguli chiar dacă nu le-a conştientizat. Una dintre aceste reguli prescrie ca, cu rare excepţii, să se lase timpul necesar interlocutorului *să-şi încheie intervenţia, respectiv să-şi expună până la capăt propriile idei*. Doar în anumite cazuri este permisă transgresarea acestei reguli, şi în această situaţie, pot exista consecinţe negative asupra calităţii relaţiei inter-personale. Comportamentul de invadenţă este perceput de interlocutor ca ***un semnal de respect redus faţă de propria-i persoană***. Mesajul invadentului este de tipul: „Eu sunt mai important decât tine şi am deci dreptul de a te întrerupe pentru a-mi afirma punctul de vedere, care este mai important decât al tău."

11. Incoerentul

Comportamentul sau atitudinea aceasta constă în a declara şi susţine idei, opinii, puncte de vedere între ele contrastante sau contradictorii. Incoerent este acela care demonstrează că nu posedă *o logică clară în momentul în care dezbate anumite problematici*, şi care, în diferite contexte relaţionale, îşi schimbă frecvent opiniile şi atitudinile. Această evazivitate poate privi atât opiniile referitoare la realitate, precum şi pe cele privitoare la relaţiile inter-personale şi deci la persoane. În primul caz, incoerenţa se manifestă în *lipsa unui punct de vedere stabil şi sigur privitor la anumite teme de discuţie* (religie, politică, cultură etc.).

În al doilea caz, mai dăunător pentru calitatea relaţiei, incoerenţa se manifestă prin ***schimbarea atitudinii faţă de persoane***, oferindu-le aprecieri diferite şi evidenţiind diferite niveluri de consideraţie, în funcţie de indivizii cu care este în relaţie în acel moment (de exemplu: a arăta unui prieten multă consideraţie într-un dialog privat, şi apoi a-l critica aspru când sunt de faţă mai multe persoane). *Incoerenţa relevă un caracter instabil şi volubil, tipic persoanelor nesigure şi nesincere.* În relaţiile interpersonale incoerenţa acţionează în direcţia ***reducerii stimei*** tuturor faţă de acea persoană care o pune în act şi generează în alţii – lucru extrem de grav când în cauză este un preot – o substanţială neîncredere şi „ţinere la distanţă". Reprezintă, în general, un comportament ce se repercutează negativ asupra calităţii unei relaţii. În contextul relaţiei pastorale, incoerenţa limitează drastic potenţialul duhovnicesc al relaţiei înseşi; se poate crea un raport de încredere numai şi numai dacă cei doi parteneri ai dialogului se consideră reciproc coerenţi şi de încredere.

12. Recitatorul

Recitarea poate fi definită drept comportamentul constând în accentuarea în mod excesiv şi artificial a unor conotaţii para-verbale ale vocii, făcând-o în mod forţat expresivă, bogată în inflexiuni şi coloraturi, în contrast evident cu naturalitatea pe care vocea normală o posedă. Dacă în schimburile verbale dintre adulţi se tinde a se insista prea mult pe anumite inflexiuni para-verbale, cel care ascultă percepe un fel de forţare intenţionată din partea vorbitorului, şi o discrepanţă între ceea ce afirmă şi ceea ce simte şi gândeşte realmente. Urmarea unei astfel de atitudini este

scăderea calităţii relaţiei pastorale. Acest comportament obstacolează deci instaurarea unei relaţii autentice şi sincere între două persoane.

13. Absolutistul

Comportamentul acesta constă în prezentarea propriilor opinii ca şi cum ar fi absolute şi indiscutabile; *cel care are o astfel de atitudine se consideră* ***deţinător sau posesor exclusiv al adevărulu****i,* ***adevăr pe care nu intenţionează să-l pună în dezbatere*** *şi pe care îl impune altora cu violenţă.* Adeseori, acest comportament este asociat unei deosebite capacităţi de comunicare verbală, sau chiar unei capacităţi deosebite în demonstrarea şi justificarea propriilor convingeri. Cel ce pune în act acest comportament reuşeşte uneori să-şi demonstreze propriile motivaţii, *şi astfel îşi demotivează interlocutorul de a conversa, sau de a pune în discuţie puncte de vedere divergente;* ***comunicarea va fi deci limitată, întrucât tinde să se priveze de aportul celuilalt***. Sentimentele acestuia din urmă sunt de frustrare (1) şi de negare de sine (2): frustrare(1), ca urmare a dificultăţii sale de a face să-i fie acceptat – măcar parţial – propriul punct de vedere, de a-l pune cel puţin ca alternativă la argumentările celuilalt individ; negare de sine (2), drept consecinţă a percepţiei propriei inferiorităţi intelectuale.

În toate tipurile de relaţie, comportamentul absolutist are repercusiuni negative, favorizând apariţia în interlocutor a unor sentimente de antipatie şi de refuz faţă de cel care îl pune în act.

14. Desconsideratorul

Comportamentul de desconsideraţie constă în a nu da importanţa cuvenită la ceea ce altul zice, la punctele lui de vedere, la participarea sa la un dialog. *Este un comportament care vine pus în act mai ales în relaţiile dintre trei sau mai mulţi participanţi*: doi dintre aceştia conduc o relaţie sau un schimb comunicativ între ei, excluzându-l pe al treilea, care se simte marginalizat şi ignorat. Desconsiderarea – reprezentând de fapt o formă radicală de excludere – nu are niciodată efecte pozitive într-o relaţie de tip pastoral.

***

Sintetizând afirmăm că în relaţia pastorală – precum în orice altă relaţie – există comportamente care, *dacă* şi *când* sunt puse în act de către păstor, determină o limitare a comunicării şi drept consecinţă au ***efecte negative asupra calităţii relaţiei***. Aceste comportamente acţionează în direcţia anulării anumitor potenţialităţi ale raportului pastoral, şi deci a unei părţi semnificative a dimensiunii pastorale a raportului. Este deci indispensabil ca păstorul să ia în consideraţie şi să analizeze critic repercusiunile pe care propriul comportament le poate avea asupra interlocutorilor săi.

Anexă:

Caracterele

- Teofrast (372-287 î.e.n.) -

Melior est puer pauper et sapiens,

rege sene et stulto,
qui nescit praevidere in posterum.
„Este mai presus un băiat sărac şi înţelept
decât un rege bătrân şi neghiob,
care nu ştie să prevadă viitorul”.

În continuare ne vom opri asupra câtorva caractere aflate în atenţia lui Teofrast[50]. Analiza lui, în ciuda mutaţiilor culturale intervenite de-a lungul istoriei, este extrem de actuală şi plină de semnificaţie pentru oamenii lumii noastre. Multe din gesturile surprinse cu măiestrie şi ridiculizate de Teofrast sunt actualizate de contemporanii noştri într-un alt registru comportamental şi cultural.

Menţionăm şi noi, alături de Erasm[51]: *Admonere voluimus, non mordere; prodesse, non laedere; consulere moribus hominum, non officere (Am vrut să atragem atenţia oamenilor, nu să le dăunăm; să le fim de folos, nu să-i jignim; să îndreptăm moravurile oamenilor, nu să le facem rău”.*

Prefăcutul

Am putea înfăţişa cusurul acesta ca fiind ***o lipsă de sinceritate atât în ceea ce spunem, cât şi în ceea ce facem.*** Prefăcut este omul care de faţă cu duşmanii lui se fereşte să le arate ura ce le-o poartă. În taină se năpusteşte asupra lor, ***iar când sunt de faţă îi ridică în slăvi***. Când duşmanii lui au pierdut un proces, prefăcutul este gata să le arate părerea lui de rău. Nu se arată că ar pătimi din pricina celor ce-l bârfesc, iar vorbele lor de ocară pare că nu le pune la inimă. Vorbeşte cu blândeţe cu cei nedreptăţiţi şi care vin la el să-şi arate nemulţumirea. Celor ce vin cu alte treburi le recomandă să nu-l ocolească. ***Nu destăinuie altora nimic din ceea ce pune la cale***, ci *spune că mai are de gândit.* Când este rugat să sprijine un prieten aflat la nevoie, ca să-l împrumute, spune că are ce vinde pentru a-l ajuta, şi chiar dacă nu are ce vinde, susţine că are. *Când a aflat o veste, se face că n-a aflat*; tăgăduieşte c-ar avea cunoştinţă de unele lucruri; zice că nu-şi aminteşte să fi ajuns la o înţelegere. Uneori răspunde că problema îl preocupă, alteori că habar n-are de ea, sau că i se pare ciudat cazul, iar alteori, în sfârşit, că şi el a ajuns să fie acum de aceeaşi părere.

Într-un cuvânt, putem spune că e dibaci în a născoci răspunsuri de felul acesta: „La drept vorbind, nu mi-a prezentat lucrurile astfel”; „Nu mă lasă inima să-ţi dau ţie crezare, dar nici să-l condamn pe el”. „Fii cu băgare de seamă. Nu fi prea credul”. Iată ce fel de vorbe şi de vicleşuguri ştie să descopere omul prefăcut şi cum se dezice el.

---

[50] Textul de bază folosit este cel publicat în La Bruyère, *Caracterele sau moravurile acestui veac*, ed. „Pentru literatură”, Bucureşti, 1968, p. 28-76.
[51] Erasm, *Scrisori,* I1642, cartea XXXI, scrisoarea 42.

Linguşitorul

Linguşirea ar putea fi definită ca o comportare lipsită de demnitate, de pe urma căreia însă, linguşitorul are partea lui de folos. Mergând pe drum alături de un altul, linguşitorul este capabil să-i spună: *„**Bagi de seamă cu câtă admiraţie se uită lumea la tine**? Nu e om în cetate cu care să se petreacă lucrurile aidoma. Ai fost la înălţime ieri în agora. Erau acolo adunaţi peste 30 de oameni şi care mai de care vorbeau despre cel mai brav dintre cetăţeni. Cel dintâi nume pomenit a fost al tău, şi tot el a stăruit pe buzele lor până la urmă”.* Şi în timp ce linguşitorul rosteşte astfel de cuvinte, ***se face că scutură o scamă de pe haina celui linguşit,*** iar ***dacă vântul i-a suflat vreun fulg pe păr, se grăbeşte să-l ia spunându-i surâzând: „Firele de păr alb demonstrează înţelepciune”.***

Când cel linguşit vorbeşte, ***linguşitorul porunceşte celorlalţi să tacă; când cântă, îi aduce laude, iar atunci când a încetat, îl aplaudă strigând: „Bravo!”. Dacă a făcut o glumă neizbutită, linguşitorul râde în hohote*** şi aduce haina în dreptul gurii, prefăcându-se că nu-şi poate stăpâni râsul. Pe drum, face semn trecătorilor să se oprească spre a trece „onoratul domn”. Când târguie din piaţă mere şi pere pentru odraslele prietenului, le aduce şi le împarte de faţă cu tatăl lor, ba îi şi îmbrăţişează pe copii, spunându-le: „Ce copii buni, şi cum mai seamănă cu tatăl lor!”. Când se întâmplă să-şi cumpere încălţăminte amândoi, îi spune că piciorul lui are o linie mai frumoasă decât gheata, iar dacă se duce în vizită la un prieten, linguşitorul aleargă să ducă ştirea „Vine la tine”, şi apoi se întoarce ca să-i spună „I-am dat de veste”. La masă este cel dintâi dintre invitaţi care laudă vinul şi ***nu uită să adauge: „Mâncaţi cu atâta graţie”.*** Gustând din bunătăţile de la masă, îl îndeamnă: „E delicios”.

Între timp, ***are grijă să îl întrebe dacă nu cumva îi e rece şi dacă n-ar fi bine să îi pună haină pe spate. Şi când rosteşte aceste cuvinte îi şi pune o haină pe el*****.** Se pleacă apoi să-i şoptească ceva la ureche. Când vorbeşte cu alţii, îl urmăreşte cu privirea. ***La teatru, se grăbeşte să ia pernele din mâna sclavului ca să le aşeze pentru prietenul său.*** Îi mai spune că are o locuinţă clădită după un plan minunat, că are o grădină îngrijită şi că ***portretul îi seamănă leit***.

Într-un cuvânt, ***linguşitorul spune şi pune la cale numai lucruri prin care bănuieşte că poate fi cuiva pe plac***.

Flecarul

Flecăreala este o înşirare lungă de vorbe fără rost. Flecar este omul care, *stând alături de un necunoscut, începe să-şi laude nevasta,* ***îi povesteşte ce-a visat****,* îi înşiră bunătăţile cu care s-a ospătat la cină. (Apoi, întinzându-se la vorbă, zice: „Oamenii din zilele noastre sunt mai vicleni ca cei de pe vremuri”: „Nu s-a ieftinit grâul de pe piaţă”; „E plăcut să călătoreşti pe mare”; „La anul îmi voi semăna singur ogorul”; „O povară mare este viaţa”. Flecarul vorbeşte apoi de numărul coloanelor Odeonului, mai spune că a avut vărsături, că nu ştie ce zi este.) ***Dacă se încumetă cineva să-l asculte, flecarului nu-i vine să plece de lângă el.***

Dacă nu vrei să te apuce durerea de cap, e bine ca *pe flecar să-l alungi din preajma ta, şi s-o iei la picior,* căci este greu să faci pe plac unor oameni care nu ştiu cât preţuieşte munca, nici odihna!

Grosolanul

Grosolănia pare să fie necunoaşterea bunei-cuviinţe. Grosolanul este omul care vine la adunarea publică chiar şi în ziua în care s-a îmbătat cu cea mai ţărănească ţuică (sau „a fumat cele mai puturoase şi mai rău mirositoare trabucuri”). Este omul care ***poate să susţină că parfumul nu este mai plăcut la miros ca usturoiul***. Poartă încălţăminte mai mare decât piciorul lui. Vorbeşte cu glas tare tot timpul. *Nu are încredere în prieteni şi în rude, în schimb destăinuie slujitorilor lui cele mai importante secrete*.

Când se aşează pe scaun, ridică haina mai sus de genunchi şi i se vede goliciunea. Pe stradă, admiră şi nu rămâne mirat de nimic, decât numai dacă dă cu ochii de vreun bou, un măgar sau un ţap. Atunci se opreşte şi rămâne cu ochii pe ei. În cămară, îmbucă grăbit de ici de colo. Face curte slujnicei care frământă pâinea, dar se fereşte să fie văzut; apoi îi dă o mână de ajutor ca să macine făina trebuincioasă pentru el şi ai lui. Când bate cineva la uşă, aleargă el cel dintâi; cheamă câinele şi, apucându-l de bot, spune: „Lui i-am încredinţat spre pază moşia mea şi casa”. ***Când primeşte bani de la cineva, se uită la ei cu neîncredere, de teamă să nu fie falşi***; ***pretinde apoi alţii***. Dacă a dat cuiva în împrumut un plug, un coş, o coasă sau un sac, ***nu-l părăseşte gândul nici noaptea şi nu poate dormi.*** Se scoală din aşternut şi pleacă în căutarea lor. Când coboară la oraş întreabă pe fiecare drumeţ cât costă peştele, cu cât se vând pieile; ***la baia publică, îi vine să cânte***.

Neobrăzatul

Înseamnă neobrăzare îndrăzneala pe care o arăţi spunând şi făcând lucruri dezgustătoare. Neobrăzat este cel

care jură cu uşurinţă pentru orice fleac şi se lasă lesne defăimat şi ocărât, are o fire josnică şi este în stare de orice nesimţire. Să nu te mire faptul că ***se apucă să danseze în mod deşănţat mai înainte de a fi ameţit.*** La serbările de la bâlci se pune bine cu spectatorii, doar o face rost de ceva bani. ***Neobrăzatul se ia la ceartă cu cei fără bilet, care dau năvală să vadă un spectacol gratuit***. Nu se dă în lături să deschidă o cârciumă, o casă de desfrâu, să strângă dările, şi nu este nici o meserie atât de josnică de care să nu se apuce.

Neobrăzatul face pe crainicul public, face pe bucătarul şi joacă la jocurile de noroc. ***Refuză să-şi întreţină mama***, este urmărit pentru furt şi-şi petrece timpul mai mult în puşcărie decât acasă. În jurul lui, lumea se adună ca la bâlci; unii vin, alţii pleacă, fără să-l ia în seamă. Unii ascultă începutul flecărelii, alţii câteva cuvinte, iar câţiva doar sfârşitul. Neobrăzatul crede de cuviinţă să-şi dea în vileag nemernicia ca s-o cunoască lumea, ca la un spectacol. E mereu în proces – când acuzator, când acuzat. Când este pârât, jură strâmb. Când acuză, vine la proces ţinând în piept cutia cu dosare şi cu mâinile pline de hârtiuţe. Îi place să fie în fruntea unor gură-cască, le dă bani cu împrumut, cerând o dobândă de trei jumătăţi de obol la o drahmă pe zi. Dobânda o încasează colindând cât e ziua de mare prin cârciumi, prin halele cu peşte proaspăt ori sărat, iar ***banii adunaţi de pe urma şmecheriilor îi bagă în gură*** (obicei al oamenilor din popor ironizat adesea de către scriitorii comici).

Astfel de oameni sunt obositori, ***abia aşteaptă prilejul să te ocărască*** şi strigă cât îi ţine gura, făcând zarvă prin ateliere şi pieţe.

Guralivul

Dacă am vrea să definim năravul acesta, am putea spune că ***este neputinţa de a-ţi stăpâni gura,*** iar guralivul este omul care indiferent de ce i-ar spune cel ce-i iese în cale, îi răspunde că nu reprezintă importanţă, că el le ştie pe toate şi că-i stă la dispoziţie cu informaţii.

Când cineva vrea să continue conversaţia, guralivul îl întrerupe zicându-i: „***Bagă de seamă să nu uiţi ceea ce aveai de gând să spui”;*** „Îţi mulţumesc că mi-ai amintit tocmai ceea ce intenţionam eu să-ţi comunic”. „Ce mult ai de câştigat când mai stai cu cineva de vorbă”. „Uitasem tocmai de acest lucru”. „Ai sesizat repede totul”. „Te urmăresc de mult ca să văd dacă vei ajunge la aceleaşi concluzii cu mine”. Guralivul *se pricepe să facă şi altfel de intervenţii asemănătoare şi* ***nu îngăduie celor cu care se întreţine nici să răsufle***. Şi ***după ce a plictisit, rând pe rând, pe fiecare, este în stare să se îndrepte şi spre oamenii pe care-i vede adunaţi în***

grup şi-i obligă să se împrăştie, măcar că aveau de discutat lucruri importante.

Guralivul îşi face drum prin şcoli şi palestre, tulbură lecţiile copiilor, pălăvrăgind cu profesorii. ***Pe cei ce invocă un motiv ca să se despartă de el, este în stare să-i însoţească până acasă***. E destul să-i pui o singură întrebare, şi e capabil să înşire nu numai ce s-a petrecut în adunarea poporului, ci să-ţi povestească şi de disputa dintre cei doi oratori de pe vremea lui Aristophon şi despre succesul discursurilor sale în faţa poporului.

Între timp, nu uită să strecoare câteva ocări la adresa mulţimilor, obligând în felul acesta pe ascultători să nu-i mai dea atenţie. Unii adorm, iar alţii pleacă, lăsându-l singur. *Când face parte dintr-un juriu de judecată, împiedică cu pălăvrăgelile lui pe colegii lui să judece;* ***dacă asistă la un spectacol, împiedică pe ceilalţi să privească, iar dacă se află la o masă cu un altul, nu-i dă răgaz să mănânce;*** susţine că tăcerea e o pedeapsă pentru guraliv şi că limba lui alunecă aşa cum alunecă peştele în apă, şi n-ar putea să tacă, chiar dac-ar fi să ajungă mai gureş decât rândunelele. *Guralivul îndură până şi batjocura copiilor lui: voind să adoarmă, îi cer să le spună o poveste: „Tăticule, spune-ne o poveste ca să adormim mai degrabă”.*

Născocitorul de ştiri

Năravul aceste te îndeamnă să plăsmuieşti ştiri şi fapte care să fie luate drept bune de alţii. Născocitorul este omul care întâlnindu-şi un prieten *îşi schimbă glasul şi-l întreabă cu surâsul pe buze*: „Dincotro?” „Ce mai zici?” „Ce noutăţi?” „Cum se face că n-ai nici o veste bună?” „Şi cu toate acestea, se aud lucruri bune”. Fără să aştepte un răspuns, continuă: „Ce spui? *Cum de n-ai auzit nimic*? Mi se pare că acum o să te saturi de noutăţi”. Începe apoi să povestească că ***tot ce va spune sunt lucruri auzite de la un soldat*** ori de la sclavul flautistului Asteion. Sursele lui de informaţii sunt de aşa fel, încât nimeni n-ar putea să le atace. Pe baza acestor informaţii povesteşte că cutare a câştigat o mare bătălie, iar cutare este prizonier. Iar ***dacă vreunul dintre ascultători intervine întrebându-l: „Tu crezi în toate acestea?” el răspunde: „E un lucru pe care-l ştie toată lumea;*** vestea s-a răspândit pretutindeni şi toţi povestesc la fel. Fiecare ştie amănunţit cum s-a dat lupta şi că a fost o adevărată vărsare de sânge”. Apoi ***cere ascultătorului să păstreze taina pentru el.*** Şi tot el aleargă să împrăştie noutăţile prin tot oraşul.

Aceşti născocitori de ştiri nu doar că spun lucruri false, dar mai au de tras şi ponoase. S-*a întâmplat de multe ori ca astfel de oameni*

să fie înconjuraţi de mulţime în băile publice şi în timpul acesta să rămână fără haine. Alţii au fost condamnaţi în lipsă, pentru că în timpul judecării lor se aflau în Portic, unde înşirau izbânzile repurtate pe mări şi pe uscat de un oarecare. Alţii au uitat de masă, cucerind cu vorba cetăţile.

Apucătură mai rea ca aceasta nu găseşti. Există oare, vreo prăvălie, vreun colţişor în piaţă, în care să nu-şi piardă vremea născocitorul de ştiri? ***El nu face decât să-i obosească pe cei ce-l ascultă şi să-i plictisească de moarte prin minciunile lui***.

Obraznicul

Încercând să cuprindem într-o definiţie năravul obrăzniciei am putea să spunem că ***este o nesocotire a bunului nume, în vederea unui câştig.*** Firea obraznicului îl împinge *să ceară bani cu împrumut de la un cunoscut pe care l-a mai înşelat cândva* (...), apoi, după ce a adus jertfă zeilor, pune la păstrat în sare carnea animalelor sacrificate *(o parte din carnea provenită din animalele jertfite trebuia să fie servită la ospăţ, iar o altă parte era trimisă prietenilor)* iar el se duce la masă în altă parte. Acolo, ***cheamă şi pe sclavul lui, îi dă o bucată de carne şi una de pâine şi-l îndeamnă, ca să audă şi ceilalţi: „Mănâncă, Tibios, şi satură-te”. Când se află la piaţă după târguieli, aduce aminte măcelarului că i-a făcut cândva un bine; apoi, dând târcoale pe lângă cântar, aruncă pe taler o bucată de carne ori un ciolan pentru o ciorbă.*** Dacă izbuteşte, e mulţumit. Dacă nu, ***ia de pe taraba măcelarului o legătură de maţe şi pleacă râzând.*** *Când cumpără bilete de teatru pentru străinii pe care-i găzduieşte, îşi face şi el rost de un bilet fără bani*. A doua zi aduce la reprezentaţie şi pe copii împreună cu pedagogul lor. ***Când află că un cunoscut a târguit lucruri ieftine, îi cere să-i dea şi lui ceva. Obraznicul dă buzna în case străine, ia cu împrumut orz fin şi pretinde să-i fie aduse şi acasă.***

Când vine la baie, se spală singur; îşi umple căldăruşa şi nu ia în seamă protestele băieşului. La plecare îi spune că s-a spălat singur şi nu uită să adauge: ***„Nu poţi spune că ţi-am rămas dator”.***

Zgârcitul

Zgârcenia este o economie ce întrece orice măsură. *Zgârcit este omul care înainte de a se fi împlinit luna, bate la uşa datornicului şi-i cere dobânda, chiar dacă aceasta nu face măcar o jumătate de obol.* Când se află la o masă pregătită pe socoteala celor ce iau parte la ea, *zgârcitul numără câte pahare a băut fiecare*, iar zeiţei Artemis îi jertfeşte mai puţin decât oricare altul dintre cei prezenţi. *Dacă un cunoscut i-a procurat un obiect pe un preţ scăzut,*

zgârcitul consideră că e îngrozitor de scump. ***Dacă sclavul i-a spart o oală ori o farfurie, îi scade din hrană.*** Dacă nevasta a pierdut un bănuţ, cotrobăie prin oale, răscoleşte paturile, lăzile, caută până şi în aşternuturi. Dacă are ceva de vânzare, pretinde un preţ aşa de ridicat, încât cumpărătorul aproape nu are nici un folos. Din grădina zgârcitului nu poţi lua nici măcar o smochină. Nici pomeneală să te lase să treci prin livada lui sau să ridici de jos o smochină sau o curmală. ***Zi de zi este cu ochii pe semnele de hotar şi stă cu frica-n sân să nu i le mişte careva din loc.*** Cum a trecut termenul dobânzii, începe să urmărească pe datornic şi-i pune la socoteală dobândă peste dobândă. Când are la masă invitaţi din acelaşi sat cu el, are grijă să taie carnea în bucăţi cât mai mărunte. ***Se duce în piaţă cu gândul de a târgui, dar se întoarce cu mâna goală*. *Nu îngăduie nevestei să dea cuiva cu împrumut sare, un capăt de fitil, un vârf de chimin; măcar că e vorba de nimicuri, îşi face socoteala că ele valorează mult la sfârşitul unui an.***

Casele zgârciţilor de genul acesta sunt doldora de bani. Mucegăitul stă prins pe ele, iar pe chei s-a pus rugina.

Mojicul

Nu e greu să cuprinzi în câteva cuvinte năravul acesta. Mojicia este, de pildă, ***o glumă necuviincioasă, spusă pe faţă, fără ocolişuri*** şi care se cuvine condamnată. Mojic este *omul care atunci când se află în tovărăşia unor femei de condiţie liberă, este capabil să-şi ridice haina să i se vadă goliciunea*. **La spectacol, *e singurul care continuă să aplaude atunci când toţi ceilalţi spectatori s-au oprit***, *şi tot el este cel ce fluieră pe actorii pe care ceilalţi spectatori îi urmăresc cu admiraţie.* ***Când în teatru domneşte tăcerea, mojicul îşi dă capul pe spate şi sughite, atrăgând atenţia celor din jur.*** Când târgul este în toi, mojicul se apropie de taraba unde se vând nucile. Stă în picioare, se apucă să ronţăie nuci şi caută prilej de vorbă cu negustorul. ***Pe unii dintre trecători pe care abia i-a cunoscut îi strigă pe nume***. ***Dacă-i vede grăbiţi, îi obligă să-l aştepte.*** E în stare să se ducă şi să strângă mâna unuia care a pierdut un proces de seamă chiar în clipa când omul părăseşte tribunalul. Proptit în faţa unei frizerii sau parfumerii, povesteşte că are de gând să se îmbete.

Inoportunul

Inoportunitatea înseamnă o intervenţie făcută într-un moment atât de puţin potrivit, încât indispune pe cei cu care vii în contact. Inoportunul este omul care ***vine să-ţi ceară sfatul***

tocmai când nu-ţi vezi capul de treburi*. *Găseşte nimerit să facă o serenadă unei curtezane tocmai când ea zace în pat cu temperatură. *Pretinde unui girant condamnat de justiţie să dea chezăşie şi pentru el.*

Dacă este invitat la o nuntă, vorbeşte de rău tot „neamul femeilor”. *Invită la o plimbare pe jos oameni abia sosiţi de la un drum lung.* Găseşte cumpărător care să ofere un preţ mai mare pentru obiecte vândute. *În adunare, se ridică şi vorbeşte luând-o de la început despre lucruri deja auzite şi cunoscute de toată lumea*. Este gata să-şi ofere serviciile pe care nu i le-a solicitat nimeni şi care nu pot fi refuzate. Vine să ceară dobânda de la datornici tocmai când au adus jertfe zeilor şi se află la ospăţ. Când un sclav este bătut în faţa lui, povesteşte că a avut şi el cândva un sclav şi că s-a spânzurat din pricina bătăii. ***Ca arbitru, întărâtă părţile care erau pe punctul de a cădea la o înţelegere.***

Pripitul

Pripeala înseamnă manifestarea unui interes puternic faţă de alţii, prin vorbe şi fapte. Omul pripit este în stare să făgăduiască lucruri pe care nu este în stare să le ducă la îndeplinire. Dacă se pune în discuţie *o chestiune recunoscută de toţi ca dreaptă, el este de părere opusă,* dar este combătut. Dacă doi s-au luat la bătaie, el păşeşte în mijlocul lor şi-i desparte, chiar dacă nu-i cunoaşte. ***Te călăuzeşte pe un drum necunoscut, pentru ca până la urmă să nu descopere drumul adevărat.*** În ajunul unei lupte, întreabă pe comandant când va intra în dispozitivul de luptă şi ce ordine va da peste două zile. *Se duce şi vesteşte pe tatăl său că mamă-sa a şi ajuns în iatacul ei.* Nesocoteşte prescripţiile medicului şi ***dă unui bolnav cu temperatură vin, susţinând că vrea să încerce dacă nu cumva îl poate vindeca***. *Dacă s-a prăpădit nevasta unui prieten, îi gravează o inscripţie pe mormânt, în care pomeneşte numele bărbatului ei, al tatălui şi al mamei, numele decedatei, locul ei de baştină, ba mai adaugă că erau cu toţii oameni de treabă (considerându-i pe toţi morţi, deşi trăiau)*. ***Când urmează să jure într-un proces, spune celor de faţă: „Am mai jurat de atâtea ori până acum”.***

Prostănacul

Căutând să definim prostia, am putea spune că este ***o încetineală a minţii exteriorizată prin vorbe şi fapte.*** Prostănacul este ***omul care socoteşte cu socotitoarea, face suma întregului dar întreabă totuşi pe cel de alături cât face***. Dacă este citat într-un proces ca acuzat, el uită şi pleacă la ţară. Cum

îl laşi singur la teatru, îl cuprinde somnul. ***Mănâncă până se îmbuibă, se trezeşte din somn, iese afară pe întuneric şi este muşcat de câinele vecinului***. ***Ia un lucru şi-l pune la loc sigur, ca apoi să-l caute fără să-i mai dea de urmă***. ***Aflând de decesul unui prieten, se duce la înmormântare cu faţa posomorâtă, cu ochii în lacrimi şi spune: „Să fie într-un ceas bun". Când primeşte o datorie de la cineva, e în stare să-şi aducă martori.*** *În toiul iernii, îşi dojeneşte sclavul fiindcă nu i-a cumpărat castraveţi.* Îşi istoveşte copiii, punându-i să facă exerciţii de gimnastică şi alergare. ***Când e la ţară îşi pune linte la fiert, o sărează de două ori de n-o mai poate mânca nimeni.***

Brutalul

Brutalitatea se manifestă prin ***folosirea unui ton aspru***, iar *brutal este omul pe care dacă l-ai întrebat „Unde e cutare" îşi dă replica: „Ce mă întrebi pe mine?".* ***De-l saluţi, nu-ţi răspunde***. ***De are ceva de vândut, nu anunţă cumpărătorilor preţul, ci îi întreabă pe ei cât valorează obiectul***. Celor ce-l apreciază şi-i trimit daruri de sărbători, ***le răspunde că darurile primite nu rămân fără răsplată***. Trece cu vederea greşeala de a atinge, a împinge sau a călca pe picior pe cineva. ***Când îl rogi să ajute cu bani pe un prieten, la început refuză, pentru ca apoi să-ţi aducă banii; nu uită însă să se plângă că sunt bani aruncaţi pe gârlă.*** *Dacă s-a împiedicat pe drum, e în stare să blesteme piatra de care s-a poticnit*. ***Dacă ai întârziat, nu te aşteaptă deloc peste ora stabilită.*** E în stare să nu se roage nici zeilor.

Nemulţumitul

Nemulţumirea este subestimarea fără o cauză întemeiată a darurilor primite. *Nemulţumitul este omul care atunci când un prieten îi trimite bunătăţi de la un ospăţ spune aducătorului: „Nesuferit om e stăpânul tău: nu m-a invitat la masă ca să nu gust şi eu ciorba şi cu vinişorul lui".* În locul îmbrăţişărilor, spune hetairei[52]: ***nu-mi vine să cred că mă iubeşti din toată inima***. Nemulţumitul cârteşte împotriva lui Zeus, nu fiindcă nu trimite ploaie, ci pentru că ploaia vine cu întârziere. ***Dacă găseşte pe drum o pungă de bani, spune: „N-am avut norocul să dau nicicând peste o comoară". Dacă a cumpărat un sclav la un preţ ieftin, în urma stăruinţelor vânzătorului, nemulţumitul zice: „M-aş mira să fie bun la ceva, căci prea e ieftin". Iar***

[52] Hetaira era o femeie de moravuri uşoare care – fără a fi o prostituată propriu-zisă – era o concubină sau curtezană. În mentalitatea greacă, este opusă aceleia de soţie legitimă. Hetairele nu erau dispreţuite în societate; adesea, femei culte şi de spirit, erau foarte căutate. Situaţia de inferioritate a femeilor legitime faţă de hetaire a fost subliniată de unii scriitori antici.

faţă de acela care-i aduce vestea bună că a dobândit un fiu, are replica: „Dacă ai avea încredere că odată cu acest eveniment, s-a dus pe gârlă jumătate din averea mea, ai spune adevărul”. ***După ce a câştigat un proces - şi încă cu majoritate de voturi - învinuieşte pe acela care i-a compus discursul că a scăpat din vedere multe argumente care i-ar fi venit în sprijin.***[53] *Dacă îl felicită cineva pentru că a început o afacere datorită prietenilor, care au pus mână de la mână să-i vină în ajutor, nemulţumitul răspunde: pot oare să fiu vesel, de vreme ce am datoria să înapoiez fiecăruia banii şi le rămân pe deasupra şi recunoscător?”*

Neîncrezătorul

Neîncrederea este convingerea greşită că toţi ne înşeală. *Neîncrezător este* ***omul care după ce şi-a trimis sclavul după târguieli trimite pe un altul pe urma lui, ca să controleze cât a plătit***. În timpul călătoriei îşi păstrează banii la el (*în mod obişnuit, banii erau încredinţaţi unui sclav),* şi din *când în când se opreşte să-i numere ca să vadă câţi sunt*. ***După ce s-a suit în pat îşi întreabă nevasta dacă a încuiat lădiţa, dacă a pecetluit dulapul, dacă a tras zăvorul porţii de la ogradă***. Chiar dacă femeia îl asigură că a încheiat peste tot, omul neîncrezător *părăseşte aşternutul şi, aşa dezbrăcat şi desculţ, aprinde lampa, colindă şi cercetează fiecare locşor cu grijă.* Şi cu toate acestea, abia-l prinde somnul.

Cere ca dobânda să i se plătească de faţă cu martori, pentru ca datornicii să nu poată tăgădui condiţiile. ***Nu dă haina la curăţat meseriaşului celui mai priceput, ci aceluia care îl poate despăgubi mai bine*****.** Dacă vine cineva să-i ceară cu împrumut câteva pahare de argint, de obicei refuză; dacă este vorba de o rudă sau de un prieten apropiat, le împrumută, după ce a încercat mai întâi metalul în foc, după ce le-a pus pe cântar; parc-ar fi vrut şi o garanţie pentru ele. Porunceşte sclavului care duce paharele să nu meargă în urma lui, ci să treacă înainte, ca să fie cu ochii pe el, de teamă să nu fugă pe drum. *Celor ce au cumpărat un obiect de la el şi-i cer să precizeze locul unde să depună banii, nedispunând în momentul acela de timp, le răspunde: „Nu fi îngrijorat de acesta, căci te voi urma până vei găsi răgazul necesar”.*

---

[53] Legea prevedea la Atena ca fiecare cetăţean să-şi susţină singur dreptatea. Dar cei mai mulţi apelau la serviciile unui logograf, adică ale unui profesionist, care în schimbul unei retribuţii, redacta discursul, iar cel în cauză urma să-l înveţe în faţa forului judecătoresc.

Nesimţitul

Nepăsarea faţă de curăţenia propriului trup care produce altora dezgust se numeşte nesimţire. Nesimţitul este în stare să iasă la plimbare cu plăgi de lepră pe el, cu pete de pecingine sau ***cu unghiile murdare.*** Nesimţitul se justifică în faţa tuturor că *sunt boli moştenite*, că de ele au pătimit şi bunicul şi tatăl lui şi că fără semnele bolilor acestora cu greu ar putea cineva avea pretenţia că face parte in familia lui. Chiar dacă are bube la genunchi şi răni la degete, nu-i pasă. Le neglijează până nu se mai pot vindeca. Dinţii îi sunt negri şi găunoşi şi ţi-e greu şi cu totul neplăcut să stai în apropierea lui. ***Pe lângă alte cusururi îl are şi pe acela că-şi suflă nasul în timpul mesei(!?!) când vorbeşte te stropeşte, iar când bea sughite***; se culcă alături de nevastă pe un aşternut murdar, ***iar la baie îşi unge corpul cu un ulei rânced.*** Când toţi ascultă cântecul executat de flautistă, se trezeşte aplaudând, face zgomot, acompaniază în surdină şi *ocăreşte cântăreaţa că a sfârşit prea devreme.* ***Încearcă să scuipe pe deasupra mesei şi nimereşte pe paharnic drept în faţă*.**

Înfumuratul

Înfumurarea este goana după onoruri câştigate pe urma unor lucruri meschine. Înfumuratul este *omul care invitat la un ospăţ caută cu orice preţ să se aşeze în apropierea gazdei*. Îşi duce singur feciorul la templu la Delfi (sediul celui mai cunoscut oracol al lui Apolo) ca să-şi tundă pletele (era un obicei la vechii greci ca în pragul adolescenţei să-şi tundă pletele, închinându-le unei divinităţi, de cele mai multe ori zeului Apolo de la Delfi; ulterior, pe vremea lui Teofrast, obiceiul a fost abandonat din pricina dificultăţilor unei călătorii la Delfi. Înfumuratul prezentat de Teofrast ***persevera în vechiul obicei***). *Când sacrifică un bou, îl leagă de coarne cununi mari şi atârnă căpăţâna animalului de stâlpul porţii, pentru ca cei veniţi să-şi dea seama că a jertfit un bou.* Iar dacă aduce ca dar de închinare în templul lui Asclepios un deget de aramă, se duce zi de zi să-l împodobească cu cununi şi să-l ungă cu uleiuri parfumate.

Se tunde des, are grijă ca dinţii să-i fie albi, îşi schimbă hainele, deşi le-ar mai putea purta; se parfumează exagerat; ***la reprezentaţiile de la teatru îşi caută loc în apropierea tribunei oficiale.*** Are acasă şi o mică palestră cu nisip şi un loc amenajat pentru jocul cu mingea, loc pe care-l pune la dispoziţia sofiştilor (sofiştii – cei dintâi învăţaţi care pun problema cunoaşterii – erau propagatori ai unor teorii sociale pentru emanciparea individului din legăturile lui gentilice. Cu excepţia câtorva, aveau o concepţie

materialistă despre lume. Ei au inaugurat dialectica şi au rămas celebri prin latura negativă a activităţii lor: abuzul de permise false şi de silogisme greşite).

Cărpănosul

Cărpănoşia este lipsa de generozitate în faţa cheltuielilor. Cărpănosul este omul care după succesul repurtat la concursurile tragice (în calitate de organizator al corului şi al reprezentaţiei dramatice) consacră zeului Dionisos o placă de lemn pe care şi-a gravat doar numele lui. ***Cu prilejul cotizaţiilor făcute în adunarea poporului, cărpănosul părăseşte locul fără să scoată un cuvânt***. *Când îşi mărită fata, vinde carnea animalelor aduse jertfă, afară de cea rezervată preoţilor, iar pe servitorii tocmiţi cu acest prilej îi angajează cu hrana de acasă.*

Când comandă corabia pe care el însuşi a avut sarcina s-o echipeze[54], se culcă pe punte pe aşternutul cârmaciului, în timp ce pe al lui îl pune la păstrare. ***La sărbătoarea Muzelor (sărbătoare consacrată şcolii, prilejuind jocuri şi sacrificii organizate prin cotizaţiile elevilor) de teamă de nu plăti taxa impusă, nu-şi trimite copiii la şcoală, pretextând că sunt bolnavi.*** Aduce el de la piaţă carnea şi legumele, pe care le ascunde în faldurile veşmântului. ***Zărind de departe pe un prieten cu care a avut prilejul să stea de vorbă mai înainte şi care face o colectă de bani, se abate din drum, ocoleşte şi se duce acasă.***

Nevestei nu-i ia slujnică, măcar că i-a adus o zestre mare, ci-i tocmeşte o fetiţă care s-o însoţească. ***Cărpănosul poartă o încălţăminte peticită, dar susţine că e tot atât de bună ca şi una nouă***. Dimineaţa, deretică singur prin casă şi face paturile. Când vine la teatru, se aşează pe o haină veche şi întoarsă pe jos, pe care şi-a adus-o singur.

Lăudărosul

A fi lăudăros înseamnă a face caz de calităţi inexistente. *Lăudăros este omul care se aşează pe digul Pireului (digul portului, loc obişnuit de plimbare pentru atenieni) şi înşiră străinilor că a investit sume mari în împrumuturi maritime, arată amănunţit ce profituri pot rezulta de pe urma unor astfel de treburi, câtă avere a realizat şi ce pagubă a avut, iar în timp ce spune aceste enormităţi îşi trimite sclavul să ridice bani de la bancă, deşi nu are nici o depunere.*

Călătorind pe mare, e în stare să-şi amăgească tovarăşul de drum, spunându-i că a *participat la expediţie alături de Alexandru*

[54] Echiparea sau întreţinerea unei corabii cu cheltuieli proprii sau în comun era o sarcină impusă de cetate cetăţenilor înstăriţi.

Macedon, că s-a bucurat de atenţii din partea lui, că la întoarcerea din expediţie a adus o sumedenie de cupe încrustate cu pietre preţioase, că pe meleagurile Asiei ai să găseşti meşteri mai iscusiţi ca cei din Europa. Toate acestea le debitează un om care n-a păşit nicicând dincolo de zidurile cetăţii lui. *Aminteşte că pe vremea când a bântuit foametea a cheltuit – dac-ar fi să i se dea crezare – peste cinci talanţi cu concetăţenii lui săraci, pe care nu s-a îndurat să-i lase fără ajutor.*

Aflându-se în mijlocul unor necunoscuţi, îndeamnă pe unul dintre aceştia să-i facă favorul de a socoti cu pietricele ce sumă a cheltuit, şi pune o parte din acestea pe seama unor pretinşi datornici, pentru a fi mai uşor de crezut. Calculând astfel, cheltuielile se ridică la zece talanţi. Adaugă însă că aceste cheltuieli n-a fost prevăzut decât ajutorul dat prietenilor, că n-a ţinut socoteala de cheltuielile impuse de echiparea corabiilor sau alte sarcini publice.

Se îndreaptă apoi spre cei ce vând cai şi se preface că ar vrea să cumpere şi el unul. *Ajungând în dreptul prăvăliilor cu îmbrăcăminte, cere haine care să nu coste mai mult de doi talanţi şi la urmă îl ceartă pe sclavul care îl însoţeşte că n-a luat banii cu el.* ***Deşi stă în chirie, încearcă să-l convingă pe cel ce nu-l cunoaşte că locuieşte în casa lui părintească şi că are de gând s-o vândă fiindcă e neîncăpătoare faţă de mulţimea musafirilor pe care-i primeşte.***

Îngâmfatul

Îngâmfarea înseamnă dispreţuirea tuturor celorlalţi, în afară de propria-ţi persoană. Îngâmfatul este omul care *spune celui ce vine să-i vorbească că nu poate fi disponibil decât după masă, la ora plimbării*. Mergând pe stradă, expediază fără prea multă bătaie de cap pricinile în care a fost desemnat arbitru (în mod obişnuit, şedinţele se ţineau în templu). *Când este numit într-o slujbă publică, refuză sarcina şi susţine sub prestare de jurământ că nu dispune de timp* (cetăţeanul desemnat să îndeplinească o sarcină de interes public putea invoca o boală, o călătorie pentru a fi eliberat de obligaţii, dar trebuia să-şi susţină declaraţia prin jurământ). Când dă un ospăţ pentru prietenii săi, nu se aşează la masă, ci porunceşte unuia dintre oamenii lui să le poarte de grijă. Dacă e vorba să viziteze pe cineva, trimite vestea mai întâi (!). *În corespondenţa pe care o întreţine nu întrebuinţează formulele obişnuite, ca de pildă „mi-ar face plăcere”,* ci scrie: *„Pretind să se execute”, „Am trimis la tine ca să ia”, „Cât mai urgent”.*

Laşul

Laşitatea pare să fie o slăbiciune a sufletului, provocată de frică. Laş este omul care, călătorind pe mare, ridică ochii spre cer şi întreabă pe cârmaci dacă e cu putinţă să se avânte în larg (departe de ţărm, navigaţia devenea periculoasă, din pricina furtunilor) şi ce-au prevestit zeii. Tovarăşului de drum îi destăinuie că l-a cuprins spaima în urma unui vis. *Pornind la război şi aflând că s-a dat ordin ca pedestrimea să iasă la atac, laşul cheamă oamenii din aceeaşi trupă cu el şi îi îndeamnă să stea pe lângă el, atenţi la fiecare mişcare, pretextând că nu poate recunoaşte uşor pe vrăjmaşi.* ***Când aude strigăte şi vede soldaţii prăbuşindu-se la pământ, destăinuie celor din jur că a plecat în grabă mare şi a uitat sabia***; apoi o ia la fugă spre cortul lui şi dă poruncă sclavului să observe în ce parte se află duşmanii. ***În acest timp îşi ascunde sabia sub pernă, iar apoi îşi iroseşte vremea prefăcându-se că o caută prin cort*****.** *Dacă zăreşte vreun prieten rănit, îi iese în cale, încearcă să-l îmbărbăteze, îl ridică pe sus şi-l duce în cort. Aici îi dă îngrijirile necesare, îl şterge de sânge, se aşează alături de el* ***şi-i apără rana de muşte. Şi nu e lucru pe care să nu-l facă, numai şi numai să nu dea ochii cu vrăjmaşii.***

Când trompetul a sunat marşul de război, laşul strigă din cort: „Mânca-te-ar corbii, că nu dai pace omului să adoarmă din pricina semnalelor tale atât de dese”. **Mânjit cu sângele scurs din rănile altuia, aleargă înaintea celor ce se întorc din luptă şi povesteşte că „şi-a salvat prietenul, punându-şi viaţa în mare cumpănă”.** Apoi însoţeşte pe cunoscuţii şi concetăţenii rănitului până la patul lui de suferinţă şi nu uită să spună fiecăruia cum l-a dus în cort pe braţele lui.

Oligarhul

Starea de spirit oligarhică ar putea fi caracterizată ca dorinţa de a te impune, în vederea obţinerii puterii şi a unor câştiguri*.* Poate fi numit oligarh omul care la propunerea Adunării Poporului (organul suprem de conducere a statului, ce hotăra asupra problemelor fundamentale ale cetăţii: pacea, războiul, aprovizionarea oraşului cu alimente, dările de seamă ale magistraţilor ieşiţi din funcţii şi altele) de **a fi supuse discuţiei persoanele care vor îngriji împreună cu arhontele de pregătirea unei ceremonii**, *se înfăţişează cu pretenţia ca* **viitorii aleşi să se bucure de puteri depline***.* Apoi, dacă s-au făcut zece propuneri, el are pregătită replica: „Este de ajuns un singur om, numai să fie un om adevărat” şi spune aceasta bazându-se pe singurul vers din Homer pe care-l

cunoaşte: „Rău e când domnii sunt mulţi, numai unul să fie-ntre oameni, poruncitor şi stăpân...”.

De celelalte versuri ale lui Homer nici n-a auzit măcar. Fără îndoială că are la îndemână formule de felul acesta: „Avem datoria de a ne întruni noi între noi, spre a hotărî cele necesare; **să ne descotorosim odată de gloată.** În felul acesta, **nu vom mai fi nici ocărâţi de mulţime, nici copleşiţi de onoruri.**

Oligarhul iese la plimbare numai la ora mesei. Poartă mantia frumos prinsă pe umăr, are barba tăiată potrivit şi unghiile deosebit de îngrijite. Păşeşte brav şi declară pe un ton emfatic: „Viaţa în cetate a devenit de nesuferit din pricina delatorilor (deletorii se îndeletniceau cu denunţarea persoanelor care adunaseră averi pe căi nepermise). **Adaugă de asemenea: „Mă surprinde faptul că mai sunt pe lume oameni care umblă după demnităţi publice. Ce urmăresc, ce interese au? Recunoştinţa celor mulţi?** Aceştia sunt totdeauna de partea celor ce dau sau împart mai mult”.

În adunare, **oligarhului îi este ruşine să stea alături de un sărac.**

Bârfitorul

Bârfeala este năravul care te împinge să-i defăimezi pe alţii. *Dacă întrebi pe bârfitor „Ce zici de cutare”, îţi va răspunde: „Voi face începutul la fel cu cei ce întocmesc genealogii, amintind mai întâi de neamul din care se trage.* Tatăl lui purta la început numele de Sosias, apoi, în vremea cât a făcut serviciul militar, şi-a schimbat numele în Sosistratos *(numele pe care bârfitorul îl atribuie victimei sale sunt un indiciu că acesta fusese eliberat din situaţia de sclav).* Mama lui este o tracă de neam mare (femeile din Tracia erau considerate printre femeile cele mai libere ca mod de a se comporta). În ţara lui, femeile cu un astfel de nume sunt socotite de neam, iar el, descendentul unor astfel de părinţi, e un netrebnic şi un decăzut.

Când i se adresează cineva, cerându-i să-i spună ce ştie despre femeile care locuiesc într-un loc oarecare, **este în stare să răspundă astfel: „Le ştiu bine şi nu mă pot înşela”.** *Apoi dă amănunte: „Sunt dintre acelea care-i trag de mânecă pe trecători*”, sau „**Femeile acele îşi ridică poalele. Eu nu-ţi spun vorbe goale. Ele se dau în drum ca nişte căţele. Într-un cuvânt, toate sunt puse să vâneze bărbaţii şi când bate cineva în poartă sar chiar ele să deschidă.**

Dacă unul bârfeşte, bârfitorul se aliază cu el. „Pe acest om l-am urât mai mult decât pe oricare altul. E respingător ca înfăţişare, iar ca răutate nu are pereche. Vrei o dovadă? Nevestei, cu toată zestrea pe care i-a adus-o şi care se ridică la atâţia şi atâţia talanţi, şi

cu toate că i-a dăruit un fiu, îi dă trei bănuţi de aramă drept cheltuială pe zi şi **o sileşte să se scalde în apă rece şi în ziua lui Poseidon** *(femeia tratată astfel era considerată ca o sclavă, întrucât numai sclavele se îmbăiau în apă rece. Sărbătoarea lui Poseidon era celebrată în cursul lumii ianuarie). Dacă cel ce stă alături de el se ridică să plece, e în stare să-l vorbească de rău. Şi, o dată făcut începutul, nu-i vine greu să bârfească întreaga familie*. **Vorbeşte de rău prietenii şi rudele, nu-i iartă nici pe morţi (defăimarea morţilor era o atitudine condamnată prin lege).**

Această comportare a lui o numeşte sinceritate, spirit democratic şi libertate şi nu cunoaşte desfătare pe lume mai mare ca aceasta. *Această poftă de bârfeală supără pe oameni şi-i scoate din sărite.*

Mediocrul - Prietenul celor netrebnici

Prietenia cu cei netrebnici dovedeşte o înclinare către stricăciune. **Prietenul celor netrebnici este omul căruia îi place să-şi ducă viaţa în mijlocul celor care, suferind o condamnare într-un proces, au fost supuşi degradării civice**. El consideră că în preajma acestor oameni **poţi dobândi o experienţă mai vastă**. Când vine vorba despre netrebnici, el argumentează că toţi oamenii sunt la fel. Este plin de ironie faţă de omul moral, iar **despre netrebnic afirmă că este un om lipsit de prejudecăţi**. *Dacă un netrebnic este acuzat, el recunoaşte că societatea are dreptate când îl osândeşte pentru unele din păcatele lui. Celelalte păcate nu i le recunoaşte*. **Crede despre ticălos că e inteligent, că are dragoste pentru prieteni, că e priceput, că n-a întâlnit unul mai capabil decât el.**

Este binevoitor faţă de netrebnicul ce se apără în faţa adunării *sau când acesta apare în faţa tribunalului*. **E în stare să spună apărătorilor dreptăţii că nu omul trebuie judecat, ci acţiunile lui**. Şi *adaugă că* **netrebnicul veghează ca un câine neadormit la apărarea intereselor poporului.**

Cel căruia îi place tovărăşia cu cei netrebnici se erijează în apărătorul lor când sunt acuzaţi de afaceri dubioase. Iar dacă este judecător într-un proces este în stare să interpreteze în sensul cel mai rău acuzaţiile părţilor. Într-un cuvânt, **tovărăşia cu cei netrebnici dovedeşte adevărul proverbului care spune că cei ce se aseamănă se adună.**

Calicul

Calicia constă în urmărirea unor câştiguri înjositoare. *Calic este omul care* nu pune la dispoziţia oaspeţilor pâine îndeajuns.

Este omul în stare să ia bani cu împrumut de la cineva care se află găzduit la el. **Când împarte carnea la o masă, spune că celui ce împarte i se cuvine o porţie dublă şi face întocmai cum a spus. Când are vin de vânzare, prietenilor le vinde vinul amestecat cu apă.** Se duce cu copiii la teatru numai când organizatorii lasă intrarea liberă. Plecând din cetate într-o delegaţie cu caracter oficial, lasă acasă diurna de deplasare pusă la dispoziţie de cetate şi se împrumută cu bani de la ceilalţi membri ai delegaţiei. Sclavului însoţitor, îi dă o povară mai mare decât aceea pe care o poate duce, iar de mâncat îi dă mai puţin decât oricare altul. Pretinde o parte din darurile delegaţilor şi apoi le vinde. **Când se află la baie şi vrea să se ungă cu uleiuri parfumate, se adresează sclavului, imputându-i că a cumpărat un ulei rânced numai şi numai ca să ia din uleiul vecinului**. Dacă slujitorii lui au găsit întâmplător pe stradă bănuţi de aramă, e capabil să ceară partea ce i se cuvine, susţinând că zeul Hermes e binevoitor cu toţi.

Calicul nu dă haina la spălat şi împrumută pentru el o alta, de la un cunoscut; **o ţine la el, tot amânându-i înapoierea, până într-o zi, când îi este cerută***. Şi mai pune la cale şi alte lucruri de felul acesta*. Raţiile cuvenite sclavilor le măsoară cu zgârcenie şi se serveşte de o măsurătoare ruptă, având grijă să n-o umple bine. Când i se pare că un prieten vrea să-i vândă vreun obiect cu un preţ scăzut, îl cumpără, dar are grijă să-l dea mai scump. *Când are de achitat o datorie de treizeci de mine, o restituie reţinând din ea patru drahme.*

Dacă din întâmplare s-au îmbolnăvit copiii calicului şi nu se pot duce la şcoală, scade o sumă proproţională din taxa la care e obligat, iar în cursul lunii februarie când sunt multe sărbători, nu-i trimite la şcoală, numai ca să nu plătească. *Atunci când pregăteşte un banchet prin contribuţia participanţilor*, cere o parte pentru sclavii lui *şi ţine cont de cele mai mici lucruri procurate* de el, ca lemne, linte, sare şi *chiar şi de undelemnul turnat în opaiţ.* Dacă un prieten de-al lui este pe punctul de a se însura sau de a-şi căsători fiica, calicul are grijă să plece de acasă mai devreme, spre a nu fi obligat să-i facă dar de nuntă. **Ia de la prieteni cu împrumut obiecte pe care nu numai că nu le mai cere nimeni înapoi, ci chiar dacă le înapoiază proprietarului, acesta refuză să le mai primească.**

Prost-crescutul

Căutând o definiţie pentru proasta-creştere, am putea spune că **este o comportare supărătoare, dar nu dăunătoare***.* Prost crescut este **cel care intră în casa omului îndată ce a adormit şi-l trezeşte ca să-i spună ceva.** Dacă eşti pe punctul de a porni

într-o călătorie, se întinde la vorbă cu tine şi te face să întârzii. **Celor ce vin în vizită la el le recomandă să-l aştepte până se va întoarce de la plimbare**. **Omul prost crescut ia copilul din braţele doicii, îi dă în gură resturi mestecate de el mai întâi, îl alintă strângând din buze şi-l numeşte „odorul tatei”.**

Când se află la masă povesteşte că a luat un elebor (plantă cu efect purgativ, bună şi ca leac împotriva nebuniei) că l-a servit de minune şi că fierea evacuată o dată cu resturile era mai neagră ca sosul din farfurie. **Omul prost crescut e în stare să întrebe de faţă cu sclavii: „Măicuţă, ce-ai simţit şi ce zi era când te-au cuprins durerile naşterii şi m-ai adus pe mine pe lume?”** În locul mamei, răspunde tot el, că la naştere a simţit bucurie, şi durere şi că anevoie poţi afla pe lume un om care să nu fi avut parte de amândouă.

Când e invitat la un ospăţ, povesteşte că are acasă un rezervor cu apă rece, o grădină cu belşug de zarzavaturi fragede, un bucătar nespus de dibaci în pregătirea bucatelor, casa lui geme de musafiri, iar prietenii pe care-i are sunt la fel cu un butoi fără fund. *Nu-i poate mulţumi, oricâte atenţii ar avea faţă de ei.* **Atunci când are el prilejul să ofere un ospăţ, nu mai conteneşte lăudându-şi bufonul pentru ghiduşiile lui.** Ţinând în mână paharul, îşi îndeamnă invitaţii să bea, dându-le asigurări că s-a îngrijit ca petrecerea lor să fie cât mai reuşită, că **e de ajuns un singur semn din partea lor pentru ca sclavul să şi alerge la prăvălia „negustorului de fete”.**

9. Tehnică psihologică şi trăire duhovnicească în demersul pastoral

- Importanţa metodologiei în colocviul pastoral -

Problema metodei (sau a tehnicilor) de acţiune pastorală în relaţiile interpersonale este evaluată diferit de nenumăratele şcolile psihologice existente. Dacă pe de o parte sunt ***acele curente de gândire care supraevaluează importanţa aparatului tehnic*** (conferind o importanţă absolută schemei de intervenţii a interlocutorului, folosirii unor instrumente etc.), pe de alta, sunt ***acelea care subevaluează aspectul metodologic*** negând posibilitatea identificării unor ***piste operative concrete***. Vom oferi câteva reflecţii care urmăresc să pună în valoare atât potenţialul tehnicilor colocviului pastoral, cât şi limitele lui.

1. Valoarea şi limitele tehnicilor de acţiune pastorală

Aruncând o privire sintetică asupra bibliografiei privitoare la raportul psiho-pastoral în diferitele lui finalităţi (terapeutică, educativă, de consultare pastorală), se observă o multitudine dezorientantă de tehnici metodologice şi ***o scăzută importanţă acordată dispoziţiilor interioare ale preotului***. Nu trebuie, deci, să ne situăm nici de partea celor care manifestă o încredere exagerată în tehnici, nici a celor care le exclud complet, în numele unui aşa-zis ***spontaneism***, ci trebuie să precizăm locul pe care tehnicile trebuie să-l aibă întrun raport pastoral autentic. Astfel vom analiza natura tehnicilor şi funcţia pe care ele le au, precum şi atitudinea pe care preotul trebuie să o asume întrun colocviu pastoral.

Simpla aplicare a anumitor reguli nu este nicidecum suficientă pentru a garanta eficacitatea unui colocviu pastoral. De aceea, este greşită tactica de a învăţa, la nivel descriptiv, prin exerciţii practice, tehnica colocviului pastoral, fără a o insera în contextul principiilor care o justifică şi fără a ilustra dispoziţiile de fond interioare din care ea se naşte şi cărora ea trebuie să le servească drept instrument. ***Tehnica este necesară, dar este ambivalentă, duplicitară.***

În alte sectoare ale existenţei decât cel al raporturilor interumane, semnificaţia tehnicilor este uşor de definit. Prin definiţie, tehnica presupune o multitudine de mijloace, alese în mod liber, care garantează o anumită funcţionalitate operativă. A aplica acest concept la raporturile interpersonale ar echivala cu considerarea persoanelor drept obiecte. În plus, ar rezulta practic imposibil de utilizat „tehnica”, dată fiind continua şi inevitabila interacţiune care animă o întâlnire duhovnicească dintre un preot şi un credincios, determinând într-un mod mai mult sau mai puţin conştient, reacţiile reciproce ale celor doi interlocutori.

Rezultă deci că în ştiinţele umane noţiunea de „tehnică" de intervenţie are o dublă conotaţie: pe de o parte ea e necesară, pe de alta este ambivalentă. Este necesară pentru că experienţa imediată a preotului psiho-terapeut nu este separabilă de activitatea discursivă şi operativă concretă, adică de o tehnică conştientă pe care o aplică în situaţiile concrete şi în care experienţa însăşi se exprimă într-un mod mai autentic decât în tumultul emoţiei. În acest caz, ***tehnica este realmente expresivă şi creatoare a unui raport uman interpersonal pozitiv.*** Ea, cu toate acestea, este însă ambivalentă, deoarece orice activitate tehnică, ***fie ea la nivel de raţiune, fie pe plan operativ, creează o diafragmă*** între preotul terapeut şi realitatea imediată. Tehnica îi obiectivizează (într-un anumit sens) pe cei doi interlocutori, are tendinţa de cuantifica dinamismul relaţiilor interpersonale. Această ambivalenţă este atât de conaturală tehnicii aplicate relaţiilor interpersonale, încât nu poate fi eliminată. Unica condiţie eficace pentru a reduce la minim ambivalenţa ei este ***gradul de armonie şi de fuziune dintre gândirea tehnică şi realitatea imediată***.

a. **Rolul tehnicii în psihologia lui Karl Rogers**

Analizând evoluţia gândirii lui Karl Rogers şi practica terapeutică corespunzătoare ei, observăm că, sub aspectul folosirii tehnicilor, psihologia pastorală a trecut prin intermediul a diferite stadii care pot să fie astfel sintetizate:

- Iniţial acesta ***a oferit o mare importanţă aparatului tehnic***, considerând tehnica absolut necesară pentru a structura corect o relaţie interpersonală şi pentru a facilita procesul terapeutic;
- Într-un al doilea moment, ea ***a accentuat importanţa dispoziţiilor interioare ale preotului*** psiho-terapeut punând în umbră tehnicile;
- În sfârşit, ea a declarat în mod răspicat că tehnicile au doar ***o importanţă relativă***, având valoare doar ***în măsura în care servesc pentru a comunica credinciosului stările interioare ale terapeutului.***

Se poate afirma că actualmente ***K. Rogers oferă maximum de relevanţă personalităţii terapeutului şi dispoziţiilor sale interioare***, în timp ce ***tehnicilor le conferă doar un rol pur funcţional, acela de a vehicula şi exprima într-un mod de adecvat şi eficace dispoziţiile lui interioare.*** În metoda rogersiană aparatul metodologic este simplu şi flexibil, coerent şi eficace; stilul şi forţa intervenţiei sunt foarte importante, poate sunt mai importante chiar decât conţinutul mesajului, întrucât ele transmit dispoziţiile interioare ale terapeutului, condiţia absolut necesară şi suficientă a terapiei.

Dacă, pe de o parte, Rogers consideră că tehnicile nu sunt strict necesare în relaţia pastorală, pe de alta el susţine cu fermitate necesitatea ca ***terapeutul să ştie să-şi exprime şi să comunice în mod eficace propriile dispoziţii interioare***. Se poate întâmpla ca aceste dispoziţii sincere şi autentice să fie exprimate de terapeut într-un mod inadecvat, ambiguu, fapt ce paralizează comunicarea unor trăiri duhovniceşti ce ar putea avea efect terapeutic asupra credinciosului.

b. Adaptarea la situaţie

Cel care activează în domeniul pastoral ştie că dacă doreşte să-şi expună şi înregistreze minuţios comportamentul din timpul unui dialog pastoral, nu va reuşi să-l traducă în termeni de „tehnică” sau să-i facă o descriere analitică exhaustivă. El e conştient de faptul că ***la baza propriului comportament stă un factor greu de înregistrat***, care se situează în punctul de întâlnire dintre modul de a percepe situaţia şi aparatul tehnic din care el se inspiră. El ştie că propriile intervenţii verbale sau nonverbale sunt caracterizate de o continuă mişcare, pentru a se adapta la situaţia fluidă concretă. Acest mod concret de a acţiona este analizat din exterior. Numai cel care conduce colocviul hrănindu-se din propria experienţă interioară poate să perceapă ***forţele şi orientările care se trezesc în el*** şi care-l fac să asume atitudini care însoţesc, urmează şi sunt determinate clipă de clipă de starea sufletească a interlocutorului.

2. Nondirectivitatea

În prezentul paragraf ne oprim asupra conceptului de nondirectivitate cum a fost formulat şi înţeles de K. Rogers, în raport cu activitatea terapeutică. Prin termenul de „*non-directive therapy*” el vrea să definească o atitudine specifică pe care preotul terapeut trebuie să o aibă în faţa credinciosului: este vorba de ***o atitudine pe baza căreia preotul refuză să orienteze persoana întro direcţie predeterminată şi evită să-l conducă pe individ, să gândească sau acţioneze în locul lui, potrivit unei reţete sau scheme universale.***

Acest aspect negativ din definirea nondirectivităţii trebuie corelat cu cel pozitiv care s-ar putea exprima astfel: asumând o atitudine nondirectivă, preotul îşi mărturiseşte în mod practic propria încredere în capacitatea de auto-direcţionare cu care fiecare persoană umană este dotată de Dumnezeu.

Termenul non-directivitate, poate fi înţeles şi în moduri foarte diferite de acela al lui K. Rogers. Un alt autor, Y. Saint-Arnaud, sugerează ca ***preotul psihoterapeut să maturizeze în sine o dispoziţie de fond din care să izvorască în mod natural atitudinea non-directivă.*** El numeşte această dispoziţie ***ignoranţă creativă***. Această ignoranţă se referă la sectorul perceptiv al interlocutorului, adică la ***semnificaţia pe care situaţia expusă o are pentru el***. Ea nu se referă, bineînţeles, la ***adevărul care trebuie proclamat, valorile care trebuiesc propuse, riscurile în care persoana ar putea să naufragieze, indicaţiile operative care se emană inevitabil din dialog.*** Dacă preotul este „ignorant” din punctul de vedere al acestor conţinuturi, nu poate nicidecum califica această ignorantă drept „creatoare”.

Altă atitudine greşită în aplicarea nondirectivităţii este aceea de a o considera drept pură tehnică. Dintr-un sondaj realizat în clerul Episcopiei de Montreal, a reieşit că majoritatea preoţilor care simpatizează şi aplică colocviul nondirectiv, ***se preocupă mai mult de a învăţa aparatul metodologic decât să maturizeze ei înşişi dispoziţii de fond în primirea acceptarea credincioşilor***. Cercetarea a evidenţiat că acest mod mecanic de a aplica nondirectivitatea îl conduce pe preot să fie în mod practic, paradoxal, foarte directiv.

Nondirectivitatea trebuie să se nască dintr-un mod de a fi al preotului şi dintr-o convingere profundă a lui, şi nu este rodul unei învăţări mecanice, fapt reconfirmat de atâtea ori de Rogers. Interpelat într-un interviu pentru ca să specifice condiţiile

necesare pentru a face operantă nondirectivitatea şi pentru a evita abuzurile facile la care ea se pretează, răspunse: „De fapt, eu consider că nondirectivitatea nu poate să fie eficace decât atunci când face parte integrantă din filozofia (şi viziunea despre viaţă a) persoanei care o aplică. Nu este vorba, de fapt, de o tehnică care s-ar putea în mod simplu învăţa, adopta şi apoi respinge. Dacă cineva o utilizează ca o ustensilă oarecare, există riscul de a se bloca în ea. Eu cred că trebuie să o utilizăm cu precauţie şi să pregătim lumea mai înainte de a-i permite să facă această experienţă”.

3. Intervenţiile inadecvate

Păstrând în atenţie principiile de inspiraţie şi indicaţiile metodologice prezentate până acum, vom ilustra câteva forme de intervenţie care nu aplică în practică orientările propuse. Este vorba de modalităţi des întâlnite în orice tip de relaţie interpersonală (de la simpla conversaţie prietenească până la şedinţele psihoterapeutice sau la colocviul pastoral). Nu vrem să calificăm drept dăunătoare orice tip de intervenţie care va fi analizată, ci şi doar să le arătăm ca fiind ***incoerente cu conceptul pozitiv de „personalitate” propus de psihologia umanistă*** şi contrastant cu principiile operative propuse pentru colocviul nondirectiv.

Prezentăm deci şase tipuri de intervenţii pastorale greşite. La acestea vom adăuga o scurtă prezentare de tipul intervenţiei considerată adecvată şi care va fi clasificată cu termenul de „comprensivă”, empatică. Pentru a expune mai clar semnificaţia diferitelor tipuri de intervenţie şi pentru a ne obişnui să distingem între ele, prezentul paragraf se va încheia cu câteva exemple practice pe diferite tipuri de intervenţie.

a. Replica estimativă

Acest tip de răspuns exprimă ***o opinie privitoare la meritul, utilitatea sau exactitatea a ceea ce credinciosul a afirmat***. Într-un mod mai mult sau mai puţin directiv şi explicit, preotul indică interlocutorului ***cum ar putea sau cum ar trebui să acţioneze***. Preotul ***pune deci situaţia expusă de către credincios în raport cu o serie de norme şi valori*** pe care el le ţine în mare stimă, şi alunecă, chiar dacă nu în mod explicit, în sfaturi şi indicaţii morale sau moralizatoare care ajung să fie considerate adevărate şi valide de către credincios.

b. Replica interpretativă

Într-un anumit sens, acest răspuns are ***scopul de a ajuta persoana să devină conştientă de situaţia în care se află,*** fiind vorba despre ***o formă de diagnosticare spirituală*** a situaţiei credinciosului. Într-un mod mai mult sau mai puţin explicit preotul îi indică individului ***cum ar putea sau cum ar trebui să re-examineze situaţia.***

În general credincioşii pun accent pe ceva anume, adică subliniază importanţa unui anumit aspect al dramei lor, acela care, potrivit judecăţii lor, este mai important. Acest accent se pune fie reflectând acel aspect, fie interpretând întreaga situaţie în lumina lui. Este clar, deci, că făcând astfel, preotul expune şi impune modul său personal de a vedea lucrurile.

c. Replica asigurativă

Recurgând la acest tip de intervenţie, preotul caută ***să infuzeze siguranţă în sufletul credinciosului,*** să-l ridice din anguoasă, să-l calmeze şi să-l consoleze. Indirect, preotul minimalizează reacţia credinciosului, prezentând-o ca disproporţionată la problemă şi poate chiar ca nejustificată. Cu acest tip de răspuns, ***preotul îşi propune să încurajeze subiectul***, să-l susţină cu o proptea care, de fapt, constă întro ***solidaritate emoţională*** (sau doar verbală, prin cuvinte generoase şi optimiste, dar adeseori pronunţate fără convingere interioară). El se forţează să-l asigure pe interlocutor, să-l consoleze, minimalizând drama expusă şi ignorând eventualele reacţii ale persoanei. Este evident că este vorba de ***o atitudine paternalistă*** care nu favorizează creşterea şi autonomia persoanei.

d. Replica - (de tip) interogatoriu

În general, această intervenţie constă în ***întrebări, mai mult sau mai puţin explicite, care urmăresc să descopere elemente noi,*** apte să verifice sau să aprofundeze situaţia expusă de interlocutor. În acest mod, preotul îl face să înţeleagă pe subiect că el poate şi trebuie să examineze mai de aproape diferitele aspecte ale problemei.

Cu un anumit tip de indivizi şi în determinate momente, poate să fie avantajos recursul la ***întrebări în scop informativ***, ***pentru a facilita expunerea a ceea ce ei intenţionează să comunice***. Însă dacă preotul recurge deseori, în special în primele întâlniri, la întrebări explicite, există riscul de a-l descuraja pe credincios, sau de a anula tentativele acestuia de a lua iniţiativa în comunicare, sau de a opri procesul de autonomizare. O întâlnire fundamentată pe întrebări se aseamănă mai mult unui interogatoriu decât unui colocviu pastoral. Preotul trebuie să evite în mod special să pună întrebări privitoare la realităţi de care persoana se ruşinează sau are dificultăţi să vorbească, întrucât ar provoca reacţii de apărare.

e. Replica rezolutivă (rezolvativă)

Unii preoţi sugerează după expunerea făcută de credincios, aproape instantaneu, o soluţie la problema propusă. Această reacţie este în mod clar directivă. ***Preotul are tendinţa să încadreze în anumite structuri problema prezentată de interlocutor, făcând presiune spre rezolvarea problemei întro anumită direcţie***. Adeseori, soluţia întrevăzută şi propusă este mai potrivită pentru persoana preotului decât pentru aceea a credinciosului. Uneori această atitudine poate să derive dintr-o convingere sinceră de a face ceva util, dar cel mai adesea reprezintă un mod elegant de a închide cazul şi de a încheia discuţia. Este evidentă în această situaţie amprenta de autoritarism şi nota de directivitate.

f. Replica de confruntare

Uneori preotul consideră că poate să favorizeze înţelegerea de către credincios a situaţiei sau poate crea o stare de suflet aptă să depăşească dificultăţile, ***expunând experienţe proprii*** (sau a altor persoane) mai mult sau mai puţin similare celei prezentate de credincios. Pe lângă a indica un scăzut indice de ascultare empatică din

partea preotului, această intervenţie nu respectă principiul fundamental potrivit căruia ***orice experienţă este irepetabilă sub aspectul ei subiectiv.*** Pentru aceasta, experienţa trăită de un altul, chiar dacă din punct de vedere exterior este identică cu cea a credinciosului, îi este acestuia total străină în nucleul ei intim, pentru că nu este lecturată prin intermediul propriei personalităţi.

***

Cele şase atitudini enumerate mai sus sunt inspirate dintr-un principiu de bază: acela de ***a oferi credinciosului ceva valid din experienţa duhovnicească a preotului***. Preotul trebuie să evite să demonstreze neîncredere în resursele altuia. Nu trebuie să-i fie expuse interlocutorului structuri pentru a se înţelege pe sine, în loc să i se ofere elementele de la care el însuşi să-şi dobândească cunoaşterea de sine. Când preotul asumă această atitudine se vorbeşte de comportamente structurante, care denunţă prezenţa nesiguranţei în sine însuşi în faţa problemelor puse şi constituie un act de neîncredere în posibilităţile subiectului de a-şi rezolva problemele, blocând libera expresie a stării lui de suflet.

Adeseori este vorba despre ***proiecţia nevoilor nesatisfăcute ale preotului asupra interlocutorului*** mai mult decât preocuparea pentru soarta credinciosului. Ne aflăm deci în faţa unui sistem inspirat din nevoia de a crea şi de a menţine o poziţie de siguranţă. Preotul menţine subiectul întro stare de dependenţă, pentru a controla situaţia. Interlocutorul se autoiluzionează că va găsi ceea ce caută încredinţându-se autorităţii preotului şi renunţând să-şi asume responsabilitatea de decizie şi să înceapă procesul de dezvoltare a propriei autonomii.

4. Răspunsul comprensiv

Când preotul intervine, după ce a ascultat şi a înţeles cu empatie drama credinciosului, raportându-se la el cu sinceră acceptare şi autenticitate, este uşor ca el să reuşească să formuleze un răspuns comprensiv, înţelegător, empatic. Cu acesta preotul relevă şi reflectă credinciosului adevărata dimensiune a situaţiei lui, pătrunde semnificaţia afectivă şi personală a comunicării. Acest răspuns este perceput de credincios ca rezultatul unei afectuoase atenţii a preotului, interesat să ***înţeleagă în mod corect semnificaţia situaţiei şi să desprindă componenta ei afectivă,*** chiar dacă ea nu este verbalizată.

Acum vom expune câteva cazuri pentru a ilustra în mod practic cele şapte tipuri de răspuns posibil.

O fată de 19 ani:

- *Vă spun că-l detest pe tatăl meu… îl urăsc, îl urăsc, îl urăsc! Şi fără nici un motiv. Tatăl meu este preot. Este un om drept şi bun. Nu m-a bătut niciodată şi în ciuda acestui fapt, faţă de el am un sentiment de refuz şi chiar o sete de violenţă, dar nu găsesc nici un motiv logic pentru a-l detesta. Ştiu că este foarte rău să-ţi urăşti tatăl, în mod special când nu ai nici un motiv. Asta mă preocupă foarte mult.*

1. Răspunsul estimativ

- Iată o problemă care trebuie rezolvată realmente. Raporturile dintre părinţi şi copii sunt un lucru foarte preţios nu doar la vârsta ta, ci şi pentru viitor, tocmai de aceea este necesar să ne preocupăm de stările tale…

2. Răspunsul interpretativ

- Înţeleg. Desigur că dumneavoastră vă reproşaţi acest fapt cu atât mai mult cu cât nu există nimic care să poată justifica sentimentele ce le aveţi. Dar, pe de altă parte, veţi descoperi că sub această ură se ascunde o anumită dragoste faţă de tatăl dumneavoastră. Această dragoste este demonstrată de sentimentul de vinovăţie ce-l aveţi.

3. Răspunsul asigurativ (reconfortant sau fortificant)

- Cred că toţi trecem într-o anumită perioadă a vieţii prin astfel de situaţii: ne detestăm unii pe alţii sau pe părinţii noştri. Este un fenomen foarte răspândit. Aparent, desigur, o mare parte dintre noi reuşeşte să găsească metode prin care să depăşească această perioadă.

4. Răspunsul interogatoriu

- Este important să descoperim cauza acestui sentiment. Vorbiţi-mi despre tatăl dumneavoastră, despre tot ceea ce gândiţi despre el. Dumneavoastră spuneţi că nu v-a bătut niciodată… Dar poate să se fi întâmplat ca el să vă fi împiedicat să faceţi ceva ce aţi fi dorit foarte mult. Nu vă amintiţi nimic de acest fel?

5. Răspunsul rezolutiv (rezolvativ)

- Aţi putea începe să vă gândiţi la bunătatea tatălui dumneavoastră, pe care chiar dumneavoastră îl definiţi „un om bun şi drept". Şi să încercaţi să demonstraţi această disponibilitate faţă de el, să vă arătaţi drăguţă în raport cu el.

6. Răspunsul de confruntare

- Da, mi-amintesc un caz ca cel al dumneavoastră. Şi-n acela era vorba de o tânără, care n-avea 20 de ani, care-şi ura tatăl...

7. Răspunsul empatic (sau înţelegător)

- Faptul de a experimenta fără nici o justificare acest sentiment vă creează un sentiment de zbucium interior…

Cazurile expuse succint mai jos fac referinţă la diferite situaţii pastorale. În primul exemplu este expusă intervenţia unui credincios urmată de diferitele posibile răspunsuri ale preotului, care sunt notate cu un anumit calificativ, care este în raport cu principiile colocviului nondirectiv. Terminologia nu o reflectă în mod exact pe aceea prezentată deasupra pentru a indica cele şapte tipuri de intervenţie.

Un tânăr:

- Părinte, când am aflat că ea mă părăseşte, m-am gândit chiar la ştreang. După aceea, m-am gândit să mă înrolez în regiunea străină, să plec undeva în război… să mor undeva departe dar să se vorbească de mine ca de un martir… Vroiam chiar să fac astfel. Să-i pară rău că m-a abandonat… să ştie cât de mult preţuiesc… Vă închipuiţi, acum se afişează cu un altul…

Posibilele răspunsuri ale preotului:

1. Răspuns directiv

- Trebuie să-ţi dai seama că făcând astfel îţi dăunezi ţie însuţi…

2. Răspunsul diagnostic

- Vă lipseşte simţul valorii personale…

3. Răspunsul interpretativ/critic

- Acest mod de a acţiona mi se pare că este dovada unei imaturităţi interioare…

4. Răspunsul moralizator

- Nu este oare rău să te gândeşti aşa de puţin la propria persoană?

5. Răspunsul dogmatizator

- *Acest mod de a reacţiona este oare expresia unei iubiri faţă de aproapele cum cere Biserica sau este o formă rafinată de iubire de sine?*

6. Răspunsul comprensiv

- Cu alte cuvinte, te-ai simţit atât de traumatizat şi atins în fibrele adânci ale sufletului tău de plecarea ei, că pe moment te-ai gândit la orice pentru ca să-ţi domoleşti durerea interioară…

***

Un alt caz este oferit de o doamnă care se găseşte în spital. Preotul, care nu o cunoştea înainte, se apropie de pat şi îi zice:

- ***Pot să fac ceva pentru dumneavoastră?***

Ea, într-un anumit sens incertă şi timidă, îi răspunde:

- ***Aş vrea să vă rugaţi împreună cu mine!***

Posibile răspunsuri ale preotului:

a) *Cu plăcere. Să-mi spuneţi, însă, care rugăciuni să le facem…* (el răspunde la conţinutul cererii, nu la setea de sentiment cu care cererea a fost făcută);
b) Uneori este dificil să găsim cuvintele potrivite pentru a ne ruga… (replică generalizatoare)
c) *Desigur, dumneavoastră aţi avut un anumit mod de a gândi, de a reflecta…* (răspuns interpretativ care conduce spre o diagnosticare a situaţiei)
d) *Păcat că nu învăţăm să ne rugăm când suntem sănătoşi; în momentele în care avem nevoie, nu mai reuşim* (Răspuns moralizator)

e) *Rugăciunea, când ne aflăm în momente dificile, reprezintă un optim ajutor pentru a crede* (Răspunsul dogmatizant şi generalizator)
f) *Simţiţi că dacă eu mă rog împreună cu dumneavoastră, v-aţi simţi mult mai bine…* (Preotul înţelege empatic şi reflectă starea de suflet a pacientei)

- Mâine voi fi operată şi-mi este frică…

Posibile răspunsuri ale preotului:

a) *Să punem aceste dificultăţi înaintea lui Dumnezeu prin rugăciune…* (neglijează sentimentele)

b) *Astăzi medicii sunt atât de competenţi, fapt pentru care nu trebuie să vă preocupaţi prea mult* (minimalizare);

c) *Multora le este frică mai înainte de a fi operaţi, chiar şi când este vorba despre o intervenţie de nimic...* (Răspuns generalizator)

d) *Vă este dificil să vă resemnaţi în faţa realităţii şi faţă de ceea ce v-a fost propus…* (diagnostic)

e) *Adeseori această frică îşi are originea în copilărie, derivă din amintiri sau drame ale copilăriei…* (Răspuns care interpretează)

g) *Gândul că veţi fi operată mâine, vă înspăimântă…* (Reflectă sentimentul)

- Resimt ca pe o vinovăţie faptul că acum nu mai am suficientă credinţă…

Posibile răspunsuri ale preotului:
a) *Dar nu numai dumneavoastră vi se întâmplă aceasta. Sunt destui oameni care în această situaţie n-ar mai putea să zică că au o credinţă puternică. Gândiţi-vă la Mântuitorul în grădina Ghetsimani.* (Răspuns generalizator)
b) *Nu este apoi aşa de grav să simţiţi dubii în această situaţie* (Răspuns minimalizator)
c) *Nu uitaţi că în Ghetsimani şi Hristos s-a rugat ca să nu mai fie nevoie să bea din acel potir…* (Răspuns dogmatizant)
d) *Ar trebui să vă gândiţi tot timpul la altceva şi să fiţi mai puţin suspicioasă în faţa acestei operaţii…* (Răspuns moralizator şi paternalist)
e) *Vă simţiţi aproape vinovată că în această situaţie credinţa dumneavoastră nu este suficient de puternică, nu vă ajută suficient...* (Reflectare a stării sufletului ei)

- Ce o să gândească despre mine Dumnezeu văzându-mă că îmi pierd puterea? Că nu îmi mai împlinesc datoriile faţă de El?

Acum preotul poate să aleagă între două intervenţii diferite:

1) Să reflecteze asupra sentimentului de nesiguranţă şi de angoasă al pacientei şi să zică:

- „*Dumneavoastră vă întrebaţi dacă Dumnezeu poate să vă acuze pentru angoasa şi frica pe care le experimentaţi în faţa operaţiei, pentru faptul că*

nu aveţi suficientă credinţă”. Dar acest fapt ar putea să nu corespundă adevăratei stări interioare a persoanei care ar putea să reacţioneze, zicând: „*Nu, cred că Dumnezeu mă consideră încă o creatură a Sa şi tocmai pentru că mă aflu în această stare de slăbiciune, mă va ierta*”.

2) Să răspundă la întrebarea concretă, cu ***un răspuns de credinţă***:

- Mă gândesc că rugăciunea lui Hristos din grădina Ghetsimani ne indică calea corectă de urmat în acest moment.

***

Acum avem în atenţie o doamnă bătrână, necăsătorită, care s-a angajat să-l îngrijească pe fratele ei în ultimii ani ai vieţii lui. Un an după moartea fratelui ei, ea cere să se întâlnească cu preotul. Începe printr-o ezitare:

- Domnule preot, mă tem că o să mă judecaţi, o să mă consideraţi poate chiar nebună. Dacă vă povestesc motivul pentru care am venit şi care mă supără.

Posibile răspunsuri ale preotului:

a) *Mulţi se tem că dacă îşi expun propriile probleme vor fi consideraţi deplasaţi de ceilalţi…* (replică generalizatoare)
b) *La vârsta dumneavoastră nu ar trebui să vă mai temeţi să vă exprimaţi liber propriile nevoi…* (replică moralizatoare)
c) *Puteţi să începeţi liniştiţi să vorbiţi, o să vedeţi că lucrurile vor merge de la sine.* (Răspuns directiv)
d) *Este vorba deci despre ceva care vă deranjează. Dar vă temeţi că o să vă judec… Staţi liniştită, nu e cazul…* (Răspunsul empatic)

- Nu mai reuşesc să depăşesc durerea cauzată de moartea fratelui meu!

Posibile răspunsuri:

a) *Mulţi au dificultăţi similare în astfel de situaţii…* (Replică generalizatoare)
b) *Poate este o caracteristică a personalităţii dumneavoastră de a nu reuşi să vă detaşaţi de persoane care au avut o semnificaţie relevantă în propria viaţă.* (Răspuns diagnostic)
c) *La distanţă de un an de un asemenea eveniment, ar trebui să începeţi să vă preocupaţi şi de alte lucruri* (Răspuns moralizator)
e) *Acesta nu este oare un indiciu clar al faptului că Dumnezeu a implementat foarte adânc în noi nevoia de a iubi?* (Răspuns dogmatizant)
f) *Poate că pot să încerc să găsesc o familie care vă va ajuta…* (Răspuns directiv)
g) *Vă simţiţi jenată de faptul că încă aveţi dificultăţi să acceptaţi moartea propriului frate…* (Răspunsul empatic)

- Pentru mine este ca şi cum viaţa nu ar mai avea sens…

Posibile răspunsuri:

a) *După dispariţia cuiva drag, adeseori suntem năpădiţi de astfel de gânduri…* (Răspuns generalizator)
b) *Acesta mi se pare un indiciu că vă gândiţi prea mult la propria persoană…* (Răspuns interpretativ-critic)
c) *N-ar fi mai bine oare ca dumneavoastră să vă ocupaţi mai puţin de trecut?* (Răspuns moralizator)
d) *Dumnezeu este un Dumnezeu al viilor, nu al celor morţi!* (Răspuns dogmatizator)
e) *Aveţi sentimentul că viaţa şi-a pierdut sensul pentru dumneavoastră*. (Răspuns empatic)

- Când mă-ntorc acasă am un sentiment de mare, mare gol interior…

Posibile răspunsuri ale preotului:
a) *Când o persoană iubită nu mai este printre noi, chiar şi casa pare că este pustie…* (generalizator)
b) *Cred că starea dumneavoastră de spirit este generată de faptul că vă gândiţi prea mult la propriul frate*. (Răspuns diagnostic)
c) *Trebuie să căutaţi să fiţi mai curajoasă*. (Răspuns moralizator)
d) *Şi astfel este goală casa când lipseşte o primire afectuoasă..*. (Răspunsul empatic.)

- Domnule părinte, dar o fi păcat dacă eu zic aceste lucruri?…

Răspunsurile preotului:
a) *Mă gândesc că, în realitate, poate fi chiar aşa, depinde de cum experimentaţi dumneavoastră interior această stare*. (Preotul se opreşte asupra conţinutului)
b) *Unii, în faţa a unor astfel de întrebări, disting între iubirea proprie şi păcat.* (Răspuns dogmatizator)
c) *Adeseori se nasc astfel de interogative în persoanele care au experienţa durerii…* (Răspuns generalizator)
d) *Oamenii care au preocupări duhovniceşti nu ar trebui să folosească atât de uşor termenul „păcat”…* (moralizator)
e) *Dumneavoastră aveţi impresia că trebuie să luptaţi împotriva propriei persoane şi vă temeţi să nu cădeţi astfel în păcat.* (Răspuns diagnostic)
f) *Vă temeţi că Dumnezeu vă va judeca aspru pentru că aveţi dificultăţi în a continua să trăiţi după moartea fratelui…* (Răspuns empatic)

Un ultim exemplu pentru a ilustra cel mai grav deserviciu pe care-l poate face preotul, în ciuda intenţiei pozitive, când este prea sigur de sine, este să recurgă la ***răspunsul estimativ***. Este vorba despre o tânără de 20 de ani, care de mult timp se gândeşte să intre în mănăstire, dar care are serioase dubii în privinţa vocaţiei ei.

Recurge deci la un profesor de religie care o apreciază mult, pe care ea însăşi îl apreciază mult, şi căruia îi mărturiseşte:

- Dumneavoastră ştiţi în mod cert, desigur, că eu am intenţia să intru în mănăstire. Aş fi atât de mulţumită să pot să vă vorbesc puţin despre vocaţia mea!

Preotul, care o cunoaşte ca o elevă foarte bună, continuă îndată:

- Ei bine, îmi face mare plăcere să te revăd. Chiar cunoscându-te doar de la şcoală, îndrăznesc să afirm, după convingerea mea, că eşti realmente potrivită pentru mănăstire. Da, da, nu trebuie să te roşeşti. Eu cunosc puţine fete care pot să intre cu atâta convingere în perioada de verificare anterioară călugăririi. Crede-mă, vei fi o călugăriţă de excepţie. Desigur este nevoie să răspunzi în mod necondiţionat la exigenţele vieţii religioase. Viaţa monahală presupune mari sacrificii. Dar cel care este generos, şi tu eşti, indubitabil, acceptă cu bucurie şi cu solicitudine „provocarea". Sunt sigur, vei corespunde deplin chemării divine. Dumnezeu te va binecuvânta şi întreaga ta viaţă va fi binecuvântată, ţi-o spun în mod sigur!

Este evident că tânăra nu a mai avut curajul să insiste asupra dubiilor ei, chiar dacă acestea au determinat-o să dorească întâlnirea cu profesorul de religie. ***Acest tip de intervenţie estimativă poate să creeze interlocutorului o siguranţă provizorie,*** dar nu va maturiza o stare a sufletului credinciosului. ***Dacă certitudinile, ezitările, dubiile, vor fi reprimate, iar nu rezolvate, mai repede sau mai târziu se vor întoarce vulcanic***, într-un mod mai acut, mai vijelios şi mai distructiv decât prima dată.

5. Formarea preotului pentru un colocviu pastoral adevărat

De curând, s-a introdus psihologia pastorală în *curriculum universitar* de pregătire pentru preoţie deoarece în ultimii ani a crescut interesul pentru ***psihologia aplicată la acţiunea pastorală.*** Fiind vorba despre o formare care trebuie să se traducă în mod direct în plan operativ, este clar că, pe lângă o expunere de principii psihologice inspiratoare a metodelor dialogului, este necesar să fie oferită preoţilor ***ocazia de a exercita în mod practic în seminarii şi în grupuri organizate această aptitudine.***

Ţările în care tehnicile psihologice ale lui K. Rogers sunt aplicate la pastorală sunt Anglia, Olanda, Franţa, Belgia şi Germania. Publicaţiile specifice pe această temă, organizarea de cursuri, seminarii, dezbateri, centrele de ajutor pastoral sunt nenumărate, chiar dacă insuficiente, pentru a satisface toate aşteptările şi necesităţile. Cea mai mare şi mai gravă lacună este reprezentată de lipsa cursurilor şi seminariilor practice de iniţiere a viitorilor preoţi la serviciul calificat şi preţios al „întâlnirii duhovniceşti" cu credincioşii. Această lacună este cu atât mai gravă cu cât pentru alte categorii de persoane (terapeuţi, psihologi clinici, psihoterapeuţi, consilieri, animatori de grup) care se dedică relaţiei de ajutore a semenilor este în act de mult timp o programă de pregătire teoretico-practică de excepţie. Criteriile care au determinat alegerea metodei sunt următoarele:

1) Metoda să fie inspirată dintr-un ***curent psihologic care are o concepţie pozitivă despre persoana umană***, pentru ca astfel să pună în valoare dimensiunea ei spirituală şi să fie deschisă spre valorile care-l transcend pe om;

2) Ca ***aparatul metodologic să fie simplu şi uşor de asimilat şi de cei care nu au foarte vastă pregătire în psihologie***. Aceste lucruri se întâlnesc în metoda psihologului american Karl Rogers, chiar dacă se impune să le integrăm cu noi tipuri de intervenţie şi să corectăm matricea lor imanentistă.

Acelaşi lucru s-ar putea zice de metoda idealizată de Robert Carcuf, care, în comparaţie cu K. Rogers se distinge printr-o mai mare organicitate în treceri şi se relevă mai incisivă în procesul de dobândire a atitudinilor constructive.

***

O Doamnă în vârstă de aproximativ 40 de ani merge să-l întâlnească pe un preot pe care l-a cunoscut cu un an în urmă. El o face puţin să aştepte, pentru că fiind Vineri, trebuia să slujească sfânta Liturghie. Dialogul lor, la biroul parohial, este următorul:

- ***Luaţi loc, Doamnă. Cum vă merge?***
- M-am calmat puţin în timpul slujbei. Poate vă amintiţi că în urmă cu un an mi-aţi spus că dacă voi avea nevoie, să vin la dumneavoastră, şi acum, când realmente sunt în derută, m-am gândit să dau curs invitaţiei.
- ***Îmi face plăcere să ştiu că vă pot fi util. Îmi pare însă rău că v-am făcut să aşteptaţi...***
- Am simţit că se prăbuşeşte întreg cerul peste mine când, joia trecută, când m-am întors din concediul petrecut în Thailanda cu soţul meu, la aeroport, fiul meu îmi spune că s-a iubit cu o fată iar părinţii ei l-au denunţat la poliţie... Părinte, spuneţi-mi ce trebuie să fac? Era un băiat de aur, nu ne-a creat niciodată nici o problemă, şi acum, aşa dintr-o dată... Ce să mă fac?
- ***Ei, mi se pare într-adevăr şocant ceea ce s-a întâmplat... e zguduitor să descoperi că fiul este altfel de cum credeai...***
- Şi sunt acum aşa de distrusă! Nu ştiu ce să fac. De aceea am venit la dumneavoastră. Fiul meu e un băiat frumos, are 24 de ani. Mai lipseşte un an şi devine licenţiat în medicină. Înţelegeţi? Un an şi ajunge medic! Dintru început a fost cuminte, călăuzindu-se după principii deosebite. Numai un aspect să vă spun: dimineaţa ne aducea cafeaua la pat şi discutam micile probleme; când doream să-i cumpăr o haină sau pantofi, îmi spunea că nu trebuie, căci sunt buni cei pe care-i are deoarece costă prea mult să-l ţin la şcoală, nu trebuie cheltuieli în plus... Înţelegeţi ce băiat cuminte? Eu o iubesc mult şi pe fiica mea, şi pe soţul meu, dar el ocupă un loc special în inima mea. Acum ce pot să mai fac?
- ***Deci, pe de o parte sunteţi mândră de fiul dumneavoastră, în curând medic, pe de alta, sunteţi dezamăgită de gestul lui.***
- I-am oferit atât de mult. Am făcut multe sacrificii, dacă nu am fi avut credinţă, nu ştiu cum am fi depăşit anumite momente. Vreau să fac tot ceea ce este omeneşte posibil să-l scot din încurcătura aceasta. Vrea să se însoare cu fata asta de 25 de ani, am înţeles că se întâlneau de mai bine de un an, şi eu nu ştiam nimic. Părinţii ei l-au pârât la poliţie zicând că el ar fi violat-o. Ieri, împreună cu soţul meu, ne-am dus la comisarul de poliţie care ne-a spus că mama ei e o nebună, iar tatăl un alcoolic. Doamne, părinte, înţelegeţi pe mâinile cui a ajuns fiul meu? Nu meritam una ca asta. Fiul meu vrea să întrerupă studiile, acum că-i

aproape medic. Totul a intrat în ceaţă. Ce trebuie să fac? Am venit tocmai pentru a primi un sfat.

- ***Fiul acesta mi se pare că este extrem de important pentru dumneavoastră, şi nu vă vine să credeţi că v-a trădat încrederea. Sunteţi dezamăgită?***
- Dacă mă gândesc bine, da! Parcă m-am trezit dintr-un vis feeric. Faci atâta pentru a crea un viitor fericit copiilor, şi în schimb... credeţi-mă, părinte, în zilele acestea mi-a venit chiar gândul să mă duc în lume, să mă duc undeva, retrasă, nu ştiu unde... aş face bine? Sunt hotărâtă să fac ceea ce îmi ziceţi!
- ***O, vă mulţumesc pentru încrederea pe care mi-o acordaţi. Mă investiţi cu o responsabilitate enormă, aceea de a alege în locul dumneavoastră. Sigur, în dezamăgirea dumneavoastră vă simţiţi singură, şi căutaţi să fiţi înţeleasă pentru ca să redobândiţi siguranţă de sine. Dar mă gândesc că deja v-a venit vreo idee de acţiune.***
- Mâine voi merge să vorbesc cu un avocat pentru problema denunţului la poliţie. Ce-a putut face!
- ***Sunteţi supărată tare pe el?***
- Da, am fost foarte supărată. Şi ştiţi ce mi s-a întâmplat? Fata, s-a mutat în casă la fiica mea care e căsătorită. S-a mutat provizoriu… zice. Ştiţi, alaltăieri, m-am pomenit cu ea în faţă. N-am avut curajul s-o privesc în faţă. De ce părinte? E mai puternică decât mine, nu reuşesc s-o privesc în ochi. De ce?
- ***Mi-e greu să vă răspund. Poate dumneavoastră o consideraţi responsabilă de opţiunea fiului dumneavoastră: v-a luat băiatul din braţe şi dumneavoastră nu puteţi fi indiferentă la acest fapt.***
- Dar mie nu mi se pare că sunt o mamă posesivă, sau capabilă de o urî pe cineva...
- ***Poate aveţi dreptate... sau, e dificil să-ţi dai seama de acest lucru...***

***

Observăm că preotul nu dă curs provocărilor doamnei de ***o oferi o soluţie imediată*** problemelor ei. Ascultând-o „activ”, ***o ajută să devină conştientă de sentimentele proprii şi să exploreze problema*** care o frământă. Preotul trebuie deci să fie un ***factor de discernământ***, adică să culeagă cu răbdare din discuţie acele elemente care permit să fie depăşită starea de confuzie şi ambiguitatea situaţiei pentru a ajunge la o clarificare fermă a dramei. Într-o perspectivă pastorală deci, capacitatea de discernământ a preotului înseamnă a face posibilă şi a permite lucrarea Duhului Sfânt care face lumină asupra a ceea ce interlocutorul trăieşte.

10. Metodologia colocviului pastoral
(inspirată din metoda lui Karl Rogers)

1. Reformularea

Am evidenţiat anterior rolul pe care tehnicile îl au în metoda rogersiană: ele ***o funcţie instrumentală***, aceea a-l ajuta pe preot în transmiterea în mod clar şi eficace a stărilor sale duhovniceşti autentice; este o funcţie care nu trebuie nicidecum neglijată. Dacă este adevărat că, pe de o parte, preotul trebuie să-şi cultive propriul „sine" până în a traduce întro „filozofie" (concepţie despre lume şi existenţă) a propriei vieţi dispoziţiile sale de empatie şi de autenticitate, pe de alta, este necesar ca el ***să cunoască modalităţile cele mai potrivite pentru a comunica credinciosului aceste dispoziţii***, într-un mod clar şi convingător. De fapt, se poate întâmpla ca dispoziţia sa cea mai profundă să fie manifestată întro manieră nepotrivită, inadecvată situaţiei în care se găseşte interlocutorul său în acel moment.

Aceste consideraţii fac evidentă necesitatea ca preotul să înveţe liniile directive ale unei metode deja apreciată şi stimată de decenii, astfel ca să ajungă mai repede şi fără eşecuri inutile sau dăunătoare la un dialog pastoral fertil. Axându-ne deci pe ***principiul nondirectivităţii, al rolului principal oferit interlocutorului, al înţelegerii empatice***, observăm că preotul păstor trebuie să înţeleagă faptul că forma fundamentală a metodei rogersiene o constituie reformularea.

Reformularea presupune înţelegerea a ceea ce credinciosul a exprimat (pe cale verbală sau nonverbală) şi reexprimarea cu claritate a conţinutului mesajului său. Acest tip de intervenţie îi garantează credinciosului faptul că ***preotul participă profund la experienţa lui, nu doar gândeşte teoretic ceea ce el a exprimat***. Acest mod de *împreună-pătimire* are efect benefic şi stimulator asupra individului. El are certitudinea că este realmente ascultat şi înţeles într-un mod foarte profund. Descoperă că reuşeşte să-şi exprime anumite stări ale sufletului său neclare lui însuşi. Se simte astfel ***dinamizat să pătrundă în propria lui lume interioară încurajat de o prezenţă caldă, asiduă, înţelegătoare şi binevoitoare***.

În plus de aceasta, reformularea permite ***o continuă verificare de către preot*** a ceea ce a înţeles din ceea ce credinciosul a expus. Prin reformulare ***credinciosul este continuu solicitat să se confrunte cu ceea ce preotul a înţeles***, cu ceea ce preotul îi comunică în reformulare, găsindu-se astfel într-o situaţie care-i facilitează atât confirmarea cât şi corectarea a ceea ce preotul a înţeles. Diferitele tipuri de reformulare care vor fi prezentate mai jos nu constituie nicidecum nişte tehnici sistematice şi rigide, ci reprezintă câteva posibile forme şi variaţii ale expresiei verbale care se nasc spontan

în preotul profund animat de acele dispoziţii interioare pe care trăirea lui Dumnezeu i le conferă.

Într-un mod mai specific, reformularea traduce în practică atitudinea preotului care îşi propune să se elibereze de propria schemă de referinţă cu scopul de ***a intra în mod gradual în modul subiectiv de gândire şi trăire al celuilalt,*** pentru a-i înţelege drama şi suferinţa.

Principalele forme de reformulare sunt: repetarea, restructurarea planului subiectiv şi reflectarea sentimentului.

a) Repetarea. Este vorba despre o formă elementară de reformulare şi priveşte conţinutul evident al comunicării interlocutorului. Ea este în mod general scurtă şi-***şi propune să-l asigure pe interlocutor că ceea ce el expune este perceput corect de preot.*** Există diferite forme de repetare: ***repetarea ecou (1), repetarea rezumativă (2) sau folosirea expresiilor echivalente (3)***. Răspunsul „ecou" constă în repetarea ultimelor cuvinte pronunţate de interlocutor mai înainte de pauză. Uneori acest fapt este suficient pentru a face să se simtă că este atent la povestirea narată. Acest tip de răspuns trebuie uzat doar din când în când, într-un context de înţelegere facilă, cu un ton de participare activă şi sensibilă. Dacă preotul abuzează sau o face pe un ton monoton şi absent, interlocutorul poate să-l perceapă pe preot ca fiind dezinteresat de ceea ce spune.

b) Expresiile echivalente. Preotul poate să reflecte interlocutorului ideea expusă de acesta folosind alte cuvinte, care să nu altereze însă semnificaţia a ceea ce el a zis.

c) Sinteza. În acest caz, preotul încearcă ***să identifice ceea ce a perceput ca fiind esenţial*** din ceea ce interlocutorul său a spus. Dăm un exemplu de astfel de răspunsuri:

Credinciosul: *Mă simt foarte descurajat, nu pot să mai continui…*

Preotul: *Deci simţiţi că aţi ajuns la limita suportării.*

Sau: *Nu mai puteţi, se pare că acesta este sentimentul dominant în acest moment.*

Credinciosul: *Nu este doar o chestiune de moment, nu este vorba de un sentiment pasager.*

Preotul: *După părerea dumneavoastră nu este vorba doar despre o situaţie tranzitorie, ci de ceva mult mai profund.*

Sau: *Dumneavoastră sunteţi convins că acest sentiment nu va trece uşor. Deci nu puteţi să vă redobândiţi curajul…*

Diferitele moduri de repetare dau interlocutorului siguranţa că este ascultat cu interes şi înţeles corect. Aceste intervenţii ale preotului pot ***să trezească în credincios un sentiment de mulţumire şi de uşurare*** pentru că a reuşit să-şi exprime starea sufletească, s-o comunice altuia. Pe lângă sentimentul de eliberare, persoana se va simţi încurajată să-şi continue expunerea.

2. Restructurarea. În anumite momente, preotul poate să intervină pentru a restructura sau reformula planul perceptiv al credinciosului în structura „eu"-lui şi a imaginii de sine. Cu acest tip de intervenţie ***preotul urmăreşte să descopere***

credinciosului un aspect nou, nesesizat anterior, ascuns sau latent al stării lui de suflet.

Psihologia formei studiază legile care reglementează ***raportul dintre figură şi fundal*** în anumite desene. Este binecunoscut faptul că în arta fotografică, o fotografie bună este condiţionată nu doar ceea ce reuşeşti să surprinzi în cadru, ci şi de ceea ce ştii să laşi afară. Preferinţa unuia sau a altuia, deci a celor două părţi consecutive ale planului perceptiv, depinde de factori subiectivi şi obiectivi. Legile din planul percepţiei nonvizuale sunt active şi în planul gândului şi al sentimentului.

În procesul care se dezvoltă în conştiinţa interlocutorului în timpul colocviului se întâmplă ceva analog. Prin intermediul intervenţiilor preotului, credinciosul observă în sine un constant proces de modificare a planului percepţiei, în special al sectorului central, corespunzător structurii „eu"-lui. Pe măsură ce are loc interacţiunea, ***unele elemente ale experienţei care fac parte din fundal sunt integrate în figură*** şi produc modificări care generează, la rândul lor, noi modificări. Acestea din urmă pretind ca ***alte elemente să se detaşeze din fundal şi să intre în figură.***

Există diferite metode de intervenţie potrivit cărora ***repetarea sau reformularea conduce la o restructurare a planului perceptiv interior***. Uneori, preotul se limitează să sublinieze figura cum este ea percepută de credincios cu scopul de a o pune în evidenţă. Alteori, o poate clarifica instaurând ***un contrast între diferitele conţinuturi expuse de credincios.*** El poate, de asemenea, să modifice percepţia pe care subiectul o are despre el însuşi şi despre situaţia expusă, amplificând semnificaţia a ceea ce a zis sau schimbând ordinea importanţei diferitelor elemente expuse de credincios.

Vom da două exemple pentru a ilustra fenomenul ***restructurării planului perceptiv***, care constă în ***focalizarea unui aspect particular a situaţiei*** în modul de ***a conduce individul să dobândească o optică diferită*** de aceea avută până în acel moment.

Exemplu (Pr. = preotul; Cr. = credinciosul)

Credinciosul:

- *Oraşul Alba Iulia, unde locuiesc, este o adevărată pustietate neagră: un deşert intelectual! Între cei aproape 80 de mii de locuitori nu este nici măcar unul cu care să se poată întreţine un discurs, un dialog simplu şi inteligent. Nu am zis interesant, ci în mod simplu, cât de cât inteligent.*

  Preotul:
- *Din anumite puncte de vedere, precum cel al inteligenţei, dumneavoastră vi se pare că vă simţiţi singur la Alba Iulia…*

  Intervenţia preotului pune în lumină atitudinea individului, lăsând în fundal cei 75.000 de locuitori, care sunt caracterizaţi de acesta, subtil şi implicit, lipsiţi de inteligenţă. În acest mod el focalizează atenţia asupra poziţiei intransigente şi arogante a interlocutorului faţă de concetăţenii săi.

Alt exemplu

(O studentă se adresează unui preot terapeut, care nu este american de origine, ea fiind americană)

Studenta:

- *Femeile americane poate că sunt doamnele cele mai graţioase din lume. Sunt de acord. Deşi nu este prea uşor să stabilim acest fapt. E o chestiune de gust. Sunt foarte îngrijite, trebuie să o recunosc. Dar nu au nici o personalitate, nici o individualitate. Sunt goale în interior. Nu poţi să-ţi găseşti o prietenă între ele. Nu au nimic de a oferi prietenilor. Sunt de o sărăcie interioară care-ţi face frică.*

  Preotul:
- *Sunteţi deci fericită că nu sunteţi americană…*

Şi aici se observă ***o răsturnare de poziţie***. Persoana, în realitate, nu vorbeşte despre femeile americane, ci despre ***propriul complex de superioritate.***

În aceste două exemple, accentul pus de preot nu a eliminat nimic din expunerea făcută de interlocutoare, dar ***a pus în lumină un aspect care până în acel moment nu a fost conştientizat*** de către subiect. Noua dimensiune ajunsă în plan perceptiv, permite interlocutorului să observe într-un mod integral şi realist starea de suflet proprie şi reacţiile faţă de situaţia expusă. În timp ce, la început, interlocutorul era ***prizonier al unui aspect dominant al realităţii,*** acum se eliberează de acesta şi-l poate observa nuanţat, din anumite puncte de vedere. Uneori, noua percepţie poate să fie foarte inovativă. Preotul trebuie să evite şocul în cazul acestei schimbări de conştiinţă. Prezentarea trebuie făcută cu gradualitate şi în mod empatic. Trebuie observat că ***modificările şi schimbările planului aperceptiv interior sunt rezultatul unui proces care are loc în individ*** şi numai la dorinţa lui, chiar dacă stimulările vin din exterior.

3. Elucidarea. Această modalitate de intervenţie urmăreşte să identifice în credincios ***anumite elemente care n-au fost în mod explicit formulate,*** şi care poate nu intră în mod clar în planul lui perceptiv, ci îi exercită un influx. Prin elucidare, preotul urmăreşte să releve ***sentimente şi atitudini neformulate de interlocutor, dar care pot să fie deduse în mod raţional din discursul*** sau din contextul în care acesta se mişcă.

Elucidarea se apropie foarte mult de deducţie şi de interpretare. Aspectul deductiv pune în relief o anumită fineţe intelectuală şi aceasta favorizează atitudini particulare, atât în preot, cât şi în credincios. Preotul, în mod special la începutul activităţii sale, se simte tentat spre acest tip de intervenţie, poate pentru ca să-şi afirme propria superioritate intelectuală; este ***în mod facil animat de o mare încredere în componenta raţională a relaţiei pastorale***. În interlocutor acest tip de răspuns suscită adeseori un viu interes pentru că îl simte ca cel mai activ şi mai substanţial. În plus de aceasta, îl consideră ca ***o atestare a competenţei preotului.*** Dar, tocmai de aceea, este uşor ca în el să fie dezvoltată o atitudine de dependenţă de preot, sau să se instaureze un fenomen de transfer.

Elucidarea, întrucât conţine elemente de interpretare, poate să fie mai puţin neutră şi riscă să-l determine pe credincios ***să lase pe seama preotului descifrarea şi rezolvarea situaţiei.***

Exemplu:
- *Verişorul meu este un tip extrem de pretenţios. Potrivit a ceea ce el zice, ceea ce contează este doar el. Doar el are ceva de zis. În momentul în care el intră în scenă, conversaţia este monopolizată de el. Mie nu-mi rămâne decât să-l salut şi să mă duc.*

Preotul:

- *Dacă am înţeles bine, esenţa problemei nu constă în modul lui de a acţiona, consistă mai ales în faptul că modurile lui de acţiona, într-un fel sau în altul, vă sunt defavorabile şi ajung până la urmă să vă elimine din compania lui.*

Pentru a atenua riscul interpretărilor nepotrivite, este oportun să introducem intervenţia cu câteva ***fraze apte să exprime semnificaţia categorică pe care interlocutorul ar trebui să o atribuie intervenţiei***. Astfel de fraze ar putea să se asemene următoarelor: „Dacă am înţeles bine", „Mi se pare", „Poate intenţionaţi să spuneţi…".

Dacă dorim să ilustrăm eficacitatea reformulării în conştientizarea credinciosului, este foarte potrivită imaginea lui Kinget. Potrivit acesteia, reformularea ar îndeplini aceeaşi funcţie pe care o realizează ***punctarea bine inserată într-un fragment conclusiv, repetitiv, dezorganizat şi haotic.*** Adeseori, expunerea realizată de cineva este confuză şi inconcludentă, dificil de reţinut. Scurtele intervenţii de reformulare constituie deci puncte de referinţă esenţiale care orientează procesul de organizare şi de reordonare.

Reflecţia sentimentului. Tipurile de reformulare expuse până acum privesc ***conţinutule obiective ale comunicării*** credinciosului şi urmăresc ***să stimuleze o conştientizare de sine tot mai clară.*** Mai înainte de a clarifica rolul pe care reflecţia sentimentului îl are în colocviul pastoral, este necesar să punctăm accepţiunea care dorim să o atribuim termenului „sentiment" cum este ea exprimată de Kinget. *Noţiunea de „sentiment" nu doar presupune experienţe de natură emotivă sau afectivă, angoasă, ruşine, invidie, iubire, dorinţă, plăcere, ură şi altele. Se extinde la tot ceea ce relevă unghiul de percepţie personal, subiectiv, în mod particular al experienţei care se referă la propriul „eu". Intenţiile, impresiile, credinţele, atitudinile intră toate în noţiunea de „sentiment". Viceversa, noţiunea de „fapte" se referă la elementele mai mult sau mai puţin secundare, materiale sau sociale, care folosesc drept „vehicul" sau „conţinut" sentimentul.*

Este vorba, deci, de a face să transpară dinamismele de fond ale comportamentului individului. Întorcându-ne la terminologia noastră, se poate zice că scopul pe care preotul şi-l propune folosindu-se de reflecţia sentimentului constă în ***iluminarea fundalului comunicării,*** astfel ca să permită subiectului să conştientizeze dacă există elemente susceptibile de a fi integrate în „figură", să le modifice şi să le pună în evidenţă. Reflexul tinde să favorizeze evoluţia figurii în sensul că tinde să o amplifice, să o diferenţieze, să o corecteze.

Putem ilustra aceste principii expunând un dialog dintre un copil şi tatăl său.

Copilul:

- *Toţi colegii mei de şcoală au bicicletă.*

Tatăl:

- *Atunci eşti tu singur cel care nu are o bicicletă?*
- *Da, doar eu.*
- *Spune-mi un pic, nu-ţi place deloc faptul acesta, aşa-i?*
- *Nu, nu-mi place.*
- *Eu înţeleg asta, înţelegi Ionuţ?*

- *Şi ei merg şi fac întreceri după lecţii şi se distrează atât de bine, şi apoi povestesc tot ceea ce au făcut şi cum au făcut şi cât de bine s-au distrat.*

Tatăl:

- *Şi asta nu-i deloc distractiv pentru tine.*

Copilul:

- *Nu, şi-mi spun: „De ce tatăl tău nu-ţi cumpără şi ţie o bicicletă?"*
- *A, zic şi asta?*
- *Da.*
- *Aaa...*
- *Nu aş putea să am o bicicletă?*
- *O… ştiu, Ionuţ, copilaşule, că tu ai vrea să ai o bicicletă. Şi eu aş vrea să ai. Dar în acest moment nu reuşesc să ţi-o cumpăr. Avem prea multe lucruri de rezolvat acum, lucruri de cumpărat, lucruri de care avem nevoie şi noi şi tu. Înţelegi?*

Când interlocutorul conştientizează că este vorba despre ***un sentiment foarte puternic este necesar să-l acceptăm îndată şi să-l formulăm.*** Dacă se face abstracţie de acesta, alte sentimente se vor naşte şi în mod dificil se va mai controla din punct de vedere afectiv situaţia.

Există o mare diferenţă între ***formularea verbală a unei reacţii emotive şi atitudinea afectivă profundă care generează reacţia.***

În timp ce subiectul expune situaţia se poate avea impresia că fapte şi persoane care sunt evocate prezintă puţine puncte comune între ei. Examinate mai în profunzime, se poate observa ***un nucleu de natură emoţională în jurul căruia se roteşte totul.*** Subiectul, în general, percepe, chiar dacă confuz, această referinţă la un punct unic care se găseşte în interiorul lui.

La acest nucleu profund trebuie să ajungă subiectul cu ajutorul preotului. Acesta este unul din responsabilităţile cele mai dificile ale preotului. ***Trebuie depăşit conţinutul verbal exprimat de credincios pentru ca să se ajungă la stările emotive şi la motivaţiile fundamentale.*** Când preotul este destul de sigur c-a ajuns la o stare de suflet interioară a credinciosului, se poate verifica pe sine cu fraze de sondaj de genul: „Poate că aveţi impresia că…" sau să-şi focalizeze atenţia în mod explicit pe respectiva stare emotivă: „Îmi pari neliniştit…, nedecis…, ostil…, poate pentru că…".

A ajunge să recunoşti o stare emotivă prezentă în comportamentul nostru sau să înţelegi raportul cauzal între emoţie şi acţiune constituie ***o relevantă cucerire în cunoaşterea şi stăpânirea de sine.*** În acest mod, de fapt, se observă dinamismul vieţii afective, care are o incidenţă determinantă asupra percepţiei subiective a evenimentelor cotidiene şi deci, elementul care dă valoare şi o anumită semnificaţie faptelor trăite. ***Componenta afectivă este cea care călăuzeşte persoana umană în modul ei de a percepe, de a înţelege, de a reacţiona şi a valoriza***. Ea este cea care sensibilizează subiectul în anumite situaţii şi care creează în el tendinţa de a reacţiona altcândva în acelaşi mod.

5. Alte modalităţi

În sectorul metodologiei intră şi situaţii în faţa cărora preotul trebuie să ia poziţie. Vor fi acum analizate acelea care se întâlnesc cel mai frecvent în colocviile pastorale şi vom da câteva indicaţii practice pentru a le rezolva în mod pozitiv.

a) Pauza. Momentele de linişte sunt în mod general expresia suferinţei interlocutorului. Preotul va putea să se găsească în dificultate dacă tolerează momente de linişte care constituie un ***simptom al propriei incapacităţi de a anima colocviul pastoral***. În acest caz, este uşor ca el să-i comunice credinciosului propria ansie. Pauzele pot să constituie momente intense şi fructuoase de evoluţie când sunt expresia reflecţiei, a liniştii interioare, a libertăţii, în determinarea ritmului colocviului.

Preotul poate să introducă cu succes pauze când simte că nu are siguranţa de a face intervenţia adecvată sau când intuieşte că credinciosul ştie interpreta pozitiv liniştea respectivă, sau când observă că interlocutorul nu este suficient de calm şi dispus să-l asculte. Liniştea are efecte diferite asupra credinciosului, în funcţie de modul în care el o percepe. O poate interpreta şi ca refuz sau ca echivalent al unei observaţii critice cu care preotul vrea să-l facă să înţeleagă că zice lucruri irelevante. Dacă credinciosul trăieşte o stare emotivă puternică, liniştea preotului îi facilitează o interogaţie asupra propriilor sentimente.

Păstorul va căuta să umple pauzele (referindu-se la conţinutul deja exprimat sau la stările de suflet prezente) numai în cazul în care percepe că ***liniştea exterioară îl conduce pe credincios la o nelinişte interioară sterilă.***

Este evident că şi credinciosul poate să introducă în colocviu pauze care pot avea diferite semnificaţii. Liniştea poate fi expresia nevoii de a reflecta asupra a ceea ce a fost expus până în acel moment sau asupra a ceea ce doreşte să mai zică, a dificultăţii sau opoziţia de a continua, a nevoii de a elabora noi moduri de a percepe propria situaţie etc.

b) Plânsul. El trebuie considerat un mijloc de comunicare cum sunt şi cuvântul sau liniştea. Este uşor ca preotul să se afle în dificultate în faţa unei persoane care plânge. El ***greşeşte dacă se preface că nu-şi dă seama sau dacă continuă să vorbească schimbând vorba,*** sau dacă încearcă să o consoleze demonstrându-i simpatie. Unica atitudine acceptabilă este aceea de a fi prezent printr-o stare empatică, manifestând o disponibilitate liniştită. Dacă credinciosul este cunoscut bine de preot, se poate recurge la o confruntare între plâns (reacţia emotivă) şi realitate.

c) Expunerea scrisă. Unii preoţi sugerează să fie aşternute în scris impresiile şi diferitele stări ale sufletului care se nasc de la un colocviu la altul. Această metodă poate să reuşească să fie eficace atât cât credinciosul încearcă să intre în sine însuşi pentru a-şi observa propriile reacţii, cât şi pentru că el oferă preotului posibilitatea de a cunoaşte anumite aspecte ale vieţii credinciosului, care altuia rămâne necunoscute. Există însă pericolul de a transforma întâlnirile într-un studiu de caz sau de a aluneca în discuţii teoretice.

d) Înregistrarea. Acurateţea documentaţiei şi cunoaşterea în profunzime a mişcărilor interioare ale sufletului din întâlnirile pastorale reprezintă o condiţie fundamentală pentru reuşita pastorală. Modul cel mai practic şi mai adecvat poate fi înregistrarea cu magnetofonul sau casetofonul. Este necesar însă dintru început să ne

punem de acord cu credinciosul pentru a-i obţine consensul. Dacă credinciosul se opune, nu trebuie insistat. Nu este deloc potrivit să fie ascuns microfonul pentru înregistrarea discuţiei, fără să ştie credinciosul.

Unii preoţi iau notiţe în timpul colocviului pastoral. Deşi acest sistem este sugerat de câţiva psihoterapeuţi (precum K. Rogers) este puţin practic, constituind un obstacol în calea evoluţiei normale a dialogului. Dacă nu se poate înregistra, ***este preferabil să fie luate notiţe imediat după colocviu.***

Atmosfera înconjurătoare. Este necesar ca biroul unde are loc discuţia să fie primitor şi liniştit. În general, se folosesc ***fotolii aşezate într-un unghi de 60°,*** astfel ca interlocutorul să poată fi uşor întâlnit cu privirea, fără însă ca interlocutorii să fie constrânşi să se privească, ca în cazul în care fotoliile ar sta faţă-n faţă. Nu este convenabil nicidecum ca cei doi să stea la o masă amândoi, căci aceasta ar constitui o barieră despărţitoare care împiedică raportul firesc. Este însă indicat să existe măsuţă în faţa celor două fotolii.

Frecvenţa şi durata. Se pare că ***ritmul ideal al întâlnirilor trebuie să fie săptămânal.*** Această perioadă este suficientă pentru a nu favoriza în credincios ***tendinţa spre dependenţă*** şi în acelaşi timp îl stimulează să fie activ în procesul de clarificare a propriei situaţii, oferindu-i-se totodată timp pentru a reflecta asupra problemelor expuse în întâlnire. ***Durata întâlnirii trebuie să fie între 35-60 minute***, timp ce poate fi scurtat cu persoanele foarte tinere, sau când individul este nervos şi neliniştit. Este important să se înţeleagă mai înainte cu credinciosul privitor la timpul fiecărei întâlniri. Aceasta nu înseamnă precizie cronometrică, întrucât colocviul pastoral constituie un raport uman, nu o chestiune mecanică. Flexibilitatea în privinţa duratei întâlnirii este binevenită, durata acesteia fiind condiţionată de nevoile concrete ale credinciosului.

Discreţia. Credinciosul trebuie ***să poată conta cu absolută certitudine interioară pe secretul „profesional” al preotului***. Acest secret trebuie menţinut cu oricine are preotul de-a face. În cazul în care o a treia persoană este angajată în evenimentul expus de credincios, membri ai familiei, colaboratori, complici, sau când autorităţile publice pretind să fie informate pentru a interveni într-un mod constructiv în situaţie, preotul trebuie să fie extrem de rezervat. În astfel de cazuri, preotul trebuie să se pună mai înainte de acord cu interesatul, pentru a vedea în ce limite colaborarea sau comunicarea nu-l va deranja pe credincios.

Exemple de colocviu pastoral

1) Întâlnirea are loc la casa persoanei interesate, la care preotul nu s-a mai dus de aproximativ 2 ani. În această familie s-a născut recent un copil, dar părinţii nu l-au botezat şi nici nu s-au dus vreodată la casa parohială pentru a-şi manifesta o astfel de intenţie. Un consilier parohial s-a dus să facă o vizită la această familie. Tatăl copilului i-a deschis şi l-a întâmpinat cu aceste cuvinte:

- *A!?!... Dumneavoastră... Este prima dată în viaţă când văd pe cineva de-al bisericii în casa mea. Trebuie să recunosc că este frumoasă „asociaţia” voastră. De 2 ani locuiesc aici şi nimeni nu s-a mai îngrijit de noi, decât atunci când venea ca să ne ceară bani. Atunci reuşiţi să mă găsiţi întotdeauna.*

- *Sunteţi dezamăgiţi că aţi văzut că Biserica nu v-a demonstrat interes personal, nici pentru dumneavoastră, nici pentru familia dumneavoastră şi nu a venit deloc să vă cerceteze decât atunci când căuta bani...*
- *Poate exagerez, uneori au venit să ne viziteze, dar ştiţi, am trăit atâtea dezamăgiri din cauza Bisericii şi în mod special cu preotul din vechea parohie, care m-a lăsat singur în clipele de maximă dificultate. Pentru aceea nu sunt întotdeauna obiectiv sau corect faţă de Biserică.*
- *Deci vi se pare că din cauza unor situaţii trăite în trecut aveţi motiv de a fi indignat acum, dar găsiţi dificultăţi în a găsi modul corect de a acţiona.*
- *Desigur, sunt mulţumit că dumneavoastră sunteţi aici pentru că, sincer, nevasta mea şi eu ne-am gândit să vorbim cu dumneavoastră referitor la botezul copilului nostru, pentru ca să ştim ce se pretinde de la noi. Ce-mi puteţi zice referitor la aceasta?*
- *Da, este posibil şi de dorit să-l botezaţi cât mai curând.*

***

2. Este vorba despre un colocviu pastoral dintre doi tineri logodnici şi preotul lor.

Maria, Carol şi parohul.

Maria:
- *Părinte paroh aş vrea să vă pun o întrebare.*

Preotul:
- *Ziceţi-mi. Sunt pregătit să vă ascult.*

Maria:
- *Ce este mai grav din punct de vedere teoretic, a nu respecta datoriile faţă de condiţia noastră elezială…, sau a avea raporturi conjugale cu un prieten…?*

Preotul:
- *Este dificil să răspundem într-un cuvânt la o astfel de întrebare. În amândouă cazurile, dacă este deplină libertate, este vorba de păcat. Într-un caz neglijenţă, în altul, păcat împotriva castităţii.*

Maria:
- *De acord, dar care dintre ele este mai grav? Să presupunem că un om trebuie să decidă.*

Preotul:
- *Ştiţi bine că a păcătui este o formă de îndepărtare de Dumnezeu, de rănire a propriei noastre prietenii cu Dumnezeu. Stând astfel lucrurile, nu are multă importanţă să ştim care dintre cele două ne îndepărtează mai mult de Dumnezeu.*

Maria:
- *Dar este o problemă care mi se pune în fiecare zi şi nu ştiu cum să răspund. Tocmai de aceea aştept un sfat.*

Preotul:
- *N-aş şti nici eu să răspund. Depinde de situaţie şi de circumstanţe. Dacă vreţi să vorbim mai pe îndelete despre aceasta, veniţi după Sfânta Liturghie.*

Maria:

- *Forte bine părinte. Pot să vin împreună cu logodnicul meu?*

Preotul:

- *Desigur. Veniţi cu el.*

După Liturghie în birou:

- *Deci dumneavoastră aveţi dificultăţi.*

Maria:

- *Da.*
- *Dacă am înţeles bine problema este aceasta: dacă ar fi de ales între două ipoteze este mai bine să renunţi la propria datorie faţă de stat sau să păcătuieşti împotriva castităţii?*

Maria:

- *Dar noi nu vrem să păcătuim. Situaţia noastră este dificilă. Cum aş putea să v-o descriu?*

Preotul:

- *Vă găsiţi deci întro mare dificultate amândoi.*

Maria:

- *Da, suntem logodnici şi nu putem să ne căsătorim decât peste un oarecare număr de ani.*

Preotul:

- *Şi situaţia vă pune în dificultate.*

Maria:

- *Totul a mers foarte bine până anul acesta. Logodnicul meu studia ştiinţele politice. Totul mergea foarte bine la munca lui. Acum, în schimb, nu mai reuşeşte să studieze. Nu a mai promovat la câteva examene. Zice că i-ar fi necesar să aibă relaţii intime cu mine pentru a putea să muncească şi să înveţe. Dar mama mea îmi spune, dimpotrivă, aproape tot timpul, că este nevoie să fim foarte prudenţi pentru a avansa în acest plan şi, şi eu cred la fel…*

Carol, care asculta atent, dă semne de nervozitate:

- *Munca mea intelectuală nu merge cum ar trebui pentru faptul că nu am nici un mijloc pentru a mă elibera de tensiunea sexuală.*

Parohul:

- *Pentru dumneavoastră pare o situaţie foarte dificilă.*

Carol:

- *Dar este o dilemă fără soluţie. Am vorbit cu aceasta şi cu prietenii şi cu unii medici şi toţi îmi spun că trebuie să caut o oarecare satisfacţie sexuală.*

Parohul:

- *Şi atunci ce aţi făcut?*

Carol:

- *Aş vrea să am relaţii intime cu Maria, dar ea se opune, spunând că este păcat.*

Maria:

- *Vreau să mă pregătesc pentru nuntă menţinând toată puritatea posibilă şi salvând prietenia mea cu Dumnezeu. Cu toate acestea văd şi pericolul de a-l pierde pe Carol pentru că îl contrazic tot timpul.*

Parohul:

- *Deci în esenţă, aveţi amândoi dificultăţi, chiar dacă diferite, şi nu ştiţi cum să le rezolvaţi. E adevărat?*

Carol:

- *Exact. Fără dubiu, aş putea să frecventez o altă fată pentru a găsi această detensionare, dar ar fi o infidelitate faţă de adevărata mea iubită, Maria.*

Parohul:

- *Este mai corect să rămâi astfel fidel propriei logodnice. Dar n-ar fi mai simplu să anticipaţi, să grăbiţi nunta?*
- *Ar fi o lipsă de responsabilitate din partea mea.*

Carol:

- *Nu aş putea, în realitate, să garantez traiul zilnic al soţiei şi al copiilor care vor veni, şi părinţii noştri nu sunt deloc bogaţi…*
- *Atunci, trebuie să găsiţi o soluţie creştină la această problemă, care să nu fie însă raporturile conjugale.*
- *Desigur… Deci, părinte, aţi putea să ne spuneţi cu mai multă precizie ce este de făcut în situaţia noastră?*

În acest moment s-au clarificat multe lucruri între cei doi. Au ajuns să ceară sfat de la cineva care le poate clarifica situaţia cu competenţă şi luciditate. Acum este momentul în care preotul poate să comunice celor doi mesajul evanghelic, să prezinte valorile morale autentice, să-i orienteze pe cei doi spre soluţionarea problemei.

„A ajuta" este actul de promovare într-o persoană o schimbare constructivă de comportament, astfel ca să aibă loc o fortificare a dimensiunii afective a vieţii credinciosului şi de a oferi un control personal mai mare în activităţile pe care credinciosul va trebui să le desfăşoare".

Procesul de evoluţie se fundamentează pe mai multe principii:

1. În primul rând, ***persoana trebuie să devină tot mai conştientă atât de resursele care există în ea, cât şi de carenţele proprii.*** Astfel, se ajunge la înţelegerea nevoilor de fond care devin astfel factori dinamici în realizarea de sine.
2. Un alt principiu fundamental al psihologiei umaniste este ***afirmarea valorilor.*** Doar în raport cu acestea omul poate interpreta întreaga existenţă. El trebuie să se raporteze permanent la valori, să-şi organizeze comportamentul în funcţie de acestea. Din punct de vedere operativ, Carkhuff sugerează ***să pretindem de la noi înşine şi de la ceilalţi maximul pe care-l putem oferi,*** încercând să creştem constant exigenţele.
3. Un alt principiu aminteşte că evoluţia armonioasă a persoanei umane pretinde să fie promovată ***dezvoltarea diferitelor funcţii psihice umane: intelectuale, afective, sociale, morale***. Orice nou achiziţie intelectuală trebuie să comporte o schimbare de comportament.

Carkhuff consideră că ***schimbarea de sine este întotdeauna opera unei persoane, este începută întotdeauna de ea, iar instituţiile şi structurile au un rol secundar.*** Carkhuff demonstrează o mare încredere în resursele persoanei umane şi în capacitatea persoanei umane de a iniţia în sine un proces de transformare şi de îmbunătăţire.

Atenţia ce trebuie acordată interlocutorului

Atenţia constă în primul rând în înţelegerea comportamentelor non-verbale ale credinciosului, pentru a înţelege profund starea lui interioară.

„Observarea" are în obiectiv întreaga persoană a interlocutorului: *aspectul fizic* (modul de a se exprima şi gesticula, grija pe care o are faţă de propria înfăţişare), *cel intelectual* (interesul, precizia şi ordinea în expunere, promptitudinea de a învăţa), *componenta afectivă* (intensitatea sentimentelor, coerenţa acestora cu mimica facială şi cu mişcările corpului, libertatea de exprimare), *modul de a instaura relaţia interpersonală* (este interesat, indiferent, dificil, încrezător, posesiv etc.).

Psihologia mai spune că ***nimeni nu poate să menţină pe termen lung o stare de atenţie neîntreruptă***, nici să înţeleagă exhaustiv tot ceea ce se întâmplă. Pentru a observa comportamentul unei persoane, preotul trebuie să-şi menţină o stare de atenţie vie, dar nu crispată, pentru ca să nu-i scape elementele cele mai semnificative. Această atenţie a preotului poate fi asemănată cu ***lectura pe care radarul o face în câmpul său de acţiune***: aparatul semnalează doar obiectele sau fenomenele „alarmante".

Ascultarea

Ascultarea presupune să-ţi aminteşti cât mai fidel posibil ceea ce altul a povestit, reţinând cât mai multe amănunte din ceea ce a povestit. A nu reţine multe elemente de amănunt este dovada lipsei de atenţie sau a scăzutului interes pentru interlocutor sau pentru conţinutul expunerii sale.

Preotul poate să-şi perfecţioneze capacitatea de a asculta urmând următoarele indicaţii practice:

- să verifice constant impresia făcută la prima întâlnire, confruntând-o cu datele care reies din expunerea ulterioară;
- să urmărească expunerea credinciosului folosindu-se de o grilă de interpretare compusă din câteva „variabile situaţionale", care exprimă principalele modalităţi ale oricărui eveniment existenţial. ***Aceste variabile se pot exprima prin termenii: cine, ce, unde, când, cum, de ce;***
- Să evite orice prejudecată sau reacţie care s-ar naşte spontan faţă de credinciosul din faţa lui, în urma a ceea ce aude de la el, pentru a putea să înţeleagă ceea ce i se comunică;
- Să-şi amintească în special tonul vocii, expresia chipului, încărcătura sentimentală a cuvintelor;

Credinciosul, simţindu-se primit cu bunătate şi ascultat cu atenţie şi interes sincer, are experienţa concretă de a se simţi demn de consideraţie şi va fi interesat să continue colocviul şi stimulat să-şi depăşească dificultăţile. Preotul trebuie, de asemenea, să-l stimuleze pe credincios să-şi exploreze propria lume interioară.

După ce a ascultat anumite aspecte ale situaţiei, preotul crede că ştie deja destul pentru a o înţelege deplin, pentru a „dicta" câteva sfaturi. Este o iluzie grosolană, în care cade cel care neglijează două principii elementare, din păcate în general ignorate:

1. ***Interpretarea şi semnificaţia unei situaţii existenţiale este determinată de percepţia pe care o are despre aceasta individul în cauză;*** el este expertul în cauza proprie; doar el deci ne-o poate comunica;

2. ***Sfaturile inspirate din „înţelepciunea" preotului şi datele care nu se sintonizează profund cu*** *planul perceptiv şi afectiv al credinciosului riscă să se reducă la o pură proiecţie a lumii subiective a preotului.*

Pentru a intra în comunicare cu o persoană este necesar să răspundem la orice interogativ sau dificultate pe care aceasta o pune. Este potrivit să începem răspunzând doar la conţinutul a ceea ce persoana respectivă comunică, evitând orice interpretare, comentariu sau judecată, orice tentativă de a „ghici" ceea ce nu a fost spus. Ulterior, de poate răspunde la sentimentele prezente în credincios în timp ce acesta vorbeşte. În sfârşit, preotul va încerca să răspundă atât la conţinut cât şi la sentiment, punându-le în relaţie între ele. Vom analiza aceste trei momente:

Răspunsul la conţinut:

Acest tip de intervenţie constă în surprinderea conţinutului a ceea ce o persoană a comunicat, şi în reformularea acestui conţinut prin expresii şi fraze echivalente. Această reformulare trebuie făcută având harisma participării şi intuind punctele „cheie" ale comunicării, fără a-i adăuga nici „intuiţii" nici „comentarii". În primele intervenţii, în general, nu se răspunde la stările de suflet ale interlocutorului. Pentru a facilita acest răspuns se pot folosi formule de tipul: „Îmi spui deci că…"; „Spui că…".

Răspunsul la sentimente

Răspunsul la starea afectivă a persoanei este percepută ca o participare profundă a preotului la viaţa individului, intensificând deci relaţia, favorizând empatia şi potenţialul de încredere şi de dispoziţie spre implicare concretă. Valoarea acestui tip de răspuns constă în abilitatea în a identifica sentimentele specifice pe care persoana le trăieşte în acele momente, şi în a le comunica interlocutorului pentru ca acesta să le poată verifica şi recunoaşte precizia.

Răspunsul atât la sentimente cât şi la conţinut

Prin acest răspuns preotul comunică credinciosului „nodul cauzal" pe care l-a identificat în timpul colocviului, dintre situaţia obiectivă (conţinut) şi reacţia emotivă (sentiment). Astfel, preotul ajută credinciosul să devină conştient de motivul care stă la baza stării sale de suflet. Aceasta să o semnificaţie raţională sentimentelor, persoana reuşind să înţeleagă cu claritate propriile reacţii, să le înfrunte, să împrăştie angoasa. Credinciosul se va simţi astfel încurajat să se auto-exploreze tot mai mult, facilitând astfel procesul de depăşire a dificultăţilor.

11. Câteva elemente de *psihoterapie pastorală*
- Călătorie duhovnicească spre subconştient -

Mai înainte de a intra în problematica componentelor biografice ale personalităţii păstorilor care intervin în falimentarea colocviilor pastorale, vrem să studiem într-un caz concret modurile de manifestare ale lipsei de succes a acţiunii pastorale. Vom vedea astfel cum scopul nobil de a ajuta, de a se apropia şi de a se ataşa afectiv eşuează adeseori pe neprevăzute şi în mod involuntar. Motivul acestui eşec pastoral stă în faptul că ***multe dintre preţioasele motivaţii conştiente*** ale preotului ***de a ajuta credinciosul sau interlocutorul sunt însoţite de motive colaterale inconştiente, extrem de discutabile.*** În orice caz, doar strada spre Emaus, spre ***descoperirea ascunzişurilor propriei personalităţi,*** va permite păstorului să se apere de formele multiple şi subtile de înstrăinare, de detaşare sau de indiferenţă din cadrul unei relaţii pastorale, şi va împiedica motivele colaterale ale angoasei să-i determine cursul.

Dificultatea de a te apropia afectiv de cineva:
„Nu mai văd aproape nimic!”

De aproape trei luni Doamna Maria este membră colaboratoare a unei asociaţii care se dedică ajutorului bătrânilor, şi pentru început i-a fost încredinţată sarcina de a o asista (din punct de vedere pastoral, social, economic etc.) pe bătrâna Hareta. Doamna Maria o vizitează regulat pe bătrână o dată pe săptămână, dar întâlnirile sunt atât de puţin satisfăcătoare, că ea are serioase dubii în privinţa continuării acestei relaţii pastorale. Surprindem unul din dialogurile lor:

V. Vizitatoarea, Doamna Maria

G. Gazda, doamna Hareta.

- *G. Gândiţi-vă puţin, joia trecută medicul mi-a zis că operaţia la ochi nu se mai poate face. După cum ştiţi bine, am cataractă la amândoi ochii şi vederea mi se înrăutăţeşte tot mai mult. Nu mai văd aproape nimic şi nu pot ieşi din casă singură. Automobilele, de exemplu, nu le mai văd, şi pot chiar să mă calce. Şi să fac cumpărăturile îmi este imposibil. Mai demult, da, mai demult se putea… Dar acum nu mai pot ieşi din casă. Şi…*
- *V. Dar, doamnă, pentru a face cumpărăturile sunt aici eu, am să le fac o dată pe săptămână pentru dumneavoastră. Şi am să vă aduc tot ceea ce vă lipseşte.*

- *Dar, dar veniţi doar o dată pe săptămână, şi vedeţi, între timp este nevoie de atâtea alte lucruri mărunte, şi nu este nimeni pe care să pot să-l trimit să le cumpere, şi dacă vreau să cumpăr un covoraş, o periuţă etc., dumneavoastră nu puteţi veni atât de des la mine.*
- *V. Dar, dragă doamnă, nu trebuie să vă faceţi atâtea scrupule, chemaţi o vecină şi sunt sigură că lumea va fi dispusă…*
- *H. A, vecina, ştiţi, la aceea nu trebuie să-i ceri niciodată nimic. Vine întotdeauna, da, dar nu-mi place; n-o cunoaşteţi; atâta disponibilitate când sunt alţii de faţă, şi apoi, când am realmente nevoie, nu-i mai dai de urmă. Nu, la aceea nu vreau să-i cer absolut nimic, şi alţii în schimb nu se arată niciodată pe aici.*
- *Dar, doamnă, nu demult a trecut pe la dumneavoastră doamna de la Sibiu, şi cu ea aţi mers chiar şi la cimitir;*
- *H. Ah, da, dar aceea vine foarte rar. Da, a venit o dată. Mai apoi, cu o săptămână în urmă, mi-a spus că va veni, dar cu toate acestea n-a mai venit. Pe ea nu se poate conta. Şi apoi, ştiţi, se lamentează atâta că este bolnavă, când, de fapt, e sănătoasă, şi mie nu-mi place acest lucru. Eu, în schimb, sunt bolnavă cu adevărat, şi aceasta o adevereşte şi medicul, şi de aceea toate scenele ei nu-mi plac. Se crede foarte importantă, şi apoi, îmi spune că tremură tot timpul: gândiţi-vă, zice că are o boală urâtă dar de fapt nimic nu e adevărat.*
- *V. Dar este bine ca această femeie să vină. Astfel dumneavoastră aveţi cel puţin o persoană acompaniatoare;*
- *Ce mai companie! Aceea nu face altceva decât să vorbească despre boala ei, şi apoi vine foarte rar; de două ori pe an. Şi astfel, sunt de fapt tot timpul singură, fără posibilitatea de a merge să vizitez pe cineva.*
- *V. Dar nu a fost adineauri aici o fată care s-a arătat dispusă să meargă să vă facă cumpărăturile?*
- *H. A, da, în timpul concediului, în timp ce dumneavoastră lipseaţi, a venit una şi i-am spus că o voi plăti cu 250.000 de lei pe lună dacă îmi va face cumpărăturile o dată pe săptămână. A fost aici doar o singură dată, şi apoi… dorea prea mult. A făcut cumpărături de la magazinul central care e foarte scump. N-a cheltuit singur mai mult de 200.000 de lei, dar eu i-am fost dat 250.000, iar ea a pretins că i-a cheltuit pe toţi. În plus de aceasta <u>mi-a zgâriat vasul de ceramică de la intrare</u> care este extrem de preţios şi la care ţin foarte mult. Gândiţi-vă: alaltăieri m-am lăsat însoţită acasă de un domn; n-ar fi trebuit, o ştiu; dar uneori sunt extrem de epuizată de drum; acest domn m-a purtat acasă cu maşina lui, şi a intrat apoi puţin, şi mi s-a făcut foarte frică de el. Mă privea foarte ciudat, şi în plus, mi-a cerut bani pentru ca să-şi cumpere o cartelă telefonică. M-a cuprins o mare frică, căci m-am gândit că vrea să vadă unde ţin banii. Apoi, ţinea o servietă în mână într-un mod foarte ciudat, şi mi se părea că ascunde un revolver. Atunci i-am spus că nu ţin bani în casă niciodată din motive de securitate; m-a întrebat dacă n-am să-i schimb o bancnotă de 500.000 de lei, şi i-am spus că eu niciodată nu am ţinut în mâini o astfel de bancnotă, şi că doar 10.000 pot să-i dau că atât am… el continua să ţină*

servieta aceea în mâini şi mi-era o frică nebună. Mă gândeam că acum, acum mă omoară…

- *Dar, doamnă Hareta, nu trebuie să vă gândiţi întotdeauna la ceea ce este mai rău… dacă cineva vine la dumneavoastră…*
- *Dar l-am văzut foarte bine pe acest domn cu servieta lui…*
- *Dar atunci nu trebuie să vă mai încredeţi în nimeni; vreau să zic: lumea e atât de rea, trebuie să staţi mai atentă;*
- *L-am văzut foarte bine, ţinea servieta foarte ciudat…*
- *Dar ştiţi, şi eu ţin câteodată geanta mea într-un mod mai straniu. Poate am ceva şi nu vreau să se verse. Nu trebuie să fiţi atât de neîncrezătoare. Dar nu trebuie să fiţi nici imprudentă. Poarta trebuie s-o ţineţi tot timpul închisă, şi trebuie să nu deschideţi până când nu întrebaţi cine este. Cred că aceasta trebuie să faceţi, dar mai cred că nu trebuie să fiţi nici prea neîncrezătoare.*
- *Dar televiziunea tot timpul să fim atenţi cu poarta, să nu lăsăm să intre pe nimeni, şi vedeţi, cu toate acestea, tot mereu vin reprezentanţi de la gaz, apă, curent, cablu, şi chiar dacă le zic că nu am nevoie de nici un control, mă întreabă de alţi vecini de bloc, dacă sunt acasă, dacă nu au ei nevoie etc., încercând să înfiripeze o discuţie, poate, poate reuşesc să pună un picior în uşă şi apoi să intre cu forţa.*
- *Dar doamnă, daţi prea multă crezare la tot ce se spune la televiziune. Eu nu i-aş da nici un fel de crezare celui de la emisiunea „Infracţiuni”.*
- *Dar a spus-o el de atâtea ori, şi totul s-a dovedit a fi adevărat. Eu nu scap nici una dintre aceste emisiuni.*
- *V. Cred că totuşi multă lume ar merita încrederea noastră…*
- *H. Dar dumneavoastră nu cunoaşteţi viaţa. Este rea, şi în mod special aceia care se prezintă la poarta ta. Există şi tineri foarte drăguţi, adeseori studenţi, care te ajută să poţi traversa strada.*
- *V. Dar mai sunt şi alţi oameni buni, nu trebuie să fiţi atât de drastică. Este atâta lume drăguţă şi dispusă să vă ajute. Dar trebuie ca şi dumneavoastră să veniţi puţin în întâmpinarea acestor persoane, să cereţi ceea ce aveţi nevoie. În acest bloc se găseşte sigur cineva dispus să vă aducă câte ceva de la magazin. Dar dacă nu cereţi, lumea nu vine din proprie iniţiativă.*
- *Nu… pe aceştia din bloc nu vreau să-i deranjez… nu vor nici ei, de fapt,… nu…*

Pentru a putea înţelege, în acest colocviu, ce cauzează iritarea celor ***două femei care caută în zadar să se întâlnească***, pare oportun să analizăm *starea psihologică a doamnei Hareta.* Se observă citind cu atenţie anumite ***afirmaţii contradictorii ale acesteia.*** Se lamentează că nu mai vede, că va orbi în curând complet întrucât operaţia nu mai este posibilă, în schimb urmăreşte programele de televiziune, distinge bancnotele, observă în detaliu poziţia servietei din mâna domnului; în plus, în ciuda stării ei de orbire quasi-totală, porneşte totuşi la drum de una singură. Această *contradicţie între imaginea pe care o creează despre sine însăşi şi modurile concrete, efective de a se comporta este evidentă.* Descoperim astfel în orbirea ei ***nu doar o infirmitate fizică:*** la slăbirea vederii se adaugă în mod clar unele ***probleme de natură psihică.*** Dacă luăm serios în calcul şi în analiză reflexele amare şi deprimate împotriva

semenilor pe care le are, observăm că orbirea ei are nişte contururi clare, relevându-se a fi ***simbol fizic al unei suferinţe şi a unei amărăciuni de natură psihică: ea nu mai poate vedea pe nimeni, pentru că a văzut deja destule.*** Ea îşi întoarce privirea de la umanitate, care a rănit-o profund şi a ofensat-o. Astfel, cauza stării ei de spirit nu este nicidecum doamna de la Sibiu, sau bărbatul care a însoţit-o până în casă, sau studenta care i-a zgâriat vasul de ceramică. ***Rana ei este mult mai profundă,*** iar ultimele evenimente nu fac altceva decât să o redeschidă. Devenind „oarbă", ea îşi exprimă refuzul total faţă de *această lume care i-a rămas datoare cu multe din lucrurile pe care o persoană le poate aştepta de la semenii săi.* Ea este o fiinţă ***dezamăgită, însetată afectiv şi niciodată satisfăcută.*** Orbirea ei este şi este şi un apel, o invocare, o cerere insistentă de ajutor de la lume, pentru a primi atenţia şi afecţiunea de care niciodată nu s-a bucurat.

Doar acum şi astfel, ajunsă oarbă, merită atenţie şi grijă din partea semenilor. Şi realmente, sunt atâţia care sar în ajutorul bătrânei: vecina, bărbatul de pe stradă, studenţii, femeia de la Sibiu şi vizitatoarea noastră. Dar cu toate acestea, toate aceste persoane dispuse să ajute, nu reuşesc să satisfacă existenţele bătrânei. Dimpotrivă, în ciuda întregii atenţii pe care i-o acordă, îi oferă bătrânei doar ***motive de dezamăgire şi prilejuri de acuze.*** Astfel, ***oricine aude strigătul ei interior şi tainic de ajutor sfârşeşte prin a ajunge pe banca acuzaţilor.***

Chiar şi când reproşează vizitatorilor ei că sunt prea puţin prezenţi sau că au intenţii rele, „orbirea" ei se manifestă: pe de o parte, ei sunt cei care ar trebui să fie îngăduitori cu ea (pentru că e bolnavă şi bătrână). Drept consecinţă, toate aceste persoane se simt *frustrate de continuele reproşuri nedrepte,* şi de la un moment dat nu vor mai veni. Şi aceasta nu va face altceva decât să confirme percepţia trecută şi prezentă pe care bătrâna o are despre umanitate în general, că ***nu se poate conta pe nimeni şi pe nimic; în nimeni nu trebuie să te încrezi,*** oricum vei ajunge abandonată.

Mesajul ei subtil şi duhovnicesc pentru vizitatoare (sau pentru preotul care-şi va găsi timp să o viziteze) este acesta: ***Am fost foarte ofensată de oameni şi nu mai vreau să văd şi să întâlnesc pe nimeni.*** *Dar poate se mai găseşte cineva să-mi ofere o fărâmă de speranţă dându-mi atenţia pe care dintotdeauna am aşteptat-o. Tu poţi fi aceasta. Dar fii atentă: te voi încărca cu toate suferinţele mele. Sper că eşti suficient de puternică ca să suporţi amărăciunea mea, în special atunci când,* ***drept remuneraţie pentru gesturile tale pozitive, te voi acuza pe nedrept.*** *Vreau însă să fii o sursă de iubire pentru mine. Vreau să-mi cobori în inimă toată afecţiunea pe care o poate revărsa Cerul asupra mea! Mi-e sete de iubire!"*

Forme de ignorare a dramei bătrânei

Cum reacţionează vizitatoarea în această situaţie? Înţelege mesajul bătrânei? Nu cumva ea ***găseşte motive pentru a se detaşa afectiv de drama ei?*** Identificăm trei moduri diferite de reacţie a acesteia.

1. Confruntarea cu date obiective

Tânăra-*asistent pastoral* este evident ***preocupată de a da o viziune corectă a lucrurilor*** (deoarece atunci când bătrâna se plânge că nimeni n-o vizitează, o

corectează). ***În lumea interioară a psihicului, contează însă nu faptele, ci interpretările subiective care se dau faptelor.*** Epicur a declarat: *„Nu lucrurile în sine ne preocupă, ci opinia pe care o avem despre ele.* Cu alte cuvinte, adeseori ***nu contează realitatea, ci interpretarea ei.*** Epicur exprima deci o intuiţie care este confirmată de psihologia contemporană a percepţiei: ***realitatea pe care o trăim este construită subiectiv,*** în sensul că faptele şi evenimentele sunt interpretate subiectiv de fiecare om. *Trăirea noastră interioară este alcătuită dintr-o pluralitate de structuri care filtrează, ordonează, dar şi distorsionează faptele obiective.* Dacă bătrânica trăieşte cu impresia că nimeni nu o ajută – în ciuda numeroaselor vizite pe care le primeşte regulat – ***atunci trebuie să-i respectăm această interpretare a realităţii. Asistentul pastoral trebuie să meargă dincolo de simplele cuvinte*** şi să-şi dea seama de realitatea pe care bătrânica o plânge, adică faptul că contractele pe care le are (inclusiv cel cu asistentul pastoral) nu sunt capabile să elimine ***senzaţia de singurătate şi de abandon pe care o are.***

Dacă această senzaţie subiectivă este negată constant prin apelul la fapte obiective, se întâmplă ceea ce am observat în dialogul nostru: ***colocviul pastoral al celor două interlocutoare derapează într-un duel dialogic, în jocul de cuvinte: „Da, da, sigur, însă…”,*** care poate continua la infinit. Prin acest joc, ***unul propune sfaturi, iar celălalt le respinge sistematic.*** Sfârşitul acestui joc va fi, inevitabil, întreruperea definitivă a raportului dintre cei doi. De fapt, în acest caz ***fiecare îşi are propriul monolog în două sectoare diferite ale realităţii:*** bătrânica la nivelul senzaţiilor ei subiective, asistentul pastoral la nivelul faptelor obiective, fără ca să se întrezărească vreo punte între ele.

Desigur, preotul trebuie să fie din principiu, ***„avocatul adevărului”,*** dar aceasta nu înseamnă că trebuie impusă interlocutorului o viziune „obiectivă” asupra tuturor faptelor. Conceptul de „realitate” pretinde, de fapt, a lua cunoştinţă de traumele ascunse ale trecutului propriu, şi a opera o reconciliere a noastră cu propriul destin care ne-a dezamăgit „pretenţiile gigantice” pe care le-am avut în copilărie. Din acest punct de vedere, ar fi fost mult mai important ca asistentul pastoral ***să respecte lumea interioară a bătrânei, experienţa subiectivă a acesteia de singurătate.*** Forma pozitivă de confruntare, în cursul terapiei pastorale, consistă tocmai în ***confruntarea cu realitatea dureroasă, şi ca atare ascunsă,*** a trecutului, care este limitată la lumea interioară.

2. Sfaturi şi soluţii „duioase”

O atitudine deseori întâlnită în colocviile pastorale este constituită de tentativa, plină de bune intenţii, de a ***oferi soluţii celui care caută rezolvarea propriilor probleme.*** Şi în cazul nostru doamna-*asistent pastoral* apelează la sfaturi. Se pare chiar că la lamentările bătrânei doamna opune propuneri de soluţionare a situaţiei. A considera dialogul pastoral ***o înşiruire de cereri căreia îi vor fi corelate o suită de propuneri*** este greşit. Acest tip de dialog ***nu este capabil să satisfacă exigenţele psihologice interioare ale celui care cere sfat.*** Trebuie ca preotul, în general să fie echilibrat cu „oferta” lui de sfaturi, deoarece:

- propunerile de soluţionare a situaţiilor adeseori nu iau în considerare ***căutările, adeseori anevoioase, realizate deja de interlocutor,*** pentru a ieşi din criză.

Desigur că el a cheltuit deja o mare cantitate de energie psihică în căutarea unei soluţii. Dacă preotul oferă o soluţie într-un timp record, înseamnă că declară indirect că interlocutorul său este prost, sau incapabil de a trăi; soluţiile rapide dispreţuiesc eforturile precedente ale credinciosului şi-l pot răni;

- cu fiecare propunere de soluţie, ***preotul îşi asumă o responsabilitate, de care apoi va da socoteală.*** El se transformă într-un „expert în biografia altuia", şi împiedică sau descurajează auto-reflecţia personală a celuilalt;
- propunerile de soluţie favorizează în interlocutor ***sentimente şi atitudini de confuzie, neputinţă şi dependenţă.*** Interlocutorul ajunge să trăiască raportul cu preotul precum medicul cu pacientul, unde se întâlneşte un specialist cu un laic ignorat. Activitatea şi eforturile terapeutice sunt astfel delegate totalmente expertului în medicină, psihologie sau teologie. Interlocutorul se retrage în sine preferând rolul pasiv de observator exterior care aşteaptă soluţii, precum şoferul care, într-un *service auto,* priveşte repararea propriului automobil.
- Propunerile de soluţie exercită ***o anumită presiune asupra interlocutorului.*** El se găseşte în condiţia de a se teme că *nerespectarea sfatului aduce cu sine respingerea sa de către preot.* Când credinciosul observă că soluţia propusă poate fi chiar imposibil de aplicat, el poate chiar ajunge să facă totul pentru a-l „convinge" pe preot de progresele inexistente pe care le-a făcut. Această lipsă de onestitate va crea – inevitabil – sentimente de culpă.
- Sfaturile pot lua în ochii credinciosului forma ***prescripţiilor, ordinelor sau interdicţiilor***, care se adaugă la cele ce – de-a lungul evoluţiei sale psihice – l-au îmbolnăvit: ***restricţii şi sancţiuni, datorii, directive şi orientări.***

Preotul trebuie să fie conştient că ***sfaturile au o putere terapeutic-pastorală extrem de limitată.*** Oamenii lumii noastre ***au nevoie nu atât de sfaturi, cât de putere.*** Marea eroare pedagogică din lumea noastră este opinia – foarte răspândită – ***că ceea ce contează***, inclusiv în plan spiritual, ***„este ceea ce se ştie".*** Această opinie este înşelătoare şi se aseamănă anumitor teorii ale personalităţii potrivit cărora ***acţiunile noastre ar fi dirijate numai şi numai de ceea ce cunoaştem (teoretic).*** Dar o privire simplă împrejur ne demonstrează că nu este aşa: de exemplu, fumatul este un viciu foarte răspândit, şi toţi cunosc faptul că el este foarte dăunător atât fumătorului propriu-zis, cât şi celor din jur. Cu toate acestea, puţin sunt cei care-l abandonează. ***Există*** deci ***mulţi alţi factori capabili să influenţeze acţiunile noastre, care nu-şi au originea în sfera cognitivă;*** există mulţi alţi factori inconştienţi, dar care sunt determinaţi în acţiunile noastre.

Un alt motiv pentru care strategia sfaturilor este nesatisfăcătoare se situează în personalitatea preotului. A fi interpelat în calitate de „expert" poate suscita ***dorinţa neduhovnicească, inconştientă şi narcisistă de a fi stimat.*** Preotul trebuie să refuze rolul, propus subtil de credincios, de a acţiona în raport cu el ca un expert. Dialogul pastoral are succes numai şi numai dacă preotul practică ***o foarte vigilentă abstinenţă în raport cu dorinţele lui inconştiente***, de a fi apreciat, de a fi vorbit ulterior de bine, de a fi plin de „putere" în raport cu credinciosul.

3. Generalizare, minimalizare, criticare, ironizare

Există alte multe forme de intervenţie în dialog, incompatibile cu un raport terapeutic-pastoral corect. De exemplu, asistentul nostru pastoral răspunde de frica bătrânei de hoţi cu o ***constatare generalizatoare şi minimalizatoare.*** Cu alte cuvinte, nu ia în serios frica bătrânei, senzaţia ei subiectivă, opunându-i superficial o experienţă generică de viaţă. Neluarea în seamă a exigenţelor bătrânei blochează raportul şi îndepărtează interlocutorul de experienţele sale concrete spre o discuţie generală şi pur teoretică, sau – în cazul nostru – o pune sub presiune impunându-i să-şi justifice senzaţia personală.

Există şi „generalizarea pozitivă”, dar aceasta, în psihologie, nu încearcă să devalorizeze experienţa personală, ci să o pună în valoare. Preotul trebuie să-l încurajeze pe credincios ***să-şi aprofundeze tot mai mult experienţele subiective.*** Când preotul generalizează, minimalizează, critică sau ironizează, se întreabă la nesfârşit, demonstrează că ***vrea să păstreze distanţele faţă de celălalt.*** Motivele profunde ale acestei distanţări sunt de căutat în personalitatea sa, care nu suportă apariţia sau existenţa anumitor sentimente, conflicte sau atitudini.

„Pasageri clandestini” în călătoria terapeutico-pastorală

Se cuvine să trecem acum de la nivelul superficial al acţiunii, la dimensiunile profunde ale acesteia. Putem descoperi astfel că ***nu suntem capabili să suportăm sau să trecem cu vederea neglijarea noastră de către alţii,*** generalizările sau învăţămintele pe care alţii vor să ni le dea. Suntem, cu alte cuvinte, prizonieri ai noştri înşine; prizonieri a anumitor scheme pedagogice, a unor roluri auto-impuse. Figura de mai jos ilustrează legătura dintre reacţiile „superficiale” şi motivaţiile mai profunde.

Conştient	Intervenţii	Să asculţi, să întrebi, să generalizezi
	Rol	Medic, expert, păstor
		Să ajuţi, să călăuzeşti, să converteşti
Subconştient	Structura personalităţii	Frică de a greşi, sentimente de culpă, depresie

Graficul ilustrează cum, pentru a modifica nivelurile superficiale de acţiune, sunt necesare cele aflate la profunzime. Nivelul motivaţiilor inconştiente (dorinţe, traume, ofense etc.) pretind o anumită auto-experienţă pentru a putea ajuta şi însoţi afectiv semenul aflat în nevoie. Hermann Stenger vorbeşte de „pasageri clandestini” care trebuie să fie descoperiţi, aduşi la suprafaţă şi puşi în slujba noastră, dacă dorim ca baraca noastră de salvare să fie utilizabilă. Referindu-se la pastoraţia individuală, el identifică trei posibili „pasageri clandestini”.

1. Tendinţa de a-i domina pe alţii

Potrivit unor psihologi contemporani (ex. Hermann Stenger) această tendinţă derivă în mod special din ***exigenţă nesatisfăcute în prima copilărie*** şi este redeşteptată de situaţii care, prin natura lor, includ atitudini de supunere şi de superioritate. Între acestea se situează şi raportul dintre păstor-credincios, medic-pacient, profesor-elev, şef-subordonat etc. Recunoscându-se pe sine însuşi în poziţia de superioritate pe care i-

o conferă responsabilitatea sacramentală pe care o are, ***preotul trebuie să-şi controleze eventuala tendinţă de a se înstăpâni asupra altora***. Păstorul poate face aceasta recunoscându-se pe sine însuşi drept „medic-bolnav”. De la Mântuitorul Hristos păstorul poate învăţa ce înseamnă ***renunţarea la putere,*** renunţare care îi permite apoi să acţioneze într-un mod eficace.

2. Dorinţa de a dobândi recunoaştere publică şi apreciere („iubire”)

Relaţia pastorală cunoaşte riscul ca păstorul să se situeze pe o poziţie de exploatare, pretinzând cu sete de la interlocutorul său recunoaştere şi stimă. Textul biblic menţionează cuvintele lui Iisus: *„Mai fericit este a da, decât a lua”* (F.Ap.20, 35). Aceste cuvinte nu vor să sugereze că „a primi” nu creează un sentiment real de mulţumire şi fericire, ci că a „da” creează o stare superioară, mai intensă, decât cea creată de „a primi”. Preotul trebuie să constate că „a da” şi „a primi” nu sunt opuse, generozitatea şi iubirea de sine nu sunt în antagonismul. El trebuie însă să recunoască, să identifice şi să pună limite dorinţei interioare de a fi iubit, stimat şi apreciat pentru calităţile sale. Dialogul pastoral cunoaşte deci riscul de a exploata poziţia pe care o ai pentru a dobândi recunoaştere şi iubire pe „spatele” celui care caută ajutor.

Câteva fraze ale vizitatoarei se nasc din următorul monolog interior: „Această Doamnă Hareta, când spune că nu este nimeni care să o înţeleagă sau în care să poată avea încredere, se referă tocmai la mine. Dar ***asta să i-o permit să mi-o spună.*** Va trebui să observe că sunt aici tocmai pentru ea, şi că şi altădată am încercat s-o ajut, după cum pot. A nu vrea să vezi aceasta mi se pare pură răutate. De aceea, ***n-o să-mi mai pierd timpul cu ea,*** ca să-mi reproşeze apoi, că fac puţin pentru ea. Am şi altceva mai bun de făcut!”

Doamna *asistent-pastoral* se simte ofensată personal de ceea ce doamna Hareta a zis. Dar bătrâna Hareta, din cauza ***profundei amărăciuni şi dezamăgiri care sunt în ea,*** nici măcar nu este în stare să vorbească astfel vizitatorilor ei. Fiecare ajunge să fie ***târât de ea în drama cusută cu lamentări şi acuze.*** Prin aceste lamentaţii şi acuze, bătrâna pune din nou în scenă dezamăgirile şi rănile trăite cu mult timp în urmă, pe care nu le-a depăşit încă.

Asistentul pastoral, agresat şi ofensat, se apără şi o loveşte pe bătrână cu noi răni, apelând la observaţii dispreţuitoare sau ironice. Drama a ajuns astfel ***scopul pe care bătrâna Hareta şi l-a prefixat, acela de a-i fi confirmată*** ideea ei veche: *„Nimeni nu reuşeşte să mă înţeleagă, în nimeni nu mă pot încrede, toţi până la urmă mă abandonează!”*

De ce vizitatoarea se lasă ofensată atât de tare de susceptibilitatea bătrânei? Răspunsul trebuie să-l căutăm între „pasagerii ei clandestini”. Ea este de fapt ***victimă a unei dorinţe neconştientizate de recunoaştere.*** De mai multe ori o îndeamnă pe bătrână să aibă „mai multă încredere” în vizitatori şi în ea însăşi; dorinţa ei de a primi o „compensaţie” de la bătrâna Hareta a condiţionat foarte tare implicarea ei în ajutorarea bătrânei, fără să fi conştientizat aceasta. Ea ar trebui, în schimb, ***să aibă puterea să suporte deziluzia,*** să fie conştientă de faptul că ***dialogul pastoral nu trebuie să se transforme într-un spaţiu de realizare a propriilor dorinţe sau aspiraţii neconştientizate,*** de laudă sau aprobare. Dacă n-ar avea aşteptări psihice de confort în

raport cu bătrâna Hareta, ar putea înţelege ***adevărata semnificaţie a lamentărilor şi a acuzelor ei.***

Tendinţa de a reacţiona, într-o situaţie nouă (într-o întâlnire, într-un dialog – de exemplu) **cu modele de comportament şi sentimente care derivă dintr-o situaţie (întâlnire, dialog) trăită cu mult timp în urmă, în tinereţe sau copilărie chiar, se numeşte *transfert.*** Persoane care în copilăria lor au fost adeseori abandonate, vor începe orice relaţie cu certitudinea interioară că vor fi din nou abandonate. Putem chiar afirma că, ***începând cu cel de-al 12-lea an de viaţă, orice întâlnire pe care o are o persoană este, de fapt, o a doua întâlnire.***

Iată cum defineşte Angelo Brusco *transfert*-ul: „Vorbim de *transfert* când o persoană reacţionează emotiv la întâlnirea (sau în dialogul) cu alta ca şi când interlocutoarea ar fi o figură reprezentativă a trecutului ei (tatăl, mama, fratele, sora), percepând-o greşit şi având reacţii emotive necorespunzătoare noii situaţii. *Transfert*-ul constituie ***un fenomen spontan, omniprezent în viaţa cotidiană.*** Fiecare om, de fapt, a învăţat să trăiască şi şi-a însuşit anumite maniere de a reacţiona în copilărie, cu persoanele semnificative ale trecutului său.

Iată deci că şi preotul este subiect al reacţiilor de acest tip, faţă de persoanele care îi cer ajutorul. Aceste reacţii pot avea o configuraţie dublă: prima are loc atunci când ***preotul interacţionează într-o manieră imatură cu interlocutorul,*** raportându-se la el (sau considerându-l) ca la o persoană ireală, iar a doua constă într-o ***reacţie nepotrivită la relaţia de transfert a credinciosului.*** În această a doua situaţie, preotul nu-şi dă seama că ***afecţiunea sau ura manifestată de credincios nu sunt îndreptate realmente spre el, ci faţă de persoana tatălui*** (sau a mamei, sau a fratelui) ***pe care el o întrupează*** în acel moment. Dacă nu-şi dă seama de aceasta, reacţionează emotiv greşit, având o atitudine rigidă de refuz.

Observăm deci că şi preotul are această tendinţă spre *transfert*, pentru că şi el este o fiinţă limitată şi vulnerabilă, cu sentimente, conflicte şi evenimente dureroase în trecut. Pentru a deveni un preot bun, teologul nu trebuie doar să elimine situaţiile nerezolvate ale propriei biografii, ci trebuie să dezvolte un sistem propriu de identificare a „punctelor slabe”, şi a „umbrelor” lui, pentru ca să nu-i „infecteze” în mod inconştient pe interlocutorii săi. Următoarea listă a formelor de *transfert* ar putea fi utilă pentru a identifica propria tendinţă:

- când am un foarte puternic sentiment de tristeţe, disperare, neplăcere, sau din contră, extaz şi hipersensibilitate faţă de credinciosul din faţa mea;
- când descopăr în mine un elan neprevăzut de interes sau de refuz în întâlnirile cu el, sau discut cu el îndelung sau foarte dinamic;
- când criticile sau reproşurile lui mă rănesc profund;
- când simt o satisfacţie profundă pentru laudele explicite pe care mi le face, pentru simpatia demonstrată;

- când nu sunt capabil să-i refuz o atitudine (să-l încurajez, să-l laud, să-l cert) pe care o aşteaptă de la mine;
- dacă mă interesez continuu de buna reuşită a cazului său, dacă el urmează sau nu sfaturile mele; dacă doresc să prelungesc cât mai mult raportul cu el;
- dacă îl visez pe interlocutor.

Capacitatea preoţilor de a se apropia afectiv de credincioşi
Structura personalităţii preoţeşti

Într-un studiu empiric au fost examinate 216 persoane (82 de candidaţi la preoţie, 27 preoţi, 62 studenţi la teologie laici) şi s-a recurs la următoarele proceduri psiho-diagnostice:

1. **Chestionarul de incertitudine.** Prin acesta este măsurată „anxietatea", clasificată prin: „frică de insucces", „fobie a contactului", „incapacitatea de a spune *nu"*, sentimente de culpă, corectitudine de comportament.
2. **Inventarul personalităţii.** Acest test obiectiv al personalităţii conţine 12 nivele bipolare: nervozitate, agresivitate, depresie, irascibilitate, sociabilitate, tendinţă spre (pre)dominare, inhibiţie, extrovertire, sinceritate, labilitate emotivă (nevroză), masculinitate.
3. **Test de frustrare.** Acest test urmăreşte să identifice tendinţele de comportament inconştiente în situaţiile conflictuale cotidiene. Baza psihologică a testului este constituită de două componente ale psihologiei „agresiune-frustrare".

Rezultatele unor teste psiho-diagnostice referitoare la personalitatea preotului

1. Preoţii şi studenţii teologi analizaţi au demonstrat o evidentă ***„frică de a face impresie proastă, frică de insucces, de critică sau de opinia publică":*** *„Într-o discuţie sau dezbatere, argumentele cele mai solide îmi vin întotdeauna prea târziu, după încheierea discuţiei!"; „În prezenţa unor persoane cu o personalitate puternică, întotdeauna mă pierd"; „Îmi lipseşte încrederea în mine însumi…"*
2. Ei ***au dificultăţi să spună „nu".*** Acest fapt demonstrează o prea mare predispoziţie de a ceda la pretenţiile altora sau de a se „preda" la exigenţele altora. Discuţiile sunt evitate „din dorinţa de a-şi păstra liniştea sufletească" şi „iritarea este păstrată în sine şi nu este manifestată în exterior". Este vorba de „hiperadaptare" şi „frică de a se lega": *„Evit tot ceea ce ar putea fi pricină de contradicţii!" „Evit, pe*

cât posibil, discuţiile neplăcute, chiar dacă ar fi necesare"; „Când sunt diferenţe de opinie, sunt întotdeauna eu primul care cedează…"

3. Au tendinţa de a ***experimenta sentimente de culpă*** dacă nu satisfac exigenţele altora, în special ale persoanelor aflate în nevoie;
4. Dau o mare importanţă ***„corectitudinii comportamentale",*** care se exteriorizează într-o respectare foarte riguroasă a normelor.

*****

1. Preoţii demonstrează prin cuvânt şi manifestări că suferă de insuficienţe fizice şi tulburări psiho-somatice într-o manieră mai evidentă decât alte persoane.

Preoţii, potrivit unor statistici, suferă mai mult decât alte categorii profesionale de dureri de stomac, oboseală, aritmie cardiacă, dificultăţi respiratorii, dereglări ale somnului etc. Ei se demonstrează deci neîncrezători în „fratele trup", fapt incompatibil cu mesajul creştin al mântuirii întregii fiinţe umane, atât a sufletului cât şi a trupului. Dumnezeu însuşi „s-a făcut trup". Întruparea deci ridică trupul uman la demnitatea de trup divin, şi pretinde speranţă într-o continuă perfecţionare a acestuia, iar nicidecum într-o eliberare de acesta. Creştinul adevărat trebuie să accepte necondiţionat de acesta. Creştinul adevărat trebuie să accepte necondiţionat propriul corp, fără să simtă nevoia de a-l mortifica sau demoniza, sau a-l combate printr-o asceză greşit înţeleasă. ***Problema consistă aici nu în lipsa unei doctrine teologice referitoare la trup, ci în lipsa unei transpuneri a acesteia în psihicul uman individual.*** În neputinţele trupului, omul duhovnicesc poate interpreta acceptarea insuficienţei umane de către Dumnezeu.

2. Preoţii sunt subiecţi mai introvertiţi decât alţii, cu o scăzută nevoie de contacte sociale

Acesta este un fapt reconfirmat de nenumărate diagnosticări pastoral-psihologice. Preoţii tind să păstreze distanţele faţă de oameni, nu se simt atraşi excesiv de contactele sociale şi manifestă o scăzută nevoie de relaţii sociale. Acest fapt este însă în evidenţă contradicţie cu exigenţele profesiei pastorale şi cu „datoria relaţiilor" cu semenii.

3. Preoţii suferă de „anxietate socială" într-o măsură mai mare decât restul oamenilor. Ei sunt continuu marcaţi de o „frică de insucces şi de critică", hiper-cortezie, inhibiţie în contactele sociale unită cu sentimente de culpă.

Diagnosticul psiho-pastoral confirmă o dispoziţie exagerată de adaptare la regulile sociale, până la o supunere/capitulare faţă de personalităţile autoritare. *„Un mare număr de teste psihologice au revelat o realitate unică privitoare la*

seminaristul american tipic: în timp ce el are o foarte mare dorinţă de a-i ajuta pe ceilalţi, este caracterizat totodată de o inhibiţie care-l împiedică să intre în contact fără dificultăţi cu alte persoane. În timp ce justifică opţiunea lui profesională prin dorinţa de a se apropia afectiv de alţii, el consideră această apropiere foarte dificilă, pentru că este timid şi puţin sigur de colegii săi. De aceea, seminaristul apreciază mult autocontrolul şi stăpânirea de sine.”

Aceste rezultate privitoare la anxietate socială a preoţilor sunt de mare importanţă pentru practica pastorală. Iată câteva pericole:

- preoţii consideră contactele cu semenii dificili şi obositoare, de aceea adeseori caută să le evite, ei se limitează la contactele pastorale de birou;
- în dialogurile pastorale, ei încearcă să se refugieze în intervenţii distanţatoare, precum: instruire, confruntare cu date obiective, impunere de soluţii, comunicare într-un mod impersonal, folosind pronumele „noi”. Le este frică, în timpul dialogului, să se apropie prea mult de celălalt;
- întâlnirea de suflet dintre preot şi o altă persoană nu poate avea loc deoarece adeseori ***preotul îşi ascunde chipul în spatele unei măşti, masca „rolului”.***

4. Preoţii au dificultăţi în a conştientiza propriile slăbiciuni şi erori şi a vorbi „cu sinceritate” despre acestea

Potrivit psihologiei profunzimilor, această tendinţă de ascundere îşi găseşte originea în anumite răni interioare primite în copilărie. Un astfel de preot va avea mari dificultăţi în apropierea afectivă de ceilalţi semeni, întrucât interlocutorul nu va recunoaşte în el un om limitat, frate cu omul. El nu va putea fi deschis faţă de durere, la neputinţă şi la dorinţele semenilor, întrucât are reflexul de a respinge „propria umbră”, adică orice defect.

5. Preoţii au tendinţă de a elimina din conştient tendinţele agresive faţă de ceilalţi. Ei întorc agresivitatea înspre propria persoană, sub formă de sentimente de culpă de tip depresiv.

Există o strânsă legătură reciprocă între absorbţia agresivităţii dinspre exterior şi depresie. Cercetările contemporane asupra depresiei au demonstrat că absorbţia agresivităţii este într-o legătură directă cu depresia şi cu dispreţuirea de sine.

Psihogeneza personalităţii preotului

Ne vom opri puţin asupra biografiei preoţilor. Este important stilul pedagogic practicat în familia de provenienţă a viitorului preot.

1. Raportat la alţi oameni, preoţii cresc de obicei în familii unde mama reprezintă persoana de relaţie şi forul pedagogic dominant pentru copil. Tatăl este absent din punct de vedere psihologic: el lasă educaţia aproape

complet pe seama mamei. Acest fapt conduce la o ***legătură puternică între copil şi mamă.***

2. Preoţii provin din familii în care părinţii ***şi-au introdus fiii mai repede şi într-o manieră mari ridicată în rolul de adulţi*** şi i-au conectat mai de timpuriu la valorile corelate lumii adulţilor. În aceste familii copiii au fost îndemnaţi de timpuriu să fie „cuminţi”, să aibă grijă de fraţii mai mici, să fie ascultători, să se comporte bine, să evite prieteniile rele. Nu rareori aici „Dumnezeu” a fost invocat ca instanţă ameninţătoare pedepsitoare, pentru a disciplina copilul.
3. Aceşti copii, definiţi „mici adulţi”, experimentează precoce faptul că ***capacităţile dobândite de ei nu îi fac simpatici printre cei de aceeaşi vârstă cu ei.*** Astfel, pentru a se simţi şi ei undeva iubiţi şi acceptaţi, se încredinţează tot mai mult familiei. În familie însă domină principiul că *„dragostea se poate primi doar dacă se plăteşte un preţ”,* sub forma unor contraprestaţii (precum „a fi cuminte”). Ei trebuie să se adapteze la ***idealurile şi valorile familiei.*** În acest context, al primirii iubirii doar dacă există o prestaţie anticipată, sunt eliminate precoce atitudinile neadmise, precum: agresivitatea, neascultarea, împlinirea dorinţelor proprii, dezordinea. Reprimarea acestor realităţi (care au drept finalitate autonomia) echivalează cu o vulnerabilitate psihică primordială, în care durerea, supărarea trebuie să fie eliminate printr-o idealizare a părinţilor, pentru a putea supravieţui ca fiu care depinde de ei.
4. În anii adolescenţei, aceşti fii sunt legaţi de părinţi, reuşind să se „dezlege” cu mare dificultate. Acum se observă cum ei nu au nici o experienţă de a fi „neascultători” fără a fi penalizaţi prin pierderea iubirii altuia. Nu au deci curajul de a-i „abandona” pe părinţi şi toate „pretenţiile” acestora.

Exemple de *transfert – transferul psiho-emotiv*

■ *Maria, o femeie de 30 de ani, de-a lungul copilăriei ei a avut permanent impresia că mama ei ăl prefera pe fratele ei, care ulterior a devenit preot. Avea impresia clară că* ***mama ei o neglijează.*** *Când îşi exprima vreo părere sau formula vreo sugestie, mama ei n-o lua în considerare, ca şi când nu ar fi spus nimic. Dacă, în schimb, sugestia venea din partea fratelui ei, mama ei lua în seamă sugestia cu multă căldură şi entuziasm; acest fapt* ***o rănea grav interior.*** *Aceste fapte îi validau ideea că nu este iubită, ci doar acceptată, tolerată, în schimb fratele era favorizat. Se simţea ca o orfană. Când, ulterior, intră într-o relaţie cu un preot psihoterapeut, în mod inconştient, instaură cu el un raport similar celui existent în copilărie între ea şi mamă:* ***îl acuza continuu că nu-i acordă suficientă atenţie, că nu se interesează de ea şi de sentimentele ei.*** *Cel mai mic gest al preotului din timpul dialogului pastoral ea îl interpreta ca dovadă a faptului că el e distras, neinteresat de ceea ce spune, şi drept urmare, se enerva. Preotul juca în acest raport pastoral rolul mamei, iar Maria retrăia*

în acest raport durerea şi sentimentul de prăsire pe care l-a experimentat din copilărie în propria familie.

***Transfert* pozitiv:**

■ *Robert, un preot de 35 de ani, şi-a trăit copilăria într-o continuă „oprimare" din partea părinţilor săi, care pretindeau de la el să fie „cel mai bun". el şi-a trăit copilăria cu frica permanentă că nu va reuşi să corespundă exigenţelor părinţilor săi. Mama lui nu era niciodată mulţumită de ceea ce făcea, în ciuda eforturilor disperate pe care el le depunea pentru a corespunde aşteptărilor ei: notele lui erau cele mai bune, camera lui într-o ordine desăvârşită, răspunsurile lui la orice solicitare, prompte… Robert a experimentat sentimente transferenţiale faţă de superiorii săi din seminar:* ***Sugestiile lor constituiau pentru el porunci şi încurajările lor erau percepute ca cereri de a da mai mult, şi mai bine.*** *În seminar, trăia însă, precum în copilărie, sentimente de frustrare, de lipsă de pace interioară, de nemulţumire de sine, precum în copilărie.*

Constituind un fenomen relaţional profund, *transfert*-ul cunoaşte o mare varietate de nuanţe emotive, care, în general, sunt orientate spre persoanele cu autoritate din viaţa fiecăruia (tatăl sau mama, bunicul sau bunica, persoanele de referinţă din copilărie), persoanele destinatare ale afecţiunii din copilărie. Trăirile interioare şi sentimentele pot fi atât pozitive (afecţiune, dragoste, siguranţă, dependinţă constructivă) cât şi negative (ostilitate, duşmănie, autonomie separaţionistă, respingere).

Noi vom grupa aceste sentimente în trei mari categorii:

1. ***Sentimente ambivalente: dependenţă şi ostilitate.*** Aceste persoane demonstrează o dependenţă totală, cer insistent să fie îndrumate din punct de vedere duhovnicesc. În acelaşi timp însă, pot demonstra ostilitate pentru că se simt obligate să se manifeste aşa cum sunt;
2. ***Sentimente de afecţiune.*** Atitudinea de înţelegere şi acceptare manifestată de preot faţă de aceste persoane favorizează apariţia acestor sentimente. Credincioasa poate răspunde prin sentimente intense de prietenie, ajungându-se chiar la îndrăgostire. Persoana celuilalt este idealizată.
3. ***Sentimente de agresivitate şi ostilitate.*** Cel care are sentimente negative faţă de autoritate va fi determinat în mod inconştient să interpreteze orice gest al interlocutorului ca o impunere insuportabilă, percepându-l ca judecător şi tiran, şi demonstrându-se neîncrezător faţă de acesta.

Orientări terapeutice

Potrivit psihologiei umaniste (Karl Rogers) preotul terapeut nu trebuie să favorizeze apariţia *transfert*-ului, dar îl poate considera material important când acesta apare, tratându-l precum pe alte sentimente. Adoptând o atitudine obiectivă, răspunde la „proiecţiile" credinciosului într-o ***manieră care nu este repetitivă a experienţelor traumatice ale trecutului.*** Dacă, de exemplu, credinciosul era obişnuit să fie ***neglijat sau chiar dispreţuit,*** el nu se va conforma, desigur, acestui fapt, ci va ***manifesta acceptare şi cordialitate. Faţă de un credincios obişnuit să fie instrumentizat şi exploatat, va manifesta atenţie şi consideraţie.*** Această atitudine de atenţie faţă de sentimentele şi experienţele trecute ale credinciosului este cel mai potrivit mijloc pentru a suscita în el sentimente de încredere care îi vor permite să îndepărteze sau să dilueze senzaţiile neplăcute ale acestuia, determinându-l să se axeze pe problemele prezentului.

Făcând astfel, preotul îi va descoperi subtil credinciosului că ***problema este în el însuşi, iar nu în afara lui,*** în ceilalţi. Este efectul de interiorizare determinat de orice răspuns-reflux. De fapt, nerăspunzând cu ură când i se cere iubire, nici cu respingere când i se cere sprijin, preotul îl va determina să-şi revizuiască atitudinile interioare ale trecutului şi reacţiile din prezent. Preotul poate să clarifice situaţia, conducându-l pe credincios să-şi interpreteze situaţia: „Astăzi se pare că vă războiţi cu mine! V-aţi gândit de ce se întâmplă aceasta?" Deci, pe de o parte, preotul nu răspunde la agresivitatea credinciosului, dar nici nu o respinge critic, pe de altă parte, explorează atent atitudinea sa şi îi oferă oportunitatea de a interioriza, analiza şi interpreta propriile sentimente.

Lumea pierdută a sentimentelor

În prima parte a copilăriei, pentru a se conforma aşteptărilor aceluia care are grijă de el, ***copilul trebuie să-şi înăbuşe setea de iubire***. Trebuie să-şi reprime reacţiile emotive la refuzurile pe care le primeşte, ceea ce duce la imposibilitatea de a trăi anumite sentimente. Unii copii au dezvoltat o adevărată ***artă de a ţine departe sentimentele.*** Copilul, de fapt, poate trăi sentimentele numai dacă există o persoană care îl acceptă cu aceste sentimente, îl înţelege şi îl secondează. Dacă lipsesc aceste condiţii, dacă copilul ***pentru a trăi un sentiment riscă să piardă iubirea mamei*** (sau a figurii materne substitutive), atunci nu poate trăi sentimentele în secret, şi le îndepărtează. Ele vor rămâne înscrise în trupul său, memorizate ca informaţii. Ca urmare, în viaţă, acele sentimente vor putea să renască fără să mai fie înţeles contextul originar. Să luăm ca exemplu ***sentimentul de a fi abandonat***. Ne gândim la sentimentul copilului mic, ale cărui comunicări verbale sau preverbale nu au ajuns la părinţi. Şi nu pentru că părinţii erau răi, ci ***pentru că ei înşişi aveau carenţe afective***, erau ei înşişi în căutarea unei persoane disponibile: *copilul este disponibil. Copilul putem să-l educăm într-un mod de a-l face să devină cum ne place nouă. De la copil se poate obţine respect, în faţa lui putem să părem puternici, când suntem obosiţi îl putem încredinţa*

altora, graţie lui putem să ne simţim în centrul atenţiei. Copilul poate deveni o unealtă de satisfacere a propriilor pasiuni neconştientizate…

Alice Miller
(psiholog şi psihoterapeut de la Zurich)

„Adaptarea la nevoile părinţilor conduce adesea la formarea „***falsului sine***". Individul dezvoltă o atitudine şi o strategie în care ***se limitează să apară aşa cum alţii aşteaptă, cum „trebuie" să fie***, şi se identifică totalmente cu sentimentele pe care le arată. Adevăratul său „sine" nu poate să de dezvolte. Părinţii de fapt au găsit în falsul sine al copilului o confirmare pe care o căutau, şi copilul, care nu a putut să-şi construiască o siguranţă proprie, va depinde în mod conştient, şi ulterior în mod inconştient, de părinţi. Neputând să se abandoneze sentimentelor proprii şi neavând experienţa acestora, ***el nu-şi cunoaşte adevăratele nevoi şi este alienat de sine însuşi la maximul grad posibil.*** În această situaţie, nu poate să se separe de părinţi, şi va depinde şi ca adult de confirmările persoanelor care reprezintă părinţii, precum „partenerul", grupul sau „fiii". Moştenire de la părinţi sunt amintirile inconştiente, refulate, care ne constrâng să ascundem în profunzime adevăratul „sine" în faţa noastră înşine. Fapt pentru care***, solitudinea experimentată în casa părinţilor mai târziu va fi urmată de izolarea în noi înşine".***

Dramele ascunse ale copilăriei noastre

Experienţa psiho-terapeutică ne învaţă că, pentru a lupta împotriva tulburărilor de natură psihologică, avem la dispoziţie un singur mijloc: *a descoperi adevărul despre istoria unică şi irepetabilă a copilăriei noastre.*

Nu putem să schimbăm nici măcar o virgulă din trecutul nostru, nici şterge traumele suferite în copilărie. Putem însă să analizăm mai de aproape evenimentele trecutului care au fost memorizate în fiinţa noastră, pentru a le aduce din subconştient în conştient. Este o întreprindere dificilă, fără îndoială, dar este unica care ne va da posibilitatea de a scăpa din ***captivitatea invizibilă şi crudă a copilăriei*** şi de a ne transforma din ***victime inconştiente a trecutului*** în indivizi responsabili care îşi cunosc realmente trecutul şi s-au conciliat cu el.

Majoritatea oamenilor acţionează, din nefericire, exact invers. Nu vor să rememoreze nimic din trecutul lor şi, fără să-şi dea seama, astfel sunt condamnaţi să fie încontinuu influenţaţi şi condiţionaţi de propriul trecut, trăiesc din anumite puncte de vedere într-o situaţie infantilă, nerezolvată şi neglijată. Nu ştiu să evite pericole care cândva erau reale, dar care de mult timp nu mai sunt. Sunt condiţionaţi de amintiri inconştiente şi de sentimente reprimate, care, atât timp cât rămân în subconştient şi nu sunt analizate reflexiv şi emotiv, îi condiţionează în tot ceea ce fac.

Potrivit opiniei comune a multor oameni care în copilărie erau consideraţi „orgoliul părinţilor", copiii trebuie să aibă o puternică conştiinţă a propriei valori. În realitate, totul este invers. La nimic nu le foloseşte să încerce cu disperare să împlinească tot ceea ce se pretinde de la ei, să fie chiar admiraţi şi invidiaţi. Îi va pândi permanent depresia, auto-alienarea, sentimentul de absurditate a propriei existenţe.

Acestea condiţionează nu doar viaţa individului ci şi tabu-urile unei societăţi. ***Aceasta pentru că în copilărie îşi afundă rădăcinile întreaga existenţă a unui om.*** Experienţele copilăriei ***supravieţuiesc în inconştient cu o intensitate extraordinară. Experienţele traumatice ale fiecărui copil rămân învăluite în obscuritate. Şi ascunse rămân şi „cheile" de înţelegere a întregii vieţi ulterioare.***

Alice Miller,
psiholog şi psihoterapeut de la Zurich
Volumul *Il dramma del bambino dotato e la ricerca del vero sé*
Editura *Bollati Boringhieri,* (Seria *Saggi psicologici),* Torino, 1997

Anexă

Contra-misiunea preotului prin incultură

„Domnilor Parlamentari,
despre problemele acestea importante ce le discutăm
să nu-i întrebăm numai pe intelectuali,
ci şi pe ofiţeri şi pe preoţi...”
(un parlamentar al României post-revoluţionare)

Cunoaşterea normelor elementare de gramatică şi ortografie constituie un criteriu prioritar pentru confirmarea statutului de intelectual al preotului şi al profesoarei de religie. În societatea noastră secularizată, neglijarea acestui aspect constituie o formă virulentă de contra-misiune, întrucât lumea intelectualităţii nu pune preţ pe mesajul pe care-l poate avea pentru lume un agramat, cu atât mai mult dacă acesta pretinde că mesajul lui vine de dincolo de lume, dar scandalizează conştiinţele intelectualităţii acestei lumi.

I. Expresii handicapate şi formulări agramate

Scrisoarea unui preot ortodox plecat în Occident la muncă,
către ierarhul său de acasă

Greşit: *Cu **fiiască** supunere, **Vă aduc la cunoştinţă despre activitatea** mea desfăşurată...*
Corect: *Cu **fiască** supunere, **Vă aduc la cunoştinţă activitatea** mea desfăşurată...*

Greşit: *După cum v-am spus şi Înalt Prea Sfinţiei Voastre, **mi-am** cerut permisiunea să plec în Occident pentru a lucra, dar şi dacă am posibilitatea să **şi** slujesc în duminici şi sărbători, **fapt care m-i sa şi înplinit.***
Corect: *După cum ştiţi, **am** cerut permisiunea Înalt Prea Sfinţiei Voastre să plec în Occident pentru a lucra, cu îngăduinţa de a sluji în duminici şi sărbători.*
Greşit: ***fapt care m-i sa şi înplinit.***
Corect*:* ***fapt care mi s-a şi împlinit***

Regulă: Întotdeauna înainte de consoanele „p” şi „b” în limba română se scrie „m” deşi se aude „n”.

„S-a” ***când nu este pronume posesiv*** (mama sa, bunica sa, sora sa) se scrie cu liniuţă de despărţire, întrucât este vorba de obicei despre două părţi de vorbire diferite: „ s” – pronume reflexiv (forma abreviată: pe sine, se, s-) şi „a împlinit” – verb.

Greşit: *Occidentul m-a schimbat puţin şi pe mine, aici* ***oameni*** ***sânt*** *mai disciplinaţi iar* ***mentalitatea de gândire*** *este de tip occidental.*
Corect: *Occidentul m-a schimbat puţin, aici* ***oamenii*** ***sunt*** *mai disciplinaţi iar* ***mentalitatea*** *este de tip occidental.*

Greşit: *Părinte, eu am venit în Italia să lucrez, să îmi ajut familia,* ***ci nu să i-au locul nimănui...***
Corect: *Părinte, eu am venit în Italia să lucrez, să îmi ajut familia,* ***nu să iau locul cuiva....***

„Mentalitatea" este prin definiţie „un mod de a gândi", deci expresia „mentalitatea de gândire" este un pleonasm „schizofrenic", adică o modalitate stupidă de a spune acelaşi lucru cu două expresii diferite, tautologice.

Greşit: *Şi aici în Occident, oamenii au nevoie de hrană spirituală, pentru că aşa precum îi îngrijeşte biserica ortodoxă pe* ***fii iei*** *duhovniceşti, nu tot aşa stau lucrurile şi cu credincioşi catolici.*

(a se observa permanent exprimarea extrem de handicapată)

Corect: *Şi aici în Occident, oamenii au nevoie de hrană spirituală. Spre deosebire de Biserica Ortodoxă care are grijă de* ***fiii ei*** *duhovniceşti, Biserica Catolică este – după părerea mea - mai neglijentă.*

Observaţii:

Întotdeauna sunt de preferat în exprimare mai multe propoziţii simple unei fraze greoaie, incorecte şi doar aparent academică.

Pronumele *eu, ea, el, ei, ele,* nu se scrie niciodată anticipat de un „i", deşi în pronunţie se aude cel mai adesea astfel (*ieu, iel, ia).*

Scrierea cu unul, cu doi sau cu trei „i" a substantivelor

Ex. „copiii" – ***ultimul „i" este articolul; penultimul „i" este semnul pluralului; antepenultimul „i" este din rădăcina*** cuvântului „copil"; (copiii aceia; acei copii).

Ex. membru (cuvânt care nu are nici un „i" în rădăcină)

Membrii (oamenii) sectelor se ajută între ei. Diferiţii membri (oameni) ai Consiliului Parohial nu o fac în schimb, ci se ceartă în public, făcând de ruşine parohia şi biserica!

În acest caz, pentru a identifica scrierea corectă se poate recurge la o stratagemă simplă: substituirea cuvântului „membru" cu un alt cuvânt, pentru a vedea cum se comportă acest nou cuvânt în vechiul context şi aplicarea ortografiei corespunzătoare.

Observaţie: dacă apelăm doar la „cum se aude", nu primim nici un indiciu referitor la scrierea corectă a acestor cuvinte. Cheia descifrării dilemei noastră stă în analiza logică a situaţiei.

Greşit: *Biserica Ortodoxă din Torino este plină în* ***dumineci*** *şi sărbători, se simte* ***aceea căldură*** *spirituală care emană din sufletele* ***credincioşilor noştrii.***

Corect: *Biserica Ortodoxă din Torino este plină în* ***duminici*** *şi sărbători, simţindu-se în ea* ***acea căldură*** *spirituală care emană din sufletele* ***credincioşilor noştri.***

Observaţie: în limba română există minunata soluţie, pentru a facilita şi fluidiza exprimarea, de a folosi un gerunziu într-o a doua parte a comunicării, fapt ce are efecte benefice asupra clarităţii exprimării.

Reguli: ***Absolut întotdeauna „noştri" şi „voştri" se scriu cu un singur „i".***

Pronumele demonstrativ de îndepărtare „aceea" nu trebuie niciodată confundat cu adjectivul pronominal „acea". Iată-le declinate:

Pronumele demonstrativ de îndepărtare:

Acela (masculin singular: *Pe acela l-am declarat „persona non grata")*

Aceea (feminin singular: *Aceea este autentica icoană făcătoare de minune de la Nicula)*

Acelea (pentru fete)

Aceia (pentru mai mulţi băieţi) (masculin plural: *„Preoţii au fost întotdeauna aceia care au sărăcit norodul...")*

A se opera deci distincţia clară între ***aceea – aceia***

Pronumele demonstrativ de apropiere

Acesta, ăsta

Pronumele demonstrativ de identitate

Acelaşi – aceeaşi

„Nu le venea să creadă că era aceeaşi **biserică de dinainte de restaurare"** ***(pronume la singular feminin).***

„Credincioşilor nu le venea să creadă că sunt ***aceiaşi*** *preoţi pe care îi întâlniseră în tren" (pronume la plural masculin).*

II. Ortografia prin comparaţii

Altfel – Alt fel

Cuvântul „altfel" este conjuncţie şi se scrie legat ori de câte ori se poate înlocui cu „altminteri" (*Nu l-am văzut niciodată îmbrăcat altfel).* În restul cazurilor, când se referă la alte feluri, alte moduri de a trata un lucru, se scrie despărţit (*„Unii spuneau într-un fel, alţii în alt fel, şi multe se ziceau pe seama fiicei popii.")*

Decât – de cât

„O să-ţi arăt, cuvioase Antonie, că sunt alţii mai sfinţi decât tine".

Când are înţelesul de „ca" , „decât" este adverb şi se scrie legat. Când se referă în schimb la o cantitate (*Preotul tremura tot de cât frig acumulase la umblatul cu crucea)* se scrie despărţit.

Demult – de mult

Când este adverb de timp, „demult" se scrie legat; atunci poate fi înlocuit cu termenul „odinioară": „*Demult, fetele întâmpinau la poartă, cu mâncare şi apă, pelerinii ce mergeau la Nicula".*

În restul cazurilor, când se referă la o bună bucată de vreme de când ceva nu s-a mai realizat, se scrie dezlegat: ***"De mult** timp, părinte, nu aţi mai călcat în umilul meu bordei!"* (atunci răspunde la întrebarea: de când?)

Numai – nu mai

„Numai" când este conjuncţie, se scrie într-un cuvânt:

„Toată lumea are câte ceva, **numai** *popa se plânge că n-are, n-are".*

„Când ajunse cuţitul la os, baba **nu mai putu** *şi începu să blesteme".* Când este vorba despre o negaţie, de un verb la negativ, cuvintele aflate în atenţia noastră se scriu despărţit.

Odată – o dată

Când se poate înlocui cu „cândva", atunci termenul nostru este adverb de timp şi se scrie legat. „*A fost odată ca niciodată...".* Când se referă la o acţiune realizată o singură dată, nu de mai multe ori (fiind în acest caz numeral adverbial), atunci cuvintele se scriu despărţite: *„Profesoara îl mai salută o dată pe părinte şi plecă mulţumită".*

Altădată – altă dată

„Altădată" se scrie într-un cuvânt când se referă la un timp anume, putând fi înlocuit cu „cândva": „*Altădată preoţii nu fumau şi spuneau că aceasta este mare păcat".* În restul cazurilor, când are înţelesul de *altă ocazie*, se scrie despărţit: *„Lele Veronică, altă dată o să-ţi iau banii, dar acum ştiu că eşti necăjită, aşa că rezolvă-ţi cu ei necazul".*

Alte situaţii dilematice:

că-i – căi; c-ai – cai; c-ar – car; ce-ai – ceai;

c-or – cor; de-al – deal; du-ne – dune;

n-ai – nai; n-aş – naş; ne-a – nea;

ne-am - neam; n-or – nor; şal - şal;

ş-ale – şale; te-i – tei; v-ar – var; l-aş – laş;

Regula de aur, general valabilă:

Când avem de-a face cu un substantiv (precum o parte din cele de deasupra) ***este clar că ortografia impune scrierea lui într-un singur cuvânt.*** Când însă, din conţinutul propoziţiei rezultă clar că nu este vorba de un substantiv (şal, nai, neam, dună etc.) ci de ***o acţiune exprimată prin alăturarea a două părţi de vorbire diferite*** de obicei un verb şi un pronume, ***atunci cuvintele se scriu despărţite***.

l-aţi – laţi; m-oi – moi;

Regula de mai sus este valabilă şi când nu este vorba de un substantiv ci de un adjectiv (precum cele două exemple de mai sus – *doi covrigi laţi, două piersici moi*) sau un pronume (precum mai jos).

n-oi – noi; l-or – lor; v-oi – voi;

Alte distincţii ce trebuiesc operate:

Adverbul ***mai*** (mai bine, mai rău etc.) nu trebuie confundat cu juxtapunerea dintre un verb şi un pronume în formă abreviată: „***M-ai*** *înnebunit, cioroiule!”*

Prepoziţia ***„la”*** nu trebuie niciodată confundată cu grupul ***„l-a”*** despărţit prin liniuţă întrucât este vorba de două părţi de vorbire diferite („***La*** *Betleem colo-n jos...”* – ***L-a*** *bătut până l-a prăpădit...).*

La fel stau lucrurile în cazul adverbului ***cam*** care trebuie distins de grupul ***c-am***: „Iaca poznă, c-am scăpat-o!”

„Nu ştiu care vi-i **leacul!”; „Tu însă, bade Gheorghe, să** vii **degrabă la mine să ne sfătuim, până-i mai prindem** vii**!**

În primul caz, avem de a face cu un pronume alăturat unui verb (*Nu ştiu care* ***vă este*** *leacul!),* în al doilea caz, avem de-a face cu verbul „a veni” la persoana a doua singular, modul imperativ, scriindu-se ca a tare cu doi „i”. În al treilea caz, este vorba de adjectivul „viu”, la plural (în opoziţie cu „mort”).

Scrierea cu majusculă

Se scriu cu majuscule zilele de sărbătoare naţională, internaţională, sau bisericească: 1 Decembrie, 1 Mai, 20 Iulie – Sfântul Ilie. Restul zilelor se scrie cu iniţială mică: 23 august, 15 septembrie, 2 octombrie etc.

Adjectivul pronominal

Acea (fată)

Acel (băiat)

Acele (fete)

Acei (băieţi)

Pronumele şi adjectivul relativ:

Care, cine, ce

Alte erori:

Greşit: ***Datorită*** *necunoaşterii legislaţiei italiene în privinţa emigraţiei era să fiu expulzat...*

Corect: ***Din cauza*** *necunoaşterii legislaţiei italiene în privinţa emigraţiei era să fiu expulzat...*

Observaţie: Cuvântul „datorită” nu poate fi echivalat cu expresia „din cauza”; „Datorită” presupune o acţiune pozitivă, pe când „din cauza” sugerează o acţiune cu efecte negative. Exemplu: „Datorită mie şi nevestei mele aveţi voi televizor color!” este o formulare corectă; Expresia „din cauza mea şi a soţiei mele mâncaţi voi tortul” – este greşită.

Greşit: ***Întro*** *zi o femeie italiană m-a întrebat dacă* ***sânt*** *preot şi* ***ia-m răspuns că sânt****...*

Corect: ***Într-o*** *zi o femeie italiană m-a întrebat dacă* ***sunt*** *preot şi* ***i-am răspuns că sunt****...*

În limba română verbul „a fi” se conjugă corect la modul indicativ prezent astfel:

Eu sunt (iar nu: ieu sânt)

Tu eşti (niciodată: tu ieşti)

El (ea) este

Noi suntem (nu: noi sântem)

Voi sunteţi (nu: voi sânteţi)

Ei (ele) sunt (nu: ele sânt)

„Într-o” se scrie întotdeauna despărţit de liniuţă; la fel ***„într-un”;*** în schimb, cuvintele ***„vreun”, „vreo”*** se scriu legat.

Greşit: *Preotul trebuie să* ***de-a*** *dovadă că e familiarizat cu chestiunile gramaticale elementare;*

Corect: *Preotul trebuie să* ***dea*** *dovadă că e familiarizat cu chestiunile gramaticale elementare;*

Observaţie: ***Întotdeauna când este vorba despre verbul „a da”, indiferent de conjugare, ortografia impune scrierea lui într-un singur cuvânt:*** eu dau dovadă, el să dea dovadă.

Expresiile compuse în schimb (de-a rostogolul, de-a valma, de-a dreptul, de-a dura, de-a sila, de-a pururi etc.,) se scriu despărţite.

Situaţie similară este cea a verbului a lua: *Preoteasa dă fuga fuguţa la coteţ să vadă câte ouă **i-a** făcut găina. Preotul lasă atunci lucrul început, **ia** cheile bisericii şi se duce supărat la vecernie.*

Observaţie: Absolut întotdeauna când este vorba de verbul „a lua", cuvântul se scrie legat: *Uite, zău, acum **iau** seama, că-mi stă bine-n cap năframa"*

Confuzii mai poate crea verbul „a sări" (eu sar, tu sari) care nu trebuie nicidecum confundat cu expresia compusă „s-ar": *„S-ar cuveni să demonstreze mai mult respect pentru enoriaşii săi",* sau verbul „a ţine": *„De vine această mătăhală de om la colindat, apoi să te ţii!",* care este diferit de „ţi-i": *„Ţi-i greu să te rogi? Atunci meditează!".*

Greşit: *Înalt Prea Sfinţite Părinte, venind la mine în parohie **ve-ţi** vedea cât de mult mă cinsteşte lumea şi poporul **v-a vedea** că şi dumneavoastră mă preţuiţi...*

Corect: *Înalt Prea Sfinţite Părinte venind la mine în parohie **veţi** vedea cât de mult mă cinsteşte lumea şi poporul **va vedea** că şi Înalt Prea Sfinţia Voastră mă preţuiţi...*

Regulă elementară: niciodată viitorul („va fi", „va vedea" , „va răsplăti" etc.,) nu se scrie cu liniuţă de despărţire. Când nu este vorba însă de viitor, în general „v"-ul se desparte de restul cuvintelor, pentru că el este pronume într-o formă abreviată, iar restul cuvintelor sunt verbe (exemplu: *„Iubiţi credincioşi, cine **v-a condiţionat** existenţa mai mult decât propriile păcate?").*

Greşit: *„În zilele noastre Biserica prin ierarhi şi preoţi **î-şi** împlineşte misiunea de **a păstorii** „turma lui Hristos" şi de **ai** duce pe calea mântuirii".*

Corect: *„În zilele noastre Biserica prin ierarhi şi preoţi **îşi** împlineşte misiunea de **a păstori** „turma lui Hristos" şi de **a-i** duce pe calea mântuirii".*

Observaţii:

Niciodată un verb la infinitiv (e vorba de verbele din aşa-numita conjugare a patra) ***nu se scrie cu doi „i"*** (a vorbi, a cleveti, a bârfi, a păstori, a blagoslovi, a desăvârşi, a moşteni) chiar dacă „după auz" se pare că aşa s-ar scrie.

Cuvântul ***„ai"*** se scrie legat când face referinţă la posesie (ai mei, ai tăi, ai săi) iar în restul cazurilor, când avem de-a face cu două părţi de vorbire diferite, verbul „a duce" – în cazul de sus şi pronumele „pe ei, îi, -i" se scrie despărţit.

„Îşi" se scrie întotdeauna legat, întrucât este o singură parte de vorbire, pronumele reflexiv.

*„Deşi student **eminent,** ajuns în anul IV, vedea în examenul de licenţă un pericol **iminent".***

Cuvintele „iminent" (foarte apropiat, de neevitat) şi „eminent" (strălucit, de excepţie) sunt *paronime,* deosebindu-se, în afară de sensul lor, printr-o singură literă/sunet (vocalele „e" şi „i").

Alte paronime: *propoziţie – prepoziţie; prenume – pronume;*

III. Expresii memorabile, culese din lucrările scrise ale altor generaţii:

„O problemă mare la preoţi este că vorbeşte cu un bolnav sau credincios de rând prea filosofic şi atunci credinciosul se dezamăgeşte în preot”.

„Preotul trebuie să fie cel care lămureşte toate întrebările ce îi vin”.

„Un rol deosebit îl are preotul ca şi căldura cu care î-şi (!!!) tratează credincioşi (!!!) săi. Dacă preotul nu comunică creiază (!!!) o stare de separare care poate apărea oricând conflicte între credincioşi”.

Observaţie:

Verbul „a crea” se conjugă fără nici un fel de „i” intercalat între rădăcină şi terminaţie:

Eu creez
Tu creezi
El, ea creează
Noi creăm
Voi creaţi
Ei, ele creează

La conjunctiv:
Eu să creez; Tu să creezi; el să creeze;
Noi să creăm; voi să creaţi; ei să creeze.

Alte erori curente:

- Văzutu-l-aţi ce ***mi-a*** făcut? Nu mi-a plătit contribuţia de 10 ani şi acum sunt obligat să-l îngrop căci au rezemat gardul casei parohiale cu el...

- ***O aceeaşi greşeală îmi creează mereu probleme!***

Atenţie:

Corecţi în limba română sunt termenii: ***„greşeală”, „greşeli”,*** nicidecum „greşală”, „greşale”, în ciuda faptului că în multe biserici se spune „şi ne iartă nouă greşalele noastre”.

Sufixe (grupuri de cuvinte aşezate la sfârşitul unui cuvânt)

-ean, -eală, - eaţă;

Aceste sufixe se scriu şi se pronunţă cu „ea” după consoane (chiar ş, j: ieşean, clujean, blăjean, mureşean), nicidecum doar cu „a” (clujan); aceste sufixe în schimb după vocale se scriu şi se pronunţă -ian, -ială: buzoian (nu *buzoean)* croială (nu *croeală).*

„N” dublat

*În anul 35 d. Hr., Irod dispune ca Aristobul să fie **înecat** în baie, tocmai când era oaspete în palatul său...*

Întotdeauna cuvântul „înecat” se scrie cu un singur „n”. Se scriu cu doi „n” acele cuvinte care sunt compuse din prefixul „în” urmat de un alt cuvânt care începe cu litera „n”. Exemplu: *înnămolit (*în+nămol); *înnorat (în+nor); înnoit (în+nou); înnodat (în+nod).*

„De la sfânta spovedanie m-am întors înnoită şi simt că am reînnodat firul rupt cu Biserica în tinereţile mele zburdalnice...”

Veni Maria cu copiii ei proprii şi eu îi zâmbii dulce...
Asta-i casa un' mi-i drag, cu garoafe prinse-n prag!
Dragu-mi-i cu cine joc, că miroase-a busuioc!
Spusu-i-am totul şi-i era ruşine de tot ceea ce-a aflat!

Şi-i – La conjuncţia „şi” este anexat uneori pronumele „lui, îi, -i” şi fiind deci vorba de două părţi de vorbire diferite, se scriu obligatoriu cu liniuţă de despărţire.

„Model” de hrisov şi invitaţie

Greşit: *Cu prilejul **sfinţiri Biserici** cu hramul „**Sfinţi Arhanghelii** Mihail şi Gavriil” din localitatea Glâmboaca, noi, **credincioşi** ortodocşi Vă invităm să luaţi parte la evenimentele...*

Corect: *Cu prilejul **sfinţirii Bisericii** cu hramul „**Sfinţii Arhangheli** Mihail şi Gavriil” din localitatea Glâmboaca, noi, **credincioşii** ortodocşi Vă invităm să luaţi parte la evenimentele...*

Pronumele de întărire

La feminin:
Eu însămi (un preot nu va putea zice deci niciodată „eu însămi”)

Tu însăţi (când interlocutorul este o femeie sau fată, preotul foloseşte acest pronume)

Ea însăşi

Noi însene (când este vorba de un grup de fete)

Voi însevă (însuşi preotul foloseşte acest pronume când are în faţă un grup alcătuit exclusiv din fete: *Voi însevă trebuie să cântaţi la liturghie, nu bunicile voastre...*)

Ele însele

La cazurile Genitiv şi Dativ avem o variaţie (însemi, înseţi, înseşi) a acestui pronume:
Bianca declară: *Îmi dădu mie* ***însemi*** *(cui?) cheile de la sicriaşul cu sfinte moaşte!*

- *Ţie* ***înseţi?***
- *Da! Preoteasa* ***înseşi*** *cred că a devenit invidioasă!*

Pentru masculin
Eu însumi
Tu însuţi
El însuşi
Noi înşine (folosit şi atunci când un bărbat se află într-un grup alcătuit numai din fete, cu excepţia vorbitorului, întrucât „sexul tare" răstoarnă poziţia de majoritate a femeilor impunând folosirea pronumelui masculin).
Voi înşivă
Ei înşişi

Despărţirea cuvintelor în silabe:

Când un cuvânt nu se termină într-un rând, ***se vor trece în rândul următor numai silabe întregi.*** Întrucât calculatorul nu cunoaşte această despărţire, se impune o mare atenţie; calculatorul operează automat despărţiri eronate în cazul prezenţei liniuţei de despărţire (exemplu: *M-aţi fermecat*).

Despărţirea în silabe a cuvintelor se face astfel:

1. Dacă vocala este urmată de o singură consoană, aceasta trece la silaba următoare: le-ge; o-ră;

2. Dintre două vocale succesive care nu formează diftong, prima aparţine silabei dinainte, a doua celei următoare: *ce-re-a-le; lu-a; i* şi *u* între două vocale, trec la silaba a doua: *ba-ia; no-uă;*

3. Dacă vocala e urmată de două sau mai multe consoane, prima consoană trece la silaba dinainte, cealaltă sau celelalte la silaba următoare: *ac-tiv, as-tăzi; mul-te; as-pru; con-tra; os-ci-la-tor; mons-tru.*

4. Excepţie: Când prima consoană este *b, c, d, f, g, h, p, t, v, iar a doua este l sau r, amândouă consoanele trec la silaba următoare: a-bre-vi-a; a-cru; co-dru; a-gro-nom; su-plu; a-tlet; li-tru; de-vre-me;*

5. Grupurile *ct, cţ* şi *pt, pţ* precedate de consoane se despart: *punc-taj; func-ţi-e; sanc-ţi-u-ne; somp-tu-os.*

6. Cuvântul *jertfă* se desparte astfel: *jert-fă;*

7. La cuvintele compuse şi la cele derivate cu prefixe precum şi la unele derivate cu sufixe despărţirea în silabe se face, de preferinţă, ***ţinându-se seama de părţile componente atunci când cuvântul e analizabil***: *de-spre (nu des-pre), drept-unghi (nu drep-tunghi); in-egal (nu i-negal); ne-stabil (nu nes-tabil); sub-linia (nu su-blinia) vârst-nic (nu vâr-stnic).*

Scrierea şi pronunţarea numelor proprii şi comune străine:

Numele proprii străine ***se scriu cu ortografia limbilor respective***, atunci când acestea folosesc alfabetul latin: *Shakespeare, Nietzsche, Wall Street, Washington, Wagner* şi se pronunţă ca în limba din care provin: *Şecspir, Nice, Uălstrit, Uaşintăn, Wagner etc.).*

Cuvintele străine se scriu ***potrivit cu vechimea intrării lor în limbă: cele vechi şi cu o circulaţie mai largă se reproduc fonetic***: fotbal, lider, miting; ***cele mai noi şi de circulaţie limitată se scriu şi se pronunţă ca în limba de origine***: *cow-boy etc.*

Scrierea unor cuvinte compuse:

Prepoziţiile, conjuncţiile şi adverbele ***compuse în care fuziunea părţilor componente e de mult desăvârşită***, se scriu într-un cuvânt: *înspre, dinspre, despre, împotriva, împrejurul, astfel, deasupra, fiindcă, întrucât, aşadar, astăzi, bunăoară, dedesubt, dinainte, dincoace, devreme, întotdeauna, laolaltă, deopotrivă, înadins, dinadins etc.*

Exemplu de scrisoare de dragoste către o curtezană:

Sunteţi unsoare! Maţ fermecat!

Modurile nepredicative ale verbului

Atenţie: o greşeală foarte frecventă este formularea de preot a unor „propoziţii” fără predicat! De fapt o condiţie pentru ca o propoziţie să existe este să aibă predicat şi subiect (cel puţin subînţeles unul dintre acestea) adică verbul ei să fie la unul din modurile predicative. Iată exemple de erori:

Cădind *părintele prin biserică. Preoteasa* ***spălând*** *hainele la cişmeaua din spatele casei.* ***A mânca*** *numai mâncăruri rafinate.* ***De privit*** *imagini indecente. Stoarsă de vlagă doamna preoteasa în urma pregătirilor de Crăciun.*

Toate verbele menţionate în exemplele de mai sus sunt la moduri nepredicative, deci nu pot forma singure o propoziţie.

Fii credincios, nu fi necredincios!

Imperativul pozitiv al verbului „a fi” (***Fii!)*** se scrie deci cu doi „i” (primul aparţinând rădăcinii, al doilea fiind desinenţa persoanei a II-a singular) iar imperativul negativ se scrie cu un singur „i” (*nu fi = nu – adverb; fi – forma indicativului).*

Verbul „a fi” ca auxiliar pentru formarea unor moduri şi timpuri (precum viitorul anterior – ***voi fi fost;*** conjunctivul perfect - ***să fi fost;*** condiţionalul optativ perfect – ***aş fi fost;*** infinitivul perfect – ***a fi fost)*** nu se scrie niciodată cu doi de „i”.

Model de cerere:

Înalt Prea Sfinţite Părinte Arhiepiscop,

Subsemnatul, (numele, prenumele), student în anul I la Facultatea de Teologie a Universităţii „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, secţia ...., Vă rog să binevoiţi a-mi aproba....... (Vă rog să binevoiţi a dispune eliberarea unei adeverinţe din care să rezulte că...).

Menţionez că aceasta îmi este necesară la ....

Al Înalt Prea Sfinţiei Voastre,
....

Alba Iulia, 2 februarie 2002

Înalt Prea Sfinţiei Sale,
Înalt Prea Sfinţitului Părinte Andrei
Arhiepiscopul Alba Iuliei
Decanul Facultăţii de Teologie

Orizontul comun al credinţei şi al psihologiei

În lumea postmodernă, în practica pastorală curentă, se impune să ***asociem perspectivele teologiei cu cele ale psihologiei.*** Printr-o asistenţă pastoral-spirituală susţinută de ***cunoştinţe de psihologie*** putem rezolva dramele multor oameni; ea presupune însă o cunoaştere profundă a sufletului omenesc. Călăuziţi în reflecţia noastră finală de câteva consideraţii inspirate din înţelepciunea lui Anselm Grün[55], se cuvine să dăm glas adevărului că, dintre toate ştiinţele imanente ale contemporaneităţii, ***psihologia se află în cea mai mare vecinătate cu teologia.***

Tradiţia spirituală creştină bimilenară a dobândit un capital de înţelepciune plecând de la relaţia sa specială cu psihicul omului; astăzi cunoaşterea duhovnicească a fiinţei umane trebuie asociată cu psihologia ***pentru a putea lua în considerare omul în complexitatea lui***. Consilierul pastoral care, în zilele noastre, oferă asistenţă pastoral-spirituală fără să aibă competenţe psihologice – descoperind, de exemplu, prea târziu ***aspecte psihopatologice, nevroze, „leziuni" lăuntrice sau false reprezentări*** la credinciosul care-i stă în faţă – riscă să aibă o atitudine diletantă şi (la final) un covârşitor sentiment de eşec.[56]

Psihologia poate oferi o contribuţie specială la ***rezolvarea problemelor religioase.*** Ea nu ia în vizor sistematic problemele religioase, dar ne incită ***să ne întrebăm asupra credinţei noastre, asupra concepţiilor imature, asupra fugii din faţa realităţii a fiinţei noastre.*** Psihologia poate avea ***o funcţie critică în raport cu religia***; mărturiseşte Anselm Grün: ***„psihologia lui Jung şi psihologia transpersonală sunt cele care mi-au dat încredere în evoluţia mea spirituală.*** Ele mi-au arătat luminat cărarea mea lăuntrică spre sănătate psihică, dând sens vieţii mele".[57]

Adeseori duhovnicii întâlnesc persoane credincioase, care frecventează des Biserica, dar care sunt ***incapabile să-i prezinte lui Dumnezeu rănile din adâncul fiinţei lor***. În consecinţă, ***raportul lor cu Dumnezeu nu este desăvârşit***. ***Psihologia ne ajută deci să ne identificăm propriile răni, fără a putea, totuşi, „ea prin ea însăşi", să dea un sens vieţii fiecăruia dintre noi, lucru ce-l poate face doar credinţa.***[58]

Mai mult, ***psihologia are un rol critic*** şi ***în raport cu viaţa duhovnicească***. Ea poate să-i releve omului realităţi inconştiente şi motivaţii lăuntrice nesesizate (de exemplu, dacă nu cumva prin intermediul spiritualităţii el caută doar să-şi împlinească nişte ambiţii egoiste, să-şi croiască o cale victorioasă prin „jungla" lumii). Atunci când spiritualitatea se reduce la un

---

[55] /www.ceruldinnoi.ro/pages/Anselm Grun - Credinta si psihologie.htm#Anselm Grün.

[56] *Ibidem.*

[57] Unul din avantajele psihologiei rezidă în faptul că ne invită să ***percepem sufletul omenesc ca pe un tot,*** să luăm cunoştinţă de ***globalitatea existenţei noastre***. Relaţia cuiva cu Dumnezeu nu poate fi pe deplin vie decât dacă respectivul este ***capabil să-I prezinte Acestuia tot ceea ce se află ascuns în sine***. Cfr. Anselm Grün, *Le tresor interieur*, Editura Fidelité, Namur-Paris, pag. 97.

[58] *„Trebuie mai întâi ca eu să-mi cunosc şi recunosc propriile probleme, pentru ca mai apoi să le pot prezenta lui Dumnezeu. Doar atunci voi avea acces la o transformare interioară, creându-se condiţiile vindecării. Iată ce mai mărturiseşte Anselm Grün referitor la traseul apropierii lui de Dumnezeu: „Am învăţat de la meditaţia zen* **să mă aşez în linişte, iar ea m-a învăţat poziţia asiză.** *Am învăţat că nu trebuie să privilegiez în viaţa mea reflecţia cerebrală, ci* **să încerc să exist, pur şi simplu, în clipa prezentă, pentru a căuta calea care conduce la centrul meu intim.** *Psihologia lui Jung m-a învăţat că* **religia aparţine în mod esenţial omului.** *Frecventarea lui Jung m-a încurajat să reinterpretez şi să înţeleg simbolurile Liturghiei şi imaginile din Biblie. Şi, în acelaşi timp, am învăţat de la Jung* **să acord mare atenţie efectului pe care-l produce spiritualitatea asupra oamenilor.** *De fiecare dată când spiritualitatea îl „îmbolnăveşte" pe om sau îl face să fie plin de emfază, ea nu este realmente «întru Duhul Sfânt»". Ibidem,* p. 98.

simplu mijloc de eliminare a problemelor are statutul de „drog”. ***Psihologia deci oferă un criteriu important pentru a judeca autenticitatea credinţei.*** Calea ideală este aceea prin care credinţa şi viaţa duhovnicească determină trezvie, libertate interioară, pace a inimii şi armonie cu sine.[59]

Se cuvine să nu uităm că fiinţa umană, de la căderea în păcat, perpetuează în istorie – lucru resimţit atât la nivel colectiv, cât mai ales individual – o anumită culpabilitate nemărturisită, disimulată. Fiecare dintre noi, în parte, avem un trecut unic din care face parte integrantă şi o „vină” proprie. Omul are o rană interioară pe care o ascunde. Această ***culpabilitate reală, pe care o recunoaşte şi psihologia,*** o putem dizolva doar venind spre Dumnezeu. Psihologia ne poate ajuta ***să atenuăm apăsarea aceasta, dar nu este aptă să o elimine, nici să o ierte.***[60]

Viaţa duhovnicească a fiecărui om este condiţionată de traseul biografic propriu. A călători spre Dumnezeu, a înfrunta viaţa în maniera în care ţi-o propune credinţa, înseamnă ***a-ţi regăsi adevăratul „sine”.*** Însă în acest demers fiecare trebuie să-şi vadă cu exactitate şi luciditate propria viaţă, să-şi analizeze trecutul în lumina lui Hristos, să-şi vadă existenţa cu „ochii lui Dumnezeu”, şi să-şi „lucreze” realitatea proprie, cu părţile ei de „umbră”.[61]

Comunităţile religioase au încercat, din cele mai vechi timpuri, să ofere ***soluţii de natură spirituală persoanelor aflate în suferinţă.*** În mod exclusiv clericii au fost aceia care s-au ocupat, timp de secole, de problemele oamenilor, cultivând ***consilierea duhovnicească, pentru a-i ajuta pe cei care au suferit de tulburări mentale şi emoţionale***. Consilierea spirituală tradiţională continuă să ajute multe dintre aceste persoane. S-a recunoscut, totuşi, de câteva decenii, că ***în numeroase cazuri este necesar*** – pentru ca tratamentul să fie eficient – ***ajutorul unor persoane specializate***.[62]

Legătura intimă dintre ***bunăstarea spirituală şi emoţională*** a început să primească mai multă atenţie în urmă cu aproximativ 50 de ani, când reverendul Anton Boisen, părintele Mişcării de Educaţie Pastorală şi Clinică, a pus ***studenţii de la teologie în contact cu pacienţii din spitalele de boli nervoase***. Acest program educativ inovativ a oficializat ***legăturile istorice dintre credinţă şi sănătate mentală***.

Folosirea religiei şi a psihologiei în scopuri psihoterapeutice a reînceput în anul 1930, prin colaborarea dintre Norman Vincent Peale, un preot celebru, şi Smiley Blanton, un psihiatru, care împreună au format ***Fundaţia Americană de Religie şi Psihiatrie, astăzi***

---

[59] Există pericolul „psihologizării credinţei”? Psihologia nu va putea niciodată să înlocuiască credinţa, şi *nu trebuie să fie norma ultimă a credinţei*. *Credinţa depăşeşte psihologia.* Teologia trebuie însă *să se confrunte cu psihologia*, să dialogheze, să accepte să-i fie interlocutoare. Nu trebuie uitat faptul că ***scopul credinţei nu este în primul rând sănătatea psihică*** (deşi aceasta este o cale foarte importantă spre împlinirea idealurilor ei), ci ***deschiderea spre Dumnezeu*** şi mântuirea.

[60] www.ceruldinnoi.ro/pages/Anselm Grun - Credinta si psihologie.htm#

[61] *Ibidem.*

[62] Consilierea psihologică este o specializare ***accesibilă doar psihologilor (şi celor asimilaţi psihologilor).*** Ea este o intervenţie psihologică în scopul ***optimizării, autocunoaşterii şi dezvoltării personale*** şi în scopul ***remiterii problemelor emoţionale, cognitive şi de comportament*** ale cuiva. Consilierea psihologică se deosebeşte de consilierea educaţională/şcolară. În timp ce ***consilierea educaţională/şcolară este focalizată pe probleme de educaţie şi carieră,*** putând fi practicată de profesionişti cu pregătire non-psihologică (ex. sociologici, pedagogi ş.a.), consilierea psihologică implică intervenţia specialistului psiholog (sau asimilat) în optimizarea personală şi în ameliorarea problemelor psiho-emoţionale şi de comportament. ***Consilierea psihologică se deosebeşte şi de psihoterapie.*** În timp ce psihoterapeutul poate sa fie psiholog sau medic, consilierul psihologic nu poate sa fie decât psiholog (sau asimilat); în plus, numai psihoterapeutul poate face o intervenţie psihologică pentru psihopatologie, în timp ce ***consilierul psihologic se focalizează pe optimizare şi dezvoltare personală, probleme subclinice*** (ex. disforie) sau de ***patologie somatică*** în care sunt implicaţi factori psihologici.

Institutul Blanton-Peale. Cu trecerea anilor, rolul consilierii pastorale a evoluat de la consilierea religioasă sau spirituală la psihoterapia pastorală care integrează teologia şi ştiinţele comportamentale.[63]

Una dintre principalele contribuţii ale lui Karl Jung, ca psihanalist şi ca scriitor, a fost ***introducerea spiritualităţii în psihologie.*** Un alt autor influent, Abraham Maslow, a introdus ***aspectele spirituale în terapie.*** William James, primul psiholog american influent, a studiat experienţa religioasă ca expresie a nivelelor de dezvoltare. Psihiatrul Karl Menninger a fost un pioner în integrarea psihologiei şi disciplinelor teologice, deoarece credea în „***natura inseparabilă a sănătăţii psihice şi spirituale***".[64]

Pe teritoriul Americii peste 3000 de consilieri pastorali oferă o varietate de servicii incluzând ***tratament pentru persoanele suferinde de boli mintale, consiliere pentru adulţi, adolescenţi, copii, familii şi cupluri; programe de binefacere; meditaţie religioasă, călăuzire duhovnicească; pregătire clinică; oferire de consultanţă unor corporaţii; oferire de servicii preventive pentru cei din închisori, stabilimente militare şi şcoli; oferire de educaţie comunităţilor ş.a.***

Oricând, indivizii, cuplurile sau familiile se pot confrunta cu ***incertitudini şi experienţe existenţiale care ameninţă cu epuizarea resurselor lor emoţionale şi spirituale***. Pierderea persoanei iubite, conflictele părinţi-adolescenţi, pierderea locului de muncă sau îngrijirea unui părinte bătrân, sunt doar câteva dintre crizele vieţii care pot fi extrem de tulburătoare. În timp ce unii oameni se adresează unui ***psiholog, asistent social sau psihiatru***, alţii doresc sprijin şi posibilitatea de a discuta problemele, tulburările şi bolile într-un context spiritual.[65]

Din perspectiva gnoseologică, s-au explorat de-a lungul istoriei omenirii mai multe căi şi direcţii în dorinţa de a accede la adevăr. Dacă ***Socrate a coborât filosofia din cer pe pământ, desprinzând-o de mistică şi mitologie, Aristotel*** a mers mai departe, ***desprinzând metafizica de fizică***, ştiinţa ocupându-se cu cunoaşterea realităţii obiective, imediate, fizice, în timp ce ***filosofia cu ceea ce este dincolo de această realitate*** (meta-fizica). Cunoaşterea a cunoscut secole de-a rândul aceste două căi diferite, una ***a lumii imanente, a realităţii fizice, şi o alta transcendentă, spirituală.*** A. Compte, punând bazele pozitivismului, a ***absolutizat cunoaşterea ce folosea ca metodă experimentul***, deschizând calea dezvoltării ştiinţelor exacte şi încercând astfel să rezolve dilemele interminabile ale filosofilor ce oscilau între senzualism şi raţionalism, între gnosticism şi agnosticism.

Metoda ştiinţifică experimentală a stat la baza dezvoltării ştiinţelor şi tehnologiei actuale, fiind o caracteristică a culturii şi civilizaţiei occidentale, aşa cum a evoluat ea spre timpurile moderne. Chiar dacă am ajuns să fim dominaţi de această tehnologie şi să considerăm cunoaşterea ştiinţifică ca singura cale de cunoaştere, concomitent cu realitatea descrisă de ştiinţe, ***coexistă şi o realitate descrisă pe căi intuitive, de artă, credinţă, în general de cultură***.

Chiar dacă astăzi educaţia şi formarea oamenilor are ***o vădită orientare pozitivistă***, ştiinţifică, omul continuă să rămână contradictoriu, ***orientându-şi comportamentul şi atitudinea nu doar pe seama unor motivaţii raţionale, logice,*** ci se pare că, uneori ***comportamentul este dictat de motivaţii iraţionale, inconştiente***, generate de o serie de habitudini, credinţe şi nevoi ce nu-şi găsesc întotdeauna o explicaţie logică, raţională. Este rolul supraEu-lui, după cum arată Freud, să direcţioneze comportamentul spre ***un model acceptat la un moment dat de societate***, dar de multe ori comportamentul scapă cenzurii

[63] http://www.catharsisline.ro/centrul-de-servicii-medicale-online/consiliere-pastorala.html
[64] *Ibidem.*
[65] *Ibidem.*

conştientului, primind o semnificaţie inconştientă, după o logică proprie, care nu se suprapune întotdeauna logicii pozitive, ştiinţifice.[66]

Din această perspectivă, apare mai uşor de acceptat că ***elemente de psihoterapie*** (ca demers şi metodă de vindecare a sufletului prin cuvânt) ***sunt întâlnite în practica relaţiilor interumane, înainte ca psihoterapia sau chiar psihologia să existe ca ştiinţă***. Aşa cum chimia îşi găseşte originile în alchimie, iar astronomia în astrologie, ***psihoterapia îşi are originile în practicile ritualice mistice şi religioase***, în procedurile de exorcizare şi purificare din religiile precreştine şi care se regăsesc în practica cultică şi ritualică creştină.[67]

În creştinismul incipient, în cadrul clerului care era atunci mult mai larg, ***alături de cântăreţi, cititori, cateheţi, era şi exorcistul, care ar reprezenta psihoterapeutul din lumea desacralizată de astăzi.*** Rolul său a fost luat mai târziu de preot în calitatea sa de duhovnic prin Taina Spovedaniei, realizându-se ***cea mai directă intervenţie psihoterapică în practica creştină în care mecanismul de catharsis funcţionează deplin***.[68]

Dincolo de astfel de ***experienţe specifice unor comunităţi călugăreşti restrânse***, ***cultul şi ritualul creştin întreţin în viaţa fiecărui credincios, prin structurarea timpului şi spaţiului, prin oferirea unui sens existenţei, prin construirea de semnificaţii ontologice şi axiologice,*** care îi permit o reprezentare asupra realităţii în care elementul central este dragostea faţă de aproapele, de Dumnezeu şi faţă de sine. ***În creştinism cheia de boltă în jurul căreia se construieşte întreaga doctrină este dragostea. Psihologia recunoaşte rolul proceselor afective*** în integrarea şi armonizarea personalităţii, precum şi ***rolul esenţial al fenomenelor empatice şi transferenţiale în relaţia psihoterapeutică.*** Creştinismul evidenţiază şi ***utilizează aceste elemente de sute de ani,*** în felul acesta explicându-se poate impactul pe care l-a avut asupra civilizaţiei şi culturii europene.[69]

Teologia creştină oferă ***numeroase elemente şi modele de intervenţie psihoterapeutică,*** unele tehnici regăsindu-se în practicile cultice şi ritualice creştine. Rolul creştinismului, din perspectiva psihoterapiei, în adaptarea individului la cerinţele vieţii sociale, în asimilarea abilităţilor de relaţionare socială, familială şi profesională, aşteaptă să fie analizate şi utilizate în demersul psihoterapic.[70]

Aceste relaţii ar fi mai uşor de conceptualizat de către omul de ştiinţă dacă ar accepta că ***înainte de apariţia psihologiei şi psihoterapiei ca ştiinţe, cunoaşterea profunzimilor sufletului a fost realizată de filosofie şi teologie***. Printre Părinţii Bisericii Creştine (teologii din primele secole) există personalităţi precum Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Ioan Damaschinul, Sf. Dionisie Pseudo-Aeropagitul, Sf. Vasile cel Mare ş.a., care, prin creaţia lor, au contribuit la construirea şi dezvoltarea psihologiei şi psihoterapiei înainte ca ele să existe ca ştiinţe.[71]

Aceste idei, odată devenite convingeri, reprezintă pentru credincios o valoare, o certitudine subiectivă care îl ajută să distingă între bine şi rău, frumos şi urât, adevăr şi minciună. Ele îşi extrag forţa din emoţiile, sentimentele şi pasiunile sale şi pătrund în comportament, orientându-i permanent acţiunile spre atingerea unui sistem de idei şi imagini în care credinciosul se proiectează şi care ghidează întreaga existenţă.

---

[66] http://www.catharsisline.ro/centrul-de-servicii-medicale-online/consiliere-pastorala.html

[67] *Ibidem.*

[68] ***Rugăciunea şi meditaţia creştină*** sunt şi cu practici de introspecţie şi ***concentrare pe problemă cu rezolvarea ulterioară a acesteia***, fie prin ***transferul ei asupra autorităţii divine prin rugăciune***, fie prin anularea ei graţie iertării dobândite în cadrul Tainei Spovedaniei. Astfel de elemente psihoterapeutice sunt şi mai evidente în practica mistică şi ascetică creştină, mai ales în ***fenomenul isihasmului***, specific creştinismului ortodox, în care se regăseşte ***tehnica de relaxare şi concentrare***, de control a unor funcţii fiziologice (Ionescu G., 1990). *Ibidem.*

[69] *Ibidem.*

[70] http://www.catharsisline.ro/centrul-de-servicii-medicale-online/consiliere-pastorala.html

[71] *Ibidem.*

Bibliografie

- BAMBERGER John, *La religione è un'illusione? La sfida di Freud alla teologia,* Concilium [it.] 4 (1996) 101- 116;
- BAUMGARTNER Isidor, *Psicologia pastorale,* Ed. Borla, Torino, 1993;
- Massimo Baldini, *Educare all'ascolto,* Edit. La Scuola, Brescia, 1994.
- BRUSCO Angelo, *La relazione pastorale d'aiuto, camminare insieme,* ed. Camilline, Torino, 1993;
- CAVALLETI Sofia, *Il potenziale religioso del bambino,* Paoline*,* Roma, 1979;
- CENCINI Amedeo, *Amerai Dio con tutto il cuore. Psicologia dell'incontro con Dio,* ed. Dehoniane, Bologna, 1986;
- CIAN Luciano, *La relazione di aiuto, elementi teorico-pratici per la formazione ad una corretta comunicazione interpersonale,* Ed. Elle di Ci, Torino, 1992;
- COURTOISE Gaston, *Per "riuscire" con i fanciulli,* Ed., Brescia, 1972;
- COMOLLI Gian Maria e Italo Monticelli (a cura di), *Manuale di Pastorale Sanitaria,* Edizoni Camilliane, Torino, 1999;
- DACQUINO Giacomo, *Educazione psicoaffetiva*, Ed. Borla, Torino, 1972;
- Idem, *Vivere il piacere,* Ed. Internazionale, Torino, 1984;
- FRIELINGSDORF Karl, *Ma Dio non è cosi,* ed. Paoline, Roma, 1993;
- Idem, *Vivere non sopravivere, salute psicologica e fede,* Ed. Citta' Nuova, Roma, 1993;
- GARCIA-MONGE Josè, *Il dialogo spirituale e la terapia,* "Concilium" [it.] 10 (1974) 74-86;
- GIORDANI Bruno, *Il colloquio psicologico nella Direzione spirituale,* Ed. Rogate, Brescia, 1995;
- Idem, *Il colloquio psicologico nell'azione spirituale,* Ed. La Scuola, Brescia şi Ed. Antonianum, Roma, 1978;
- Idem, *La psicologia in funzione pastorale, metodologia del colloquio,* Ed. La Scuola Editrice, Brescia şi Ed. Antonianum, Roma, 1981;
- GODIN André, *La relazione umana nel dialogo pastorale,* Ed. Borla, Roma, 1966;
- GORDON Thomas, *Genitori efficaci, educare figli responsabili,* Ed. Meridiana Potenza, Bari, 1997;
- Idem, *Insegnanti efficaci,* Ed. Giunti Liscioni, Firenze, 1996;
- GORRES Albert, RAHNER Karl, *Il male, le risposte della psicoterapia e del cristianesimo* (Cuneo 1996).
- GROESCHEL J. Benedict, *Passaggi dello spirito, la psicologia dello sviluppo spirituale* (Padova 1997).
- GROPPO Giuseppe, *Psicologia e teologia: modelli di rapporto,* "Orientamenti pedagogici" 5 (1980) 783-789.
- GRUN Anselm, *Comme essere in armonia con se stessi,* Ed. Queriniana, Brescia, 1997;
- HOLDEVICI Irina, *Elemente de psihoterapie,* ed. All, Bucureşti, 1996;
- HOSTIE Raymond, *Il sacerdote, consiliere spirituale,* Ed. Borla*,* Torino, 1966;
- IMODA Franco, *Aspetti del dialogo tra le scienze umane e pedagogiche e la dimensione teologica,* "Seminarium" 1 (1994) 89-106.
- *"Troppa" psicologia?,* "Consacrazione e servizio" 46 (1997) 35-46.
- LOEW Jacques, *Il contatto pastorale personale con l'"incredulo",* "Concilium" [it.] 3 (1967) 118-126.
- MANENTI Alessandro, *Teologia e psicologia: il metodo interdisciplinare,* "Rivista di teologia morale" 76 (1987) 71-82.
- MAZZOCATO Giuseppe, *Psicologia e pastorale, urgenze pratiche e questioni teoriche,* "Teologia" 2 (1996) 177-214.

- MILLER Alice, *Il drama del bambino dotato e la ricerca del vero sé,* Ed. Boringhieri, Torino, 1997;
- MITROFAN Iolanda, *Orientarea experienţială în psihoterpie,* ed. Sper, Bucureşti, 2000;
- NOUWEN Henri, *Il guaritore ferito, il ministero nella società contemporanea,* Ed. Queriniana (Colecţia *Spiritualita'* 22*),* Brescia, 1982;
- Idem, *Ministero creativo* (Colecţia *Spiritualita'* 20), Brescia, 1981;
- PIGNATIELLO M. Luigi, *Comunicare la fede, saggi di teologia pastorale,* Ed. Paoline, Torino, 1996;
- PLE Albert, *Mutamento di posizione della chiesa di fronte alla psicoanalisi*, "Concilium" [it.] 9 (1974) 159-165;
- ROGERS C., KINGET M., *Psicoterapia e relazioni umane,* Ed. Boringhieri, Torino, 1970;
- SOVERNIGO Giuseppe, *Educare alla fede. Elementi per un progetto educativo-pastorale,* Ed. Dehoniane, Bologna, 1995;
- Idem, *L'aiuto psicologico nella crescita spirituale,* "*Credere oggi*" 3 (1993) 97-119;
- Idem, *Vivere la carità, maturazione relazionale e vita spirituale,* Ed. Dehoniane, Bologna, 1997;
- Mihály SZENTMÁRTONI, *Camminare insieme. Psicologia pastorale,* îd. San Paolo, Milano, 2001;
- TERRIN Aldo Natale, *Leiturghia, dimensione fenomenologica e aspetti semiotici,* Ed. Queriniana, Brescia, 1988;
- VAN KAAM Adrian, *Il counseling, una moderna terapia esistenziale,* Ed. Citta Nuova, Roma, 1985;
- VERGOTE Antonio, *Per una fede adulta,* "Lumen vitae" 3 (1968) 431- 444;
- ZAVALLONI Roberto, *Il consiliere pedagogico. La relazione d'aiuto nell'educazione,* Ed. La Scuola, Brescia, 1979;

Alte lucrări:

- Giaccomo d'Acquino, *Educazione psicoaffettiva,* ed. Borla, Torino, 1972
- Julius Evola*, Metafizica sexului,* ed. Humanitas, Bucureşti, 1994
- Georges Habra, *Iubire şi senzualitate,* ed. Anastasia, Bucureşti, 1994
- V. Zenkovsky, *Convorbiri cu tinerii despre sexualitate,* ed. Bizantină, Bucureşti, 1998
- ASCOR, Homosexualitatea, propagandă a degenerării umane, Bucureşti, 1994.
- Arhid. Prof. Dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note şi comentarii,* ed. Mitropoliei, Sibiu, 1991
- Jean-Marie AUBERT, *Compendio della morale cattolica,* ed. Paoline, Milano, 1989

William Basil Zion, *Eros şi transfigurare,* ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2001;

C U P R I N S